

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات

همایش بین‌المللی

آینده جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ (ش)

سخن رئیس همایش

بسم الله الرحمن الرحيم

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

سوره مبارکه الصف، آیه ۹

تاریخ تمدن‌های گذشته بشر نشان داده که بروز و ظهور قدرت‌های فرهنگی، تمدنی و ایجاد تغییر در ساختار و شاکله قدرت‌های فعلی جهان و ترسیم نقشه سیاسی جهان در دهه‌های آینده بدون پشتوانه فلسفی و فکری، شدنی نیست و رخدادهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بزرگ همواره بر بستر و پایه جهان‌بینی و منظومه‌های فکری، ارزشی و انسانی مبتنی بر فطرت بشریت استوار بوده است.

همه تحولات عمیق آینده را بایستی در ریشه‌های فلسفی، اخلاقی، فرهنگی و ایدئولوژی‌های پیشران، الهام‌بخش و صلح‌خواه جست‌وجو کرد. هرچه بناهای اعتقادی و انسانی که تکیه‌گاه مستحکم تغییرات و رخدادهای آینده هستند قوی‌تر باشند، نظام‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی برآمده از آن هم از جاودانگی و دوام بیشتری برخوردار خواهند بود. مجموعه دولت - ملت‌های اسلامی مشتمل بر ۵۷ کشور مسلمان دارای ظرفیتی بی‌نظیر در توانمندی‌های فکری، انسانی، تمدنی، اقتصادی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی هستند که می‌توانند در شکل‌گیری هندسه قدرت به نفع کشورهای اسلام و تشکیل یک قطب قدرت جدید تحت عنوان «قدرت جهان اسلام» تأثیرگذار و تعیین‌کننده باشند.

عبور از شرایط کنونی کشورهای اسلامی از نظر اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی و ترسیم یک چشم‌انداز مطلوب و مستحکم با پیوندها و روابط عمیق و همه‌جانبه کشورهای اسلامی با یکدیگر و دیگر کشورهای جهان قابل تحقق است. پیروزی انقلاب کبیر اسلامی ایران نقطه عطفی برای بیداری ملت‌های اسلامی و نجات از سلطه بیگانگان و عوامل وابسته به آنها بوده و نشان داده است ملت‌های اسلامی می‌توانند با داشتن رهبرانی خردمند، شجاع، آینده‌نگر، دانا و حکیم که آنها را به سمت پیشرفت و استقلال سیاسی و اقتصادی و ایستادگی در مقابل استکبار جهانی و نظام سلطه رهبری کند، می‌توانند تعیین‌کننده سرنوشت خودشان در حال و آینده باشند.

همایش بین‌المللی آینده جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ شمسی که با حضور اندیشمندان داخلی و خارجی و دانشجویان هوشمند و جوانان مستعد و شجاع ایرانی و خارجی در دانشگاه تهران برگزار می‌شود، در نظر دارد آینده جهان اسلام در افق ۲۰۳۵ میلادی را در محورهای «آینده تمدن، فرهنگ و ارزش‌ها، آینده تحولات اجتماعی، آینده اقتصاد، آینده سیاست و امنیت، آینده علم و فناوری و آینده محیط‌زیست» مورد کنکاش، پژوهش و بررسی علمی قرار داده و نظرات و راهکارهای علمی ارائه دهد.

مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام که افتخار برگزاری دومین همایش بین‌المللی خود را دارد به توفیق الهی امیدوار است که این حرکت بزرگ علمی بتواند چشم‌انداز مطلوب برای همگرایی و روابط بین کشورها و دولت‌های اسلامی و دیگر کشورها را ترسیم کند؛ آینده‌ای توأم با صلح، امنیت پایدار منطقه‌ای و جهانی همراه با پیشرفت و توسعه همه جانبه علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و گردشگری در زیستگاه‌های عاری از آلودگی‌های زیست محیطی.

در پایان از تمام اندیشمندانی که با ارسال مقاله و سخنرانی‌های عالمانه، این همایش را غنا بخشیدند تشکر می‌کنم. از استاد عزیز و بزرگوار جناب آقای دکتر نیلی احمدآبادی ریاست محترم دانشگاه تهران که بدون مشارکت ایشان برگزاری همایش شدنی نبود و جناب آقای دکتر رحیمیان معاون محترم پژوهشی دانشگاه تهران و ریاست شورای سیاستگذاری این همایش، جناب آقای دکتر محمود کمره‌ای رئیس دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران،

جناب آقای دکتر تخشید رئیس دانشکده حقوق و علوم سیاسی، جناب آقای دکتر ساداتی‌نژاد، آقای دکتر محمد باقر خرمشاد دبیر کمیته علمی همایش، دکتر سید حمزه صفوی دبیر کمیته اجرایی همایش و مدیر عامل مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام، آقای دکتر سید مهدی نبوی، جناب حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر سید سلمان صفوی و همه همکاران علمی و دانشجویان عزیز دانشگاه‌های امام صادق(ع)، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه عالی دفاع ملی و سایر مراکز و نهادهای علمی و از حامیان بزرگوار این همایش علمی قدردانی می‌کنم.

رئیس همایش بین‌المللی آینده جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ شمسی

دکتر سید یحیی (رحیم) صفوی

دانشگاه تهران - اردیبهشت ۱۳۹۸

سخن دبیر کمیته علمی همایش

چرا باید در ایران همایشی بین‌المللی درباره آینده جهان اسلام برگزار شود؟ و چرا افق این آینده‌پژوهی سال ۱۴۱۴ هـ ش در نظر گرفته شده است؟ شاید در برخورد نخست برخی از خوانندگان محترم با عنوان همایش، چنین سؤالاتی به ذهن آنان متبادر شود. در این صورت لازم است که آغاز سخن به توضیح و توجیه این عنوان اختصاص یابد.

درهم تنیده بودن ایران و جهان اسلام آنقدر واضح است که آن را بی‌نیاز از استدلال می‌سازد. نقش ایران در دوران ۵۰۰ ساله طلایی تمدن اسلامی همواره مورد اجماع جملگی محققین این حوزه مطالعاتی بوده است، امروز نیز جایگاه ممتاز ایران در جهان اسلام مورد تأیید و تأکید همگی آنان است، به گونه‌ای که اگر قرار باشد از ۵ قدرت برتر جهان اسلام سخن به میان آید، قطعاً یکی از آن‌ها ایران است؛ اگر از ۳ قدرت اثرگذار هم صحبت شود، حتماً یکی از آن‌ها ایران است. در نتیجه به همان اندازه که زمان حال جهان اسلام با ایران درآمیخته است، آینده آن‌ها نیز به نحو معناداری در گرو یکدیگر است.

سرعت و شدت تحولات دنیای جدید به حدی است که عملاً آینده‌پژوهی‌های طولانی‌مدت ۵۰ ساله به بالا را با مشکل مواجه می‌سازد. شتاب حوادث و تغییرات به گونه‌ای است که توان پژوهشگر در تخمین وقایع و پیش‌بینی‌ها در دهه‌های طولانی آینده را غیرممکن می‌سازد. به همین دلیل پژوهش آینده‌های میان‌مدت ده - بیست ساله معقول‌تر و عملی‌تر به نظر می‌آید. به همین جهت افق ۱۴۱۴ هـ ش در نظر گرفته شده است تا در یک بازه زمانی قریب به بیست سال، آینده جهان اسلام در حوزه‌های مختلف مورد واکاوی قرار گیرد.

بر اساس سنت‌ها و روش‌های آینده‌پژوهانه از یک‌سو و روندهای اثرگذار فعلی از سوی دیگر، حوزه‌های شش‌گانه‌ای برای آینده‌پژوهی جهان اسلام در نظر گرفته شده است:

- آینده تحولات اجتماعی
- آینده علم و فناوری
- آینده اقتصاد
- آینده محیط زیست
- آینده سیاست و امنیت
- آینده تمدن، فرهنگ و ارزش‌ها در جهان اسلام

مجموعه آثار گردآوری شده در حوزه‌های هدف می‌تواند تصویری نسبتاً روشن از آینده جهان اسلام را به جامعه علمی کشور ارائه کند. امید است با بهره‌گیری از این پژوهش‌ها و تأملات علمی، کشور بتواند در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها راه درست تعامل با جهان اسلام و بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های آن را به گونه‌ای پیماید که بتواند با پیشینه‌سازی قوت‌های و فرصت‌ها و کمینه‌سازی ضعف‌ها و تهدیدات، منافع ملی ایران را در بهترین حالت ممکن فراهم سازد و همچنین تقویت همه‌جانبه جهان اسلام را تأمین سازد.

محمدباقر خرم‌شاد

دبیر علمی همایش

۹۸/۱/۲۵

مقدمه

پس از برگزاری موفق همایش بین‌المللی بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام در آبان ماه ۱۳۹۵ توسط موسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام با همکاری دانشگاه شهید بهشتی، در اردیبهشت سال ۱۳۹۸ نیز به فضل خدا، همت همکاران موسسه، همکاری دانشگاه تهران و مشارکت سایر دانشگاه‌ها و نهادهای علمی و سازمان‌ها، همایش بین‌المللی «آینده جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ شمسی» برگزار شد. اما چرا این همایش برگزار شد و چرا با رویکرد آینده‌پژوهی؟

معتقدیم که انجام کارهای علمی مانند برگزاری همایش، آن هم در سطح بین‌المللی، بایستی دستاوردهای محسوس داشته و پله‌ای برای کارهای اثرگذار آتی باشد. اگر بخواهیم خلاصه دستاوردهای همایش بین‌المللی بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام که در سال ۱۳۹۵ برگزار شد را ذکر کنیم، می‌توان به ارائه تصویری جامع از بحران‌های ژئوپلیتیک پایه جهان اسلام برای حوزه‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر کشور، تولید ادبیات علمی برای حوزه دانشگاهی جهت استفاده اساتید، پژوهشگران و دانشجویان و ایجاد فضای گفتگو و تضارب آراء میان اندیشمندان مختلف اشاره کرد. نکته بسیار مهم دیگر اینکه بیش از یک هزار برگ سند به‌دست آمد که تجزیه و تحلیل آنها به نتایج مشخصی از نقاط آسیب و بحران جهان اسلام را نشان می‌داد. یکی از آسیب‌های بسیار مهم شناسایی شده، داشتن اطلاعات غلط نسبت به وضعیت موجود و نگاه اشتباه نسبت به آینده است. داشتن تحلیل‌های غیرصحیح و عدم ارزیابی و تحلیل نتیجه اقدامات سیاسی و نظامی از دیگر نقاط رنج و آسیب در جهان اسلام است. بنابراین نیاز به یک حرکت علمی مکمل احساس می‌شد. اگرچه دلیل اهمیت موضوع، تاکنون کتب و مقالات بسیاری تدوین شده، تحقیقات زیادی انجام شده و نیز همایش‌های متعددی برگزار شده است، اما نقطه اشتراک اکثر این مطالعات، پسینی بودن و فقدان رویکرد آینده‌پژوهانه است. دینامیک پیچیده منطقه و خلاء وجود تصویری دقیق بر پایه‌ی مطالعات روشمند از آینده‌های محتمل و مطلوب پیش رو، تصمیم‌سازی و تدوین استراتژی برای آینده را با مشکل مواجه نموده و هزینه تصمیمات کلان را افزایش داده است.

آن‌چه در میان نیاز به تدقیق و کار فکری بیش‌تر و عمیق‌تر دارد، توجه و تشریح مفهومی به نام هویت مشترک جهان اسلام است. این هویت مشترک از یک سو به دلیل آن که فراتر از هویت‌های قومی، ملی و منطقه‌ای و منازعات مربوطه است و از سوی دیگر در روندهای جهانی شدن و در کشمکش میان منطقه‌گرایی و جهانی شدن می‌تواند به عنوان یک حد واسط عمل کند و نقش مهمی در کاهش منازعات میان کشورهای اسلامی ایفا نماید. بنابراین تأکید هویتی بر مفهوم جهان اسلام، چه اگر اعتقاد به وجود چنین هویتی داشته باشیم برای تقویت آن و چه اگر اعتقاد به نبود چنین هویتی باشد، ایجاد آن یکی از راهبردهای کلان ضروری برای حل یا کاهش منازعات و تقویت نقاط اشتراک و رسیدن به منافع ملی کشورهای اسلامی می‌تواند باشد. از سوی دیگر جمهوری اسلامی ایران به عنوان قدرت منطقه‌ای که به طور فعالانه در تحولات منطقه حضور داشته و مدام در حال تاثیرگذاری و تأثیرپذیری از این تحولات است، لاجرم نیازمند شناخت تحولات حال و آینده، و تدوین استراتژی برای آینده‌های محتمل و ریل‌گذاری برای آینده

مطلوب است. برای دستیابی به این مهم، موسسه آینده پژوهی جهان اسلام تصمیم گرفت با همکاری دانشگاه تهران، در روزهای ۸ و ۹ اردیبهشت ۱۳۹۸ همایش بین‌المللی «آینده جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ ش» را برگزار نماید. امید است نتایج این رویداد بزرگ علمی، بتواند زمینه‌ساز حرکت‌های مستمر علمی به سمت تصویرسازی و نیز ایجاد زمینه‌های تحقق آینده مطلوب برای جهان اسلام برای همگرایی و تبدیل شدن به یک بلوک قدرت، و به دست آوردن رفاه، توسعه و امنیت برای کشورها و ملت‌های مسلمان باشد.

سید حمزه صفوی
عضو هیأت علمی دانشگاه تهران
دبیر اجرایی همایش

فهرست

- ۱۶ ابرتصویر آینده منطقه در افق ۱۴۱۴ ه. ش.
- ۱۷ اثر تغییرات اقلیمی بر زیست‌بوم‌ها و وضعیت اقتصادی- اجتماعی خاورمیانه
- ۱۸ ارائه الگوی راهبردی قدرت نرم انقلاب اسلامی بر اساس گفتمان مقام معظم رهبری و بازتاب آن در جهان اسلام ...
- ۲۰ ارزیابی پژوهش‌های دانشگاهی در کشورهای اسلامی (آسیب‌شناسی و راهکارها)
- ۲۱ ازبکستان و گسترش گردشگری دینی
- استراتژی ملی انرژی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴ با رویکرد اقتصاد مقاومتی، الگوی پیشرفت اقتصادی
- ۲۲ کشورهای اسلامی
- ۲۳ اسلام سیاسی، نهادگرایی و آینده جهان اسلام
- ۲۴ افراطی‌گرایی دینی در افغانستان و نقش آن در واگرایی جهان اسلام
- ۲۵ اقتصاد سیاسی تروریسم و گروه‌های تروریستی در غرب آسیا
- ۲۶ امنیت و جنگ‌های آینده (سایبری و...) در جهان اسلام - آینده سیاست و امنیت در جهان اسلام
- ۲۷ امکان‌سنجی گروه اقدام در مقابله با جهان اسلام (مطالعه موردی ایران)
- ۲۸ امنیت و دفاع سایبری
- ۲۹ انجمن‌های علمی و آینده تولید و ترویج ادبیات صلح در جهان اسلام
- ۳۱ آموزش و پرورش در جهان اسلام با رویکرد توسعه انسانی
- ۳۲ آینده‌پژوهی تعاملات علم و فناوری ایران با کشورهای اسلامی براساس نقشه راه توانمندسازی جهان اسلام
- ۳۴ آینده ابزارهای مالی اسلامی و سهم آن در تأمین مالی بین‌الملل در افق ۱۴۱۴
- ۳۵ آینده اسلام‌گرایی (اهل سنت) در جهان اسلام (از سال ۲۰۱۸ الی ۲۰۳۰)
- ۳۶ آینده امنیت در خاورمیانه؛ نگاه میان‌مدت
- ۳۷ آینده جهان اسلام، محور نسبت‌سنجی اندیشه‌های بیداری تمدنی، با تأکید بر سید قطب و آیت الله خامنه‌ای
- ۳۹ آینده جهان؛ برخورد تمدن‌ها یا ظهور تمدن نوین اسلامی
- ۴۰ آینده سیاست عربستان در قبال سوریه
- ۴۱ آینده شاخص‌های توسعه و رفاه کشورهای اسلامی در افق ۱۴۱۴
- ۴۳ آینده فرهنگ اسلامی از منظر نخبگان فرانسوی
- ۴۴ آینده معماری و شهر در جهان اسلام
- ۴۵ آینده همگرایی در جهان اسلام با تأکید بر محور مقاومت
- ۴۶ آینده همگرایی منطقه‌ای در آسیای مرکزی، با بررسی تأثیر افراط‌گرایی در افغانستان
- ۴۷ آینده‌پژوهی پتانسیل‌های شگفتی ساز اقتصادی عربستان سعودی بر اساس سند توسعه ۲۰۳۰
- ۴۸ آینده‌پژوهی پیشران‌های تأثیرگذار بر ژئوپلیتیک جهان اسلام
- ۴۹ آینده‌پژوهی تعاملات علمی ایران با کشورهای اسلامی و جایگاه ایران در آینده جهان اسلام
- ۵۰ آینده‌پژوهی تمدنی: رویکردی نوین در تبیین آینده جهان اسلام
- ۵۱ آینده‌پژوهی داعش؛ از فردای فروپاشی سرزمینی
- ۵۲ آینده‌پژوهی دیپلماسی عمومی و قدرت نرم در جهان اسلام
- ۵۳ آینده‌پژوهی روابط روسیه و مصر و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران در خاورمیانه
- ۵۴ آینده‌پژوهی سیاست و امنیت در جهان اسلام و آسیای جنوب غربی

- آینده‌پژوهی نظام تبلیغات دینی در جهان اسلام در بستر تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات ۵۶
- آینده‌نگاری تعاملات محیط زیستی ایران با کشورهای اسلامی و جایگاه ایران در آینده جهان اسلام ۵۷
- بازنمایی انتقادی زمینه‌های جغرافیایی منطقه‌گرایی در جهان اسلام ۵۸
- بحران آب و تهدیدات امنیتی فراروی جهان اسلام (با محوریت غرب آسیا) ۵۹
- بررسی اقتصاد نفتی کشورهای مسلمان در سیاست پترودولار بر اساس مدل SWOT ۶۰
- بررسی الزامات روش شناسانه آینده‌پژوهی جهان اسلام ۶۱
- بررسی امنیت انرژی کشورهای اسلامی ۶۲
- بررسی اهمیت استراتژیک سوریه برای جمهوری اسلامی ایران از منظر واقع‌گرایی ۶۳
- بررسی آینده تعارض‌های اجتماعی در عراق: با تکیه بر شاخص جابه‌جایی جمعیت در چشم‌انداز ۱۴۱۴ ۶۴
- بررسی تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی غرب آسیا بر همگرایی کشورهای اسلامی (با تأکید بر عراق و سوریه) ۶۰
- بررسی تأثیر حمایت از محور مقاومت بر محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران ۶۶
- بررسی تحول ژئوپلیتیک شیعه با تأثیرپذیری از فرآیند جهانی شدن ۶۷
- بررسی تحولات بزرگ منطقه غرب آسیا: تغییرات ریشه‌ای و ساختاری در دهه آینده ۶۸
- بررسی تطبیقی آینده سیاسی جهان اسلام بر اساس آیه ۵۵ سوره نور ۶۹
- بررسی چالش‌های نظری در رابطه با نابرابری و عدالت در جهان اسلام ۷۰
- بررسی چشم‌انداز روابط ایران و عمان و امکان سنجی نزدیکی این کشور به محور مقاومت ۷۱
- بررسی روندهای حاکم بر آینده جهان اسلام (مطالعه موردی مصر) ۷۲
- بررسی فرصت‌ها و چالش‌های هیدروپلیتیک شرق ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی رود هیرمند) ۷۳
- بررسی میزان اثرگذاری مؤلفه پترواسلام بر سیاست‌های منطقه‌ای عربستان سعودی در افق ۱۴۱۴ شمسی ۷۴
- بررسی نقش عربستان سعودی در منازعات بین‌دینی و مذهبی در شاخ آفریقا ۷۵
- بررسی نقش فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی در آینده جهان اسلام از دیدگاه مقام معظم رهبری ۷۶
- بررسی نقش فرهنگ‌ها و ارزش‌ها در آینده تمدن اسلامی ۷۷
- بررسی نقش قدرت‌های منطقه‌ای خاورمیانه (ایران، ترکیه، عربستان، مصر) در آینده ژئوپلیتیک جهان اسلام ۷۸
- بررسی نقش کارکرد هژمونی نظام بین‌الملل بر همگرایی جهان اسلام ۸۰
- بررسی و مقایسه‌ی مفهوم صلح و امنیت در قرآن کریم (سوره‌های مدنی) و رویکرد لیبرالیسم ۸۱
- بهداشت و سلامت در جهان اسلام ۸۲
- بین‌المللی شدن آموزش عالی و آینده همگرایی کشورهای اسلامی ۸۳
- پویایی گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در خاورمیانه و شمال آفریقا و منافع آمریکا ۸۵
- پیامدهای انگاره‌های انسان‌شناختی در تعامل با محیط ۸۶
- تأثیر فضای مجازی بر گردهمایی اربعین ۸۷
- تأثیر برجام بر جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران ۸۸
- تأثیر حضور ناتو در منطقه خلیج فارس بر چالش‌های امنیتی جهان اسلام ۸۹
- تأثیر ژئوپلیتیک بر سیاست و رفتار کشورهای آسیای مرکزی ۹۰
- تأثیر مداخلات نظامی آمریکا از طریق کمک‌های نظامی بر آینده امنیت در جهان اسلام ۹۱
- تأثیر نخبه‌پروری بر فرآیند توسعه اجتماعی در جهان اسلام (با تأکید بر آرای شیخ محمد عبده و امیرکبیر) ۹۲
- تأملی کوتاه درباره آینده جهان اسلام ۹۳

- تبارشناسی آینده یک تحول فرهنگی: ظرفیت - توان «آزادی گفتگویی آکادمیک» در اجتماع علمی ایرانی اسلامی ۹۴
- تبيين راهبردهای دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه در اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی و بازتاب آن در جهان اسلام ۹۵
- تبيين نقش اقتصاد مقاومتی (با تأکید بر تولید و حمایت از کالای ایرانی) در تولید امنیت پایدار مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری ۹۷
- تبيين نقش ایران بر هم‌گرایی کشورهای منطقه غرب آسیا و اتخاذ راهبرد دفاعی مناسب کشور جمهوری اسلامی ایران ۹۹
- تبيين نقش ژئوپلیتیک مقاومت (ژئوپلیتیک شیعه) بر جلوگیری گسترش تروریسم در کشورهای غرب آسیا و امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران ۱۰۰
- تحليل نظری، از نسبت اسلام با جهان واقع در افق ۱۴۱۴ ۱۰۱
- تحليلی بر روند مطالعات آینده‌پژوهی در ایران از منظر تبیین جایگاه جهان اسلام ۱۰۲
- تحولات جوامع جهان اسلام و ضرورت مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی ۱۰۳
- تسری دمی‌نووار، منازعات؛ عامل بازدارنده و نابودکننده شبکه خلیج فارس ۱۰۴
- تشکیل زیست‌بوم جهان اسلام و آینده توسعه در کشورهای اسلامی ۱۰۵
- تصویرپردازی از آینده تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام ۱۰۶
- تقویت روابط کشورهای اسلامی با دیپلماسی کاهش مخاطرات و پیش‌بینی آینده ۱۰۷
- تکنولوژی زیست‌حسگر، راهکاری نوین جهت شناسایی و پایش آلودگی‌های زیست‌محیطی در کشورهای اسلامی ۱۰۸
- «تمدن نوین اسلامی» به مثابه راهبردی برای جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ ۱۰۹
- جایگاه صلح در آینده روابط ایران و عربستان به عنوان دو قدرت منطقه‌ای و دو قطب جهان اسلام ۱۱۱
- جایگاه امنیت ژئوپلیتیک ایران در جهان اسلام ۱۱۲
- جایگاه ایران در آینده نظم امنیت منطقه‌ای غرب آسیا ۱۱۳
- جایگاه دیپلماسی عمومی و قدرت نرم در جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ (ش) ۱۱۴
- جایگاه و کاربست دیپلماسی دفاعی ایران در غرب آسیا (با تأکید بر محور مقاومت) ۱۱۵
- چارچوب مفهومی آینده‌پژوهی صدور فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام ۱۱۷
- چالش‌ها و فرصت‌های هیدروپلیتیک در خاورمیانه ۱۱۹
- چالش‌های اسناد حقوق بشری در رویارویی با آموزه‌های اسلامی؛ از استحاله و تعارض تا تعامل روشمند ۱۲۰
- چالش‌های بهره‌برداری از آب‌های رودخانه‌های مشترک در غرب آسیا و تبیین راهکارهای حقوقی بین‌المللی ۱۲۱
- چشم‌انداز ژئوپلیتیکی فعالیت‌های ضدامنیتی داعش در جهان اسلام ۱۲۲
- چشم‌انداز همگرایی در جهان اسلام: ارائه مدلی نوین برای همگرایی در میان جوامع اسلامی ۱۲۳
- چیستی تکنولوژی فقهی و جایگاه راهبردی آن در ایجاد تمدن عظیم اسلامی ۱۲۴
- چیستی، چرایی و چگونگی مناسبات حاکم بر آینده جهان اسلام ۱۲۵
- حضور داعش در افغانستان و تأثیر آن بر امنیت منطقه آسیای مرکزی و جمهوری اسلامی ایران ۱۲۶
- حوضه‌های آبی مشترک: پیشران منطقه‌گرایی در آسیای جنوب غربی ۱۲۷
- در ضرورت صلح‌پژوهی در جهان اسلام؛ نگاهی آینده‌پژوهانه ۱۲۹
- دریافت اندیشمندان و مؤسسات معاصر ایرانی از تمدن نوین اسلامی در افق آینده جهان اسلام ۱۳۱
- دشوارة شهروندی در جهان اسلام؛ طراحی یک چارچوب مفهومی ۱۳۲
- دیپلماسی علم و فناوری ایران در افغانستان و تاجیکستان با تأکید بر منطقه‌گرایی فرهنگی ۱۳۳
- دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی در قبال جمهوری اسلامی ایران ۱۳۴

- دیده‌بانی جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام در پرتو تحولات و چالش‌های ژئوپلیتیکی در شبکه منطقه‌ای غرب آسیا ۱۳۵
- دین در روابط بین‌الملل: نارسایی منظر غربی، فرصت‌های منظر اسلامی ۱۳۶
- راهبردهای آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن در قبال ایران در دوران پساجام ۱۳۷
- راهبردهای پیشگیری و مقابله با شیعه‌هراسی ۱۳۸
- راهکارهای گسترش سطح نفوذ در لایه‌های اجتماعی و تأثیرگذار عمومی در محیط امنیتی (با مطالعه موردی سوریه) ۱۳۹
- رتبه‌بندی عوامل تأثیرگذار در بحران‌های ژئوپلیتیکی منطقه غرب آسیا ۱۴۰
- رسانه‌های نوین و ارتباطات در جهان اسلام: فضای مجازی؛ فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی جهان اسلام ۱۴۲
- روندهای تأثیرگذار بر آینده‌گفتمان تمدن نوین اسلامی ۱۴۳
- روندهای فکری نیرومند در جغرافیای امنیتی ایران: بررسی موردی حرکت‌های رادیکال مذهبی ۱۴۴
- رویکردی بر بررسی سیال فضا - زمان در قرآن و روایات اسلامی ۱۴۵
- رهافت اعتدالی - انفکاک «قلمرو دین»، تمدن نوین اسلامی و آینده جهان اسلام ۱۴۷
- سناریوهای آینده‌ی جایگاه یمن در منطقه‌ی غرب آسیا ۱۴۸
- سناریوهای آینده روابط ایران و ترکیه ۱۴۹
- سناریوهای پیش روی نظام علم و فناوری فروپاشی علمی یا پیشران علمی جهان اسلام! ۱۵۰
- سرخ‌بندی چرایی فروپاشی تمدن‌های بشری از دیدگاه اسلام ۱۵۱
- سنگال: اقتصاد نوظهور غرب افریقا (امیدها و چالش‌ها) ۱۵۲
- شناسه راهبردی مدارس ابتدایی نخبه‌پرور و نخبه‌گرا در راستای افق ۱۴۱۴ با تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) ۱۵۳
- شیوخ خلیج فارس؛ میزبان بیداری چهارم عربی در خاورمیانه در حال گذار ۱۵۴
- ضرورت پیوند میان مدرنیته و هویت اسلامی و رابطه آن با صلح در جهان اسلام ۱۵۵
- طیف‌بندی الگوهای برتر جنگ احتمالی آینده ۱۵۵
- ظرفیت گردشگری مذهبی در تقریب بین مذاهب ۱۵۷
- ظرفیت نظامی و دگرگونی در امنیت نظامی در خاورمیانه ۱۵۸
- ظرفیت‌های راهبردی جهان اسلام در هندسه جهانی قدرت ۱۵۹
- عضویت فلسطین در دیوان کیفری بین‌المللی؛ بیم‌ها و امیدها ۱۶۰
- عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت با ارائه الگویی منطقه‌ای محور موازی امنیت ۱۶۱
- عنوان: آینده‌پژوهی جبهه فرهنگی مقاومت اسلامی در غرب آسیا ۱۶۲
- عوامل عمده و کلیدی وقوع انقلاب و کودتا در خاورمیانه عربی با روش دلفی فازی ۱۶۳
- قدرت‌های منطقه‌ای و آینده جهان اسلام ۱۶۴
- قدرت‌های منطقه‌ای و آینده جهان اسلام ۱۶۵
- کنش‌های سازمان یافته مجازی و مدیریت افکار عمومی در جهان اسلام ۱۶۶
- مبانی اسلامی و ناکارآمدسازی نفوذ در فرآیند پیدایش امت واحده ۱۶۷
- مبانی نظری نقش ایران اسلامی و جهان اسلام در آینده هندسه قدرت جهانی ۱۶۸
- مبانی، اهداف و الزامات (راهکارهای) احیاء و مرجعیت حقوق بشر اسلامی مبتنی بر رهنمودهای مقام معظم رهبری ۱۶۹
- مخاطرات محیطی و دیپلماسی شهری با تأکید بر گرد و غبار ۱۷۰
- مدلول‌های فرهنگی، تمدنی آموزه مهدویت در تحقق تمدن نوین اسلامی ۱۷۱

- ۱۷۲ مردم سالاری دینی راهکار حقوقی جهان اسلام برای گذر از جریان‌های سکولار و بنیادگرایی سلفی
- ۱۷۳ کشورهای اسلامی
- ۱۷۵ نسبت جهان اسلام با اقتصاد دیجیتال در افق ۱۴۰۴
- ۱۷۶ نظریه مثلث امنیتی دنیای اسلام و تأثیر آن در استقرار نظم اسلامی
- ۱۷۷ نفوذ نرم و تعیین عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا، با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
- ۱۷۸ نقد و بررسی برنامه راهبردی آموزش و پرورش و ارائه دو رویکرد سیستمی و پست مدرن جهت تدوین برنامه راهبردی ۱۴۱۴
- ۱۷۹ نقش امت واحده در تأمین امنیت جهان اسلام (مطالعه موردی بسترهای مانع بر ایجاد آن در بحران عراق)
- ۱۸۰ نقش پروتکل‌های ارتباطی در امنیت سایبری جهان اسلام
- ۱۸۱ نقش جغرافیای فرهنگی سرزمین‌های ظهور در راهبردهای کلان تمدن‌سازی اسلامی
- ۱۸۲ نقش دیپلماسی مرزی در همگرایی کشورهای جهان اسلام
- ۱۸۳ نقش زنان در آینده علم و فناوری جهان اسلام با تأکید بر کشورهای غرب آسیا
- ۱۸۴ نقش زنان در روند توسعه کشورهای اسلامی
- ۱۸۵ نقش سازمان آیسسکو در همگرایی فرهنگی جهان اسلام
- ۱۸۶ نقش قدرت‌های فرامنطقه‌ای در بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام
- ۱۸۷ نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی جهان اسلام
- ۱۸۸ نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی جهان اسلام با محوریت ایران و عربستان
- ۱۸۹ نقش گفتگوهای فرهنگی در توسعه پایدار منطقه‌ای: مطالعه موردی خاورمیانه
- ۱۹۰ نقش و جایگاه گروه‌های کردی در بحران سوریه و راهبرد آن‌ها جهت رسیدن به منافع خود (مطالعه موردی YPG)
- ۱۹۱ نقش وقف و نیکوکاری در آینده علم و فناوری در جهان اسلام
- ۱۹۲ نگاهی به کارکرد ایکومونی‌های جهان اسلام
- ۱۹۳ واکاوی پیامدهای منطقه‌ای بحران یمن و تأثیر آن بر رقابت‌های منطقه‌ای
- ۱۹۴ واکاوی نقش ایدئولوژی در روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان در دهه گذشته (۲۰۱۰-۲۰۱۷)
- ۱۹۵ وضعیت شاخص ردپای اکولوژیک در کشورهای اسلامی
- ۱۹۷ همگرایی اقتصادی در جهان اسلام
- ۱۹۸ همگرایی شیعیان با علویان بالکان، فرصت‌ها، ظرفیت‌ها، راهبردها
- ۱۹۹ هندسه فضایی الگوی کارآمد اقتدار و امنیتی دوساحتی فراآینده منطقه‌ای
- ۲۰۱ مستقبل الحضارة، الثقافة والقيم في العالم الإسلامي المحور المثاقفة مع الغرب ومقومات الثقافة الإسلامية
- ۲۰۲ ملخص المداخلة العلمية في مؤتمر مستقبل العالم الإسلامي بإيران يومي ۲۸ و ۲۹ أبريل ۲۰۱۹
- ۲۰۳ التحديات المستقبلية التي تواجه العالم الاسلامي أمنيا و سياسيا
- ۲۰۷ The Effective Economic Factors on Development of Islamic Banking in European Countries
- ۲۰۸ Islamic cultural diplomacy: A civilization cycle from the past to present to the future
- ۲۰۹ SHAMADIYAH RITUAL AND THE RESURRECTION OF ISLAMIC ESCHATOLOGY IN ACEH

۲۱۰	Cooperation and Nurturing Innovation in Science and Technology: Case study on sustainable Technology - New cold mix asphalt for use in road flexible pavement for heavy and lightweight traffics
۲۱۲	The Power of Narratives in Conflict and Peace: The Case of Contemporary Iraq
۲۱۴	Social Developments in the Islamic World - Urbanism and development: Use of Resources and social-cultural implications of the use of resources in Kerman, South-Eastern Iran"
۲۱۵	The generational paradigm as a key to Saudi transition power structure
۲۱۶	The future of the relationship between Europe and the Middle East
۲۱۸	The Future of Science in the Islamic World in the Horizon of 2035
۲۱۹	The Future of the Turkish Iranian Relations: Economic Integration for Regional Order
۲۲۰	After its current setback, any role for Political Islam in charting the future of the Arab World?
۲۲۱	Risk Assessment of Geo - Hazards and Post - Earthquake Fire in Tehran

ابرتصویر آینده منطقه در افق ۱۴۱۴ ه. ش.

علیرضا نصر اصفهانی، دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

چکیده

تغییر، ویژگی بارز دنیای کنونی و آینده است. به دلیل تغییر و تحولات فراوان و همچنین رشد تعداد بازیگران، افزایش میزان تعاملات و تأثیرپذیری آنها از یکدیگر و افزایش بی‌سابقه‌ی حجم و سرعت تولید و توزیع اطلاعات، دنیا بسیار پیچیده‌تر و آشوبناک‌تر از گذشته شده است. می‌توان گفت که در چنین محیط‌های متلاطم و پویایی، متغیرهای محیطی، نقش و اهمیت بیشتری در سرنوشت آن یافته‌اند. به همین دلیل، موضوع «پایش محیطی» در سال‌های اخیر مورد توجه جدی‌تری قرار گرفته و روش‌های جدیدتری نیز برای آن ارایه شده است.

چارچوب دانش پایش محیطی، به سازمان‌ها این توانایی را می‌دهد تا نه تنها در جریان تغییر و تحولات محیطی قرار گیرند، بلکه بسیاری از پدیده‌های نوظهور و علایم ضعیف تغییرات آینده را کشف نموده و از آنها در جهت موفقیت بهره‌برداری کنند. لذا مؤسسات و مراکز پژوهشی برای درک و شناسایی کلان‌روندهای جهان و دریافت درکی درست از آینده جهان همه ساله و به صورت مستمر اقدام به انجام مطالعات راهبردی و ارایه گزارش‌هایی درباره کلان‌روندها و تصویر آینده جهان می‌کنند.

توجه به تصاویر آینده جهان و منطقه کمک می‌کند تا فعالانه، فهم درستی از جهان روایت شده از سوی مؤسسات پژوهشی جهانی داشت. همچنین از طرفی دیگر، درک منطق کشف تصاویر آینده منطقه، در ارایه روایتی بومی از کلان‌روندهای آینده منطقه و منطبق بر منافع راهبردی ایران کمک خواهد کرد. بر این اساس در این مقاله سعی خواهد شد بر مبنای اسناد آینده‌پژوهانه دنیا، به ابرتصویر آینده منطقه در افق ۱۴۱۴ ه. ش اشاره شود. در پژوهش فعلی، در راستای شناسایی ابرتصویر آینده از تحلیل محتوای مطالعات پایش روندهای کلیدی جهان و منطقه و جهت اعتباریابی نتایج، از نظرات خبرگان استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: آینده، محیط، ابر تصویر، آینده‌پژوهی، روندها

اثر تغییرات اقلیمی بر زیست‌بوم‌ها و وضعیت اقتصادی - اجتماعی خاورمیانه

محمدعلی زاهد، دانشگاه خوارزمی - تهران - ایران

چکیده

افزایش گازهای گلخانه‌ای باعث پدیده تغییرات اقلیمی در جهان شده است. این موضوع در هر منطقه می‌تواند به طور متفاوتی حیات ساکنین را تحت تأثیر قرار دهد. در این پژوهش اثر تغییرات اقلیمی بر زیست‌بوم‌های منطقه خاورمیانه برشمرده شده است. منطقه خاورمیانه دارای مردمانی عمدتاً مسلمان اما با تنوع گسترده فرهنگی اقتصادی مذهبی و زبانی است. مواردی چون گرد و غبار، خشکسالی، سیلاب و... باعث کاهش کیفیت زندگی، جنگ، مهاجرت‌های ناخواسته، خشونت، مشکلات سلامتی و همه‌گیری بیماری، عدم امنیت اجتماعی، بنیادگرایی مذهبی و حاشیه‌نشینی خواهد شد. آگاهی از وضعیت موجود و ابعاد فجایع پیش رو می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آینده و تصمیم‌گیری مسئولین تأثیرگذار باشد.

کلیدواژه‌ها: تغییرات اقلیمی، زیست‌بوم، خاورمیانه

ارائه الگوی راهبردی قدرت نرم انقلاب اسلامی بر اساس گفتمان مقام معظم رهبری و بازتاب آن در جهان اسلام

حسین عباسی^۱، مربی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، دانشکده علوم انسانی و قدرت نرم
کاظم بصیرتی، مربی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، دانشکده علوم انسانی و قدرت نرم
محمد شعبانی فرد^۲، استادیار هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، مدیر گروه علوم و معارف دفاع مقدس
عباسعلی سلمانی، استادیار، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، پژوهشکده دفاع مقدس

چکیده

این تحقیق درصدد آن است تا قدرت نرم جمهوری اسلامی را به لحاظ راهبردی بر اساس منظومه فکری مقام معظم رهبری در جهان اسلام مورد بررسی قرار دهد. بازخوانی اندیشه رهبری به عنوان یکی از اصلی‌ترین اسناد بالادستی، برای شناخت مسیر انقلاب اسلامی، به مثابه چراغی فراراه مسئولان نظام کاملاً ضروری و لازم است تا بتوانند با بهره‌گیری از این رهنمودها به ترسیم نقشه راه برای پیشرفت و توسعه کشور در حوزه‌های مختلف بپردازند. البته پرداختن به این مهم زمانی ممکن و میسر است که اندیشه معظم له در ابعاد مختلف و در تمام حوزه‌های مربوط به مؤلفه‌های قدرت ملی به طور کامل و جامع درک و فهم شود. نگاه راهبردی معظم له به مقوله قدرت نرم انقلاب اسلامی در این تحقیق نقطه عطفی است برای اینکه با منظومه فکری ایشان در این حوزه بیشتر آشنا شویم، لذا آسیب‌شناسی و واکاوی دلایل عدم تحقق کامل اهداف، سیاست‌ها و دکترین قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام، برای تدوین الگوی راهبردی در حوزه قدرت نرم بر اساس گفتمان مقام معظم رهبری که منبعث از جهان‌بینی توحیدی و آموزه‌های دین مبین اسلام است ضروری می‌نماید.

علی‌رغم گذشت بیش از چهار دهه از عمر پربرکت نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و فقدان چنین الگویی راهبردی در جمهوری اسلامی ایران، می‌تواند باعث تناقض در سیاست‌ها و ائتلاف منابع و خنثی کردن تلاش‌ها و فعالیت‌ها برای تقویت قدرت نرم در کشور باشد. برای ارائه پاسخ به سؤال اصلی و سؤالات فرعی در تدوین این تحقیق از روش‌های ترکیبی و روش‌های متنوع تحقیق کیفی استفاده شده است که شامل تحلیل محتوای اندیشه‌های معظم له و مستندات در

1 - abbasi201023@yahoo.com

2 - msh.shabani110@gmail.com

حوزه قدرت نرم انقلاب اسلامی، پس از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون کدگذاری باز، مفاهیم و مقوله‌های محوری مرتبط با حوزه قدرت نرم انقلاب را استخراج و به تحلیل محتوای آن پرداخته است. این تحقیق پس از انجام مطالعات نظری از طریق روش گوله برفی تا اشباع نظری با ۳۰ نفر از خبرگان و اندیشمندان قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، به منظور احصاء تجربیات موفق و ناموفق کشور در حوزه قدرت نرم انقلاب اسلامی و تحلیل شکاف میان گفتمان اندیشه‌های رهبری با تجربیات و وضعیت موجود و کشف روابط بین این داده‌ها برای ارائه الگوی راهبردی قدرت نرم در نهایت، برای ارائه مدل پارادایمی تحقیق داده بنیاد در حوزه قدرت نرم انقلاب اسلامی، مصاحبه باز و هدفمند انجام گرفته است.

در راستای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق و رفع موانع الگوی راهبردی در این حوزه به شرحی که در هر مرحله پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها و بررسی نظرات جامعه آماری با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های آماری و تحلیل محتوا نسبت به تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام و در ادامه به جمع‌بندی و پاسخ‌گویی به سؤال تحقیق نیز پرداخته شده است؛ بنابراین جهت‌گیری کلی ماهیت الگوی قدرت نرم انقلاب اسلامی تعیین و به عنوان الگویی مناسب برای راهنمایی و کمک به سایر محققان و طراحانی که در این حوزه قصد تدوین راهبردهای قدرت نرم کشور را دارند، پیشنهاد گردیده است.

کلیدواژه‌ها: قدرت نرم، گفتمان، مقام معظم رهبری، دکترین، الگوی راهبردی، جمهوری اسلامی ایران، جهان اسلام

ارزیابی پژوهش‌های دانشگاهی در کشورهای اسلامی (آسیب‌شناسی و راهکارها)

مرتضی محقی^۱، عضو هیئت علمی دانشگاه غرjestان افغانستان، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه فردوسی مشهد

محمد کاظم محقی^۲، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب، جامعه المصطفی العالمیه

معصومه غالی فلیح الکنانی^۳، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

جهان اسلام با ۵۷ کشور، حدود یک چهارم جمعیت جهان را به خود اختصاص داده است. کشورهای اسلامی علاوه بر عقب‌ماندگی در تولیدات صنعتی، از نظر علمی و پژوهشی نیز در وضعیت نامطلوبی بسر می‌برند. ارزیابی‌های علمی نشان‌دهنده این واقعیت است که سهم کشورهای اسلامی در تولیدات علمی، از کل تولیدات علمی جهان بسیار اندک است. تولیدات علمی به عنوان معیار مهمی از فعالیت سیستم علمی کشورها، امروزه نقش حیاتی برای نهادهای تصمیم‌گیر در سطوح ملی و بین‌المللی دارد. در سالیان اخیر برخی کشورهای اسلامی از جمله ایران، ترکیه، مصر و برخی کشورهای دیگر برای حضور فعال‌تر در زمینه‌های علمی، تلاش‌های بسیار انجام دادند که نتیجه آن افزایش میزان تولیدات علمی این کشورها در مجلات و پایگاه‌های معتبر علمی بوده است.

از مهم‌ترین آسیب‌های نظام پژوهشی می‌توان به عدم کاربردی بودن پژوهش‌ها و عدم تعامل بین صنعت و دانشگاه‌ها اشاره نمود. راهکارهایی نظیر لزوم خرید منابع پژوهشی برای دانشگاه‌ها، توجه به موضوعات به ظاهر کوچک اما کاربردی و بالا بردن قدرت خرید علاقه‌مندان به پژوهش می‌تواند تا حدودی وضعیت تولید علم در جهان اسلام را بهبود بخشد. هرچند کشورهای اسلامی تا رسیدن به جایگاه واقعی و تاریخی خود، نیازمند فعالیت‌های علمی و پژوهشی بنیادین در همه سطوح می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: تولید علم، پژوهش، دانشگاه، آسیب‌شناسی، جهان اسلام

1 - mmohiqi@mail. um. ac. ir

2 - kazemmoheghi@yahoo. com

3 - ma. alkinani@mail. um. ac. ir

ازبکستان و گسترش گردشگری دینی

مجید سالاری^۱، کارشناسی، اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان فارس

چکیده

گردشگری دینی که گاه از آن با عنوان گردشگری ایمانی نیز یاد می‌شود، به مسافرت زیارت محور فرد یا گروهی مشخص اطلاق می‌گردد؛ این امر می‌تواند با هدف تبلیغ امر دینی یا صرفاً تفریحی مومنانه باشد. امروزه و با گسترش مقوله ارتباطات حقیقی و مجازی و تأثیرگذاری امر ارتباطات میان فرهنگی، اهمیت گردشگری یا توریسم دینی بیش از پیش و در حوزه‌هایی مهم چون اقتصاد و سیاست در کنار مقوله فرهنگی خود را شناسانده است. داشتن جایگاهی ویژه در میراث دینی، ازبکستان را به یکی از مراکز برجسته در این حوزه تبدیل کرده است؛ امری که بنظر از سوی سیاست‌گذاران این کشور نیز به جد مورد توجه قرار گرفته است. هدف این پژوهش بررسی روند توجه به مقوله گردشگری دینی از سوی دولت ازبکستان و رسانه‌های انگلیسی زبان در سالیان اخیر است. جهت انجام این پژوهش به جمع‌آوری گزارش‌های منتشره از رسانه‌های رسمی و غیررسمی و پس از آن دسته‌بندی و تحلیل آنها اقدام شد. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد که دولت ازبکستان با تمرکز کردن بر مسأله تصوف و ابنیه و آئین‌های وابسته به آن، به گسترش گردشگری صوفیانه در ذیل مقوله گردشگری دینی همت گمارده است.

کلیدواژه‌ها: گردشگری دینی، ازبکستان، تصوف، سیاست‌گذاری توریسم، گردشگری صوفیانه

استراتژی ملی انرژی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴ با رویکرد اقتصاد مقاومتی، الگوی پیشرفت اقتصادی کشورهای اسلامی

مجید صحراگرد^۱، دانشجوی دکترا، مدیریت راهبردی / دانشگاه عالی دفاع ملی

علی جبلی^۲، کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی

چکیده

اتخاذ استراتژی اقتصاد مقاومتی به عنوان منظومه کامل در مسائل اقتصادی از سوی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) به عنوان بهترین گزینه جهت ایجاد پیشرفت اقتصادی و دستیابی به توسعه‌ی صنعتی می‌باشد. توسعه‌ی صنعتی در شرایط مقابله با تهدیدات دشمن می‌بایست بر اساس پایه‌ای استوار گردد که در شرایط سخت و دشوار مانند تحریم، توان مقابله و مقاومت را دارا بوده و دچار خدشه نگردد. به طور کلی، چهار پارادایم (کشاورزی و تغذیه، حمل و نقل، نظامی و انرژی) برای صنعتی شدن وجود دارد که می‌توان از طریق هر یک از این پارادایم‌ها، به این مهم دست یافت. در توسعه‌ی صنعتی، یک صنعت به عنوان «صنعت پایه» مبنای صنعتی شدن قرار می‌گیرد و استراتژی ملی انرژی بهترین گزینه برای ایجاد توسعه صنعتی است. از این جهت، استفاده از مدل «شاتل استراتژی» به عنوان یک استراتژی رفت و برگشتی، مبنای طرح‌ریزی استراتژی ملی انرژی قرار گرفته است. هدف این استراتژی تبدیل شدن کشور ایران به «صادرکننده‌ی انرژی، فرآورده‌های انرژی، دانش انرژی و همچنین تکنولوژی انرژی» است. لذا در این مقاله سعی شده تا با روش تبیینی اتخاذ شاتل استراتژی در صنعت انرژی و فعال‌سازی و گسترش این صنعت در ابعاد مختلف، مشخص گردد. این توسعه می‌تواند در اقتصاد مقاومتی، وجه آفندی و تهاجمی علیه تهدیدهای دشمن باشد و علاوه بر خنثی نمودن فشارها و تهدیدها، رشد و شکوفایی اقتصادی کشورهای جهان اسلام و عدم وابستگی را به ارمغان آورد.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد مقاومتی، پیشرفت اقتصادی، توسعه صنعتی، استراتژی ملی انرژی

1 - sahragard14@chmail. ir

2 - jebelli2313@chmail. ir

اسلام سیاسی، نهادگرایی و آینده جهان اسلام

دکتر علی مرشدی‌زاد، عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد

چکیده

اسلام سیاسی از حدود صد سال پیش با فروپاشی خلافت در دولت عثمانی و در جهان اهل سنت، و به دنبال آن با تحولاتی مانند انقلاب مشروطه و حوادث پس از آن، به دنبال ظهور فداییان اسلام و سپس با رحلت حضرت آیت الله بروجردی در ایران و جهان تشیع ظهور یافت. اسلام سیاسی از یک سو گسست از اسلام سنتی و از سوی دیگر، جایگزینی برای دنیوی‌گرایی (سکولاریسم) محسوب می‌شود. اسلام سیاسی چه در کسوت اخوان‌المسلمین در کشورهای عربی و چه به صورت جمهوری اسلامی در ایران، تحولات عظیمی را طی این سال‌ها رقم زده است. در عین حال، جهان امروز دستخوش تحولاتی عظیم است که دولت‌ها برای بقا و حفظ قدرت و مشروعیت خود باید موضعی متناسب با آن اتخاذ کنند.

پرسشی که این نوشتار به دنبال پاسخ به آن است این است که اسلام سیاسی در ارتباط با جهان امروز چه موضعی اتخاذ خواهد کرد. سناریوهایی که به ذهن می‌آید، یکی حرکت به سمت سکولار شدن و تبدیل شدن اسلام به امری فردی و شخصی؛ اصلاح و بازسازی و روزآمد شدن اندیشه سیاسی اسلام و بقای آن در شکلی روزآمد؛ بازسازی نهادی اسلام سیاسی و غیرشخصی شدن آن؛ و حفظ مواضع اولیه اسلام سیاسی و چالش سیاسی، اجتماعی و نظامی با جهان مدرن است.

مدعای این نوشتار این است که با توجه به نفوذ و نقش دین در جهان اسلام و ایران، اسلام سیاسی حداقل در ایران، به صورت نهادینه ساختن خود در قالب نهادهایی مانند قوانین و شریعت به بقای خود ادامه خواهد داد و نقش اشخاص کم‌رنگ خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: اسلام سیاسی، نهادگرایی، شریعت

افراطی‌گرایی دینی در افغانستان و نقش آن در واگرایی جهان اسلام

محسن جان‌پرور^۱، دکترای تخصصی، استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد
عبدالمصور سیاس نوری^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی
مشهد

چکیده

پدیده افراطی‌گرایی به علت پیچیدگی و ابعاد گسترده آن، در فضاهای جغرافیای می‌تواند با رویکردهای مختلف مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد. به طور کلی تصویر غالب در مورد ریشه‌های افراطی‌گرایی دینی در افغانستان با توجه به شرایط جغرافیایی (طبیعی و انسانی) نفوذپذیری، مرکز‌گرایی، ناسازگاری با دنیا خارج، عقب‌ماندگی فرهنگی و رفاهی - اقتصادی و بحران‌های داخلی کشور طی چند دهه در افغانستان؛ در حالی که مبانی فکری آنها از مکاتب مختلف که از شبه‌قاره هند، جنوب غربی آسیا تا شمال قاره آفریقا گرفته شده باشد. این مقاله در راستای بررسی و علل شکل‌گیری پدیده‌ای افراطی‌گرایی دینی در افغانستان و نقش آن در واگرایی جهان اسلام است. پدیده افراطی‌گرایی با خروج شوری از افغانستان و زمینه پیدایش این گروه‌ها در تباری با قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی پیش از حادثه‌ای ۱۱ سپتامبر و چه بعد از آن؛ در زمینه‌ای رشد و ادامه فعالیت‌های آنها در افغانستان می‌تواند نقش داشته باشد. کشورهای جهان اسلام به لحاظ داشتن مشترکات بی‌شماری در جهت هم‌گرایی و پدیدار شدن به قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی در عرصه نظام نوین جهانی را دارند؛ اما نظر به شرایط پیش‌آمده چه داخلی و خارجی که به طور اعم تفاوت‌های مذهبی و قومی، اختلافات سیاسی و سرزمینی، رقابت میان قدرت‌های برتر جهان اسلام، وابستگی سیاسی و اقتصادی در تقابل بی‌ثباتی و وابسته بودن به قدرت‌های بزرگ مانند آمریکا و به طور اخص پدیده‌ای افراطی‌گرایی مؤلفه‌های است که در واگرایی جهان اسلام می‌تواند نقش داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، افراطی‌گرایی دینی، واگرایی، افغانستان

1 - janparvar@um. ac. ir

2 - sias. noori5@gmail. com

اقتصاد سیاسی تروریسم و گروه‌های تروریستی در غرب آسیا

علی صباغیان^۱، دکترای تخصصی، استادیار گروه مطالعات منطقه‌ای دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

اگرچه تروریسم و گروه‌های تروریستی در طول تاریخ زندگی اجتماعی بشر به عنوان یک پدیده وجود داشته است، اما افزایش اقدامات تروریستی به اشکال مختلف طی سه دهه گذشته به ویژه در منطقه غرب آسیا موجب شده است تا ابعاد مختلف این پدیده مورد توجه قرار گیرد. یکی از ابعاد مهمی که تأثیر زیادی در شکل‌گیری، استمرار، تقویت یا تضعیف گروه‌های تروریستی دارد بعد اقتصادی تروریسم و به گروه‌های تروریستی است. یکی از عناصر کلیدی در بحث اقتصاد سیاسی تروریسم بحث ارتباط اقتصاد و تروریسم است. این موضوع هم از جهت گرایش افراد به تروریست شدن، هم از جهت تأمین مالی گروه‌های تروریستی و هم از جهت مبارزه با تروریسم دارای اهمیت زیادی است. در بحث نحوه ارتباط سیاست دولت‌ها با تروریسم رابطه تروریسم با اقتصاد معنا و مفهوم خاصی پیدا می‌کند. این امر از یک جهت به تأثیر عوامل و اقدامات اقتصادی بر ترویج و توسعه و گسترش تروریسم در سطح فردی و سطح سازمان‌های تروریستی مرتبط است و از سوی دیگر به تأثیر تروریسم و اقدامات تروریستی بر فعالیت‌های اقتصادی در یک منطقه. این مقاله درصدد بررسی این موضوع است که گروه‌های تروریستی چگونه منابع مالی مورد نیاز خود را تأمین می‌کنند و اینکه که چرا برخی دولت‌ها تصمیم به حمایت از تروریسم می‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: تروریسم، گروه‌های تروریستی، غرب آسیا، اقتصاد سیاسی

امنیت و جنگ‌های آینده (سایبری و...) در جهان اسلام

آینده سیاست و امنیت در جهان اسلام

دکتر سید سلمان صفوی، مرکز بین‌المللی مطالعات صلح

چکیده

فناوری آینده (future technology) عملاً هر جنبه جنگ را آنطور که الان ما می‌دانیم تغییر می‌دهد، و این موضوع از پراهمیت‌ترین چالش‌های امنیت ملی جهان اسلام است. جنگ‌های آینده مبتنی بر تکنولوژی‌های «دوره پست مدرن» است که بودجه تحقیقات پیشرفته آن از سوی نهادهای نظامی قدرت‌های بزرگ جهانی و غول‌های اسلحه‌سازی مانند «لاکهید مارتین» تأمین می‌شود.

جنگ‌های آینده، جنگ در فضای مجازی (cyberspace)؛ سربازان بهبود یافته زیستی (biologically enhanced soldiers)، هوش مصنوعی (artificial intelligence)، سیستم‌های خودمختار (autonomous weapons systems)، که می‌تواند اطلاعات را پردازش کند و اقدام به عملیات سریع نماید (مانند زیردریایی شکارچی آمریکا ACTUV: عملیات روانی) و جنگ‌های نرم بخصوص در حوزه نظام بانکی و تعاملات مالی است.

ماهیت متفاوت جنگ‌های آینده که مبتنی بر تکنولوژی‌های جدید است، امنیت ملی جهان اسلام را از سوی قدرت‌های بزرگ جهانی و در رأس آنها آمریکا در خطر قرار می‌دهد. لذا دنیای در حال تحول و پیچیده جنگ و فناوری، خواستار توجه بیشتر به مسائلی است که امنیت ملی ما را شدیداً تهدید می‌نماید، قبل از اینکه دیر شده باشد.

چگونه می‌توانیم به چالش‌های امنیتی جدید پیش‌رو پاسخ دهیم؟ اختصاص بودجه تحقیقاتی برابر با پنج درصد از تولید ناخالص ملی سالیانه برای تحقیقات در حوزه سایبر، رادارهای الکترونیکی و هوش مصنوعی از الویت‌های آمادگی برای مقابله با جنگ‌های آینده است. کاهش هزینه‌های نظامی در حوزه جنگ‌افزارهای متعارف و تغییر نظام آموزشی سربازان و فرماندهان. تعلیم پدافند عملیات روانی به نخبگان برای آموزش به توده‌های مردم برای مقابله با شستشوی مغزی مردم از طریق عملیات روانی دشمن و بازسازی نظام بانکی.

کلیدواژه‌ها: امنیت، سایبر، جهان اسلام

امکان‌سنجی گروه اقدام در مقابله با جهان اسلام

(مطالعه موردی ایران)

علی بغیری^۱، عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)

هادی تاجیک، عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

گروه اقدام ایران بخشی از وزارت امور خارجه ایالات متحده است که در سال ۲۰۱۸ تأسیس شد. با خروج آمریکا از برجام، این گروه مدیریت و هماهنگی اقدامات تهاجمی علیه بخشی از جهان اسلام به ویژه ایران را عهده‌دار است. سازندگان این گروه، اهداف جامعی را در قالب ۱۲ شرط پمپئو، وزیر امور خارجه آمریکا، بیان داشته‌اند و ابزارهای مختلف را در اختیار قرار داده‌اند. قوانین کنگره، کمک‌های بلاعوض آمریکا به دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، تراز منفی تجاری آمریکا در مبادلات با قدرت‌ها، وابستگی نظامی منطقه به آمریکا و پایگاه‌های نظامی ایالات متحده ابزارهای اصلی گروه اقدام در پیاده‌سازی استراتژی‌های خود هستند. با این حال، صرف نظر از دعوی، آیا این گروه قادر به پوشش دادن همه اهداف خود است و تا چه حد می‌تواند آنها را پوشش دهد؟ این مقاله با بهره‌گیری از مطالعات امکان‌سنجی در ابعاد مختلف حقوقی، منابع، فنی، عملیاتی، زمانی و اقتصادی دایره اهداف (طیفی از تعدیل رفتار منطقه‌ای تا تغییر رژیم) و روش‌های این گروه (طیفی از تحریم تا تهاجم مستقیم نظامی) را مشخص و ۲۰ استراتژی ممکن اولویت‌بندی و مشخص شده که کدامیک در سیاست‌های اعمالی آمریکا و کدامیک در تقابل با چالش‌ها از بیشترین امکان تحقق برخوردار است. همچنین، در جمع‌بندی با در نظر گرفتن ابعاد مختلف امکان‌سنجی، طرح اولیه‌ای از راهبردهای جامع تقابلی برای جهان اسلام ارائه شده که البته بحث و تدقیق آنها به پژوهش‌های دیگر نیاز دارد.

کلیدواژه‌ها: گروه اقدام ایران، آمریکا، امکان‌سنجی، اهداف، ابزارها

امنیت و دفاع سایبری

مهرداد برون^۱، کارشناسی - کارشناس پژوهش - فناوری اطلاعات

چکیده

در دنیای امروز که ارتباطات جزء لاینفک زندگی بشری شده است و فضای مجازی فاصله‌های میلیون کیلومتری بین افراد را از میان برداشته است، برخی مشکلات مثل اختلالات ارتباطی و ویروس‌های اینترنتی اختلالاتی را در این فضا ایجاد نموده و مانع از جابجایی بهینه‌ی اطلاعات گشته‌اند. بر همین اساس افراد بسیاری به طور شخصی یا در غالب امنیتی سعی در حل این مشکل نموده‌اند. امروزه حتی دول مختلف برای پیشگیری یا خنثی کردن اینگونه حملات نسبت به کشف و خنثی‌سازی چنین عواملی قدم برداشته‌اند و در این خصوص جرایم گوناگونی شناسایی شده و برای آنها راهکارهایی اندیشیده شده است از آنجا که کشور ایران از دیرباز در منطقه و جهان از موقعیت استراتژیکی برخوردار است، همیشه مورد تهاجم دول گوناگونی قرار داشته است. با تغییر رویکردهای بشر به سمت فناوری اطلاعات و سمت و سوی حرکت انسان به سوی فناوری نوین در فضای مجازی تغییر مسیر یافته است، در ماهیت تهاجمات نیز تغییراتی پارادیمی رخ نموده است، به اعتقاد بسیاری از متخصصین امروزه جنگ سایبری از مهم‌ترین انواع تهدیدات به شمار می‌رود. جنگی که پیروزی در آن جز با دفاع هوشیاری و یاری آحاد ملت و متخصصین میسر نخواهد شد. لذا این مقاله بر آنست در مقدمات به معرفی و شناسایی انواع بدافزارها و حملات سایبری پرداخته و سپس به شیوع‌ها و روش‌های مقابله با آنها و ارگان‌های مربوط که در این دفاع نقش کلیدی دارند بپردازد.

کلیدواژه‌ها: ویروس، پلیس سایبری، جنگ سایبری، دفاع سایبری، سیاست‌های امنیتی

انجمن‌های علمی و آینده تولید و ترویج ادبیات صلح در

جهان اسلام

چکیده

طرح موضوع: جهان اسلام به ویژه در خاورمیانه به شدت زخم خورده است و برخی از کشورها منطقه حتی از صلح حداقلی نیز برخوردار نمی‌باشد و تمامی کشورها با صلح حداکثری، فرسنگها فاصله دارند. خشونت هم در درون اکثر کشورهای اسلامی موج می‌زند و هم میان کشورهای اسلامی باهم. این درد (جنگ، خشونت، آدم کشی، تخریب منازل و طبیعت و...) را از جمله با تجویز «علم» می‌توان درمان نمود. متأسفانه در جهان اسلام با اینکه «تاریخ جنگ» به صورت تفصیلی و در منابع متعدد، نگاشته شده است، اما حتی «تاریخ صلح» اسلامی هنوز به نگارش در نیامده است، چه رسد به اینکه در ابعاد مختلف و با رویکردهای مختلف علمی به بحث صلح پرداخته شود. از این رو لازم است که بحث صلح در آینده مورد توجه مصلحان این سرزمین‌ها قرار گیرد.

- انجمن‌های علمی ((Scientific Association همانگونه که نامشان نیز استنباط می‌گردد، اجتماعی از افراد داوطلب است تا با رهیافتی علمی در زمینه مرتبط با رشته تحصیلی خود تلاش علمی داشته باشند. یکی از موضوعاتی که در سراسر جهان، به صورت میان رشته‌ای در دستور کار بسیاری از انجمن‌های علمی قرار می‌گیرد، موضوع صلح است. با این وصف این نهادها می‌توانند از جمله در جهان اسلام نقش بسیار سازنده‌ای ایفا نمایند.

- الگوی نظری: با الهام از چهار نوع «جامعه شناسی» از نظر «مایکل بوروی» (۲۰۰۵): یک: نقش حرفه‌ای، دو نقش سیاستی، سه: نقش انتقادی و چهار: نقش عمومی، می‌توان برای انجمن‌های علمی نیز همین چهار کارکرد را قایل شد: نقش حرفه‌ای، نقش سیاستی، نقش انتقادی و نقش عمومی‌سازی (ترویج علم).

در بحث تولید ادبیات صلح نیز هر چهار نقش انجمن‌های علمی، دخیلند: نقش «تولید و انتقال دانش مربوط به صلح» که با رسالت حرفه‌ای و نقش «ترویج علم مرتبط با صلح» که با رسالت عمومی‌سازی علم و نقش «کالبد شکافی ادبیات موجود صلح»، که با رسالت انتقادی و نقش «طرح ایده برای سیاست‌گذاری در زمینه صلح»، که با رسالت سیاستی، هماهنگ‌اند.

- روش گردآوری داده‌ها: با توجه به مطالعات در دست انجام، می‌توان کارکرد برخی انجمن‌های علمی در ایران را در زمینه تولید ادبیات برای صلح به عنوان نمونه، مستندسازی نمود. با این وصف بخشی از داده‌ها از طریق میدانی گردآوری شده و برخی نیز از داده‌های موجود گردآوری شده از طریق اسنادی درباره انجمن‌های علمی، تحلیل ثانویه، خواهد شد.

مفهوم‌بندی: از بین مفاهیمی که در موضوع سخن آمده است، مفهوم «صلح» در جهان اسلام نیاز به معرفی بیشتری دارد. صلح مفهومی نسبی است و معنای کمینه (حداقلی) و بیشینه (حداکثری) دارد. تطور معنایی صلح نیز از کمترین حد آن که نبود جنگ است به سوی دامنه وسیع آن، یعنی صلح مثبت و سازنده و فراگیر است. از جهت موضوعی نیز صلح را دست کم در چهار ارتباط: با خود، با خدا، باطبیعت و با دیگران در جهان اسلام می‌توان بررسی نمود.

کلیدواژه‌ها: انجمن علمی، صلح، سیاستی، حرفه‌ای، انتقادی، ترویجی

آموزش و پرورش در جهان اسلام با رویکرد توسعه انسانی

قدرت طاهری^۱، دکترای تخصصی، استاد، مدیر کل دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان / مرکز آمار ایران

سعید شیخی^۲، کارشناسی ارشد، کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی / آموزش و پرورش منطقه

علی الهیار ترکمن^۳، کارشناسی ارشد، معاون توسعه مدیریت و پشتیبانی / وزارت آموزش و پرورش

چکیده

امروزه کشورهای مختلف جهان از ساختارهای آموزشی متفاوتی برخوردار هستند که طبیعتاً ساختارهای فوق در هر کشوری بنا بر سیاست‌ها، برنامه‌ها و اهداف مورد نظر آن کشور متفاوت است. در جهان اسلام با مجموعه متنوعی از نظام‌های آموزشی مواجهه هستیم که از یک‌سو برخی به دلیل تطابق بیشتر وضعیت نظام با اهداف از پیش تعیین شده و برخورداری از امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی آموزش دیده از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار بوده و از سوی دیگر برخی نیز با حاکمیت روش‌های سنتی بر نظام آموزشی مدارس از بازدهی لازم برخوردار نبوده و به دلیل عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز، عدم برخورداری از امکانات، فرصت‌ها تجهیزات و شرایط لازم از آموزش پویا محروم می‌باشند از سوی دیگر از مقوله‌های که با آموزش و پرورش ارتباط مستقیمی دارد آموزش و ارتقا نیروی انسانی است. بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت آموزش و پرورش در جهان اسلام و مقایسه آن با دیگر کشورها می‌باشد. برای انجام این مقایسه از شاخص‌های میانگین سال‌های تحصیل، میانگین مورد انتظار سال‌های تحصیل (که جزیی از شاخص توسعه انسانی هستند) و برخی شاخص‌های دیگر مرتبط با آموزش استفاده می‌شود. بعد از محاسبه شاخص‌های فوق برای کشورها می‌توان با استفاده از آزمون‌های آماری مناسب (آزمون T، ضریب همبستگی و...)، مقایسه‌های لازم را انجام داد و با استفاده از تحلیل‌های مناسب، نتایج لازم را به دست آورده و پیشنهادات لازم را ارائه کرد.

کلیدواژه‌ها: آموزش و پرورش، جهان اسلام، رویکرد، توسعه انسانی

1 - qt3752@gmail.com

2 - saeedsheikhi2000@yahoo.com

3 - saeedsheikhi2000@yahoo.com

آینده‌پژوهی تعاملات علم و فناوری ایران با کشورهای اسلامی

براساس نقشه راه توانمندسازی جهان اسلام

دکتر محمدرضا هدایتی، استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

پیامبر عظیم‌الشان اسلام (ص) فرمودند:

«من أراد الدنيا فعليه بالعلم و من أراد الآخرة فعليه بالعلم و من أرادهما معاً فعليه بالعلم.»^۱
 «هر کس در پی دنیا است باید دنبال علم برود، هر کس در پی آخرت است باید دنبال علم برود و هر کس دنبال هر دو است، باید دنبال علم برود.»

«باید کشورهای اسلامی از لحاظ علم و فناوری پیشرفت کنند. گفتم غرب و آمریکا به برکت علم توانستند بر کشورهای دنیا مسلط شوند؛ یکی از ابزارهایشان علم بود؛ ثروت را هم با علم به دست آوردند. البته مقداری از ثروت را هم با فریب‌گری و خباثت و سیاست به دست آوردند، اما علم هم مؤثر بود. باید علم پیدا کرد. روایتی است که فرمود: «العلم سلطان من وجده صال و من لم يجده صیل علیه.» باید علم پیدا کنید. علم که پیدا کردید، پنجه قوی پیدا خواهید کرد.

اگر علم نداشته باشید، کسانی که دارای پنجه قوی هستند، دست شما را می‌پیچانند.^۲
 یکی از ویژگی‌های بنیادین مکتب اسلام «علم مداری» آن است. نگاه مکتب اسلام نسبت به علم و علم‌آموزی بود که مسلمانان علاوه بر کسب علوم اسلامی در مکان جغرافیایی خود، در طول تاریخ به هر سرزمینی راه یافتند، از فراگرفتن دیگر علوم آن سرزمین نیز کوتاهی نورزیده و در برابر دانش دیگران، بی‌اعتنایی نشان ندادند.

مسلمانان از اوایل قرن نهم تا اواخر قرن دوازدهم میلادی به مدت حداقل چهار قرن، طلایه‌دار علم و دانش در سراسر گیتی بودند، اما از قرن سیزدهم میلادی به این طرف، رفته‌رفته این سکان‌داری به دنیای غرب منتقل شد. مقاله حاضر در پی آن است تا از طریق تعاملات علمی و فناوری ایران با کشورهای اسلامی و براساس نقشه راه راهبردی، حوزه علم و فناوری مسلمانان را ارتقا داده تا در نتیجه به بازگشت جهان اسلام به حوزه قدرت در آینده نه چندان دور، کمک

۱- باقر شریف‌القریشی، النظام التربوی فی الاسلام، ص ۱۸۸ (به نقل از گلشنی، ۱۳۸۸: ۱۰۰)

۲- بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله) در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و

بیداری اسلامی (۹۱/۰۹/۲۱، به نقل از اکبری، ۱۳۹۶: ۱۱)

مؤثر شود.

روش تحقیق این پژوهش، آمیخته (کمی و کیفی) / توصیفی - تحلیلی و پیمایشی است و جمع‌آوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه و مصاحبه) صورت گرفته است. سؤال اصلی تحقیق عبارت است از «نقشه راه توانمندسازی جهان اسلام آینده از طریق تعاملات علم و فناوری ایران با کشورهای اسلامی کدام است؟»

فرضیه اصلی این پژوهش؛ «به نظر می‌رسد تعاملات علم و فناوری ایران با کشورهای اسلامی براساس نقشه راه راهبردی، موجب توانمندسازی جهان اسلام در آینده خواهد شد.» می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: آینده‌پژوهی، علم و فناوری، کشورهای اسلامی (جهان اسلام)، نقشه راه

آینده ابزارهای مالی اسلامی و سهم آن در تأمین مالی بین‌الملل در افق ۱۴۱۴

هادی رحمانی فضل^۱

چکیده

از اهداف اصلی هر اقتصادی، رشد درون‌زا و پایدار، تورم پایین و کاهش بیکاری بوده که دستیابی به این اهداف تنها با همراهی یک نظام مالی کارآمد میسر است. چرا که نظام مالی و ابزارهای تأمین مالی کارا، نقش ویژه‌ای در مهیا ساختن منابع جهت سرمایه‌گذاری، افزایش میزان ورود سرمایه‌های خارجی و هم‌چنین تخصیص بهینه و اثربخش منابع ایفا می‌کند. نتیجتاً یک نظام مالی توسعه یافته، با تأمین مالی درخور برای بخش واقعی اقتصاد، موقعیت‌های مناسبی را برای رشد و توسعه اقتصادی به وجود می‌آورد، ولیکن وقوع بحران‌های بزرگ اقتصادی (نظیر بحران‌های سال‌های ۱۹۲۹) به علت سقوط بازار سهام و ۲۰۰۷ افت بازار اعتبارات حاکی از ناتوانی و عدم موفقیت نظام مالی و ابزارهای مالی متعارف در تحقق اهداف کالن اقتصادی بوده است.

مقاله حاضر ضمن معرفی ابزارهای مالی اسلامی، با استفاده از تجربه سایر کشورها و روش توصیفی - تحلیلی نشان داده است که ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) با ایجاد ارتباط و پیوند میان بخش واقعی اقتصاد و بخش مالی احتمال وقوع بحران‌های اقتصادی را کاهش داده فلذا استفاده از این ابزارها در دهه‌های اخیر از روند رو به رشدی برخوردار گردیده است و می‌توانند تا سال ۱۴۱۴ سهم مناسبی در تأمین مالی بین‌المللی داشته و به عنوان جایگزینی مناسب برای ابزار تأمین مالی متعارف معرفی گردند. از سوی دیگر گسترش ابزارهای اسلامی، این امکان را برای کشورهای اسلامی فراهم می‌کند که با ایجاد ارتباط اقتصادی بیشتر و محکم‌تر، تأثیرگذاری بیشتری در مناسبات اقتصادی بین‌الملل داشته باشند.

کلیدواژه‌ها: ابزارهای مالی اسلامی؛ صکوک؛ تأمین مالی بین‌الملل؛ بحران‌های اقتصادی

آینده اسلام‌گرایی (اهل سنت) در جهان اسلام (از سال ۲۰۱۸ الی ۲۰۳۰)

سید جلال دهقانی فیروزآبادی، استاد روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی
حمیدرضا اکبری، دکتری روابط بین‌الملل و پژوهشگر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده

طی نیم قرن اخیر پیروزی انقلاب اسلامی، اشغال افغانستان توسط شوروی، شکل‌گیری دولت طالبان در افغانستان، حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، انقلاب‌های عربی ۲۰۱۱ به بعد، شکل‌گیری و شکست داعش و... فرصت مناسبی برای نقش‌آفرینی خوانش‌های مختلف اسلام‌گرایی در سطوح ملی، فروملی و فراملی ایجاد کرد. البته اکثر این جنبش‌ها (اهل سنت) در تحقق اهداف خود ناکام بودند، اما این امر موجب حذف آنان از صحنه منطقه‌ای و بین‌المللی نگردید. در این مقاله با توجه به تحولات منطقه‌ای و ناکامی داعش و دولت اخوانی در مصر، آینده اسلام‌گرایی با بهره‌گیری از روش تحلیل لایه‌لایه‌ای علت‌ها در چهار سطح لیتانی، اجتماعی، گفتمان و جهان بینی و اسطوره و استعاره؛ نظام‌مند می‌شود. اینکه اسلام‌گرایان در چه شرایطی قرار دارند و جایگاه اسلام‌گرایان اهل سنت در جهان اسلام سال ۲۰۳۰ کجاست، سؤال اصلی مقاله می‌باشد که با روش تحلیل لایه‌ها و استخراج پیشران‌ها، فضاهای فرصت و تهدید و عدم قطعیت‌ها و شناخت سمت و سو و فضای گفتمانی اسلام‌گرایی (اهل سنت) و ترسیم سناریوها بررسی شده است.

کلیدواژه‌ها: اسلام‌گرایی، جهان اسلام، اهل سنت، افراط‌گرایی، انقلاب‌های عربی، آینده‌پژوهی

آینده امنیت در خاورمیانه؛ نگاه میان‌مدت

شهره پیرانی^۱، دکترای تخصصی، استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، تهران

چکیده

این مقاله به بررسی تحولات امنیتی آینده در خاورمیانه می‌پردازد و در تلاش برای کشف مسیری است که منطقه را از یک وضعیت ناامن به آینده‌ای امن‌تر سوق دهد این مقاله در پی پاسخ به این سوال است که با توجه به شرایط کنونی چه سناریویی برای آینده‌ی خاورمیانه می‌توان پیش‌بینی نمود؟ بر اساس روش‌شناسی سناریو اکتشافی سعی می‌شود به این سوال پاسخ داده شود. چهار سناریوی پیش رو در این مقاله عبارت است از:

۱- تشدید رقابت قدرت‌های جهانی در منطقه با محوریت چین، روسیه و آمریکا برای به دست آوردن حوزه نفوذ در منطقه.

۲- همکاری قدرت‌های بزرگ (چین، روسیه و آمریکا) در جهت فروکش کردن جنگ و درگیری در منطقه.

۳- تشدید درگیری بین سه قدرت منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه با محوریت سه ایدئولوژی شیعی، سلفی و اخوانی

۴- تشنج‌زدایی و همکاری سه قدرت منطقه‌ای برای بازگرداندن ثبات و امنیت به منطقه. این مقاله استدلال می‌کند هر یک از این سناریوها دارای نقاط ضعف و در عین حال قوتی هستند. این سناریوها می‌تواند برای سیاست‌گذاران در جهت برنامه‌ریزی و آمادگی برای مواجهه با آینده مفید باشند.

کلیدواژه‌ها: خاورمیانه، امنیت، تنش، تشنج‌زدایی

آینده جهان اسلام، محور نسبت‌سنجی اندیشه‌های بیداری تمدنی، با تأکید بر سید قطب و آیت الله خامنه‌ای

سید مجید امامی^۱

کتاب المستقبل لهذاالدین نگاشته متفکر بزرگ جهان اسلام سید قطب است. این کتاب با عنوان جالب و خلاقانه «آینده در قلمرو اسلام» توسط آیت الله سید علی خامنه‌ای در سال‌های دهه چهل شمسی و تکوین مبارزات و نهضت احیاگرانه شاگردان و همراهان امام خمینی در ایران، به فارسی ترجمه شده است. قطب در این رساله مختصر اما پر پیام برای جهان اسلام پس از آنکه نشان می‌دهد دین برنامه زندگی است و سودمند بودن مظاهر دینی زمانی است که نماینده‌ی واقعیات و نشان‌دهنده‌ی حقایق باشد، با جهان‌بینی خاص خود اثبات می‌کند که آینده در قلمرو اسلام است. ماجرای این کتاب در اندیشه و ایدئولوژی جهان اسلام‌گرای مبارزان انقلابی ایران به این‌جا ختم نمی‌شود و کار بدانجا می‌رسد که از اهم عوامل و کيفرخواست‌های مترجم انقلابی آن در دستگیری‌اش توسط رژیم شاه، همان سال‌ها، این ترجمه است. دفاعیات مترجم در کنار مقدمه کتاب، برگی از تعاملات اندیشه‌ای انقلاب اسلامی با اندیشه سید قطب است که بعدها، البته بخاطر بعد عینی اندیشه شیعی از تفاسیر خاص از سید قطب و البته سلفیت محقق شده جنبش‌های عربی خصوصاً مصر؛ کمتر مورد توجه قرار گرفت و بیشتر بر فاصله‌ها و تفاوت‌ها تمرکز شد. حال آنکه اندیشه جهان اسلام‌گرایی و آینده‌گرایی انقلاب اسلامی نسبت‌های وثیق‌تری با سید قطب داشته و دارد، این بیان هرگز به معنای این‌همانی یا تقلیل اندیشه‌های انقلاب اسلامی ایران به ایدئولوژی و اندیشه دیگری نیست. سید قطب در کتاب مذکور و نیز «معالم فی الطریق» مواضعی دارد که طبعاً دو برداشت داشته است یا او را شهید بیداری اسلامی پنداشته‌اند یا رهبر اسلام‌گرایان افراطی و جهادی! مدعای مقاله حاضر این است که این دوگانگی و شکاف ادراک شده و برساختی، اصالتاً در دو روایت از آینده جهان اسلام خانه دارد. بدون تأمل در آینده جهان اسلام نمی‌توان به این دوگانگی که در انتظار دیگر اندیشه‌ها و جنبش‌های کلان جهان اسلام نیز هست، پایان داد. آینده اسلام، آخرین رسالت الهی، امر جهانی، امر انسانی و تکامل انسان، مفاهیمی هستند که در اندیشه سید قطب با هدف

تکرار می‌شوند. سید قطب تأکید خاصی بر ضرورت جهانی شدن اسلام دارد و این‌را یک وظیفه و رسالت الهی قلمداد می‌کند. او کل زمین را دایره رسالت اسلام معرفی می‌کند: این دین فقط اعلانی برای آزاد کردن انسان عرب و رسالتی خاص عرب‌ها نیست بلکه موضوع آن انسان یعنی نوع انسان و جولانگاه آن سرتاسر زمین است. (سید قطب، ۱۳۷۸: ۷۷) اسلام یک اعلان عام برای آزاد کردن انسان در زمین از بند تمامی سلطه‌های غیرالهی است. (همان: ۷۶) وظیفه اسلام، خلع جاهلیت از رهبری بشر و به دست گرفتن این رهبری براساس برنامه خاص اسلام. (همان: ۲۰۵) سید دگرگون ساختن نظام جاهلی موجود را از اساس، یک وظیفه معرفی کرده (همان: ۲۰) و به مسلمین درباره آینده چنین نوید می‌دهد: با این همه آینده برای ما روشن است و نبرد خونینی که علیه این آیین برپاست نمی‌تواند در اطمینان ما نسبت به حاکمیت مطلق اسلام در آینده خللی وارد سازد. (سید قطب، ۱۳۴۵: ۲۰۸ - ۲۰۰)

بر این اساس مقاله نگاه مشترک، نزدیک و تفاهم آمیز سید قطب به آینده جهان اسلام (سوی رویکردهای منتسب به او در خصوص شیوه و مسیر و وضع حال) به رویکرد تمدنی رهبران انقلاب اسلامی ایران را تبیین و تطبیق کرده و این دستاورد را برای وصول به طرحی از آینده جهان اسلام (سوی تعدد جنبش‌ها و اندیشه‌های شیعی و سنی) ضروری می‌پندارد.

سید قطب همچنین از مسلمانان به عنوان امت برگزیده خدا یاد کرده و با استناد به آیاتی از قرآن مانند آیه ۱۱۰ سوره آل عمران یا آیه ۱۴۳ سوره بقره به آنها می‌گوید شما بهترین امتی هستید که برای راهبری انسان‌ها گزینش شده‌اید. (سید قطب، ۱۳۷۸: ۴) امت برگزیده خدا امت مسلمان است که علی‌رغم ترکیب یافتن از نژاد و اقوام و رنگ‌های مختلف، همگی در سایه پرچم خدا قرار دارند. (همان: ۱۹۷) و یا خداوند این امت را برای تجسم بخشیدن به برنامه خودش به صحنه آورده است. (همان: ۲۰۲ - ۲۰۱)

بنابراین تلاش برای گسترش فزاینده اسلام و جهانی‌سازی آن، رسالت مهم مسلمین در این برهه از تاریخ است، رسالتی برای این «امت برگزیده» که خداوند از آنها چنین خواسته‌ای دارد. به همین دلیل، بازآفرینی امت مسلمان برای به دست گرفتن رهبری بشر را یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های خود در کتاب نشانه‌های راه می‌داند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، بیداری تمدنی، سید قطب، آیت‌الله خامنه‌ای

آینده جهان؛ برخورد تمدن‌ها یا ظهور تمدن نوین اسلامی

محسن عابدی‌درجه^۱، دانشجوی دکتری، جغرافیای سیاسی، پردیس البرز دانشگاه تهران

چکیده

در عصر کنونی که تحولات ژئوپلیتیکی جهانی با سرعت زیادی در جریان است، تمدن‌های موجود به عنوان بازیگرانی فعال می‌توانند در صحنه بین‌المللی ایفای نقش نمایند. از سوی دیگر، ابناء بشر به تمدن‌ها وابسته‌اند. در این مقاله با گردآوری مطالب از اسناد کتابخانه‌ای شامل کتب و مقالات علمی پژوهشی، به روش توصیفی تحلیلی با بیان نظریه برخورد تمدن‌های ساموئل هانتینگتون و دیدگاه قرآنی نظریه تمدن نوین اسلامی مقام معظم رهبری به بررسی تطبیقی این دو پارادایم پرداخته شده است. هدف از انجام این تحقیق کشف تمدنی است که قابلیت ماندگاری و ارضای نیازهای مادی و معنوی آحاد انسان‌ها را در جوامع بشری دارد. با توجه به موضع‌گیری‌های اخیر اندیشمندان غربی نظیر هانتینگتون و فوکویاما در خصوص ناتوانی نظام لیبرال دموکراسی در تحقق نظریه‌های برخورد تمدن‌ها (تمدن‌های غربی، کنفوسیوسی، ژاپنی، اسلامی، هندی، اسلاو ارتدوکس، آمریکای لاتین و آفریقایی) و پایان تاریخ و با پیشرفت روزافزون نظام اسلامی و دولت اسلامی در راستای تحقق کشور اسلامی به عنوان پایه‌های تمدن اسلامی در چند دهه گذشته به نظر می‌رسد تمدن نوین اسلامی آینده جهان را رقم خواهد زد.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، برخورد تمدن‌ها، لیبرال دموکراسی، پایان تاریخ، تمدن نوین اسلامی

آینده سیاست عربستان در قبال سوریه

مهديه معدن‌نژاد^۱، دانشجوی دکترا، دانشکده علوم سیاسی و حقوق دانشگاه تهران - مطالعات خاورمیانه و شمال آفریقا

چکیده

از زمان شروع بحران در سوریه، عربستان همچون دیگر بازیگران بر اساس اهداف و منافع خاص خود، سیاست‌های متفاوتی نسبت به تحولات این کشور اتخاذ کرده است. بعد از مدت کوتاهی از تشدید تنش‌ها، ریاض موضعی ضد حکومت اسد اتخاذ و فعالانه برای سرنگونی آن تلاش کرد. این اقدامات عربستان، که طیف گسترده‌ای از تلاش‌های سیاسی و دیپلماتیک تا نظامی را دربر می‌گیرد، با اهداف کلان این کشور در راستای تغییر نظم امنیتی منطقه به نفع خود صورت گرفته است. از نظر ریاض، آغاز ناآرامی‌ها در سوریه فرصتی برای تغییر وضعیت موجود به نفع خود است؛ بنابراین این کشور سیاست مبتنی بر دیپلماسی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۱ برای ایجاد فاصله میان دمشق و تهران را کنار گذاشت و با هدف به قدرت رساندن یک حکومت ضد محور مقاومت در دمشق، به جنگ نیابتی روی آورد. هرچند با گذشت ۸ سال از جنگ داخلی سوریه، دمشق با حمایت متحدان خود برنده این جنگ در میدان نبرد شده است و این به معنای ناکامی عربستان در تحقق هدف خود مبنی بر سرنگونی حکومت اسد از راه نظامی است اما بدیهی است که هدف اصلی آن یعنی تغییر موازنه قدرت تغییر نکرده است. این مقاله ضمن بررسی تحول در سیاست خارجی عربستان در قبال بحران سوریه، به این سوال پاسخ می‌دهد که ریاض بعد از شکست اقدامات نظامی به چه سیاست‌هایی روی خواهد آورد؟ فرضیه مقاله حاضر این است که عربستان در این مرحله به سیاست دور کردن دمشق از تهران از طریق دیپلماتیک و تقویت جناح ضد ایرانی حکومت بعث سوریه برمی‌گردد.

کلیدواژه‌ها: سیاست خارجی، عربستان، سوریه، دیپلماسی، جنگ نیابتی

آینده شاخص‌های توسعه و رفاه کشورهای اسلامی در افق ۱۴۱۴

غلامرضا حداد^۱، استادیار و عضو گروه آموزشی اقتصاد سیاسی و سیاست‌گذاری دانشگاه علامه طباطبایی

«جهان اسلام» مفهوم پیچیده و مبهمی است. چندان روشن نیست که این دال چه مدلولی را نمایندگی می‌کند و جای تردید است که مجموعه‌ای از کشورهایی که اکثریت جمعیت آنان مسلمانانند موجودیتی را شکل داده‌اند که در کنار یا مقابل غیرمسلمانان دارای هویتی منسجم باشد. همچنین اسلام به عنوان وجه اشتراک این جهان، در فضای بین‌الذنهانی اعضای آن، دارای تصویر و تصویری مشترک و عاملی در راستای همگرایی نبوده و شواهد حاکی است که در درون این مجموعه بزرگ‌ترین و جدی‌ترین اختلافات بر سر تفسیر چیستی و چگونگی این وجه به ظاهر مشترک بروز کرده است. اما ورای عوامل معنایی و هویتی و از منظر شاخص‌های اقتصاد سیاسی، آیا می‌توان جهان اسلام را مجموعه‌ای از کشورهای همگن و مستعد برای همگرایی نسبی لحاظ کرد. در این پژوهش در گام نخست وضعیت مهم‌ترین شاخص‌های توسعه و رفاه در ۲۹ کشور مسلمان مورد مطالعه‌ای توصیفی و مقایسه‌ای قرار می‌گیرد تا وضعیت کنونی آنها در مقایسه با یکدیگر و نیز در مقایسه با استانداردهای جهانی روشن گردد. در ادامه روند رشد این شاخص‌ها در این کشورها برای یک دوره زمانی مشخص - در مورد شاخص‌های رفاه از سال ۲۰۰۷ و در مورد شاخص‌های توسعه از سال ۲۰۰۴ - بررسی شده و پس از محاسبه شیب این رشد، با فرض ثبات شرایط و تداوم شیب رشد کنونی، وضعیت این شاخص‌ها در ۲۰۳۴ یا همان افق ۱۴۱۴ پیش‌بینی می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد اختلاف قابل توجه فعلی میان وضعیت کشورهای مسلمان در این شاخص‌ها، در افق ۱۴۱۴ فزاینده بوده و ظرفیت همگرایی نسبی رو به کاهش خواهد بود. اگرچه در شرایط فعلی بیشترین اختلاف در شاخص‌های محیط کسب و کار و کیفیت اقتصادی و کمترین اختلاف در شاخص‌های حکومتگری و آزادی‌های فردی است اما شیب تغییرات نشان می‌دهد که در صورت ثبات شرایط، اختلاف در شاخص‌های حکومتگری و آزادی فردی نیز به نفع اقتصادهای برتر جهان اسلام، افزوده خواهد شد. در این پژوهش کشورهای اسلامی بر اساس سهم درآمد سرانه به سه دسته کشورهای زیر ۵۰۰۰، بین ۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ و بالای ۱۰۰۰۰ دلار طبقه‌بندی شده‌اند و

داده‌های مورد بررسی از دو بانک اطلاعاتی «شاخص‌های رفاه» از مؤسسه لگاتوم و «شاخص‌های توسعه جهانی» از بانک جهانی استخراج شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: کشورهای اسلامی، توسعه، رفاه، محیط کسب و کار، کیفیت اقتصاد، حکومتگری، آزادی‌های فردی، امنیت، سرمایه اجتماعی

آینده فرهنگ اسلامی از منظر نخبگان فرانسوی

فاطمه رخشان‌لو^۱، کارشناسی ارشد، دانشکده مطالعات جهان - مطالعات فرانسه

چکیده

نخبگان فرانسوی در اظهارات خود تلاش به پیش‌بینی آینده تمدن اسلامی با بهره‌گیری از ارزیابی درونی از میزان نقش آفرینی فرهنگ اسلام در جوامع اروپایی داشته‌اند. با توجه به پیش‌بینی‌های مرکز پژوهشی PEW، تا سال ۲۰۵۰ تعداد مسلمانان اروپا بین ۷ تا ۱۴ درصد افزایش خواهد یافت که سهم فرانسه حداقل ۹ میلیون نفر مسلمان، یعنی بیش از ۱۲٪ جمعیت این کشور خواهد بود. لذا آینده‌پژوهی تمدن اسلامی برای نخبگان فرانسوی از منظر آگاهی یافتن نسبت به میزان تأثیرپذیری مسلمانان اروپایی از بافتار آتی فرهنگی و تمدنی جهان اسلام حائز اهمیت است. اسلام‌پژوهان فرانسوی درصدد بررسی آنند که آینده تمدن اسلامی جایگاه مسلمانان اروپا را در کدامیک از دو وضعیت تهدید یا فرصت فراروی سیاست‌گذاران اروپایی قرار خواهد داد. لذا شناخت واقع‌بینانه نخبگان فرانسوی از وضعیت آینده تمدن اسلامی در روابط بین‌الملل می‌تواند اروپا را در مقابله با چالش‌هایی از قبیل تروریسم و افراطی‌گری یاری رساند. بررسی دیدگاه اندیشمندان اسلامی فرانسوی گواه آن است که اغلب آنان جهت‌گیری آینده تمدن اسلامی را به سوی گرایش‌های رادیکال، بنیادگرایانه و ایدئولوژیک ارزیابی می‌کنند. لذا افزایش جمعیت مسلمانان در اروپا را نیز به منزله افزایش تهدیدهای امنیتی قلمداد می‌کنند. در نتیجه، آموزه‌های اسلام‌ستیزانه و اسلام‌هراسانه در غرب و به ویژه فرانسه شدت خواهد گرفت و نظرات و تصویرسازی‌های اسلام‌شناسان معاصر فرانسوی از آینده فرهنگ و تمدن اسلامی با رویکردهای بدبینانه همراه خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: آینده، تمدن اسلامی، اسلام‌شناسان فرانسوی، نخبگان، مسلمانان

آینده معماری و شهر در جهان اسلام

دکتر مصطفی پورعلی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

معماری و شهرسازی امروز جهان اسلام درخور تاریخ شکوهمند تمدن اسلامی نیست. ریشه‌یابی دلایل این وضعیت از مهمترین وظایف محققان آینده‌پژوهی معماری جهان اسلام است. عدم خودباوری و شیفتگی در برابر پیشرفت‌های غرب و از سویی فراموشی تجارب تاریخی میراث معماری در جغرافیای فرهنگی جهان اسلام مواردی است که عموماً دلیل بروز چنین وضعیتی شمرده می‌شود. اینکه چرا معماری و شهر در جهان اسلام امروزه آن‌چنان در قهر و غریبگی و انقطاع با میراث فرهنگی و تمدنی‌اش به سر می‌برد را شاید بتوان در ریشه‌یابی تخریب گسترده آثار معماری اسلامی در اقصی نقاط سرزمین‌های اسلامی جست‌وجو نمود. ریشه‌هایی که متأثر از امور سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌توانند مورد تحلیل و تبیین علی‌القرار گیرند. نگاهی به تخریب‌های چند دهه اخیر در عرصه و حریم اماکن متبرکه جهان اسلام توسط متولیان امور مذهبی و ایجاد مستحذاتاتی فاقد هویت‌های بومی و اسلامی در این اماکن که گاه با نیت خیرخواهانه خسارات جبران‌ناپذیری به میراث معماری اسلامی زده شده است حکایت از آن دارد که برای پاسداری این میراث عینی تمدن اسلامی برای آینده معماری جهان اسلام می‌بایست بسیار بیش از آنچه انجام داده‌ایم تلاش نماییم. با این حال امید به آینده اولین گام برای حل این مسایل در آینده جهان اسلام خواهد بود. شناسایی میراث معماری اسلامی به جهانیان و البته آگاه‌سازی متولیان و مراجع مذهبی در این زمینه از اولین ضرورت‌هاست. تلاش برای ثبت، حفظ و احیا این آثار و بافت‌های تاریخی پیرامون آنها در مقیاس ملی و جهانی نمونه اقداماتی است که نسل جوان مسلمان را در این زمینه به خودباوری و رقبت به الگوگیری از چنین آثاری در طرح‌های معماری معاصر رهنمون می‌نماید. گشایش باب گفتگوی میان جامعه تخصصی معماری و جامعه مذهبی و هماهنگی این دو گروه متخصص، در شناخت و معرفی ارزش‌های معماری و شهر اسلامی دیگر اقدامی است که می‌بایست در افق پیش رو مد نظر باشد و در آخر بازخوانی و عبرت‌اندوزی از تجاربی تلخ از تخریب‌های صورت گرفته که طی چند دهه گذشته نسبت به تاریخ معماری در جهان اسلام رقم خورده است می‌تواند چشم‌اندازی روشن برای معماری و شهر در آینده جهان اسلام رقم بزند. ان شاءالله

کلیدواژه‌ها: معماری، شهر، اسلام، ثبت، حفاظت، آینده

آینده همگرایی در جهان اسلام با تأکید بر محور مقاومت

علی حمزه پور، دکترای تخصصی، عضو هیات علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

همگرایی، انسجام و وحدت در جهان اسلام، راهبرد محوری قدرت بخشی در جهان اسلام در جهت تمدن سازی بین المللی اسلامی در مقابل دشمنان جهان اسلام می باشد. موضوع فلسطین اشغالی و مبارزه با رژیم اشغالگر قدس به عنوان تهدید مشترک جهان اسلام با محوریت ملل اسلامی اعم از شیعیان و اهل تسنن در طول سال های گذشته منجر به نوعی همگرایی در کشورهای پیشرو در صیانت از کیان جهان اسلام با محوریت ایران، فلسطین اشغالی، لبنان و سوریه گردید. تهدید نوین گروه های تکفیری با محوریت رژیم صهیونیستی، آمریکا و انگلیس در قتل عام مسلمین و اسلام هراسی در جغرافیای محور مقاومت، با استقامت و مجاهدت و نصرت الهی، نه تنها منجر به افزایش همگرایی و انسجام در محور مقاومت گردید و این جغرافیا را در عراق و یمن و سایر کشورهای اسلامی گسترده تر نمود، بلکه با پیروزی عمده محور مقاومت در این نبرد ناجوانمردانه، توطئه های دشمنان جهان اسلام بیشتر نمایان گردید؛ اسلام واقعی در مقابل اسلام دروغین جلوه گر شد و محور مقاومت با الگوی انقلاب اسلامی در حال توسعه و فراگیری می باشد. سؤال تحقیق آن است که آینده همگرایی در جهان اسلام با تأکید بر محور مقاومت چه می باشد؟ نتیجه حاصله این بود که با تداوم این توطئه در سال های آینده به افغانستان و پاکستان و شرق آسیا نیز اگرچه نشانه استیصال دشمنان در تکرار این سناریوی شکست خورده می باشد و مزاحمت هایی را برای مسلمانان ایجاد می کند، لکن با نصرت الهی به توسعه محور مقاومت و همگرایی هر چه بیشتر در جهان اسلام خواهد انجامید. چارچوب نظری تحقیق، سیاست خارجی دولت اسلامی مبتنی بر مکتب انقلاب اسلامی با تأکید بر منظومه فکری حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری بوده و روش تحقیق آینده پژوهی با بهره گیری از تکنیک سناریونویسی برای دستیابی به آینده مطلوب می باشد.

کلیدواژه ها: همگرایی، جهان اسلام، محور مقاومت، الگوی انقلاب اسلامی، اسلام هراسی، تمدن سازی

آینده همگرایی منطقه‌ای در آسیای مرکزی، با بررسی تأثیر افراط‌گرایی در افغانستان

منوچهر شفیعی^۱، کارشناس ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه تهران

زهرا قاسمی^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران

چکیده

بنیادگرایی در افغانستان و آسیای مرکزی و تهدیدات تروریستی در این منطقه یکی از عوامل مهم قابل بررسی است که در قالب گروه‌هایی مانند القاعده و طالبان و داعش ظهور پیدا کرده و پویش‌های امنیتی افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی را تحت تأثیر قرار داده است. هدف از ارائه این مقاله پاسخ به این سؤال است که بنیادگرایی در افغانستان و آسیای مرکزی چه تأثیری بر همکاری‌های امنیتی در منطقه آسیای مرکزی داشته است؟ و آینده همکاری‌های امنیتی در این منطقه با تمرکز بر موضوع افراطی‌گرایی چگونه خواهد بود. روش مورد استفاده در این پژوهش روش اکتشافی با گردآوری اطلاعات بر اساس منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی است و از چارچوب نظری مجموعه امنیتی منطقه‌ای استفاده خواهد شد. سپس در بخش دوم مقاله با تکیه بر داده‌های گردآوری روند آینده همکاری‌های منطقه‌ای در نرم‌افزارهای میک و مکتور مورد سنجش قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه‌ها: بنیادگرایی، طالبانیسم، افغانستان، آسیای مرکزی، مجموعه امنیتی منطقه‌ای

1 - manochehrshafei@yahoo.com

2 - zahra.qasemii@yahoo.com

آینده پژوهی پتانسیل‌های شگفتی‌ساز اقتصادی عربستان سعودی بر اساس سند توسعه ۲۰۳۰

علیرضا نجفی^۱، دکتری جغرافیای سیاسی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

چکیده

سند چشم‌انداز توسعه ۲۰۳۰ عربستان سعودی به منظور خروج آن کشور از اقتصاد مبتنی بر نفت به دنبال آن بوده است تا به نوعی دیدگاهی جامع به پتانسیل‌های اقتصادی عربستان داشته باشد که در این تحقیق هدف محقق تبیین پتانسیل‌های شگفتی‌ساز اقتصادی عربستان سعودی در ده سال آینده است.

تحقیق حاضر از نوع هدف کاربردی و از نظر روش بررسی و تحلیل اسنادی است. عناصر مورد نظر در این پژوهش شامل کلیه آمارهای مستخرج از سند مذکور بوده و روش گردآوری اطلاعات، دیده‌بانی تحولات، رسانه و کتابخانه‌ای می‌باشد.

سؤال محوری برای رسیدن به این هدف این است که سند چشم‌انداز توسعه ۲۰۳۰ جدای از تفسیرها و توضیحاتی که در مورد آن ارائه شده چه رویدادهای شگفتی‌سازی را می‌تواند برای آینده عربستان رقم بزند؟ و این شگفتی‌ها چه تأثیری بر آینده سیاست منطقه‌ای جمهوری اسلامی خواهد داشت؟ در پاسخ به این سؤال باید بیان نمود که در صورت اجرایی شدن این سند و توسعه توان اقتصادی عربستان سعودی، احتمالاتی مانند امکان شکل‌گیری ارز مشترک کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، احتمال خروج عربستان از اوپک، احتمال فروپاشی اوپک، تبدیل شدن عربستان به یکی از قدرت‌های تسلیحات شیمیایی، تقویت نیروهای معارض ایران، کاهش تهدیدات حیاتی مراکز نفتی در شرق، تغییر ذائقه نسل‌های جدید کشورهای همسایه و به ویژه عراق، شکل‌دهی به طبقه‌بندی عربی غیرعربی به جای شیعی سنی و برخی دیگر از رخدادهای وجود دارد؛ مواردی که در پژوهش حاضر بررسی شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: عربستان سعودی، سند توسعه ۲۰۳۰، اقتصاد پسانفتی، وابستگی متقابل اقتصادی

آینده‌پژوهی پیشران‌های تأثیرگذار بر ژئوپلیتیک جهان اسلام

یوسف زین العابدین^۱، دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

ایمان جمشیدپور^۲، دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت ایران گیلان (مستول مکاتبه)

چکیده

آینده‌پژوهی و ژئوپلیتیک مفاهیم متفاوت و مرتبط هستند. از این نظر که آینده‌پژوهی یک مفهومی میان‌رشته‌ای است می‌تواند به عنوان پسوند یا پیشوند هر رشته علمی قرار گیرد. مطالعه ژئوپلیتیک سطح معلومات انسان را در زمینه کشور، دولت - ملت و یا یک مکان جغرافیایی در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی در فضای جغرافیای افزایش می‌دهد. از این رو مطالعه آینده‌پژوهی ژئوپلیتیکی زمینه را جهت نیل به قدرت ممکن می‌سازد. پس استفاده از آینده‌پژوهی در تدوین تئوری‌های ژئوپلیتیکی اهمیت آنها را افزایش می‌دهد. در مقاله حاضر ضمن تشریح پیشران‌های ژئوپلیتیکی تأثیرگذار بر جهان اسلام به این سؤال پاسخ خواهیم داد بر اساس آینده‌پژوهی ژئوپلیتیک جهان اسلام چگونه خواهد بود؟ به نظر می‌رسد مؤلفه‌های جنگ، عرب و نفت از جمله پیشران‌هایی هستند که در شکل‌گیری سناریو تداوم شرایط فعلی یا سناریو تغییرات و دگرگونی در جهان اسلام نقش‌آفرینی خواهند کرد. هدف از مقاله حاضر ارائه چشم‌انداز ژئوپلیتیکی جهان اسلام و تحولات ممکن و محتمل در آینده می‌باشد. یافته‌های مورد انتظار حاکی از آن است که ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و امنیتی جهان اسلام به لحاظ ژئوپلیتیکی متحول خواهد شد به طوری که به خصوص مرکز جهان اسلام با سناریوهایی از قبیل شکاف میان مسلمانان عرب و غیرعرب، گسترش دولت‌های سکولار، گسترش قومیت‌گرایی، رشد افراط‌گرایی، توسعه دموکراسی و اسلام‌گرایی و... مواجه خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: آینده‌پژوهی، ژئوپلیتیک، جهان اسلام، پیشران، تحولات

1 - Y. zienolabedin@gmail.com

2 - Imanjamshidpour@gmail.com

آینده‌پژوهی تعاملات علمی ایران با کشورهای اسلامی و جایگاه ایران در آینده جهان اسلام

مریم یاری^۱، کارشناسی ارشد، دانش‌آموخته دانشگاه تهران - علوم سیاسی - مطالعات اروپا

چکیده

در سال‌های اخیر با توسعه تعاملات علمی بین‌المللی به عنوان یک راهبرد در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و در پیش گرفتن دیپلماسی علمی کارآمد زمینه ارتقاء جایگاه کشور در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم شده است. در میان کشورهای اسلامی ایران با داشتن رتبه اول علمی تلاش می‌کند با در پیش گرفتن سیاست‌های کلان علمی این جایگاه را در مجامع علمی بین‌المللی حفظ و از سرمایه‌های علمی خود در تقابل با نظام سلطه بهره‌برداری کند. به نظر می‌رسد با توجه به امکان حضور ایران در مجامع بین‌المللی و اسلامی و برخورداری از توان چانه زنی بالا در آن‌ها، بتوان در بلند مدت به تحقق کامل اهداف تعریف شده در سند چشم‌انداز و سند جامع روابط علمی بین‌المللی کشور امیدوار بود. در این مقاله با روشی توصیفی - تحلیلی تلاش می‌شود ضمن بررسی سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور و سند جامع روابط علمی بین‌المللی، به این سوال پاسخ داده شود که عوامل ارتقا جایگاه جمهوری اسلامی ایران در تعاملات علمی با سایر کشورهای اسلامی کدامند؟ در پاسخ به این سوال می‌توان گفت توسعه همکاری‌های علمی دو و چندجانبه از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک علمی و فناوری و انجام اقدامات ملی مهم‌ترین عوامل خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، تعاملات علمی، دیپلماسی علمی، جهان اسلام

آینده‌پژوهی تمدنی: رویکردی نوین در تبیین آینده جهان اسلام

علیرضا افزلی^۱، عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام

از آنجایی که علم آینده‌پژوهی بسیار به فرهنگ و ارزش‌های یک جامعه وابسته بوده و با آن در هم تنیده است، نیاز است که نسخه بومی برای آینده‌پژوهی در هر جامعه‌ای بر اساس فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر آن تعریف شود. در این راستا، می‌توان «آینده‌پژوهی تمدنی» را به عنوان نسخه‌ای بومی و جدید از آینده‌پژوهی ارائه داد که با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی عجین بوده و بر استفاده حداکثری از آموزه‌های دینی در برآورد، تخمین و ساخت آینده اصرار دارد. این رویکرد بر تعامل جدی بین حوزه علم تاریخ و علم آینده‌پژوهی تأکید داشته و بر استفاده حداکثری از حوزه فلسفه نظری تاریخ و یافته‌های آن، خصوصاً قوانین حاکم بر تاریخ در کشف، برآورد و ساخت آینده تأکید دارد. در نتیجه این نوع نگاه، تأثیرات عمیقی را بر مبانی، اهداف، پیش فرض‌ها و حتی روش‌های آینده‌پژوهی می‌گذارد که تمایزهای جدی با آینده‌پژوهی رایج داشته و می‌توان آن را به عنوان نسخه‌ای جدید از آینده‌پژوهی مبتنی بر ارزش‌ها و آموزه‌های دینی ارائه داد.

مبتنی بر رویکرد آینده‌پژوهی تمدنی، می‌توان آینده جهان اسلام را هر چه دقیق‌تر تبیین کرده و مورد بررسی قرار داد. در این مقاله به تبیین این رویکرد جدید در آینده‌پژوهی و چگونگی استفاده از آن در تبیین آینده جهان اسلام پرداخته می‌شود.

آینده‌پژوهی داعش؛ از فردای فروپاشی سرزمینی

پویا یگانگی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران

چکیده

در این گفتار که «هر آمدنی را رفتنی است»، حقیقتی است بی‌چالش. روزگاری که داعش بر روی جلد اولین شماره نشریه خود (دابق) «بازگشت خلیفه» را اعلام کرد در حال تئوریزه کردن «ظهور و آمدن خود» بود و اعلام کرده بود که «هدف از ایجاد خلافت همان چیزی است که همیشه قلب مجاهدین را از زمان احیای جهاد در این قرن اشغال کرده است». این ظهور و قدرت‌گیری داعش در برهه‌ای سبب جلب توجه بسیاری شد و اخبار مربوط به این گروه، از گسترش تا کشتارهای آن، در صدر رسانه‌های جهان قرار گرفت. اما در طی زمان و روند حوادث، با خارج شدن آخرین نقطه شهری در تصرف این گروه از دست آن، برای برخی این ذهنیت ایجاد شد که داعش از بین رفته است. شاید بتوان این مسئله را پذیرفت که فروپاشی داعش در سرزمین‌های اصلی خود سبب برچیده شدن ساختار دولت آن خواهد شد، اما آیا این به معنای اضمحلال کامل این گروه است؟ این مسئله، پرسشی است که ما در این مقاله تلاش داریم بر پایه آینده‌پژوهی و روش سناریوسازی بدان بپردازیم. نکته قابل ذکر دیگر این است از آنجایی که زندگی آدمی ترکیبی از اندیشه و عمل است و این دو را جدایی از یکدیگر ممکن نیست، فلذا سناریوهای خود را در دو ساحت اندیشه و عمل پی گرفته‌ایم. ماحصل این رویکرد بررسی ۱۴ سناریویی است که به‌عنوان واکنش داعش می‌توانیم در آینده شاهد باشیم.

کلیدواژه‌ها: داعش، آینده‌پژوهی، سناریوسازی، سناریوهای ممکن و محتمل

آینده‌پژوهی دیپلماسی عمومی و قدرت نرم در جهان اسلام

دکتر محمدعلی برزنونی، استادیار دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام

چکیده

امروزه دیپلماسی عمومی به‌مثابه یکی از ارکان قدرت نرم در جهان محسوب می‌شود. از سوی دیگر، قدرت نرم به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان سیاست بین‌الملل در دوران کنونی است. اگرچه قدرت نرم را باید در ترکیبی پیچیده‌تر تحت عنوان قدرت هوشمند و ترکیبی در کنار قدرت سخت و نیمه‌سخت تجزیه و تحلیل کرد؛ اما به هر روی، توان اقناع و مخاطب‌سازی در قدرت نرم و کارآمدی آن به حدی است که هرگز نمی‌توان و نباید از کنار آن عبور کرد. دنیای آینده، در گرو قدرت اقناعی و ارتباطی مناسب است.

سؤال کلیدی این است: جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قدرت مهم منطقه‌ای در جهان اسلام به‌ویژه منطقه غرب آسیا به عنوان کانون تحولات آتی دنیا، چگونه می‌تواند و باید از دیپلماسی عمومی و قدرت نرم بهره برد؛ به‌گونه‌ای که در تعامل‌های خود با دیگر کشورها، از موفقیت و کارآمدی مناسب برخوردار باشد.

در این راستا، با برشماری مؤلفه‌های قدرت نرم و منابع آن با نگاهی بومی و با روشی توصیفی - تحلیلی و با نگاهی آینده‌پژوهانه، تلاش داریم دیپلماسی عمومی را به مثابه یکی از مهم‌ترین ارکان قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام به واکاوی بنشینیم و اثرگذاری آن و برخی از دیگر منابع قدرت نرم را تجزیه و تحلیل کنیم و پاسخ پرسش کلیدی را به دست دهیم. ان‌شاءالله

کلیدواژه‌ها: قدرت نرم، قدرت هوشمند، جمهوری اسلامی ایران، دیپلماسی عمومی

آینده‌پژوهی روابط روسیه و مصر و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران در خاورمیانه

عارف بیژن^۱، دانشجوی دکترا، دانشگاه دولتی سن پترزبورگ روسیه

صدیقه نژادقربان^۲، کارشناسی ارشد، دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران

چکیده

پس از حل معادلات داخلی سوریه، جایگاه راهبردی مصر در منطقه مورد توجه روسیه قرار گرفت. روسیه از نظر استراتژیک با برقراری ارتباط با قدرت‌های برتر منطقه درصدد تثبیت حضور خود در خاورمیانه می‌باشد. روسیه بعد از همکاری با ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای در مسأله سوریه، به سراغ دیگر کشورهای منطقه از جمله مصر رفت. مصر به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خاورمیانه و جهان اسلام برای روسیه بسیار حائز اهمیت است. بر این اساس همکاری میان دو کشور به موضع پایدار روسیه در دنیای اسلام کمک می‌کند. در مقابل، ایران نیز به لحاظ استراتژیک و موقعیت ژئوپولیتیک برای روسیه از اهمیت بسیاری برخوردار است اما روابط ایران و مصر به دلایل تفاوت دیدگاه در سیاست‌های منطقه‌ای، سرد و گاهی مغرضانه بوده است. با توجه به این مهم، سؤال اصلی پژوهش این است که گسترش روابط روسیه و مصر، چه تأثیری بر جایگاه ایران در منطقه خاورمیانه خواهد داشت و آیا بهبود روابط ایران و مصر را به دنبال دارد؟ فرضیه اصلی این است که با توجه به متغیرهای دیگری چون نقش اسرائیل، آمریکا و عربستان سعودی در منطقه، گسترش روابط روسیه و مصر بر سیاست‌های ایران در منطقه خاورمیانه تأثیر منفی می‌گذارد و به تناسب آن تأثیری بر بهبود روابط ایران و مصر نخواهد گذاشت. هدف این پژوهش با توجه به نظریه‌های امنیت منطقه‌ای، بررسی آینده روابط روسیه و مصر و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران در منطقه خاورمیانه است که باید بر اساس متغیرهای منطقه‌ای و بین‌المللی مورد ارزیابی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: روسیه، مصر، ایران، امنیت منطقه‌ای، خاورمیانه، قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

1 - aref. bijan2018@gmail. com

2 - snezhadghorban@gmail. com

آینده‌پژوهی سیاست و امنیت در جهان اسلام و آسیای جنوب غربی

ابراهیم متقی، استاد دانشگاه تهران

چکیده

محیط امنیتی جهان اسلام در سال‌های بعد از جنگ سرد با نشانه‌هایی از بحران، ستیزش و رویارویی ژئوپلیتیکی همراه شده است. ظهور نیروهای اجتماعی و سیاسی متعارض، زمینه ستیزش‌های ژئوپلیتیکی در روابط کشورهای منطقه‌ای و قدرت‌های بزرگ را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. در این دوران، شاهد ظهور «هویت‌های متعارض» می‌باشیم. بهره‌گیری از هویت‌های متعارض را می‌توان یکی از سازوکارهای شکل‌گیری جنگ‌های جدید منطقه‌ای و بی‌ثباتی‌های ژئوپلیتیکی در جهان اسلام دانست. تضادهای هویتی و جنگ‌های نیابتی در کشورها و حوزه‌های جغرافیایی جهان اسلام منجر به افزایش نقش امنیتی و راهبردی قدرت‌های بزرگ در محیط منطقه‌ای گردیده است. وقتی که صحبت از جنگ‌های نیابتی در محیط امنیتی آسیای جنوب غربی، خاورمیانه عربی و حوزه‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام به عمل می‌آید، بیانگر این واقعیت است که میزان نقش‌یابی، مداخله و نفوذ بازیگران منطقه‌ای به گونه مشهودی افزایش یافته است. منازعه و رقابت‌های ژئوپلیتیکی را باید بخشی از واقعیت‌های محیط امنیتی جهان اسلام دانست. آینده جهان اسلام مبتنی بر نقش‌یابی نیروهای هویتی در فضای تعارض و کشمکش تصاعدی‌بنده خواهد بود. علت اصلی آن را می‌توان در قطبی شدن رقابت‌های سیاسی و هویتی در جهان اسلام دانست. هر یک از چهار بازیگر اصلی جهان اسلام یعنی ایران، عربستان، ترکیه و مصر دارای رویکردهای ژئوپلیتیکی متعارض و متفاوتی هستند. در چنین شرایطی، زمینه برای بازتولید رقابت‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم می‌شود. نقش قدرت‌های بزرگ در کنترل سیاست کشورهای جهان اسلام را می‌توان در قالب نشانه‌هایی از تولید هویت متعارض، رقابت‌های شکننده، جنگ‌های منطقه‌ای و شکاف راهبردی دانست. پرسش اصلی مقاله آن است که «شکل‌بندی‌های ژئوپلیتیکی آسیای جنوب‌غربی و کشورهای جهان اسلام در آینده چگونه خواهد بود؟» فرضیه مقاله به این موضوع اشاره دارد که «ژئوپلیتیک جهان اسلام تحت‌تأثیر روندهای جنگ نیابتی و الگوی موازنه خارج از ساحل

قدرت‌های بزرگ منجر به گسترش تضادها و ظهور آشوب‌های امنیتی گردیده است. « در تبیین این مقاله از «رهیافت کمربند شکننده و منطقه آشوب‌زده» بهره گرفته می‌شود. چنین رهیافتی به واقعیت‌هایی اشاره دارد که در بسیاری از حوزه‌های جغرافیایی جهان اسلام ظهور یافته و گسترش می‌یابد. در تنظیم این مقاله از «روش سناریونویسی» استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: جنگ‌های نیابتی، منطقه آشوب‌زده، کمربند شکننده، ژئوپلیتیک جهان اسلام،

سناریونویسی

آینده‌پژوهی نظام تبلیغات دینی در جهان اسلام در بستر تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات

فائزه تقدسی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، موسسه غیر انتفاعی طلوع مهر قم

سیدمصطفی حدادی^۲، دانشجوی دکترا، استادیار، گروه مدیریت، دانشگاه پیام نور قم

چکیده

زمینه و هدف: دنیای ارتباطات و آموزش در بستر فناوری اطلاعات، بسط گفتمان مهدویت و ترویج سبک زندگی اسلامی توسط مبلغین روز به روز، داده‌کاوی متون مرزهای علمی را جابه‌جا خواهد کرد، چه بسا نوع دسترسی به محتوای انتشار یافته از طریق موتور جست‌وجوی اسلامی آنچنان قدرتمند باشد که سیل زیادی از افرادی که هیچ گونه شناختی از جهان اسلام ندارند، با چالش بزرگی که ناشی از ارتباطات در فضای ابری است، مواجه سازد و موجبات تغییر شود. هدف از این تحقیق آینده‌پژوهی فناوری اطلاعات در جهان اسلام و استفاده از زیرساخت مناسب جهت بهره‌وری از فناوری اطلاعات جهت پیشبرد اهداف امت اسلامی و رسیدن به وحدت اسلامی در ساختار شبکه‌ی سریع‌تر، انعطاف‌پذیرتر و امن‌تر شود.

روش پژوهش: نوع پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. در این مقاله به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود در جهان اسلام تحت شبکه‌های مجازی و محتوا محور می‌پردازد. یافته‌ها و نتایج: در این مقاله متصدیان تبلیغ دینی را ملزم می‌سازد که ضمن حفظ چارچوب و وحدت، شیوه و سیاق تبلیغ اسلام را به تناسب نیازهای عصر و تکنولوژی هماهنگ سازند و پرداختن به این که «فناوری‌های شبکه‌های نسل آینده» در سال‌های آینده چه مسیری را می‌تواند طی نماید؛ فرصت‌هایی که نشناختن و نپرداختن به آن، شاید در آینده تبدیل به تهدیدهای بزرگی برای جهان اسلام توسط تروریسم و حملات سایبری گردد.

کلیدواژه‌ها: مبلغین، آینده‌پژوهی، فناوری اطلاعات، سایبری، تروریسم، محتوا محور

1 - faezehtaghaddosi@yahoo.com

2 - smhaddady@gmail.com

آینده‌نگاری تعاملات محیط زیستی ایران با کشورهای اسلامی و جایگاه ایران در آینده جهان اسلام

سبحان طیبی^۱، دکترای تخصصی، گروه حقوق محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه علوم و تحقیقات

زهرای لیلی^۲، کارشناسی ارشد، گروه حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند

چکیده

امروزه آینده‌نگاری از ضرورت‌های بسیار مهم در تعیین جایگاه یک ساختار بلندپایه نظیر حاکمیت و دولت - کشور در عرصه بین‌المللی محسوب می‌گردد. زیست‌کره به واسطه مخاطرات طبیعی و غیرطبیعی ناشی از عملکرد انسانی که آن را تهدید می‌کند، در معرض حوادث جبران‌ناپذیری قرار دارد. در واقع محیط زیست در خطر تلاطم انواع بهره‌بردارهای غیرمنصفانه و عملکرد نامعقولانه بشری قرار دارد. نظیر این مخاطرات را در منطقه غرب آسیا و همچنین در سرزمین‌های مسلمان‌نشین شاهد هستیم. تهدیدات ناشی از فرسایش محیطی، تغییرات اقلیمی، بحران آب، بیابان‌زایی، مخاطرات تنوع زیستی و عدم رعایت بهداشت محیطی و عوامل دیگر زمینه بروز ابعاد بزرگ ناشی از بی‌توجهی به ابعاد کوچک مخاطرات محیط زیستی را دربر دارد. از جمله راهبردهای فائق آمدن بر این مخاطرات به نحوه عملکرد معاهداتی و تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی بر می‌گردد. بسیاری از مخاطرات محیط زیست از جمله آلودگی‌های دریا و خشکی و همچنین تغییرات اقلیمی و مخاطرات ناشی از مخاصمات در حوزه کشورهای اسلامی رخ داده و به نظر می‌رسد تعاملات مؤثر کشورهای اسلامی و ارتباط متقابل ایران به عنوان نقش محوری با کشورهای همسایه بر مدار صلح می‌تواند یک دیپلماسی محیط زیستی موفق را رقم بزند. هدف از انجام این پژوهش تبیین تعاملات محیط زیستی کشورهای جهان اسلام با تأکید بر نقش اثرگذار ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی و مهم‌ترین رهیافت روشن ساختن همکاری‌های بین‌المللی کشورهای اسلامی با نگرشی بر دیپلماسی محیط زیست است.

کلیدواژه‌ها: تعاملات محیط زیستی، جهان اسلام، ایران، صلح بین‌المللی، آینده‌نگاری

1 - sobhantayebi@yahoo.com

2 - zahra.layali@yahoo.com

بازنمایی انتقادی زمینه‌های جغرافیایی منطقه‌گرایی در جهان اسلام

سید محمد عیسی‌نژاد آتشیگاه^۱، دکترای تخصصی، گروه جغرافیای سیاسی دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران -
ژئوپلیتیک خاورمیانه

چکیده

اگر قائل به تقسیم ژئوپلیتیک به دو مرحله اقدام و بازنمایی باشیم، باید اذعان کنیم که در جهان اسلام ژئوپلیتیک بازنمایی تا حد زیادی مغفول مانده است. بر همین اساس، توجه توأمان و انتقادی به ژئوپلیتیک اقدام و بازنمایی می‌تواند در جهان اسلام ثمرات عملی بسیاری دربر داشته باشد. در این نوشتار تلاش بر این است که از طریق بازنمایی انتقادی زمینه‌های جغرافیایی منطقه‌بندی و منطقه‌گرایی در جهان اسلام، به بازتعریف مفروضات و منطق منطقه‌بندی‌ها و انگیزه‌های منطقه‌گرایی رایج در جهان اسلام پرداخته شود؛ از این طریق می‌توان ضمن زدودن منطقه‌بندی‌های تحمیل شده از سوی بیگانگان و منطقه‌گرایی‌های ناشی از این امر، به ترسیم مناطق و تعریف منطقه‌گرایی در جهان اسلامی با بهره‌گیری از مفروضات مبتنی بر اعتقادات اسلامی و سازگار با جغرافیا و تاریخ مناطق اسلامی پرداخت. بی‌شک منطقه‌بندی‌های کنونی بیش از آنکه به منظور وحدت جهان اسلامی باشند، به منظور ایجاد نفاق و چنددستگی برای تسهیل سلطه بر مسلمین طراحی شده است و با جایگزین کردن این موارد با نمونه‌های برآمده از مفروضات و منطقی متفاوت و سازگار با جغرافیا و تاریخ جهان اسلام، برخی مشکلات به مرور در جهت حل و فصل قرار خواهند گرفت یا دست‌کم برای حل مشکلات و معضلات جهان اسلام راهکارهای جدیدی به اذهان خطور خواهند کرد، چرا که انسان در کنش اجتماعی و سیاسی خود تا حد زیادی تحت تأثیر گفتمان‌ها است و در صورت تغییر گفتمان‌ها، نوع نگرش به مسائل و مشکلات و نیز راه‌حل‌های خطور کرده به ذهن متفاوت خواهند بود.

کلیدواژه‌ها: ژئوپلیتیک بازنمایی، جغرافیا، منطقه‌بندی، منطقه‌گرایی، جهان اسلام

بحران آب و تهدیدات امنیتی فراروی جهان اسلام (با محوریت غرب آسیا)

محمدرضا دهشیری^۱، عضو هیئت علمی دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

زهرا بهرامی^۲، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

تغییرات آب و هوایی و تأثیرات جهانی آن بر روند زندگی بشریت، امنیت بازیگران فردی و جمعی را به ویژه در منطقه مسلمان نشین غرب آسیا تحت تأثیر قرار داده است. در این رهگذر، بحران آب به عنوان حیاتی‌ترین مسئله ناشی از تغییرات آب و هوایی، در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، کنشگران را با تهدیدات وجودی مواجه می‌کند. کشورهای اسلامی در منطقه غرب آسیا به عنوان محور جهان اسلام در معرض بیشترین تهدیدات ناشی از بحران آب قرار دارند و امکان بروز جنگ آب بر سر این ماده حیاتی در آینده این منطقه وجود دارد. در این راستا مقاله حاضر در صدد بررسی این سؤال است که تهدیدات ناشی از بحران آب به عنوان مهم‌ترین مخاطره زیست محیطی چه تأثیری بر آینده امنیت کشورهای اسلامی در منطقه غرب آسیا خواهد داشت؟ در پاسخ نیز این مهم بررسی می‌شود که بحران آب، موجب ایجاد و تعمیق تهدیدات امنیتی وجودی در دو بعد اجتماعی و سیاسی اقتصادی برای کشورهای اسلامی منطقه غرب آسیا می‌شود.

کلیدواژه‌ها: بحران آب، کشورهای اسلامی غرب آسیا، تهدیدات وجودی، تهدیدات امنیتی اجتماعی و تهدیدات امنیتی سیاسی اقتصادی

1 - mohammadreza_dehshiri@yahoo.com

2 - mohajer561@yahoo.com

بررسی اقتصاد نفتی کشورهای مسلمان در سیاست پترودلار بر اساس مدل SWOT

جمال بافرانی^۱، دکتری، جغرافیای سیاسی

چکیده

سیاست خارجی آمریکا در خلال چند دهه گذشته، در مسیر تحکیم موقعیت دلار به عنوان ارز اصلی در معاملات نفتی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه و ذخایر ارزی سایر کشورها حرکت کرده است. سیاست پترو دلار آمریکا، نظمی را ایجاد کرده که بر پایه آن بهای خرید نفت و بسیاری از مواد خام دیگر از فروشندگان مسلمان با دلار تعیین می‌گردد. آنها بر این باورند که اگر ارز دیگری فرضاً یورو به جای دلار در معاملات نفتی به ویژه در کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه چنین موقعیتی را پیدا کند، بسیاری از کشورها دلارهای ذخیره شده خود را خواهند فروخت زیرا دیگر برای خرید کالاهایی همچون نفت و گاز از کشورهای اسلامی به آنها نیاز نخواهند داشت و این وضع موقعیت دلار را نسبت به ارزهای معتبر دیگر به شدت تضعیف خواهد کرد. این مقاله، روندهای حاکم در اقتصاد سیاسی نفت کشورهای مسلمان نشین خاورمیانه را به عنوان فروشندگان نفت در بازار مبادلات نفت در جنگ پترو دلار بر اساس مدل SWOT مورد بررسی قرار می‌دهد. بازار نفت کشورهای مسلمان را می‌توان متشکل از ساختارها و بازیگرانی به حساب آورد که در طول زمان روابط پیچیده تعاملی با هم برقرار می‌کنند. در این مقاله برای شناخت وضعیت بازار جهانی نفت در جنگ پترو دلار، علاوه بر مطالعه وضعیت ساختاری بازار و نیروهای مؤثری که تحولات عمیق بازار را رقم می‌زنند، روندهای مهم مبادلات در بازار نفت مانند هر بازار دیگری، در چارچوب سازوکارهای عرضه و تقاضا مورد شناسایی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: جنگ پترو دلار، اقتصاد سیاسی نفت، بازار نفت جهان، بازار نفت مسلمانان

بررسی الزامات روش‌شناسانه آینده‌پژوهی جهان اسلام

محمد رضا عرب بافرانی، دکترای آینده‌پژوهی

امید وقوفی، دکترای آینده‌پژوهی

علیرضا نصر اصفهانی، دانشجوی دکترای آینده‌پژوهی

چکیده

آینده‌پژوهی حوزه نوپای علمی است که از بسیاری جهات (مانند چیستی معرفت، امکان حصول معرفت، روش‌های کسب معرفت، روش‌های اعتبارسنجی و...) ویژگی‌های منحصر به فرد و پیچیده‌ای دارد. این پیچیدگی در موضوعات خاص و چندلایه دوجندان می‌گردد. در نتیجه پژوهشگر در مواجهه با مسئله‌ای در آینده‌پژوهی جهان اسلام، چارچوب مشخصی برای انتخاب روش و تمیز آنها در اختیار ندارد. در این مقاله، الزامات اساسی روش‌شناسی آینده‌پژوهی در مواجهه با موضوعات جهان اسلام ارائه و بحث شده‌اند. روش‌شناسی این پژوهش مرور ادبیات نظری و مصاحبه با خبرگان بوده است. اهم الزامات عبارتند از موارد ذیل: روش باید متناسب با بستر جغرافیایی، منطقه‌ای و مختصات بومی جامعه هدف، ترکیب و بکار رود. روش باید متناسب با سطح پژوهش (داخلی کشورها، قومی و امّتی، ملی، منطقه‌ای، جهانی) و موضوع پژوهش (فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، امنیتی، اقتصادی و...) انتخاب گردد. روش آینده‌پژوهی جهان اسلام نیازمند سیالیت است. در این موضوع باید از روش‌های مختلف (به جای یک روش) استفاده کرد. روش آینده‌پژوهی در موضوعات جهان اسلام نیازمند کل‌گرایی (به جای تقلیل‌گرایی) است. روش باید ترکیب ذهنیت و عینیت را در کنار هم ببیند. روش باید شرایط تاریخی را هم بررسی کند. آینده‌پژوهی جهان اسلام در روش نیازمند رویکرد انتقادی است روش‌های آینده‌پژوهی جهان اسلام باید توصیفی و تجویزی باشند. آینده‌پژوهی جهان اسلام باید بین رشت‌های باشد. بر این اساس، هر پژوهش آینده‌پژوهانه در موضوعات جهان اسلام می‌بایست با استفاده از شاخص‌های الزامی مذکور محک خورده و از نظر علمی در مواجهه با این الزامات قابل دفاع باشد. این الزامات را می‌توان محک سنجش صحت فرآیند روش‌شناسی در آینده‌پژوهی جهان اسلام برشمرد.

کلیدواژه‌ها: آینده‌پژوهی، آینده‌پژوهی جهان اسلام، روش‌شناسی آینده‌پژوهی، الزامات روش‌شناسی

بررسی امنیت انرژی کشورهای اسلامی

قدرت طاهری^۱، دکترای تخصصی، استاد، مدیر کل دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان / مرکز آمار ایران
سید مهدی حسینی‌نژاد، کارشناسی ارشد، کارشناس محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان / مرکز آمار ایران

چکیده

انرژی کالایی استراتژیک است که نقش کانونی در امنیت بین‌المللی و اقتصاد جهانی دارد. از آنجا که رشد اقتصادی کشورها وابسته به تأمین انرژی است؛ امنیت انرژی از مهم‌ترین چالش‌های اقتصاد جهانی به شمار می‌رود. بنابراین یکی از الزامات رشد و توسعه اقتصادی کشورها در جهان کنونی، اتخاذ سیاست مناسب در راستای تأمین امنیت انرژی می‌باشد به طوری که امروزه عدم دسترسی به منابع انرژی مطمئن و ارزان باعث شده است تا روند توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و در بسیاری از کشورهای جهان با مشکلات اساسی روبه‌رو شود. به لحاظ ارتباط تنگاتنگ انرژی با زندگی روزمره مردم و نیز حیات کشورها و دولت‌ها، انرژی در سیاست‌های ملی و بین‌المللی نقش تعیین‌کننده‌ای پیدا نموده و الگوهای رقابت، همکاری، کشمکش، تجاوز، تعامل، همگرایی و واگرایی را در عرصه بین‌الملل و روابط بین کشورها و دولت‌ها به وجود آورده است که از آن به عنوان ژئوپولتیک انرژی یاد می‌شود. با عنایت به اینکه رشد جمعیت یک ابزار مهم در جهت تقویت قدرت و نفوذ کشورهای اسلامی به شمار می‌آید. در این مقاله میزان برخورداری کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی (OIC) از امنیت انرژی تعیین کرده، برای اینکار از شاخص‌هایی به شرح زیر استفاده می‌شود. برای تعیین سطح برخورداری کشورها از امنیت انرژی از روش TOPSIS استفاده شده، نکته قابل توجه اینکه با استفاده از روش مذکور شاخص انرژی محاسبه می‌شود که می‌توان روش‌ها و آزمون‌های مختلفی در رابطه با شاخص مذکور و اجزا آن به عمل آورد.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد جهانی، امنیت انرژی، کشورهای اسلامی، شاخص، TOPSIS

بررسی اهمیت استراتژیک سوریه برای جمهوری اسلامی ایران از منظر واقع‌گرایی

فرشته اکبریان^۱، دانشجوی مقطع دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سمنان
محسن طاهری^۲، دکترای تخصصی، عضو هیات علمی گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سمنان

چکیده

از جمله متحدان با اهمیت استراتژیک در منطقه خاورمیانه دو کشور ایران و سوریه می‌باشند. به همین دلیل ایران از زمان وقوع بحران داخلی در سوریه سعی داشته است تا رویکرد حفظ وضع موجود را دنبال نماید. در این مقاله سعی بر این است تا به تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه پرداخته شود. روش این پژوهش تحلیلی - توصیفی است و سؤال این است که چه میزان واقع‌گرایی و به ویژه واقع‌گرایی تدافعی توان و ظرفیت تبیین سیاست خارجی ایران در قبال بحران سوریه را دارد؟ یافته‌های پژوهش نشان دهنده آن است که جمهوری اسلامی ایران در سوریه به دنبال حفظ نظام و در نتیجه جلوگیری از تغییر موازنه قوای منطقه‌ای و دور کردن تهدیدات رو به گسترش در سطح منطقه است. لازم به ذکر است که هرگونه تغییر جدی در عرصه سیاسی سوریه، پیامدهای جدی برای محور مقاومت به رهبری ایران به دنبال خواهد داشت و آنها را با تهدیدات جدیدی مواجه خواهد کرد. بر این اساس سیاست ایران در سوریه را می‌توان سیاست حفظ حضور و نفوذ در مدیترانه شرقی و دور کردن تهدیدات از مرزهای خود ارزیابی کرد که در چارچوب موازنه تهدید قابل تجزیه و تحلیل می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ایران، سوریه، واقع‌گرایی، قدرت، امنیت

1 - akbarian124@chmail. ir

2 - taheeri. pulikiaw@hotmail. com

بررسی آینده تعارض‌های اجتماعی در عراق: با تکیه بر شاخص جابه‌جایی جمعیت در چشم‌انداز ۱۴۱۴

منوچهر شفیعی اینچه‌ای^۱، کارشناسی ارشد، گروه آموزشی روابط بین‌الملل - دانشگاه تهران
نازنین افروز^۲، کارشناسی ارشد، روابط بین‌الملل، دانشگاه تبریز

چکیده

جمعیت و گروه‌های اجتماعی بستر اصلی تعارضات امنیتی در عراق را تشکیل می‌دهند. به صورتی که مرزهای اجتماعی میان گروه‌های مختلف با بحران‌های امنیتی و تعارضات اجتماعی موجود در جامعه عراق همخوانی دارند. پیش از سقوط صدام حسین این شکاف‌ها در قالب شکاف بین شیعه و سنی و در میان جمعیت سنی، به صورت شکاف بین اکراد و اعراب، بر اساس برتری جمعیت عرب سنی مذهب عراق به منابع اجتماعی پدیدار شده و عمل می‌کرد. پس از سقوط صدام حسین عراق به سرعت شاهد جابه‌جایی جمعیتی وسیعی بود به طوری که با مهاجرت چندین هزار کرد به مناطق کردنشین و بازگشت جمعیت شیعی به بغداد باعث تغییر در ساختار جمعیتی بخش‌های عمده‌ای از عراق شد. امری که به نوبه خود تعارضات ویژه و مرزبندی‌های اجتماعی خاصی را در عراق ظاهر کرد. مرزبندی‌هایی که نقش عمده‌ای در سال‌های بحرانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ بازی کردند. حال این پژوهش قصد دارد با محور قرار دادن جابه‌جایی‌های جمعیت و بررسی محیط آن، پاسخ این پرسش را دریابد که آینده تعارضات امنیتی در عراق چگونه است؟ آنچه در این پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت فاکتورهای محیطی و دولتی اعم از توزیع کالاها، خدمات عمومی، محیط زیست و عملکرد متقابل آنها با شاخص جابه‌جایی جمعیت خواهد بود. تا مشخص شود این تغییرات چگونه می‌تواند در قالب چندین سناریو بر روی آینده عراق تأثیر بگذارد.

کلیدواژه‌ها: عراق، بحران، جمعیت، تروریسم، خاورمیانه، تعارض

1 - manochehrshafei@yahoo.com

2 - nazdare_2007@yahoo.com

بررسی تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی غرب آسیا بر همگرایی کشورهای اسلامی (با تأکید بر عراق و سوریه)

رضا دولتی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی گروه آموزشی جغرافیا
 رسول افزلی^۲، دکترای تخصصی، تخصص علوم سیاسی دانشگاه تهران - استاد جغرافیای سیاسی
 سعید براهوئی^۳، دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

چکیده

غرب آسیا، که بیشتر کشورهای اسلامی در آن جای گرفته‌اند، در این میان خاورمیانه منطقه‌ای استراتژیک از نظر جغرافیایی و انرژی است و از این رو همواره در مرکز توجهات جهانی بوده است و از نظر ژئوپلیتیکی دچار تغییر و تحولات بسیاری بوده و موقعیت سوریه در غرب آسیا و ساحل شرقی مدیترانه در طول تاریخ جایگاهی استراتژیک به این کشور بخشیده است و این جایگاه با وجود منابع طبیعی اهمیت‌اش تشدید شده است. همگرایی کشورهای اسلامی که یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های موجود بین مسلمانان باید باشد متأسفانه تا به امروز به مرحله‌ای از بالقوه به بالفعل نرسیده است به طوری که همگرایی باعث برون‌رفت از بحران و واگرایی باعث تشدید بحران‌ها در این منطقه شده است. در همین راستا ژئوپولیتیک با در نظر گرفتن عوامل ثابت و متغیر در یک عامل «سرزمین» و نیز تبیین سیاست که اصطلاح «ما» و «دیگری» را ایجاد می‌کند به طوری که با مشخص شدن سرزمین ما و سرزمین دیگری، شرایط برای ایجاد یک همگرایی محیا می‌شود این مقاله درصدد بررسی عوامل ایجاد یک «ما» به معنی همگرایی با در نظر گرفتن شاخص‌های ژئوپولیتیکی ایجاد شود به طوری که با تقسیم به سه دسته‌ی آن کشورهای که حمایت کردن، آن کشورهایی که ضدیت کردند و آن‌هایی که موضعی اتخاذ نکردند و نهایتاً به بررسی موضوعی کشورهای اسلامی در قبال این دو کشور می‌انجامد.

کلیدواژه‌ها: تحولات ژئوپلیتیکی، غرب آسیا، همگرایی کشورهای اسلامی، عراق، سوریه.

1 - re. 2lati94@gmail. com

2 - rafzali@ut. ac. ir

3 - saeid. brahoiy@ut. ac. ir

بررسی تأثیر حمایت از محور مقاومت بر محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران

محمدباقر عباسی^۱، کارشناسی ارشد، پژوهشگر، دانشگاه امام حسین (علیه السلام)، علوم سیاسی
ادریس بهشتی‌نیا^۲، دکترای تخصصی، استادیار، گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی،
کرمانشاه

چکیده

جمهوری اسلامی ایران با هدف صیانت از انقلاب و دستاوردهای آن، حفظ نظام، مقابله با تهدیدهای پیش روی انقلاب، تأمین امنیت و منافع ملی و کمک به دیگر نهادهای دفاعی و امنیتی کشور و با در نظر گرفتن ضرورت‌هایی از قبیل بازدارندگی، قدرت‌افزایی، تولید قدرت مازاد، اقتدار مبتنی بر جنگ نامتقارن به حمایت از مقاومت برخاسته است. محور مقاومت در این راستا توانسته است گفتمان خود را در میان مستضعفین جهان بسط و توسعه دهد و قدرت گفتمانی قابل توجهی را تولید کند. از نظر ژئوپلیتیکی نیز ژئوپلیتیک مقاومت در برابر ژئوپلیتیک نظام سلطه تمام‌قد ایستاده و توانسته است نفوذ نظام استکبار را در منطقه غرب آسیا به حداقل برساند. در حقیقت، کشورهایی که در محور مقاومت تعریف می‌شوند، توانسته‌اند از بحران‌هایی که نظام سلطه مسبب آن است عبور کنند؛ در همین راستا جمهوری اسلامی ایران با مدیریت بحران‌ها و با راهبرد فرصت محور توانسته است تهدیدات را از محیط امنیتی داخلی و خارج نزدیک خود دور کند. پژوهش حاضر بر اساس چارچوب نظری نئورئالیسم تدافعی به صورت کتابخانه‌ای نسبت به جمع‌آوری اطلاعات استفاده نموده و همچنین از روش توصیفی - تحلیلی برای بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره گرفته است.

کلیدواژه‌ها: جبهه مقاومت، ژئوپلیتیک، غرب آسیا، سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران

¹ - oruj313@gmail.com

² - edris_beheshtinia@yahoo.com

بررسی تحول ژئوپلیتیک شیعه با تأثیرپذیری از فرآیند جهانی شدن

نرجس‌سادات حسینی نصرآبادی، دکترای جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

چکیده

شیعیان، مهم‌ترین گروه در جهان اسلام به شمار می‌آیند و در عصر جهانی شدن، به یک موضوع ژئوپلیتیکی تبدیل شده‌اند، زیرا نقطه ثقل جغرافیایی شیعیان، مناطقی است که بر روابط قدرت، در سطح منطقه و جهان تأثیرگذار می‌باشد. به عبارتی، مذهب شیعه به عنوان یک مذهب مهم در جهان، از توان سیاسی و ژئوپلیتیکی بالایی برخوردار است. امروزه، جریان‌های فکری و ارائه‌دهندگان آموزه‌های دینی و مذهبی تشیع، باید به فکر این باشند که در راستای تحولات پیش آمده در اثر جهانی شدن و در بستر فرصت‌های خلق شده خود را نمایان سازند. در این میان اگر هویت شیعی به عنوان یک مذهب پویا، برای تقویت عوامل مقاوم و بازدارنده، خود را با واقع‌بینی در جهت بهره‌گیری مطلوب و تعادل سازنده از سایر فرهنگ‌ها آماده کند و هویت پویا و با استحکامی، برای عقاید و باورهای مذهبی خود فراهم کند، خواهد توانست از یک فرصت جهانی برای گسترش فرهنگ شیعی برخوردار شود. تشیع می‌تواند با به کارگیری فناوری‌های عصر جهانی شدن که مهم‌ترین آنها اینترنت و ماهواره است، باورها و ارزش‌های خود را در کنار سایر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و در تعامل با آنها عرضه کند و یک منبع با ارزش جهانی برای سایر فرهنگ‌ها تلقی شود.

تحقیق بنیادی حاضر، با روش توصیفی - تحلیلی، درصدد پاسخ به این سؤال است که «آیا جهانی شدن در افزایش وزن ژئوپلیتیکی شیعه نقش مثبت دارد یا منفی؟» یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، جهانی شدن؛ همان طور که باعث ایجاد فرصت‌ها برای گسترش ژئوپلیتیک شیعه می‌شود، هم‌زمان به عنوان ابزاری چالش‌زا، به وسیله قدرت‌های غربی مورد استفاده قرار می‌گیرد. لذا شیعیان باید در کاربرد فناوری‌های ارتباطی، به ویژه رسانه‌ها، برای شناساندن و اشاعه خود و کاهش تهدیدات از جانب استعمارگران نهایت استفاده را ببرند. به طور کلی، می‌توان ادعان داشت امروزه شیعیان با استفاده از ابزار جهانی شدن به ویژه جهانی شدن فرهنگی، به افزایش وزن ژئوپلیتیکی خود، پرداخته‌اند.

کلیدواژه‌ها: جهانی شدن، ژئوپلیتیک شیعه، ایران، شیعیان

بررسی تحولات بزرگ منطقه غرب آسیا: تغییرات ریشه‌ای و ساختاری در دهه آینده

عزیز علیزاده^۱، دانشجوی دکترا، مدیر گروه آینده‌پژوهی اندیشگاه علم و صنعت جهان معاصر

چکیده

عناوین خبرهای مهم جهان در خبرگزاری‌های بین‌المللی را مواردی همچون جنگ در سوریه، خروج آمریکا از برجام و آینده آن، تحریم‌های اعمال شده علیه ایران، صلح دو کره، نزدیک شدن هر چه بیشتر عربستان، امارات و بحرین به رژیم صهیونیستی، مسأله کردها در منطقه، تغییرات دولت‌ها با انتخابات یا تظاهرات و ناآرامی‌ها (اردن، عراق و...) به خود اختصاص داده است. به نظر می‌رسد که اغلب کشورهای جهان اسلام در یک تلاطم و آشوب دائمی و بزرگ گرفتار آمده است و این آشفتگی همچنان در آینده نیز ادامه خواهد یافت. آنچه که همه تحلیلگران به دنبال آن هستند، یافتن جوابی به این سؤال است که «آیا در پشت پرده همه حوادث فوق‌الذکر، طرح‌ها و داستان‌هایی نهفته است که در خبرگزاری‌ها به آن اشاره نمی‌شود؟» آیا سناریوهایی وجود دارند که بتوان همه موارد و اتفاقات به ظاهر جدا از هم را، در آنها به صورت یکپارچه و هدفمند تصور کرد؟ آیا می‌توان این رویدادها را که بیانگر واقعیت‌های تکه‌تکه هستند، در یک یا چند داستان بزرگ تصور کرد؟ آیا همه این تحولات با منطقه‌ای حاکم بر تحولات جهانی و تحلیل‌های موجود تطابق دارند؟

در این مقاله سعی بر آن است تا گام‌هایی هر چند کوچک برای رسیدن به جواب سؤال‌های مطرح شده برداشت و مقداری از عدم قطعیت‌های موجود در فضاهای تحلیل را کاهش داد.

کلیدواژه‌ها: شناخت منطق جهانی تحولات، دورنمای کلی جهان اسلام، طرح‌های ترامپ برای

آینده

بررسی تطبیقی آینده سیاسی جهان اسلام بر اساس آیه ۵۵ سوره نور

نقیسه فقیهی مقدس^۱، دکترای تخصصی، استادیار، گروه معارف قرآن و اهل بیت، دانشکده اهل البیت، دانشگاه اصفهان

چکیده

قرآن کریم به مثابه منبع جامع قانون الهی دربردارنده تعالیم ارزشمندی در ابعاد فردی و اجتماعی است و با رسالتی جهانی، محتوای مورد نیاز جوامع بشری را تا راهیابی به سعادت دنیوی و اخروی مدیریت نموده است. از جمله مباحث مطرح در نظام‌های فکری بشری، موضوع آینده سیاسی جهان است و کلام وحی با تبیین روشن خود، آینده سیاسی جهان را در بستر غلبه و اظهار آخرین دین آسمانی ترسیم نموده و پروردگار متعال به طور کلی از تشکیل حکومت عدل جهانی و پیروزی کامل و نهایی صالحان در روی زمین خبر داده است. این گونه آیات را مفسران شیعه، به استناد مدارک حدیثی و تفسیری، مربوط به حضرت مهدی و حکومت جهان شمول حضرت دانسته و مفسران اهل سنت به نحو کلی و در مواردی با اجمال پیرامون آن بحث کرده‌اند. پژوهش حاضر با روش تطبیقی دیدگاه مفسران شیعه و اهل سنت در خصوص حاکمیت اسلام و غلبه بر ادیان را بررسی می‌نماید. سؤال این نوشتار این است که با توجه به آیه ۵۵ سوره نور، مفسران فریقین آینده جهان اسلام را چگونه تبیین نموده‌اند؟

کلیدواژه‌ها: آینده جهان اسلام، بررسی تطبیقی، غلبه اسلام، آیه ۵۵ سوره نور

بررسی چالش‌های نظری در رابطه با نابرابری و عدالت در جهان اسلام

نیلوفر چینی‌چیان^۱، دانشجوی دکترا، مربی، علوم سیاسیپ، دانشکده الهیات، حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علوم تحقیقات ایران - اندیشه سیاسی

محسن چینی‌چیان^۲، دکترای تخصصی، استادیار، علوم سیاسی، هیئت علمی و ریاست دانشگاه پیام نور، تهران

چکیده

مبانی نظری و آموزه‌های معرفتی از ملزومات اساسی یک جریان فکری محسوب می‌شوند. واکاوی و بررسی زوایا و بایسته‌های نظری موجب دیدمانی وسیع، قدرت‌مدار، مبتنی بر عقلانیت و کارآمد در عرصه عمل خواهد شد. چنین چشم‌اندازی با مؤلفه‌هایی چون توانایی انطباق‌پذیری، تعامل و تعادل، تعدیل کاستی‌ها و از بین بردن تعارضات و ابهامات نظری همراه است. در این راستا بنیان‌های نظری اندیشه اسلامی بر مبنای غایت‌محوری و هدایت مسلمانان به سمت کمال و سعادت می‌باشد. مفاهیمی چون حیات جاودانه، ظهور مصلح عادل، طغیان علیه ظلم و تغییر سرنوشت انسان به دست خویش، ریشه در ضرورت آینده‌نگری مسلمانان برای تبیین جامعه‌ای مطلوب و فضیلت محور دارد. به نظر می‌رسد بر اساس مبانی اندیشه اسلامی و آراء متفکران مسلمان عدالت بنیادی‌ترین و اصلی‌ترین ابزار برای این ضرورت محسوب می‌شود. زیرا فقر، خشونت، افراطی‌گری، سرکوب و امثالهم از نتایج مسلم نابرابری و بی‌عدالتی است. هدف از این نوشتار تبیین نقش و جایگاه عدالت در توانمندسازی جهان اسلام در جهت حفظ کرامت انسانی، زیستی فضیلت‌محور و صلحی پایدار می‌باشد. چارچوب نظری توماس اسپریگنز با در نظر گرفتن مبانی نظری اسلام برای بررسی بحران عدالت در جوامع اسلامی مدل مفهومی و نسبتاً مناسب برای این پژوهش است.

کلیدواژه‌ها: بحران عدالت، سعادت، غایت‌مندی

1 - nchinichian@yahoo.com

2 - mdianat.pn@gmail.com

بررسی چشم‌انداز روابط ایران و عمان و امکان‌سنجی نزدیکی این کشور به محور مقاومت

مجید فرخی چشمه‌سلطانی، کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشگاه یزد

چکیده

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی و بررسی وضعیت روابط میان دو کشور ایران و عمان در گذشته و حال، به ارائه سناریوهای مختلف در خصوص آینده روابط دو کشور و مزایای نزدیکی پادشاهی عمان به جمهوری اسلامی ایران پرداخته و تأثیرات آن بر محور مقاومت را نیز مورد واکاوی قرار می‌دهد.

این پژوهش تلاش می‌کند در ابتدا به این سوال پاسخ دهد که چه ظرفیت‌هایی در کشور عمان به منظور نزدیک کردن این کشور به محور مقاومت وجود دارد و چطور می‌توان از آنها بهره‌برداری نمود؟ همچنین سوال دیگری که در این اثر پاسخ داده شده عبارت است از این که چه طیف‌هایی در ساختار حاکمیتی سلطنت عمان حضور دارند و کدامیک به جمهوری اسلامی و محور مقاومت نزدیک‌تر هستند؟

تسلط عمان بر بخش جنوبی تگه هرمز و نزدیکی خطوط بین‌المللی کشتیرانی به این منطقه به عنوان بخش بسیار مهمی از مسیر انتقال انرژی جهان، اهمیت این کشور برای جمهوری اسلامی را می‌افزاید. در این تحقیق برای طرح چارچوب مفهومی و طرح متغیرهای مهم تحقیق از روش اسنادی و برای گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه استفاده شده است.

در انتهای این پژوهش، علاوه بر مشخص شدن محتمل‌ترین سناریو، ابعاد گوناگون نزدیکی دو کشور به یکدیگر و تأثیر آن بر تحولات منطقه‌ای در خاورمیانه اشاره شده است. ارائه پیشنهادات در مورد تبیین بهترین راهبرد برای جمهوری اسلامی ایران در قبال سناریوهای احتمالی بخش پایانی این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، پادشاهی عمان، محور مقاومت، خاورمیانه

بررسی روندهای حاکم بر آینده جهان اسلام (مطالعه موردی مصر)

طیبه محمدی‌پور^۱، کارشناس ارشد مطالعات خاورمیانه و شمال آفریقا

چکیده

ضرورت طراحی چشم‌اندازی واقع‌گرایانه و ترسیم مسیر مطلوب در آینده جهان اسلام، نیازمند شناسایی، تحلیل و پایش پیوسته روندها در تمامی حوزه‌های مرتبط با کشورهای اسلامی و از جمله مصر به عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران منطقه‌ای می‌باشد. هدف نوشتار حاضر تمرکز بر معرفی مهم‌ترین روندهای مؤثر در شکل‌دهی به آینده کشور مصر در حوزه‌های مختلف سیاسی و امنیتی، اقتصادی، اجتماعی، فناورانه، زیست محیطی و ارزش‌ها است که با روش تحلیل روند و به شیوه توصیفی - تحلیلی صورت می‌گیرد. در این مقاله نشان داده می‌شود که مصر با در اختیار داشتن ظرفیت‌های گسترده در ابعاد یاد شده قابلیت بالایی در شکل‌دهی به روندها و جریان‌های آتی حوزه شمال آفریقا و به طور کلی جهان اسلام دارد. بررسی سیر روندهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فناوری و زیست محیطی مصر نشان می‌دهد که این کشور در حوزه فرصت‌ها با روندی تدریجی شاهد افزایش شاخص‌های فناوری، توسعه انسانی در مقایسه با برخی کشورهای عربی، روند رو به رشد توریسم و بازگشت به وضعیت پیش از ۲۰۱۱ و تلاش در حوزه توسعه میدین انرژی می‌باشد حوزه تهدیدات این کشور را نیز آمار بیکاری، روند رو به رشد تغییرات اقلیمی به ویژه در حوزه رود نیل، تروریسم، انقباض سیاسی داخلی و نحوه تعامل با اسرائیل و سایر کشورهای عربی به ویژه عربستان تشکیل می‌دهد. وزن و میزان اثرگذاری روندهای یاد شده با قرار گرفتن در ساختارهای کلی منطقه‌ای و جهان اسلام بیانگر اهمیت مصر در آینده تحولات جهان اسلام می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: آینده جهان اسلام، مصر، تحلیل روند، شمال آفریقا

بررسی فرصت‌ها و چالش‌های هیدروپلیتیک شرق ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی رود هیرمند)

احمد طهری^۱، کارشناسی ارشد، معاونت تربیت و آموزش ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدیریت امور دفاعی

چکیده

منطقه خاورمیانه از مهم‌ترین کانون‌های منازعه و بحران در دهه‌های اخیر بوده، با توجه به روند افزایش جمعیت و فرایند توسعه یکی از بحران‌هایی که روابط دولت‌ها و ملت‌ها بر سر آن دچار چالش‌هایی خواهد شد آب می‌باشد؛ که در این منطقه، آسیای جنوبی با چالش‌های آبی زیاده‌تری روبه‌رو خواهد شد، هر کشوری که منابع آبی غنی‌تری در اختیار داشته باشد؛ در مناسبات هیدروپلیتیک و ژئوپلیتیک منطقه‌ای از توان اثرگذاری عمیق‌تری بهره خواهد برد. برخی ژئوپلیتیسین‌ها قرن ۲۰ را سده‌ی هیدروپلیتیک می‌دانند و بر این باورند که اغلب درگیری‌ها و جنگ‌های منطقه‌ای در جهان به دلیل بحران برآمده از کمبود آب خواهد بود. با توجه به وجود تعداد سدهای بزرگ در این منطقه آشفستگی و بی‌ثباتی سیاسی - امنیتی در حوضه‌های آبریز مشترک و احداث پروژه‌های سدهای بزرگ و زیان‌بار در سایه این بحران‌ها است مسئله هیدروپلیتیک امروزه هم برای این کشورهای منطقه تهدید ایجاد کرده و هم فرصت. به‌بیان دیگر کشوری که در جایگاه فرودست قرار گرفته و از سوی کشور بالادست تهدید می‌شود. امنیت ملی با توسعه و عدالت سرزمینی رابطه مستقیم دارد. برقراری عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثمرات توسعه ملی، تا اندازه زیادی می‌تواند به ایجاد و حفظ امنیت ملی کمک نماید. این مقاله سعی بر آن دارد که وضعیت هیدروپلیتیک کشور را در آینده هم از بعد تهدیدات و هم از بعد فرصت‌ها مورد مطالعه قرار دهد. این پژوهش تلاش دارد تا با رویکردی توصیفی - تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، نقش هیدروپلیتیک شرق کشور فرصت‌ها و چالش‌ها و تأثیر بر امنیت ملی کشور را بررسی نماید.

کلیدواژه‌ها: امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران، هیدروپلیتیک، هیرمند

بررسی میزان اثرگذاری مؤلفه پترواسلام بر سیاست‌های منطقه‌ای عربستان سعودی در افق ۱۴۱۴ شمسی

سید حمزه صفوی همای^۱، عضو هیأت علمی گروه مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران
سید محمد مهدی قادری^۲، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران

چکیده

بسیاری از پژوهشگران عرصه روابط بین‌الملل سابقه استفاده از ابزار حامل‌های انرژی به عنوان یک مؤلفه قدرت در سیاست را به جنگ رمضان ۱۹۷۳ و درگیری کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی باز می‌گردانند. جنگ ۱۹۷۳ و متعاقب با آن دو شوک نفتی بزرگ که هم‌زمان با تحریم فروش نفت به اسرائیل، قیمت این حامل انرژی را به شدت در سطح جهانی افزایش داد، نه تنها بر مناسبات سیاسی بین‌المللی اثرگذار بود بلکه به عنوان یک مفهوم نوین نیز در حوزه ادبیات سیاسی نمود پیدا کرد.

پترواسلام که از آن به عنوان بهره‌گیری کشورهای اسلامی از ابزار نفت برای پیشبرد مقاصد خود یاد می‌کنند، مفهوم عامی است که در سال‌های اخیر و به ویژه پس از به حکومت رسیدن سلمان بن عبدالعزیز و ولیعهد جوان وی یعنی محمد بن سلمان معنایی خاص و ویژه‌تر یافته است. به عبارت دیگر امروزه و پس از گذشت بیش از چهار دهه از جنگ ۱۹۷۳ تنها نمود مهم بهره‌گیری از پترواسلام کشور پادشاهی سعودی است که به واسطه نفت و قرائت اسلام‌گرایی خاص خود در پی گسترش و بسط نفوذ سیاسی خود در سایر نقاط جهان است.

پژوهش حاضر ضمن بررسی چگونگی تحول یافتن مفهوم نظری پترواسلام در گذر زمان، در پی مشخص ساختن این نکته خواهد بود که حکومت سعودی چگونه به واسطه توجه و تمرکز به مفهوم پترواسلام درصدد تسلط و تفوق بر جهان اسلام برآمده و به چه میزان این ابزار قدرتمند کنش‌های منطقه‌ای پادشاهی سعودی را در افق ۱۴۱۴ شکل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: پترواسلام، عربستان سعودی، صادرات نفت، جهان اسلام، سیاست منطقه‌ای

1 - Safavi@ut. ac. ir

2 - Mehdi. Ghaderi@ut. ac. ir

بررسی نقش عربستان سعودی در منازعات بینادینی و مذهبی در شاخ آفریقا

میثم میرزائی تبار^۱، دانش آموخته مقطع دکتری، جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران

چکیده

شاخ آفریقا عنوان منطقه‌ای با ساختار شبه جزیره‌ای در شرق قاره آفریقا است که چهار کشور سومالی، اتیوپی، اریتره و جیبوتی را دربر می‌گیرد. یکی از موضوعات مبتلا به این منطقه، وقوع ناامنی‌های ناشی از منازعات بینادینی میان پیروان اسلام و مسیحیت و مذهبی ناشی از فعالیت گروه‌های تروریستی با ایدئولوژی بنیادگرایی به ظاهر اسلامی علیه شهروندان در شاخ آفریقا خصوصاً در کشورهای اتیوپی و سومالی است. پژوهش حاضر با روش توصیفی تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای در صدد بررسی نقش بازیگران خارجی در شکل‌گیری منازعات بینادینی و مذهبی و به طور خاص نقش عربستان سعودی در منازعات بینادینی مسلمانان و مسیحیان در اتیوپی، شکل‌گیری و فعالیت گروه‌های افراط‌گرای الاتحاد الاسلامی (AIAI) در شاخ آفریقا و گروه الشباب در کشور سومالی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عربستان سعودی در صدد ترویج تفکر افراطی وهابیت از طریق دامن زدن به اختلافات و منازعات میان مسلمانان و پیروان دین مسیحیت و تشکیل و حمایت از گروه‌های شبه نظامی با تفکر وهابیت است.

کلیدواژه‌ها: شاخ آفریقا، منازعه، وهابیت، عربستان سعودی، مداخله

بررسی نقش فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی در آینده جهان اسلام از دیدگاه مقام معظم رهبری

میربهنم غنی‌زاده^۱، کارشناسی ارشد، مدرسه علمیه امام القائم تهران

چکیده

ولایت فقیه از نعمات خفیه و جلیه الهی می‌باشد که خداوند متعال با رحمانیت و رحیمیت خویش این نعمت را برای بشر ارزانی داشته است. فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی (که بر اساس مبانی الهی اسلامی طراحی شده است) در نظام فکری مقام معظم رهبری دارای اهمیت و جایگاه ویژه‌ای می‌باشد. نقشه راه حرکت انقلاب اسلامی دارای مراحل، اهداف میانی و بلند مدت، مؤلفه‌های شرعی، عقلی و قانونی روشنی می‌باشد که در صورت تبیین و اعتقاد صحیح به آن، می‌تواند در آینده جهان اسلام نقش بسیار مهمی را ایفا نماید. با توجه به تحولات مختلف منطقه‌ای و جهانی، تمسک به نظام فکری مقام معظم رهبری به عنوان یک نظام برخواسته از تقلین می‌تواند در گره‌گشایی و سیر به سمت اهداف متعالی مدنظر دین نقش مهمی را ایفا نماید. در این مطالعه، نقشه راه مدنظر مقام معظم رهبری برای حرکت به سمت اهداف اسلامی بررسی شده است و نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که طی مرحله‌ای اهداف میانی انقلاب ضروری بوده و بدون حرکت منظم، تمدن اسلامی محقق نخواهد شد. همچنین طبق نقشه راه، تشکیل دولت اسلامی (به معنای اعم که شامل قوات مختلف نظام است)، امری ضروری و قطعی بوده و بدون آن ادامه حرکت انقلاب دشوار خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: ولایت فقیه، نقشه راه، مقام معظم رهبری، دولت اسلامی، نظام فکری

بررسی نقش فرهنگ‌ها و ارزش‌ها در آینده تمدن اسلامی

محمد مهدی داور^۱، دانشجوی کارشناسی، گروه آموزشی کلام و فلسفه اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران - فلسفه و حکمت اسلامی

چکیده

در تمامی فرهنگ‌ها، ارزش‌هایی وجود دارد که گاه این فرهنگ‌ها و ارزش‌ها حکم به ایجاد تمدنی می‌کنند. انسان مدنی بالطبع است و این فطرت انسان، یعنی مدنی بودن به همراه فرهنگ و ارزش‌هایی که دارد او را به سمت ایجاد یک تمدن می‌کشاند زندگی اجتماعی از اساسی‌ترین تعلیمات قرآن است و این احکام و تعلیمات قرآنی به همراه آموزه‌های رسول اکرم (ص) نقشی اساسی در شکل‌گیری تمدن اسلامی داشته است. پیش از ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان هیچ حکومتی وجود نداشت و امور داخلی به دست قبایل اداره می‌شد. پس از هجرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه ایشان دولتی واحد را جایگزین نظام قبیله‌ای کردند و همین امر باعث گردآوری مردم تحت فرمان یک دولت واحد و برقراری روابط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، قضایی و در نهایت شکل‌گیری یک تمدن شد. پس از رحلت رسول اکرم (ص) و گسترش دین اسلام به سایر ملل و گرد آمدن ملل مختلف زیر یک پرچم این تمدن گسترش یافت. اسلام فرهنگ‌ها و ارزش‌های عقلانی سایر ملل را پذیرفت و سایر عناصر غیر عقلی آن را حذف کرد و همین امر، تمدن اسلامی را به مرحله‌ای دیگر وارد کرد که شامل گسترش آن شد. تمدن اسلامی از آغاز تاکنون فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته و می‌توان با بررسی گذشته این تمدن، آینده تمدن اسلامی را ترسیم کرد. در این مقاله سعی بر این است که با بررسی فرهنگ‌ها و ارزش‌های موجود و بررسی تمدن ملل اسلامی آینده تمدن اسلامی را ترسیم کرد.

کلیدواژه‌ها: اسلام، تمدن اسلامی، فرهنگ و ارزش‌های اسلامی، ملل اسلامی، آینده تمدن اسلامی

بررسی نقش قدرت‌های منطقه‌ای خاورمیانه (ایران، ترکیه، عربستان، مصر) در آینده ژئوپولیتیک جهان اسلام

رضا دولتی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

علیرضا محرابی^۲، دکترای تخصصی، دانشیار، دانشگاه شهید بهشتی

حسین قوی‌اندام^۳، دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

با توجه به اهمیت منطقه خاورمیانه از لحاظ راهبردی و دارا بودن موقعیت خاص ژئواستراتژیکی و منابع عظیم انرژی قطعاً قدرت‌های منطقه‌ای موجود در آن نظیر ایران، مصر، ترکیه، عربستان، از اهمیت ویژه‌ای در آینده جهان و بالاخص جهان اسلام دارا هستند. جهان اسلام به عنوان یک هویت مستقل با ۵۴ کشور اسلامی و در مقابل تفکر غرب خصوصاً متأثر از امریکا در یک کشمکش مداوم قرار دارد. قدرت‌های مسلط جهانی، برای ترویج هژمونی خود، از ابزارهای عینی و تبلیغی مختلفی بهره می‌گیرند که در صورت غفلت جهان اسلام و کشورهای منطقه به خصوص کشورهای اسلامی که دارای وزن ژئوپولیتیکی هستند، تبعات جبران‌ناپذیری از جمله: جنگ‌های داخلی، تروریسم بین‌الملل، ایجاد ترس از اسلام، زیان‌های اقتصادی و عقب ماندگی کشورهای منطقه را در پی دارد. اگر قدرت‌های منطقه‌ای موجود نتوانند نقش مثبتی را در مناسبات درون منطقه‌ای ایفا کنند زمینه‌ی حضور و نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای را فراهم می‌آورند و نهایتاً از پیامدهای این امر می‌توان به افزایش تنش و بی‌ثباتی‌های روزافزون اشاره نمود. از دلایل تنش و واگرایی بین قدرت‌های منطقه‌ای، رقابت‌ها و تضاد منافع در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی است و این شرایط باعث تشدید مداخله‌ی کشورهای فرامنطقه‌ای خصوصاً قدرت‌های غربی گردیده است به طوری که استدلال آنان برای این حضور، عدم وجود امنیت در منطقه و به عبارتی ناتوانی کشورها و قدرت‌های منطقه‌ای در تأمین امنیت منطقه خاورمیانه می‌باشد. در این مقاله سعی شده با استفاده از تبیین مؤلفه‌های ژئوپولیتیک مؤثر بر

1 - re. 2lati94@gmail. com

2 - a_mehrabi@sbu. ac. ir

3 - h. qaviandam@yahoo. com

قدرت کشورهای تأثیرگذار منطقه خاورمیانه، به شناخت دقیق علل واگرایی و تأثیر آن در آینده جهان اسلام و احتمال برون رفت از وضعیت نامناسب حاضر نائل شویم.

کلیدواژه‌ها: ژئوپولیتیک، خاورمیانه، قدرت‌های منطقه‌ای، جهان اسلام، ایران، ترکیه، عربستان، مصر

بررسی نقش کارکرد هژمونی نظام بین‌الملل بر همگرایی

جهان اسلام

احمد طهری^۱، کارشناسی ارشد، معاونت تربیت و آموزش ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدیریت امور دفاعی

چکیده

وحدت اسلامی یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های مسلمانان می‌باشد. عامل اصلی اختلاف در جهان اسلام سیاست‌های مداخله‌جویانه غرب می‌باشد. نگرانی از قدرت گرفتن مسلمانان در جهان دشمنان را بر آن داشت که راهبرد خود را بر دامن زدن به جنگ‌های فرقه‌ای و تشدید اختلاف میان مسلمانان متمرکز و با خلق گروه‌های وابسته تروریستی نظیر القاعده و داعش عملاً آنها را با هم درگیر نمایند. روند بیداری اسلامی و اسلام‌گرایی تاکنون سبب شکل‌گیری الگوهای مختلف اسلام‌گرایی در نقاط مختلف جهان شده است. توانمندی‌های مهم ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی از قابلیت‌های جهان اسلام برای تبدیل شدن به یک قدرت در عرصه نظام ژئوپلیتیک جهانی است. به لحاظ سیاسی، جهان اسلام می‌تواند با هم‌گرایی و وحدت، یک هژمونی قدرت را در جهان تشکیل دهند. پیشرفت فناوری‌های ارتباطی و رشد این فناوری‌ها و در نظر گرفتن حوزه‌های نفوذ که قدرت بازدارندگی را دربر داشته و همچنین استراتژی کلان امنیت جهان اسلام یکی از اصول بنیادی این هژمون می‌باشد که التزام داشتن قدرت دفاعی را عیان می‌سازد؛ محرک‌هایی هستند که در قالب فرآیند هم‌گرایی جهان اسلام، وجود دارند که می‌توانند در وحدت و همگرایی جهان اسلام نقش مؤثری ایفا کنند. این پژوهش تلاش دارد تا با رویکردی توصیفی - تحلیلی نقش کارکرد هژمونی (فن‌آوری و اطلاعات، قدرت بازدارندگی، قدرت دفاعی) نظام بین‌الملل بر همگرایی جهان اسلام را مبنی بر اینکه جهان اسلام در قرن بیست‌ویک، یکی از شش منظومه‌ی قدرت هست یا نه را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد. این پژوهش از روش‌های مصاحبه با صاحب‌نظران و مطالعه اسناد و مدارک صورت پذیرفته.

کلیدواژه‌ها: ژئوپلیتیک، نظام بین‌الملل، هژمونی، هم‌گرایی

بررسی و مقایسه‌ی مفهوم صلح و امنیت در قرآن کریم (سوره‌های مدنی) و رویکرد لیبرالیسم

حجت رجبی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، علوم انسانی، دانشگاه گیلان، شهر رشت

چکیده

صلح و امنیت از جمله مباحثی است که در ردیف مهم‌ترین مسائل روابط بین‌الملل به آن پرداخته شده است و در قالب تئوری‌های متنوعی بررسی شده است. لیبرالیسم به عنوان یکی از رویکردهای اثرگذار بر روابط بین‌الملل، نگاهی مثبت و خوشبینانه به ماهیت روابط بین‌الملل بر اساس مفاهیم صلح و امنیت دارد. ولی با بررسی آیات قرآن کریم در حوزه‌ی مسائل مرتبط با صلح و امنیت ما مشاهده می‌کنیم، نگاه قرآن به این مقوله نگاهی مرکب از ابعاد مختلف وجودی انسان و هم‌چنین روابط بین‌الملل را پوشش می‌دهد. در پژوهش حاضر سعی شده با مقایسه‌ی مفهوم صلح و امنیت در قرآن کریم و مکتب لیبرالیسم به این پرسش پاسخ داده شود که مبانی قرآن کریم و مکتب لیبرالیسم برای واکاوی مسئله‌ی صلح و امنیت چه ابعادی را شامل می‌شوند و چه تفاوت‌هایی دارند؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که قرآن کریم و رویکرد لیبرالیسم از سه منظر هستی‌شناسانه، معرفت‌شناسانه و انسان‌شناسانه نگاه متفاوتی به انسان و جهان پیرامون او دارند و همین امر موجب شده است که نسبت به مسئله‌ی صلح و امنیت نیز نگاهی متفاوت از یکدیگر داشته باشند. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی و تحلیلی و ابزار گردآوری داده‌ها منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، صلح، امنیت، لیبرالیسم

بهداشت و سلامت در جهان اسلام

عباس طلوعی اشلقی^۱، دکترای تخصصی، دانشیار

قدرت ظاهری^۲، دکترای تخصصی، استاد، مدیر کل دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان / مرکز آمار ایران

محمد حشمتی^۳، کارشناسی ارشد، صنایع / دانشگاه خوارزمی

چکیده

توسعه از نظر صاحب‌نظران علوم اقتصادی و اجتماعی، به‌معنای ارتقا پیوسته جامعه و نظم اجتماعی به‌سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر است. اقتصاد سلامت یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه می‌باشد به طوری که بر سایر ابعاد توسعه به صورت مستقیم و غیرمستقیم تأثیرگذار است. در ارتباط با نقش این عامل در بهبود شرایط و وضعیت اقتصادی در سطح کشور، مطالعات نظری و کاربردی متعددی انجام شده است، در این مقاله هدف بررسی وضعیت بهداشت و سلامت در جهان اسلام است. در این مقاله شاخص‌هایی چون امید به زندگی در بدو تولد (مردان و زنان)، امید به زندگی سالم در هنگام تولد (مردان و زنان)، میزان مرگ و میر مادران، نوزادانی که در معرض دیفتری قرار نگرفته‌اند، نوزادانی که در معرض سرخک قرار نگرفته‌اند، میزان مرگ و میر نوزادان، میزان مرگ و میر کودکان کمتر از ۵ سال، مرگ و میر مردان، میزان مرگ و میر زنان، شیوع بیماری مالاریا، شیوع بیماری سل، هزینه‌های جاری سلامت، شاخص آلودگی هوا (خانگی و محیطی) و تهدیدات محیطی (آب ناسالم، فاضلاب و خدمات مورد بررسی قرار می‌گیرند. با استفاده از نرم افزار vensim شاخص سلامت را برای کشورهای جهان محاسبه می‌کنیم، این شاخص برای کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی (OIC) نیز محاسبه شده و مقایسه بین این کشورها با دیگر کشورها به عمل می‌آید. در این مقاله به طور ویژه شاخص مذکور برای کشورهای اسلامی مورد بررسی و سطح بندی آنها نیز انجام می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: توسعه، توسعه انسانی، بهداشت و سلامت، کشورهای اسلامی

1 - abbaszadeh. cyrus@gmail. com

2 - qt3752@gmail. com

3 - abbaszadeh. cyrus@gmail. com

بین‌المللی شدن آموزش عالی و آینده همگرایی کشورهای اسلامی

محمد حسینی مقدم^۱، استادیار گروه مطالعات آینده‌نگر، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

چکیده

در طول تاریخ تمدن اسلامی عوامل متفاوت و متعددی در گسترش همگرایی یا واگرایی کشورهای اسلامی نقش‌آفرین بوده و این موضوع به یکی از عوامل اصلی تعیین‌کننده سرونوشت تمدن اسلامی تبدیل شده است. گسترش مراودات علمی میان کشورهای اسلامی از یک سو و همکاری میان کشورهای اسلامی و غیراسلامی از سوی دیگر بر چگونگی شکوفایی علمی و فناورانه در حوزه تمدن اسلامی تأثیرگذار بوده است. در این مقاله تلاش شده است از منظر آینده‌نگری و با نگاه به کلان‌روندهای تاریخی موضوع چگونگی تحقق آینده مطلوب تمدن اسلامی بر پایه گسترش مراودات علمی بین‌المللی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

ادعای اصلی مطرح شده در این اثر آن است که همکاری‌های علمی بین‌المللی زمینه مناسبی برای دستیابی به فهم میان‌فرهنگی را در فضای تعامل کشورهای اسلامی با یکدیگر مهیا می‌سازد. این شیوه فهم و شناخت بر تعمیق و گسترش روابط میان کشورهای اسلامی تأثیرگذار بوده و این موضوع تعیین‌بخش چگونگی دستیابی به سرونوشت مطلوب تمدن اسلامی است.

روش‌های استفاده شده در این اثر عبارتند از: بهره‌مندی از کلان‌نگری تاریخی (Macro historian) به منظور بررسی کلان‌روندهای تاریخی همکاری‌های علمی در تمدن اسلامی، تحلیل روند به منظور بررسی وضعیت کنونی همکاری‌های علمی کشورهای اسلامی و سناریونگاری به منظور ارائه تصویری از آینده‌های بدیل پیش‌روی تمدن اسلامی در سایه همکاری‌های علمی بین‌المللی.

نتایج اصلی حاصل از این مطالعه عبارتند از: وجود مزیت‌های نسبی بسیار برای گسترش و تعمیق همکاری‌های علمی بین‌المللی میان کشورهای اسلامی؛ واگرایی شدید میان کشورهای اسلامی در عرصه همکاری‌های علمی بین‌المللی؛ غرب‌گرایی و داشتن اسطوره غرب مدینه فاضله در میان اندیشمندان، محققان و متخصصان کشورهای اسلامی؛ لزوم تقویت درگاه‌های (Hub) همکاری‌های علمی میان کشورهای اسلامی؛ لزوم انعقاد پیمان‌های بین‌المللی در عرصه

همکاری‌های آموزشی، پژوهشی و فناورانه میان کشورهای اسلامی.
کلیدواژه‌ها: آینده‌نگری، تمدن اسلامی، کلان‌نگری تاریخی، تحلیل روند، همکاری‌های علمی
بین‌المللی، بین‌المللی‌شدن، فهم بین‌فرهنگی

پویایی گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در خاورمیانه و شمال آفریقا و منافع امریکا

رامین بخشی تلیابی^۱، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی
 علی آدمی^۲، دکترای تخصصی، دانشیار گروه روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی
 وحید شربتی^۳، دانشجوی دکتر، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

از زمان حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، خاورمیانه و شمال آفریقا نقشی برجسته‌ای در سیاست خارجی امریکا نسبت به هر زمان دیگری ایفا کرده است. امریکا دارای منافع حیاتی و پایدار در خاورمیانه و شمال آفریقا است. یکی از مهم‌ترین منافع امریکا مقابله با گسترش یا حداقل مدیریت گسترش سلاح‌های هسته‌ای، بیولوژیکی و شیمیایی در خاورمیانه و شمال آفریقا است. توانمندی‌های کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در زمینه توسعه سلاح‌های کشتار جمعی در دهه‌های اخیر افزایش یافته است و بسیاری از کشورهای منطقه به دنبال توسعه یا دستیابی به تسلیحات شیمیایی، بیولوژیکی، رادیولوژیکی یا هسته‌ای پیشرفته هستند. کشورهای خاورمیانه احتمالاً ظرف ده سال آینده توانایی‌های خود را در زمینه سلاح کشتار جمعی افزایش خواهند داد. ادامه گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در خاورمیانه پیامدهای جدی برای منافع امریکا در خاورمیانه و سراسر جهان به دنبال خواهد داشت. مقاله حاضر با استفاده از منابع کتابخانه‌ای پاسخ‌دهی مناسب به این سوال اصلی را و جبهه همت خود قرار داده است که، گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در خاورمیانه و شمال آفریقا چه تأییراتی بر منافع امریکا خواهد داشت؟ فرضیه پژوهش حاضر بر این استوار است که گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در خاورمیانه و شمال آفریقا موجب محدود شدن آزادی عمل امریکا با افزایش آسیب‌پذیری نیروهای مستقر آن در خاورمیانه، افزایش دسترسی گروه‌های تروریستی به این سلاح‌ها، تهدید شرکای امریکا در خاورمیانه و شمال آفریقا، خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: خاورمیانه و شمال آفریقا، سلاح‌های کشتار جمعی، منافع امریکا، گروه‌های تروریستی

1 - bakhshiramin14@yahoo.com

2 - aliadami2002@yahoo.com

3 - hidsharbaty@gmail.com

پیامدهای انگاره‌های انسان‌شناختی در تعامل با محیط

محمد راهدان^۱، دانشجوی دکترا، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان

محمد حسین رامشت^۲، دکترای تخصصی، دکتری دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان

چکیده

در جغرافیا شناخت در سه حوزه انسان، طبیعت و ارتباط این دو باز می‌گردد و برحسب آنکه در دوره‌های مختلف چه تلقی از انسان و محیط شده باشد نحوه عملکرد و تعامل با محیط نیز دستخوش تغییر شده است. این مسأله در تعبیر از مفهوم «جغرافیا» نیز به شدت تأثیرگذار بوده و نتایج متفاوتی را برغم به کارگیری الفاظ مشابه در مورد تعریف «جغرافیا» به ارمغان آورده است. برای مثال اگر به صورت عام «جغرافیا دانش ارتباط انسان و محیط تعریف شود. در خواهید یافت که در مورد سه رکن این تعریف یعنی «انسان»، «محیط» و «رابطه بین آنها» تعبیر متعددی که ناشی از دستگاه‌های معرفتی جغرافیدانان است مطرح می‌شود و هرکدام از آنها در عمل به نتیجه‌ای متفاوت می‌انجامد. اگر جغرافیدانی نگاهش به انسان یک موجود «تاریخی» و «بیولوژیک» باشد نتیجه‌ای که از جغرافیا می‌گیرد با جغرافیدانی که انسان را پدیده‌ای «اجتماعی» تلقی می‌کند تفاوت خواهد داشت. هم چنین وقتی جغرافیدانی انسان را موجودی «اکولوژیک» قلمداد و جغرافیدانی دیگر انسان را موجودی «مینوی» تلقی می‌کند در روش و در تحلیل با یکدیگر تفاوت خواهند داشت. بنابراین نتایج حاصل از این تفاوت‌ها در تجربه آنها از رفتار انسان یکی نخواهد بود. این پژوهش که با روش پدیدارشناسی و تحلیل متن انجام گرفته براین نکته تأکید دارد که:

- تغییر در مفهوم انسان بنیان رفتار ما را در برابر محیط تغییر خواهد داد.
- تفاوت در دیدگاه‌های جغرافیایی که معطوف به تفاوت در مفهوم انسان و محیط است راهبردهای عملکردی جغرافیدانان در اعصار مختلف را تعریف کرده است.

کلیدواژه‌ها: جغرافیا، انسان‌شناختی، محیط

1 - rahdangeo7@yahoo.com

2 - mh.raamesht@gmail.com

تأثیر فضای مجازی بر گردهمایی اربعین

کیومرث یزدان‌پناه، دکترای تخصصی، استادیار دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران - جغرافیای سیاسی

حامد اینانلو^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

چکیده

با پیدایش اینترنت اطلاعات بیشماری در دنیا جابه‌جا شده و دانش بشر مرتبط در حال انباشتگی است. در راهپیمایی اربعین از همه کشورها حضور دارند و این رویداد جدیدی است و به ما این امکان را داده که در شبکه جهانی اینترنت تولید محتوا نموده و پیام اسلام را به جهانیان برسانیم. ارتباطات، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مردمی در حضور زائران در راهپیمایی اربعین نقش مؤثری داشتند. این تحول بزرگ امروز حاکمیت کشورها را تحت تأثیر قرار داده است. بهره مندی از فضای مجازی و ظرفیت کاربران اینترنتی می‌تواند در ترویج فرهنگ و حماسه اربعین حسینی تأثیر به‌سزایی داشته باشد. فضای مجازی دارای ظرفیت گسترده‌ای است و به همین دلیل می‌توان از ظرفیت این فضا در راستای آگاهی بخشی درباره حقیقت واقعه عاشورا استفاده کرد. سرعت و تأثیرگذاری اخبار و مطالبی که در فضای مجازی انتقال می‌یابد بسیاری بیشتر از رسانه‌ها است و ما از این طریق می‌توانیم فرهنگ مذهبی و دینی خود را معرفی و انتقال دهیم. فرهنگ عاشورا، اربعین و ماهیت آن در بین نسل‌های مختلف منتشر شده و امروز از طریق فضای مجازی این فرهنگ دینی و واقعیت‌های آن به جوامع دیگر منتقل می‌شود. از آنجا که این روزها بسیاری از دشمنان کشور با جولان دادن در این محیط سعی در انحراف افکار عمومی دارند، استفاده از این ظرفیت برای معرفی درس‌های اخلاقی این حماسه عظیم نباید مورد غفلت واقع شود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، اربعین، ماه محرم، جمهوری اسلامی ایران، گردهمایی

تأثیر برجام بر جایگاه ژئوپولیتیک جمهوری اسلامی ایران

زهرا پیشگاهی فرد^۱، دکترای تخصصی، استاد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

حامد اینانلو^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

چکیده

جغرافیدانان سیاسی بر این باور بوده‌اند که قدرت هر کشور تا حد بسیار زیادی از محدوده‌ی جغرافیایی آن تأثیر می‌پذیرد. بدون شک ایران در ردیف پانزده کشور قدرتمند جهان بنا به دارا بودن ویژگی‌های ژئوپولیتیک می‌باشد. با توافق هسته‌ای و تصویب برجام، اجرای برجام جایگاه راهبردی ایران در منطقه را در سه جبهه افزایش داده است؛ نخست، نزد متحدان منطقه‌ای مثل سوریه، عراق و حزب‌الله. چون اینها حل یک معضل راهبردی بین ایران و قدرت‌های بزرگ را نشانه افزایش قدرت، نقش و چانه‌زنی ایران در مسائل منطقه‌ای مثل بحران سوریه می‌بینند. دوم، متحدان بزرگ سنتی ایران مثل چین و روسیه که توافق هسته‌ای را در جهت افزایش چندجانبه‌گرایی در مسائل منطقه‌ای و جلوگیری از نفوذ غرب و تقویت ثبات می‌بینند. سوم و مهم‌تر از همه شاید افزایش اهمیت ژئوپولیتیک ایران در مجموعه غرب مثل اروپا و آمریکا است که به این نتیجه رسیده‌اند با اجرای برجام ایران برای ایجاد ثبات در منطقه در جهت جلوگیری از رشد افراط‌گرایی و تروریسم و حل بحران‌های منطقه‌ای کارگزار بهتری می‌شود. در این مقاله کوشش شده تا با واکاوی دقیق و ژرف، بسترهای کامیابی و نامرادی ملی و بین‌المللی در مقوله‌ی بی‌شمار استراتژیک با تأکید بر عوامل و پدیده‌های ژئوپولیتیک، زمینه‌ها و رویکردهای تحقق فرصت‌ها و مقابله با چالش‌های گوناگون برای نقش مؤثر ایران در دگرگونی‌های نظام بین‌الملل با کمیته‌ی هزینه و بیشینه سود، در فضای پسابرجام، مورد ارزیابی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: ژئوپولیتیک، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، نظام بین‌الملل، فضای پسابرجام

1 - zfard@ut. ac. ir

2 - hamed. inanlu@ut. ac. ir

تأثیر حضور ناتو در منطقه خلیج فارس بر چالش‌های امنیتی جهان اسلام

علی صباغیان^۱، استادیار گروه مطالعات منطقه‌ای دانشکده حقوق علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) به عنوان ائتلاف نظامی - سیاسی بلوک غرب که در دوران بعد از جنگ جهانی دوم برای رویارویی با تهدیدات ناشی از نظام دوقطبی شکل گرفته بود پس از فروپاشی شوروی و نظام دوقطبی مرزهای عملکرد خود را به سمت شرق اروپا گسترش داد. همچنین با از بین رفتن دشمن سنتی ناتو این سازمان برای هویت‌بخشی جدید، تهدیدات جدید همچون تروریسم و سلاح‌های کشتار جمعی را به عنوان دشمن جدید تعریف کرد و بر این اساس دامنه اقدامات و عملیات خود را - که تا آن زمان محدود به قاره اروپا بود - به سایر مناطق جهان کشاند. یکی از مناطق که در دو دهه اخیر مورد توجه ناتو قرار گرفته منطقه خلیج فارس است. منطقه خلیج فارس جایگاه استراتژیک مهمی در نقشه اقدامات و منافع بین‌المللی ناتو دارد. دلیل این امر اهمیت ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک و ژئوپلیتیک این منطقه می‌باشد. اگر چه توجه ناتو به منطقه خلیج فارس به مشارکت این سازمان در جنگ اول خلیج فارس و آزادسازی کویت از اشغال صدام در سال ۱۹۹۱ باز می‌گردد، اما تصویب «ابتکار همکاری استانبول» در نشست سال ۲۰۰۴ ناتو در استانبول ترکیه و عضویت بحرین، کویت، قطر و امارات در این ابتکار، ۱۲ عرصه همکاری جدید بین ناتو و کشورهای منطقه خلیج فارس تعریف شد. این مقاله سعی دارد به این سؤالات پاسخ دهد که چرا ناتو توجه جدی به حضور در منطقه خلیج فارس به عنوان بخش مهمی از جهان اسلام معطوف کرده و تأثیر حضور ناتو در این منطقه چه چالش‌های برای جهان اسلامی و کشورهای منطقه در پی دارد؟

کلیدواژه‌ها: ناتو، منطقه خلیج فارس، جهان اسلام، ابتکار همکاری استانبول

تأثیر ژئوپلیتیک بر سیاست و رفتار کشورهای آسیای مرکزی

حمید حکیم^۱، استادیار، هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

آسیای مرکزی به عنوان منطقه‌ای مسلمان‌نشین و بخشی از جهان اسلام، به لحاظ ژئوپلیتیکی همواره از اهمیتی خاص برخوردار بوده و فروپاشی شوروی سابق و تغییرات ژئوپلیتیک صورت گرفته در منطقه آسیای مرکزی، عاملی بود که باعث اهمیت و تأثیرگذاری بیشتر عوامل ژئوپلیتیک این منطقه گردید. از آنجا که عوامل ژئوپلیتیک با توجه به مانایی و پایایی اثراتشان همواره نقش قابل توجه در عرصه سیاست خارجی و رفتار کشورها دارند؛ در آسیای مرکزی نیز به ویژه با توجه به اهمیت ژئوپلیتیکی این منطقه، بررسی و توجه به این عوامل و تأثیرات آنها، نقش به‌سزایی در پیش‌بینی سیاست‌ها و رفتارهای کشورهای این منطقه داشته و طبیعی است که این مهم با توجه به همسایگی و اشتراکات این منطقه با جمهوری اسلامی ایران، اهمیتی مضاعف نیز می‌یابد. لذا سؤال پژوهش بر همین مبنا شکل گرفته که ژئوپلیتیک آسیای مرکزی چه تأثیری بر سیاست خارجی و رفتار کشورهای این منطقه دارد؟ در مقام پاسخ به سؤال، فرضیه تحقیق بر این است که ویژگی‌های ژئوپلیتیک آسیای مرکزی عواملی تنش‌زا هستند که غالباً در کنار ضعف این عوامل برای خود کشورهای منطقه و جذابیت آنها برای قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با ایجاد مواردی مانند تنش، بی‌ثباتی و حضور و نفوذ قدرت‌ها، بر عرصه سیاسی و رفتار این کشورها مؤثر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ژئوپلیتیک، آسیای مرکزی، سیاست، رفتار

تأثیر مداخلات نظامی آمریکا از طریق کمک‌های نظامی بر آینده امنیت در جهان اسلام

مسعود فتحی‌پور^۱، دانشجوی دکترا، دانشکده حقوق و علوم سیاسی - مطالعات منطقه‌ای

محمد رضا مجیدی^۲، دکترای تخصصی، دانشیار دانشگاه تهران

چکیده

راهبرد کمک‌های خارجی به کشورهای مختلف و نهادهای بین‌المللی اثرگذار در عرصه جهانی، یکی از راهبردهای مهم آمریکا در عرصه سیاست خارجی از جنگ جهانی دوم بوده است. مهم‌ترین منطقه‌ای که به واسطه‌ی کمک‌های نظامی آمریکا دچار مخاطره شده و محل دخالت این کشور بوده، منطقه آسیای غربی می‌باشد که طی دهه‌های اخیر همواره محل توجه و تمرکز سیاست خارجی کشور آمریکا بوده است. با روی کار آمدن دونالد ترامپ، تجدیدنظری در این خصوص انجام شده که بیش از همه به دلیل مسائل داخلی آمریکا رخ داده است. پرسشی که در این میان مطرح است اینکه مداخلات نظامی آمریکا از طریق کمک‌های نظامی چه تأثیراتی بر آینده امنیت در جهان اسلام دارد؟ با وجود اینکه بحث کمک‌های خارجی آمریکا به نوعی هژمونی جهانی این کشور را تثبیت می‌کند، به دلیل مشکلات اقتصادی فزاینده این کشور، بحث کاهش کمک‌های خارجی مورد توجه جدی سیاستمداران آن قرار گرفته است. این مسئله می‌تواند زمینه‌ی لازم برای کاهش وابستگی، اتخاذ رویکردهای هویت‌طلبانه و استقلال نسبی را در کشورهای اسلامی در پی داشته باشد. این پژوهش ضمن بررسی مختصر سابقه‌ی کمک‌های خارجی به برخی از کشورهای اسلامی، به آینده‌پژوهی این رویکرد با روش سناریونویسی می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، آسیای جنوب غربی، آمریکا، مداخلات نظامی، آینده‌پژوهی

1 - fathipour65@gmail.com

2 - mmajidi@ut.ac.ir

تأثیر نخبه‌پروری بر فرآیند توسعه اجتماعی در جهان اسلام (با تأکید بر آرای شیخ محمد عبده و امیر کبیر)

صابر صفرپور نورودی^۱، کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، فارغ التحصیل دانشگاه گیلان

احمد جانسیز^۲، دکترای علوم سیاسی، دانشیار، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان

چکیده

از برجسته‌ترین عوامل شکل‌گیری توسعه در بعد اجتماعی، نخبگان هر جامعه محسوب می‌شوند. نخبه‌پروری به عنوان مهم‌ترین موضوعی که طی یک‌صد سال اخیر ذهن بسیاری از اندیشمندان جهان به خصوص جهان اسلام را به خود مشغول کرده است، می‌بایست بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا به واسطه آن تحولات اجتماعی که به سرعت در حال پیشروی هستند به ضرر کشورهای اسلامی تمام نشود. این نخبگان هستند که با به کار بستن منابع مادی که از منظر پاره‌تو سرآمدان هرشاخه از فعالیت بشری هستند، می‌توانند به توسعه چندجانبه دست یابند. نخبگانی همچون محمد عبده از مصر و امیرکبیر در ایران که هرکدام از برجسته‌ترین مصلحان اجتماعی زمان خود بودند، لازمه پیشرفت جهان اسلام را توجه به ابعاد اجتماعی دانست‌هاند. توسعه در ابعاد مختلف به خصوص اجتماعی امری نخبه‌گرایانه می‌باشد و باید نخبه‌پروری صورت بپذیرد تا به دنبال آن پیشرفت در حوزه‌های اجتماعی به ارمغان آید و این امر توسط نخبگان هر جامعه قابل دستیابی خواهد بود. بر این اساس این سؤال مطرح می‌شود: «نخبه‌پروری با در نظر گرفتن مؤلفه‌های آن چگونه به توسعه اجتماعی در جهان اسلام منتج می‌گردد؟» به نظر می‌رسد نخبه‌پروری با به کار بستن مؤلفه‌های آن یعنی عدم اقتدارگرایی، گردش نخبگان و آموزش؛ جامعه در درازمدت به توسعه اجتماعی نایل آمده و با توجه به آرا و افعال اندیشمندانی چون شیخ محمد عبده و امیرکبیر این امر محقق خواهد گردید.

کلیدواژه‌ها: نخبه، توسعه اجتماعی، جهان اسلام، آموزش، گردش نخبگان

1 - safarpour. saber@gmail.com

2 - jansiz@guilan. ac. ir

تأملی کوتاه دربارهٔ آیندهٔ جهان اسلام

داود فیرحی^۱، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران

آینده‌پژوهی، تلاش روشمند برای پیش‌بینی (و نه پیش‌گویی) آیندهٔ جهان اسلام، به اعتبار منطق حاکم بر تحولات گذشته و حال این‌جامعه است. اگر زندگی امروز، حاصل افکار و کردار دیروز است، وضع فردای جهان اسلام نیز، لاجرم، حاصل اندیشه و کردار امروز خواهد بود.

این حکم بر دو پیش‌فرض اساسی استوار است؛ نخست، قاعده مندی تحولات زندگی و پیوست معنی دار گذشته، حال و آینده است. به گونه‌ای که «عبور» از گذشته «عبرتی» برای حال، و شناخت وضع موجود، «بصیرتی» نسبت به آیندهٔ ناشناخته فراهم می‌نماید؛ دوم این که این پیوستار تاریخی، البته جبری و صد درصدی نیست، بلکه احتمالی تحلیلی است که به یکی از دو شرط زیر ممکن است دگرگون شود؛ الف) رخدادی غیرمنتظره یا؛ ب) اندیشه‌ای خلاق، که مسیر عادی جهان اسلام را تغییر دهند.

اگر این دو شرط را از آینده‌شناسی جهان اسلام خارج کنیم، و از طرفی هم "گذشته و آیندهٔ جهان اسلام را به دور و نزدیک تقسیم نمائیم، تأملات حاضر بر این موضع تمرکز خواهد داشت؛ «آیندهٔ نزدیک جهان اسلام به اعتبار حال و گذشتهٔ نزدیک آن». منظور از گذشتهٔ نزدیک، سرگذشت افکار و کردار مسلمانان در چهار دههٔ گذشته است، و آیندهٔ نزدیک نیز ده / دوازده سال آینده (۱۴۱۰ش/۲۰۳۰م) است.

قطع نظر از عوامل خارجی که البته اختلال زیادی در تحولات این‌جامعه دارد، گذشتهٔ نزدیک جهان اسلام را اگر از درون بنگریم، وضع خیره‌کننده‌ای را می‌بینیم که عبارت از؛ مناقشهٔ دو گفتمان «اسلام‌گرایی ناتوان» و «سکولاریسم ناتوان» است. دو ناتوانی رقیب که آیندهٔ نزدیک مسلمانان را تعیین می‌کنند و این احتمال وجود دارد که مسلمانان را در درون جهان اسلام با دو خطر احتمالی مواجه نمایند؛ گتویی شدن و غربت در خانه، یا بازگشت رادیکالیسم مذهبی به جهان اسلام. خواهیم کوشید این نکات را اندکی بیشتر برجسته نمایم.

کلیدواژه‌ها: آینده، جهان اسلام، سکولاریسم، اسلام‌گرایی

تبارشناسی آینده یک تحول فرهنگی: ظرفیت - توان "آزادی گفتگویی آکادمیک" در اجتماع علمی ایرانی اسلامی^۱

سید محمود نجاتی حسینی^۲، استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی / مدیر بخش جامعه‌شناسی دین - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران و مدیر گروه دین انجمن جامعه‌شناسی ایران

چکیده

آنچه در آینده(های) باز و گشوده از علم‌ورزی - پژوهی در جهان ایرانی اسلامی ما رخ خواهد داد، بستگی زیادی به سرشت و سرنوشت پیشینه تاریخی اجتماعی علم‌ورزی - پژوهی - آموزی پیشینیان ما در این تمدن خواهد داشت. به عبارتی تحول فرهنگی آتی در جهان علم‌ورزی در ایران اسلامی ثمره تاریخت آن است. زین سبب ما نیازمند تبارشناسی این تحول فرهنگی برای حدس زدن آینده‌های آن هستیم. بحث حاضر دقیقاً به این پروبلماتیک وفادار است.

اما بخش مهمی از پویایی و پایایی دانشگاه مدرن، علم‌ورزی و علم‌پژوهی پیشرفته و نیز توسعه و تداوم سنت حسنه استاد - شاگردی حاصل‌خیز را می‌توان و می‌باید در "حضور و غیاب" عامل تاریخی اجتماعی مهم و مؤثر "آزادی گفتگویی آکادمیک" *academic discursive freedom* جست؛ که در اصل و اساس به معنای دست باز بودن ذهنی و فکری بی‌قید شرط دانشمندان و اصحاب دانشگاهی برای پیش‌برد برنامه‌های آموزشی علمی پژوهشی دانشگاهی‌شان (از آزادی در تدریس، تحقیق، تألیف تا آزادی در گفتگو، بحث، انتقاد و ارائه راهبرد) است.

به این معنا بازتولید تاریخی اجتماعی هرگونه زیست‌بوم علمی فکری اصیل و حقیقی (از فضا‌های اجتماعی علمی خرد دانشگاهی مانند کلاس درس و حلقه‌های بحث علمی و نشست‌های علمی تا فضا‌های اجتماعی میانه و کلان مانند انجمن‌های علمی و موسسات پژوهشی بزرگ و دانشگاه‌های جهانی و...) را باید در بود و نبود اصل آزادی گفتگویی آکادمیک سراغ گرفت.

۱ - متن اصلی این مقاله برگرفته از طرح مطالعاتی است با عنوان "شهروندی دانشگاهی گفتگویی در ایران" که در سال ۱۳۹۶ - ۱۳۹۷ در "پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی" (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری). www.iscs.ac.ir و با حمایت مالی پژوهشی پژوهشکده مزبور انجام شده است.

تبیین راهبردهای دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه در اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی و بازتاب آن در جهان اسلام

حسین عباسی^۱، مربی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، دانشکده علوم انسانی و قدرت نرم محمد شعبانی‌فرد^۲، استادیار هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، مدیر گروه علوم و معارف دفاع مقدس حسین ظریف‌منش، استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)، دانشکده و پژوهشکده مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی عباسعلی سلمانی، استادیار، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، پژوهشکده دفاع مقدس

چکیده

مفهوم اصلی امنیت ملی برای بسیاری از کشورها حاکی از نیاز به حفظ استقلال و تمامیت ارضی، حفظ شیوه زندگی ملی و جلوگیری از مداخله بیگانگان در امور کشور است. پس امنیت ملی یک کشور در درجه اول به معنای تأمین شرایطی است که کشور را از تعرض دیگران به استقلال سیاسی، ارزش‌های فرهنگی و رفاه اقتصادی دور نگه دارد. برطرف کردن عوامل ترس و ناامنی، چه داخلی و چه خارجی، از اساسی‌ترین هدف‌های یک کشور است.

این قاعده در خصوص ایران نیز صادق است؛ اما این مفهوم بنا به دلایلی در ایران معنای عمیق‌تر و ژرف‌تری پیدا می‌نماید. امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی در اندیشه رهبر فرزانه کشور همانند سایر مفاهیم و تعابیر مهم محوری سیاسی در قلمرو مکتب حیات‌بخش جهان اسلام و آموزه‌های دینی تفسیر و تحلیل می‌شود که مجموعه عواملی همانند اعتقادات دینی، خدمتگزاری، عدالت‌طلبی، دشمن‌شناسی و مشارکت عمومی و... در پیدایش مؤلفه‌های امنیت ملی و استقرار آن سهیم هستند. بر این اساس (امنیت ملی) در نظام جمهوری اسلامی ایران یک مقوله قدسی و ارزشی به شمار می‌آید.

در دوران مدرن و با درک بیشتر اهمیت و جایگاه قدرت ملی از سوی ملت‌ها و دولت‌ها، شاهد گسترش رویکردهای نظری و عملی پیرامون آن نیز بوده‌ایم. رویکردهای نظری با محوریت دانشمندان و نظریه‌پردازان خود را در قالب نظریه‌پردازی‌هایی پیرامون مفهوم قدرت و قدرت ملی نشان می‌دهند و رویکردهای عملی با محوریت حکومت‌ها و دولت‌ها به زمینه‌سازی برای تحقق عملی این نظریه‌ها می‌انديشند. با مروری بر اندیشه‌های راهبردی مقام معظم رهبری

1 - abbasi201023@yahoo.com

2 - msh.shabani110@gmail.com

شاهد اهتمام به مفهوم قدرت ملی از هر دو منظر نظری و عملی نزد ایشان هستیم. ایشان در قالب توصیه‌های راهبردی به مردم و مسئولان هم بر تبیین مؤلفه‌های قدرت ملی تأکید دارند و هم تحقق عملی زمینه‌های بسط و تقویت قدرت ملی را مورد پیگیری قرار می‌دهند.

در این مقاله قصد داریم که راهبردهای دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه در اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی را در حوزه امنیت و دفاع ملی بررسی و نقاط قوت و کاربردی این دیدگاه‌ها را در حوزه دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه در دوران کنونی مورد ارزیابی قرار دهیم. در این راستا سؤال اصلی که قصد پاسخ به آن را داریم این است که چيستی دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه از منظر امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) و همچنین اندیشه‌های معظم له در زمینه دفاع ملی و بازتاب آن در جهان اسلام دارای چه ویژگی‌ها و خصوصیات است که در زمان‌های مختلف مورد استفاده قرار گیرد؟

محقق با روش توصیفی - کاربردی به دنبال شناخت بهتر و کامل این محتوا و مفهوم است و در جهت پیدا نمودن دیدگاه دفاعی مقام معظم رهبری و بازتاب آن در جهان اسلام به‌عنوان استراتژی و راهبردهای دفاع ملی و دفاع همه‌جانبه در اندیشه‌های رهبر انقلاب اسلامی مطالعه و تحقیق میدانی انجام داده است تا بتواند مؤلفه‌ها، شاخصه‌ها و ابعاد این استراتژی را از این منظر تبیین کند.

کلیدواژه‌ها: دفاع، امنیت ملی، دفاع ملی، اندیشه دفاعی، دفاع همه‌جانبه، جهان اسلام

تبیین نقش اقتصاد مقاومتی (با تأکید بر تولید و حمایت از کالای ایرانی) در تولید امنیت پایدار مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری

محمد شعبانی فرد^۱، استادیار هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، مدیر گروه علوم و معارف دفاع مقدس

چکیده

این مقاله به دنبال آن است که منظومه فکری مقام معظم رهبری را به عنوان نگاه استراتژیک در حوزه اقتصاد مقاومتی، امنیت، تولید و حمایت از کالای ایرانی، مورد بررسی قرار دهد. بازخوانی این اندیشه‌ها سبب می‌شود که تصویر بهتری از این حوزه در اختیار داشته باشیم و با مسیر اصلی و خطوط حرکت اقتصاد مقاومتی، امنیت، تولید و حمایت از کالای ایرانی آشنا شویم. تأکید بر اقتصاد مقاومتی، امنیت، تولید و حمایت از کالای ایرانی در این مقاله به‌عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای کلان کشور مورد تأکید قرار گرفته است و از طرفی امنیت اقتصادی زیربنا و بستری مناسب برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورهاست و بدون دستیابی به آن، ارکان مهم توسعه اقتصادی یعنی سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال، صادرات و... با ظرفیت کامل و با بهره‌وری بالا تحقق نمی‌یابند. این حوزه از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین حوزه حیات اجتماعی است که نقشی ویژه و رو به گسترش در ایجاد امنیت در سطح داخلی و ملی کشورها و پایداری آن دارد و لذا تبیین جایگاه و نقش محوری آن در تحقق امنیت در جمهوری اسلامی ایران از اهمیت اساسی برخوردار است. تعریف اقتصاد مقاومتی، امنیت، تولید و حمایت از کالای ایرانی از منظر رهبر انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و تمایزات آن و همچنین اثر این رویکرد در رشد و توسعه اقتصادی، چشم‌انداز کشور در این حوزه و نیز لزوم حمایت از این تولیدات، حمایت از کالای ایرانی و همچنین الزامات امنیتی و باید و نبایدها در این حوزه مهم‌ترین موضوعاتی است که در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد. لزوم بومی‌سازی، داشتن غایت مبتنی انسانیت و مبتنی بر پیشرفت و همچنین تسری اقتصاد مقاومتی، امنیت، تولید و حمایت از کالای ایرانی به همه بخش‌های اقتصادی، مفاهیم، شاخص‌ها، الزامات، ابعاد و مؤلفه‌های امنیت اقتصادی از مهم‌ترین کلیدواژه‌های این راهبرد است. در این زمینه تعدادی راهبرد برای افق اقتصاد مقاومتی استخراج شده است.

در این مقاله سؤال‌های محوری، تعریف و مفهوم‌بندی اقتصاد مقاومتی از منظر رهبری، آثار و پیامدهای اقتصاد مقاومتی، راهبردهای تحقق چشم‌انداز اقتصاد مقاومتی و بررسی و واکاوی مفاهیم و شاخص‌های امنیت اقتصادی نظام جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هست. در این مقاله از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد مقاومتی، امنیت ملی، امنیت اقتصادی، پیشرفت، تولید، اشتغال، کالای

ایرانی

تبیین نقش ایران بر هم‌گرایی کشورهای منطقه غرب آسیا و اتخاذ راهبرد دفاعی مناسب کشور جمهوری اسلامی ایران

احمد طهری^۱، کارشناسی ارشد، معاونت تربیت و آموزش ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدیریت امور دفاعی

چکیده

وحدت کشورهای مسلمان منطقه غرب آسیا یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های منطقه می‌باشد. غرب آسیا یکی از مناطق مهم راهبردی جهان محسوب شده و چون شاهراه ارتباطی جهان می‌باشد سیاستمداران برجسته ابرقدرت‌های جهانی را به خود معطوف داشته است. منطقه غرب آسیا از مهم‌ترین کانون‌های منازعه و بحران در دهه‌های اخیر بوده که روند بیداری اسلامی و اسلام‌گرایی تاکنون سبب شکل‌گیری الگوهای مختلف اسلام‌گرایی در نقاط مختلف این منطقه شده است. توانمندی‌های مهم ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی از قابلیت‌های ایران اسلامی برای تبدیل شدن به یک قدرت در عرصه نظام ژئوپلیتیک منطقه‌ای است. به لحاظ توانمندی‌های ذکر شده، ایران می‌تواند با ایجاد هم‌گرایی و وحدت، یک هژمونی قدرت با یک همگرایی منطقه‌ای در بین کشورهای منطقه تشکیل دهد. این پژوهش تلاش دارد تا با رویکردی توصیفی - تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، چگونگی نقش‌آفرینی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بر هم‌گرایی کشورهای منطقه غرب آسیا را بررسی نماید نتایج نشان می‌دهد که ایران با بهره‌مندی از موقعیت کانونی در محدوده ژئوپلیتیکی خود نقش مؤثر در تحولات منطقه، سعی در گسترش حوزه نفوذ و قلمروخواهی در منطقه غرب آسیا دارد؛ ایران در هم‌گرایی جهان اسلام در قرن بیست و یک، نه‌تنها می‌تواند رهبر جهان اسلام در منطقه در کلیه ابعاد سیاسی، اقتصادی و نظامی باشد، بلکه رهبری جهان اسلام را بر عهده گیرد.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، راهبرد دفاعی، غرب آسیا، منطقه‌گرایی، هم‌گرایی

تبیین نقش ژئوپلیتیک مقاومت (ژئوپلیتیک شیعه) بر جلوگیری گسترش تروریسم در کشورهای غرب آسیا و امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران

احمد طهری^۱، کارشناسی ارشد، معاونت تربیت و آموزش ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدیریت امور دفاعی

چکیده

طی دو دهه گذشته راهبرد دشمنان بر دامن زدن به جنگ‌های فرقه‌ای و تشدید اختلاف میان مسلمانان متمرکز شده و با خلق گروه‌های وابسته تروریستی نظیر القاعده و داعش عملاً جهان اسلام را با هم درگیر نموده‌اند؛ تروریسم یکی از تهدیدات بزرگ دنیا در قرن ۲۱ است. جغرافیای تروریسم نشان می‌دهد با شیوع جنگ و بحران در سطح فضاهای جغرافیایی، بستر ساز شکل‌گیری فعالیت‌های تروریستی می‌شود. سال ۲۰۱۱ نقطه عطفی برای منطقه استراتژیک خاورمیانه و شمال آفریقا به شمار می‌رود؛ زیرا در پرتو تحولات موسوم به بهار عربی نشأت گرفته از انقلاب جمهوری اسلامی ایران به صورت دومینووار بر ضد رژیم‌های اقتدارگرای خود دست به قیام زدند و موجبات تحولات عمیقی را در این مناطق فراهم آوردند. محققین می‌خواهند به این سؤال پاسخ دهند که: ژئوپلیتیک مقاومت (ژئوپلیتیک شیعه) بر جلوگیری گسترش تروریسم در جهان اسلام و امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری دارند؟ لذا جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های مصاحبه با صاحب‌نظران، مطالعه اسناد و مدارک و تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحقیق از نوع آمیخته می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان چشم‌انداز امنیت منطقه در صورتی مطلوب است که اولاً از حضور و نقش‌آفرینی بازیگران فرامنطقه‌ای جلوگیری به عمل آید. در واقع امنیت منطقه درگرو مشارکت و حضور بازیگران منطقه است نه دخالت قدرت‌های خارجی ثانیاً چشم‌انداز امنیت منطقه زمانی مناسب خواهد بود که کشورهای منطقه با اتکای به ظرفیت‌های بومی و منطقه‌ای نسبت به تشکیل ترتیبات و سازوکارهای امنیتی اقدام نمایند. با توجه به روندهای امنیتی موجود به نظر می‌رسد در چشم‌انداز آینده جایگاه ایران در منطقه اعتلا و ارتقاء خواهد یافت.

کلیدواژه‌ها: امنیت ملی، تروریسم، جمهوری اسلامی ایران، ژئوپلیتیک مقاومت، منطقه غرب آسیا

تحلیل نظری، از نسبت اسلام با جهان واقع در افق ۱۴۱۴

داریوش اعظمی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

فهم اسلام در افق ۱۴۱۴ نیازمند فهم دقیق از ظهور اسلام از بدو تا اکنون هست. اعتقاد نگارنده این هست که اسلام دارای سه ساحت در طول تاریخ بوده و هست. نخست: اسلام در ساحت سیاسی، دوم: اسلام در ساحت عدالت و سوم اسلام در ساحت معنادهی، در پاسخ به این ساحت‌ها سه جهان نیز در نظر گرفته شده است نخست: جهانی بود، جهانی مستقل که قبل از اسلام وجود داشته است. دوم: جهان هست همان جهان بود است بعد از ظهور اسلام و سوم جهانی که خواهد بود همان جهانی بود و اسلام در آینده است. نتیجتاً اینکه هرچند روندهای سیاسی، اقتصادی، علمی فناوری نشان‌دهنده قالب بودن جهان واقع است. اما اسلام در افق ۱۴۱۴ می‌تواند در موضع قدرت نسبت به جهان واقع قرار گیرد که روی ساحت معنادهی نسبت به دو ساحت دیگر تمرکز بیشتری کند. و عکس آن نیز صادق است به این معنا اگر اسلام نتواند داعیه هستی‌شناسی، غایت‌مدارانه را که دارد را نتواند با جهان واقع پیوند دهند، در موضع ضعف قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه‌ها: ساحت اسلام، جهان واقع، روندهای جهان واقع

تحلیلی بر روند مطالعات آینده‌پژوهی در ایران از منظر تبیین جایگاه جهان اسلام

سیدمصطفی حدادی^۱، دکترای تخصصی، گروه مدیریت، دانشگاه پیام نور قم

چکیده

آینده‌پژوهی به عنوان یک رشته علمی و تخصصی در طول سالیان اخیر توجهات ویژه‌ای را در ایران به خود معطوف داشته و رشد روزافزونی را در موضوعات مختلف علم تجربه نموده است. آنچه در این مجال بدان پرداخته خواهد شد، تحلیلی از روند حاکم بر مطالعات این حوزه در طول دو دهه گذشته با محوریت مطالعات مرتبط با جهان اسلام است تا از این مجرا، بتوان تصویر جامعی از جریان این پژوهش‌ها ارائه نمود. تصویری که ضمن تبیین دقیق از وضعیت میدان‌های پژوهش، تحلیلی از ابعاد مختلف آن از حیث مسایل اصلی، رویکردها، روش‌شناسی، ابزارهای پژوهش، روند زمانی و... نیز عرضه نماید تا همگان با درک و گاهی کلان از وجود ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و خلاءهای موجود در سلسله این تلاش‌ها، تداوم این فعالیت‌ها را سامانی جدید بخشند. بر این اساس، در این مقاله از طریق شناسایی منابع اطلاعاتی معتبر و رایج در حوزه مطالعات آینده‌پژوهی (با تمرکز بر جهان اسلام)، مجموعه‌ای از پژوهش‌های این حوزه هدفگذاری و با سرشماری یا نمونه‌گیری مقتضی از آنها و با استفاده از تکنیک‌های آماری استنباطی یا توصیفی، تصویرپردازی مطلوب از روند مطالعات، تیپ‌شناسی مناسب از رویکردها، سطح تحلیل، جایگاه موضوعی، نوع و گستره پژوهش، نتایج کلی و... صورت پذیرد.

کلیدواژه‌ها: مطالعات آینده‌پژوهی، تحلیل روند، جهان اسلام

تحولات جوامع جهان اسلام و ضرورت مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی

محمد رضا مجیدی^۱، دکترای تخصصی، دانشیار، دانشگاه تهران - علوم سیاسی

منیره بصیرتی^۲، دانشجوی دکترا، دانشگاه باقرالعلوم

چکیده

جهان امروز شاهد مسایل و چالش‌های متعددی است که جوامع اسلامی نیز متأثر از آنها بوده و هستند. مسایلی چون جهانی شدن پدیده‌ها، دگرگونی‌های شتابان اجتماعی، گسترش شهرها و توسعه شهرنشینی، تغییرات آب و هوایی و خشکسالی با تبعات فراوان فرهنگی و اجتماعی، مهاجرت، مطالبات قومی و زبانی از جمله مسایل و چالش‌های متعدد پیش روی هستند. جهان اسلام باید در سطوح ملی، منطقه‌ای و بینا منطقه‌ای و در روابط دو و چند جانبه خود این عناوین را برای مدیریت مطلوب در دستور کار قرار دهد. در این زمینه با انجام مطالعات تطبیقی، می‌توان از تجربیات جوامع دیگر و دستاوردهای آنها بهره گرفت. بیش از دو دهه از فعالیت برنامه بین‌الدول مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی در سازمان یونسکو می‌گذرد. در این مدت برنامه‌های مختلفی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی پیگیری شده است. کمیته‌های مل در چارچوب کمیسیون‌های ملی تشکیل شده است. استفاده از این ظرفیت و نهادهای مشابه مانند آیسیسکو، مؤسسه فرهنگی اکو و... و هم‌افزایی توان‌ها و تجارب می‌تواند در این راه، یاری‌رسان جوامع اسلامی به ویژه سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی باشد. در این نوشتار، تلاش می‌شود با نگاهی توأمان به مهم‌ترین مسایل و چالش‌های اجتماعی پیش رو از یک سو و برنامه مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی یونسکو و تجربه‌های جوامع و مناطق مختلف از سوی دیگر، برخی سازوکارها و راه‌های مقابله با آنها و راه‌حل‌ها مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: جهانی شدن، جوامع اسلامی، دگرگونی‌های اجتماعی، تغییرات آب و هوایی، مهاجرت، مطالبات قومی و زبانی و...

1 - mmajidi@ut.ac.ir

2 - m.basirati@yahoo.com

تسری دمیوواری منازعات؛ عامل بازدارنده و نابودکننده شبکه خلیج فارس

اسماعیل شعاعی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات خاورمیانه، دانشگاه تهران

چکیده

ترسیم منطقه خاورمیانه را به مثابه یک سیستم و حوزه خلیج فارس را به عنوان یکی از شبکه‌های این سیستم، نیازمند تبیین و ترسیم فضای میان واحدها، برآورد قدرت نسبی و رابطه میان بلوک‌های موجود بر حسب قدرت رابطه‌ای به شکل پویا و عینی بر اساس تقسیم‌بندی‌های قابل تفکیک می‌باشد. این پژوهش بر حسب روش‌شناسی سیستمی، ضمن ترسیم مدل قدرت رابطه‌ای و نسبی شبکه خلیج فارس و ادغام با زیربنای نظریات رئالیستی به دنبال ترسیم فضای امنیتی شبکه و تبیین گره‌ها بر اساس مفهوم «تسری دمیوواری منازعات» در تلاش است تا در جهت شناسایی حالت‌های تغییر نظم موجود در شبکه قدم بردارد.

کلیدواژه‌ها: قدرت رابطه‌ای، قدرت نسبی، شبکه، دمیوواری منازعات، رئالیسم، شبکه خلیج فارس

تشکیل زیست‌بوم جهان اسلام و آینده توسعه در کشورهای اسلامی

مریم صنیع اجلال^۱، استادیار گروه سیاست علم، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

چکیده

بررسی اسناد و برنامه‌های کلان کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که "توسعه" همچنان دغدغه و هدف اصلی این کشورهاست. توسعه‌ای پایدار و همه جانبه که همزمان ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، علمی، فناورانه و زیست محیطی را در برگیرد. تحقق چنین توسعه‌ای در دنیای جهانی و شبکه‌ای شده امروز مستلزم توجه به ماهیت پیچیده ارتباطات با سایر کنشگران در سطح بین‌المللی است. این نوع ارتباطات مبتنی بر منطقی است که می‌توان با تکیه بر مفهوم "زیست‌بوم" تبیین کرد. در واقع این سوال اصلی که آینده توسعه کشورهای اسلامی در شرایط فعلی بین‌المللی چیست؟ با تکیه بر دو مفروض مورد بررسی قرار می‌گیرد. اول اینکه در پرتو جهانی شدن و با توجه به سرعت و پیچیدگی توسعه علمی و فناورانه در جهان، دستیابی به توسعه همه جانبه مستلزم پیوستن به شبکه‌های بین‌المللی و استفاده از هم افزایی موجود در این شبکه‌هاست. دوم اینکه ورود به شبکه‌های بین‌المللی مستلزم داشتن توانمندی و ارائه آن به سایر بازیگران درون شبکه و همزمان بهره‌گیری از توانمندی سایر بازیگران است. با این دو مفروض، و با استفاده از چارچوب مفهومی و نظری "زیست‌بوم" تلاش می‌شود چارچوبی برای آینده توسعه کشورهای اسلامی ترسیم شود. زیست‌بوم شبکه‌ای است متشکل از بازیگرانی که پیرامون یک ارزش مرکزی، برای موفقیت بهم پیوسته‌اند. درون زیست‌بوم همزمان رابطه همکارانه و رقابت میان اعضا جاری است و این همزمانی با اعتماد میان اعضا مدیریت می‌شود. انعطاف پذیری بالا در مقابل تغییرات محیطی ویژگی اصلی دیگری زیست‌بوم است. بر این اساس کشورهای اسلامی نیازمند تشکیل زیست‌بوم جهان اسلام هستند که حول ارزش مشترک دین اسلام تشکیل و همزمان همکاری و رقابتهای بین این کشورها را در جبهی سامان دهد که توسعه این کشورها را در پی داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: زیست‌بوم، نظام شبکه‌ای، کشورهای اسلامی، جهان اسلام

تصویرپردازی از آینده تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام

مونا پارسا^۱، دانشجوی دکترا، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران - آینده پژوهی

چکیده

در طول تاریخ عده زیادی در صدر پیش‌بینی آینده برآمده و بسیاری نیز درصدد ساختن آن به تصویرپردازی پرداخته‌اند. اقدام تصویرپردازان، خواسته یا ناخواسته واقعیت‌آفرین بوده و بر ساخت واقعیت آینده اثرگذار بوده است. گروه‌های تصویرپردازی از آینده گاهی هدف‌ها، گاهی ایدئولوژی‌ها، گاهی دانسته‌ها، گاهی توهم‌ها، در میان جوامع را هدف قرار داده و دست به تصویرپردازی در جهت تغییر بافت و فرهنگ جامعه هدف زده‌اند. بخشی از تصاویر به دلیل ماهیت ایدئولوژیک محدود خود صرفاً یک حرکت در چهارچوب مرزهای یک کشور بوده، در مقابل بعضی تصاویر، به لحاظ داشتن ایدئولوژی فراملی، نه تنها به مسائل داخلی توجه دارند که به بسط اندیشه انقلابی خود در فراسوی مرزهای ملی خود نیز می‌اندیشند. انقلاب اسلامی ایران دارای بعد فرهنگی ویژه‌ای است و بسیاری از نظریه‌پردازان، بر این باورند که ابعاد فرهنگی آن گسترده‌تر از دیگر انقلاب‌های جهان است. بنابراین انقلاب اسلامی دارای اهداف و آرمان‌های فرهنگی بوده، که از این میان، برچیدن مظاهر فساد اجتماعی و اخلاقی، اتخاذ مواضع مناسب در جریانات ضدفرهنگی در اقصی نقاط عالم، توجه افکار عمومی به ظرفیت بالای فرهنگ اسلامی ایرانی، از جمله دستاوردهای انقلاب می‌باشند. شاید بتوان مهم‌ترین تأثیر انقلاب اسلامی بر جوامع اسلامی را، عمق بخشیدن به ماهیت و هویت فرهنگی کشورهای جهان اسلام دانست. جهت اثبات این ادعا لازم است تا ابتدا تعریفی بر مفهوم فرهنگ و لایه‌های تشکیل دهنده آن داشته باشیم و سپس در پی پاسخ به این سؤال برآیم؛ در غالب روش تصویرپردازی از آینده چه تصاویری را می‌توان برای شکل بخشیدن به فرهنگ جهان اسلام در پرتو ایدئولوژی‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ارائه نمود؟

کلیدواژه‌ها: تصویرپردازی، انقلاب اسلامی ایران، فرهنگ، تصاویر فرهنگی، جهان اسلام

تقویت روابط کشورهای اسلامی با دیپلماسی کاهش مخاطرات و پیش‌بینی آینده

علی جدی^۱، دانشجوی دکتری مدیریت بحران، دانشگاه شیخ بهایی اصفهان
 ابراهیم مقیمی^۲، استاد، دکترای مخاطرات ژئومورفولوژیک، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
 سید عباس احمدی^۳، استادیار، دکترای جغرافیای سیاسی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
 مهدی زارع^۴، استاد، دکترای مهندسی زلزله‌شناسی، پژوهشکده بین‌المللی زلزله‌شناسی، تهران

چکیده

مخاطرات با چنان شدتی حادث می‌شوند که تلفات و خسارات فراوانی را به همراه دارند و گستردگی اثرات ناشی از آنها ورای توانایی و ظرفیت دولت متأثر از مخاطرات است در چنین مواقعی قربانیان نیازمند کمک‌های بشردوستانه می‌باشند که حقوق بین‌الملل یک سری توصیه‌هایی به کشورها نموده است و حقوق بشردوستانه و چارچوب‌های تصویب شده در این رابطه، تلاش برای کاهش مخاطرات را الزام‌آور کرده است. در اسلام، جایگاه آرامش، امنیت، تعاون و خدمت هم نوع از جایگاه بالایی برخوردار است لذا با توجه به مبانی نظری اسلام برای نوع دوستی و کمک به دیگران و مکمل آن ظرفیت عظیم منابع خدادادی در کشورهای اسلامی به یقین این الزام برای جهان اسلام را مضاعف می‌نماید. با توجه به برخی تجربیات ناموفق گذشته جهان اسلام در تشکیل سازمان‌های مشترک، در این نوشتار پیشنهاد می‌شود طی یک نشست مشترک بین چند کشور اسلامی با به‌کارگیری دیپلماسی کاهش مخاطرات یک سازمان بین‌المللی اسلامی (علمی و عملیاتی) به منظور الزام دولت‌های اسلامی عضو در جهت همکاری برای کاهش مخاطرات در چارچوب حقوق و روابط بین‌الملل، تأسیس شود تا اندکی از خلأهای موجود را پر نماید و این سازمان برخلاف هدف برخی ائتلاف‌های مشترک گذشته کشورهای اسلامی که بر اساس تأمین منافع این کشورها شکل گرفته بود، فقط برای خدمت رسانی به همه بشریت به صورت عام المنفعه شکل بگیرد تا علاوه بر تقویت روابط بین کشورهای اسلامی، بتوان چهره رحمانی اسلام را در جهان به نمایش گذاشت.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی کاهش مخاطرات، جهان اسلام، حقوق بین‌الملل

1 - ali.jeddi54@gmail.com

2- emoghimi@ut.ac.ir

3- abbas_ahmadi@ut.ac.ir

4- mehdi.zare.iran@gmail.com

تکنولوژی زیست حسگر، راهکاری نوین جهت شناسایی و پایش آلودگی‌های زیست محیطی در کشورهای اسلامی

مهدی رهایی، دانشیار گروه مهندسی علوم زیستی، دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران

چکیده

در سال‌های اخیر، موضوع شناسایی و رفع آلودگی‌های زیست محیطی، بخش اعظمی از تلاش علمی و اقتصادی کشورهای جهان و از جمله کشورهای اسلامی را به خود معطوف داشته است. از جمله این موارد، آلودگی‌های ناشی از مصرف نهاده‌های کشاورزی، محصولات صنعتی و فضلاب‌های شهری است که زیست‌بوم کشورها و سلامت افراد جمعیت را در معرض خطر قرار داده است. در این مقاله سعی بر این است که با توجه به پتانسیل نانو فناوری و به خصوص حوزه حسگرهای زیستی در شناسایی و پایش مؤثر این آلوده‌کننده‌ها در محیط‌های آبی و خاکی، راهکارهای موجود در این حوزه جهت استفاده در کشورهای اسلامی ارایه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: آلودگی، محیط زیست، شناسایی و پایش، نانو فناوری، زیست حسگر

«تمدن نوین اسلامی» به مثابه راهبردی برای جهان اسلام

در افق ۱۴۱۴

محمدباقر خرمشاد^۱، دکترای تخصصی، استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

امروزه جهان اسلام با دو واقعیت متضاد روبه‌روست: از یکسو وارث و صاحب تمدن اسلامی است که به اجماع اندیشمندان از تمدن‌های مشهوری است که تاریخ عمومی دنیا به آن زینت یافته و با آثار درخشان خود تا ابد تاریخ را پر کرده است؛ و از سوی دیگر با چنان درجه‌ای از اختلاف و تفرقه روبه‌روست که مرزهای اقوام و ملل و مذاهب در آن بسیار خونین شده است. این در حالی است که تمدن اسلامی در تاریخ ۵۰۰ ساله شکوفایی خود به بهره‌مندی از عناصر و مؤلفه‌های برجسته زیر شهرت داشته است: فضای امن، نظم و انضباط اخلاقی، اصالت داشتن اندیشه و تفکر، والایی سطح زندگی، سعه صدر و اجتناب شایسته از تعصب، غلبه روحیه همبستگی، توسعه و ترقی علم و ادب، اوج توأمان و هم‌زمان کار و ایمان و رعایت حال ضعفا و مستضعفان.

حال سؤال اصلی نوشتار حاضر این است که اگر قرار باشد با لحاظ این اوصاف، راهبردی برای جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ در نظر گرفته شود که هم ریشه در واقعیت‌ها داشته و هم نگاهی به آینده داشته باشد، این راهبرد چه می‌تواند، یا چه باید باشد؟ پاسخ اولیه به سؤال مورد اشاره این است که "تمدن اسلامی" با پشتوانه دین اسلام و فرهنگ اسلامی از یکسو و تجربه تاریخی موفق پشت سر گذارده دوران طلایی خود از سوی دیگر، یکی از بهترین راهبردها جهت استفاده از میراث گذشته برای ساختن آینده است.

امروزه تمدن اسلامی هنوز موجودی است زنده، پویا و بالنده که با وجود فاصله گرفتن از دوران اوج و تحمل رنج بسیار در عصر زوال و انحطاط، همچون گذشته در جست‌وجوی احیای ابعاد، وجوه و ظرفیت‌های تمدنی خویش است. این دغدغه‌ها و تلاش‌های احیاگرانه در دو قرن اخیر با شکل‌گیری نوعی "بیداری اسلامی" وارد مرحله جدیدی شده است که در آن بازگشت به تمدن اسلامی و شکل‌دهی به تمدن نوین اسلامی تبدیل به یک مطالبه عمومی، هم در سطح نخبگان و هم در سطح توده‌ها، شده است. در جهان اسلام امروز، سخن گفتن از اسلام به مثابه

یک راه حل گسترش و عمق فراگیری یافته است.

دوران باشکوه و پر عظمت تمدن اسلامی واقعیتی است که در میان مسلمانان کمترین اختلاف درباره آن وجود دارد و همین آن را شایسته تبدیل شدن به راهبردی برای جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ هـ ش می‌سازد. علاوه بر این، رجوع به تمدن اسلامی در جهان اسلام امروز، پاسخی در خور به بحران هویتی است که مجموعه ملل اسلامی مدت‌هاست از آن رنج می‌برند. تمدن اسلامی هویت مشترکی است که همه مسلمانان به آن افتخار می‌کنند.

لازمه حرکت به سوی چنین راهبردی، یک گفتگوی فراگیر در درون تمدن اسلامی است. پیش نیاز این گفتگو قبول این واقعیت است که اولاً تمدن اسلامی پدیده‌ای واحد در عین کثرت است. به عبارت دیگر باور به اصل وحدت در عین کثرت قاعده بنیادین در گفتگوی درون تمدن اسلامی است. ثانیاً باور به این که توسعه و پیشرفت تمدن اسلامی در تمام ابعاد به نفع همه مسلمانان است. با باز شدن چتر تمدن اسلامی بر سر همه مسلمانان حال آنان بهتر از امروز خواهد شد.

لازمه موفقیت و نقطه عزیمت گفتگوی درون تمدن اسلامی بدون پیش شرط بودن آن از یکسو و ایجابی و نه سلبی بودن آن از سوی دیگر است. باید گفتگویی راه بیافتد که هم آزادانه و آزاد منشانه و به دور از تعصب باشد (درست شبیه آنچه در دوران طلایی تمدن اسلامی رواج داشت) و هم از نقاط قدرت و قوت و اشتراکات فراوان موجود عالم اسلام آغاز شود و نه از تفاوت‌ها و اختلافات و تضادها. شروع گفتگو باید از سطح نخبگان و گروه‌های مرجع آغاز شود و با اراده و پشتوانه سیاسی دولت‌ها مورد حمایت قرار گیرد، چرا که بدون اراده سیاسی دولت‌ها، سایر کنشگران کاری از پیش نخواهد برد.

کلیدواژه‌ها: تمدن اسلامی، تمدن نوین اسلامی، جهان اسلام، افق ۱۴۱۴، گفتگوی درون تمدن اسلامی، راهبرد، بیداری اسلامی

جایگاه صلح در آینده روابط ایران و عربستان به عنوان دوقدرت منطقه‌ای و دو قطب جهان اسلام

دکتر امیر هوشنگ میرکوشش، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد سمنان واحد شاهرود و عضو هیئت مدیره انجمن علمی مطالعات صلح ایران.

چکیده

روابط ایران و عربستان سعودی به عنوان دو قدرت منطقه‌ای و دو قطب جهان اسلام همواره با فراز و نشیب همراه بوده است. در بررسی روابط ایران و عربستان می‌توان از سه عامل هویت با تأکید بر ایدئولوژی، ژئوپلیتیک منطقه و ساختار نظام بین‌الملل یاد کرد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به دلیل سنخ ایدئولوژی منبعت از انقلاب اسلامی، نگاه عربستان به ایران به عنوان بازیگری تهدیدگر در منطقه نمود پیدا کرد. رقابت ایدئولوژیک میان دو کشور از این اصل سرچشمه می‌گیرد که عربستان با توجه به تسلط بر مکان‌های مذهبی اسلام، داعیه رهبری جهان اسلام را دارد، در طرف مقابل نیز ایران ادعای رهبری جهان اسلام و خصوصاً شیعیان را دارد. رقابت‌های ایدئولوژیک همراه با رقابت ژئوپولیتیکی و نیز معادلات بین‌المللی باعث رقابت و جنگ‌های نیابتی میان دو کشور در عراق، سوریه، یمن، لبنان، گردیده است. با توجه به افزایش تنش میان ایران و عربستان و شیفت روابط دو کشور از رقابت به دشمنی به نظر می‌رسد تنش زدایی در روابط دو کشور بسیار ضروری است. این مقاله به دنبال پاسخ به این پرسش است: جایگاه صلح در روابط میان ایران و عربستان و سناریوهای پیش روی دو کشور چیست؟ به نظر می‌رسد با توجه به هزینه‌های بسیار سنگین رویارویی مستقیم میان دو کشور و نیز بهره‌برداری اسرائیل و ایالات متحده از دشمنی میان ایران و عربستان، این فرضیه مورد آزمون قرار گیرد که ایران و عربستان به عنوان دو کشور همسایه و با اتکاء به ویژگی‌های ژئوپولیتیکی و نقاط مشترک و بر اساس آموزه‌های سلم و مدارا در اسلام و با دوری جستن از فرقه‌گرایی و دشمنی و رسمیت شناختن منافع منطقه‌ای یکدیگر، چاره‌ای جز تلاش در جهت نزدیک کردن مواضع و پایان دادن به خصومت‌ها برای دستیابی به صلحی پایدار ندارند.

کلیدواژه‌ها: صلح؛ اسلام؛ ایدئولوژی؛ ژئوپولیتیک؛ ایران؛ عربستان

جایگاه امنیت ژئوپلیتیک ایران در جهان اسلام

رضا دولتی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، گروه آموزشی جغرافیای انسانی، دانشگاه شهید بهشتی
 دکتر علیرضا محرابی^۲، استاد دانشگاه، دانشیار، گروه آموزشی جغرافیای انسانی، دانشگاه شهید بهشتی
 حسین قوی‌اندام^۳، دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، گروه آموزشی جغرافیای انسانی، دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

امنیت یک کشور تأثیرات مستقیمی بر امنیت جهانی می‌گذارد، بنابراین هر کشوری که امنیت داشته باشد می‌تواند نقش مؤثری در امنیت بین‌الملل ایفا کند، زیرا کشورها در چارچوب واقعیات ژئوپلیتیک عمل کرده و در تعاملات متقابل با هم قرار دارند. ایران به‌عنوان یک کشور مستقل با توجه به سابقه‌ی تاریخی و فرهنگی خاص خود نمی‌تواند نسبت به مسائل منطقه بی‌توجه باشد، چراکه عملکرد ژئوپلیتیک ایران تحت تأثیر همپوشانی مناطق مختلف جغرافیایی و فرهنگی قرار دارد. در چند سال اخیر به علت پیچیده شدن روابط بین کشورهای خاورمیانه، این منطقه با چالش‌های سیاسی امنیتی نوین روبه‌رو شده است که امنیت و ثبات را هدف قرار می‌دهند. این مقاله با استفاده از روش تحقیق موردی زمینه‌ای و بهره‌وری از نظریات ژئوپلیتیک به توضیح مفاهیم و مصادیق و همچنین چگونگی تأثیرگذاری مؤلفه‌های منتخب، در جهان اسلام از دیدگاه ژئوپلیتیک ایران پرداخته، به‌طوری که اگر در امنیت ایران خللی وارد شود چه تبعات مختلفی در جهان اسلام خواهد داشت. این تأثیرات می‌تواند در قالب مؤلفه‌هایی نظیر گروهک‌های تروریستی، امنیت خطوط ارتباطی و انسدادی و... خود را نشان دهد؛ با این روش جایگاه امنیت ژئوپلیتیک ایران در جهان اسلام مورد بررسی قرار گرفته که نهایت، با بررسی علمی بتوان توصیه‌نامه مطلوب و مدل مفهومی کارآمدی از عناصر ژئوپلیتیک در قالب کدهای ژئوپلیتیک ایران در جهان اسلام ارائه داد.

کلیدواژه‌ها: امنیت، جهان اسلام، ژئوپلیتیک ایران، کدهای ژئوپلیتیک.

1 - re_2lati@yahoo. com

2 - A_mehrabi@sbu. ac. ir

3 - h. qaviandam@yahoo. com

جایگاه ایران در آینده نظم امنیت منطقه‌ای غرب آسیا

غلامرضا خواجه سروی^۱، دکترای تخصصی، دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

فاطمه سوری^۲، دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

چکیده

مسئله نظم امنیتی و مدیریت مناقشه‌های داخلی سال‌هاست که ذهن تحلیلگران و کارشناسان مسائل سیاسی و امنیتی خاورمیانه را به خود مشغول داشت است. چالش‌های سیاسی و امنیتی کنونی منطقه ناشی از تحولات و پویایی‌های محیطی و رابطه متقابل و پیچیده میان عوامل داخلی، جهانی و به طور فزاینده منطقه‌ای در غرب آسیا است. هدف مقاله حاضر ترسیم جایگاه ایران در آینده نظم منطقه‌ای غرب آسیا تا سال ۲۰۳۰ است. سؤال این است که با توجه به تحولاتی که امروز شاهد آن هستیم، چه آینده‌ای را می‌توان برای جمهوری اسلامی ایران در نظم امنیت منطقه‌ای غرب آسیا متصور شد؟ مقاله حاضر تلاش می‌کند با استفاده از روش اکتشافی سناریونویسی، آینده‌های ممکن برای نظم امنیتی خاورمیانه را ترسیم کند. در این راستا نویسندگان مقاله با بهره‌گیری از شاخص‌ها، پیشران‌ها و عدم قطعیت‌های موجود در منطقه، چهار سناریوی ممکن را برای آینده منطقه غرب آسیا ارائه می‌کنند که عبارت‌اند از: حضور فعال آمریکا در معادلات امنیتی خاورمیانه و تقویت محور عربی - عبری و غربی علیه ایران، افزایش منازعات میان قدرت‌های بزرگ و تداوم خصومت میان ایران و عربستان، تنش‌زدایی میان ایران و عربستان و حضور پررنگ آمریکا در منطقه و در نهایت صلح منطقه‌ای؛ پایداری و حفظ صلح و آرامش منطقه‌ای میان ایران و عربستان سعودی.

کلیدواژه‌ها: سناریو، امنیت، تنش‌زدایی، غرب آسیا و شمال آفریقا و تروریسم

1- khajehsarvy@yahoo.com

2- f_soury@yahoo.com

جایگاه دیپلماسی عمومی و قدرت نرم در جهان اسلام در افق ۱۴۱۴ (ش)

محسن قاسمی، دانشجوی دکترای ارتباطات بین‌الملل، دانشگاه لیسبون

بروز تحولات جهانی در دهه اخیر میلادی و بی‌ثباتی‌های سیاسی - امنیتی در جهان اسلام، همگی معطوف به موقعیت قدرت نرم و ارتباطات گروه‌های فراملی و هویت‌بخش و همچنین نهادهای غیردولتی بوده است. آنچه که مسلم و بدیهی است قدرت نرم در جهان اسلام نشأت گرفته از ارزش‌های الهی است که به کنش‌گران عرصه‌های مختلف نقش آینده‌ساز اعطا می‌کند. در این مقاله تلاش می‌شود تا دیپلماسی عمومی که کارویژه‌های نرم‌گونه در ایجاد آگاهی‌بخشی و ارتباطات مفید بین‌الدولی و بین‌المللی دارد، به عنوان عاملی در جهت امنیت‌بخشی و هموارگر در رسیدن به ثبات سیاسی و نهایتاً دموکراسی در کشورهای اسلامی معرفی گردد. ارزش‌های مشترک جوامع اسلامی که بعد از دهه ۸۰ میلادی توسط گروه‌های اسلام‌گرا گسترش یافته و در ساختار قدرت در کشورهای مختلف جای گرفته‌اند، می‌توانند در جلوگیری از خشونت و رادیکالیسم مذهبی با به کارگیری ابزارهای جدید قدرت نرم و دیپلماسی عمومی چهره مخدوش شده اسلام را بازسازی نمایند. آنچه که بدیهی است، ارتباطات گروه‌های غیردولتی در بین جوامع اسلامی بسیار ضعیف بوده و این ابزار دیپلماسی عمومی مغفول و دستخوش بازی‌های سیاسی گردیده است. با ایجاد بازیگران جدید مانند سازمان‌های غیردولتی، جنبش‌های دانشجویی، گسترش رسانه، شرکت‌های چندملیتی، همکاری‌های علمی - فرهنگی و حتی استفاده از چهره‌های نخبه سیاسی، علمی و فرهنگی - ورزشی می‌توان سطح ارتباطات در جهان اسلام را به جهت رسیدن به توسعه به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داد.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی عمومی، قدرت نرم، جهان اسلام، دموکراسی، ثبات

جایگاه و کاربست دیپلماسی دفاعی ایران در غرب آسیا

(با تأکید بر محور مقاومت)

علی علیزاده^۱، دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

ابراهیم برزگر، استاد دانشگاه و عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

چکیده

با توجه به پیچیدگی‌های رخ داده در روابط بین‌الملل پس از جهانی شدن، کشورها به دنبال آن هستند تا با «چندجانبه‌گرایی»^۲، به اهداف سیاست خارجی خود دست یابند. برای این منظور، دولت‌ها از ابزار گوناگونی بهره برده‌اند تا بتوانند هم‌تایان خود را قانع به همکاری در پروسه‌ها و پروژه‌های مختلف کنند که پرکاربردترین این ابزار، در طول تاریخ گذشته استفاده از ابزار دیپلماسی بوده است. با وجود برجسته شدن مباحث نرم و تهدیدات این حوزه برای دولت‌ها، این مباحث برای بسیار مهم تلقی شده و گاه اولویت برنامه‌های آنان را شکل می‌دهند. از همین رو، دیپلماسی، این ابزار پر کاربرد در سیاست خارجی، می‌بایست در راستای هم‌افزایی تأمین منافع ملی در عرصه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی دولت‌ها نیز قرار گیرند و به این ترتیب، «دیپلماسی دفاعی»^۳ با کارکردهای نوین خود اهمیت خود را نشان داد.

جمهوری اسلامی ایران در منطقه بسیار آشوب زده غرب آسیا، به عنوان یک بازیگر تجدید نظر طلب همواره از سوی عوامل متعددی مورد تهدید بوده و برای مقابله با آن‌ها، علاوه بر استفاده از همه ابزارهای سیاست خارجی نیازمند دیپلماسی دفاعی است. اما آن‌چه که ایران در حوزه دیپلماسی دفاعی انجام داد تا حد زیادی متفاوت از شیوه‌های مرسوم بود چراکه عمدتاً بر تقویت گروه‌های غیردولتی مسلح ثبات‌زا تمرکز داشته است. از رهگذر این ابتکار عمل در دیپلماسی دفاعی، ایران توانست با ۴ تهدید امنیتی آمریکا، تروریسم، رژیم صهیونیستی و واگرایی قومیتی، تقابلی مؤثر داشته باشد و نه تنها این تهدیدات را تا حدودی خنثی سازد بلکه، در مقابله با آن‌ها، دست برتر را کسب کند.

1 - a_azad46@yahoo.com

2 - Multilateralization

3 - Defense Diplomacy

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد نو واقع‌گرایی و نظریات مکتب کپنهاگ در بحث امنیت، به این پرسش اصلی پاسخ می‌دهد که «جمهوری اسلامی ایران چگونه با استفاده از دیپلماسی دفاعی با تأکید بر محور مقاومت در غرب آسیا قدرت ملی خود را افزایش داده است؟» برای رسیدن به پاسخ این سؤال، پس از مطالعه منابع کتابخانه‌ای و بررسی اسناد بالادستی و با رویکرد توصیفی - تحلیلی، به این نتیجه رسیدیم که دیپلماسی دفاعی توانسته ابزاری سودمند در هم‌افزایی قدرت با کشورهای همسوی، دور کردن تهدیدات امنیتی و به تبع افزایش قدرت ملی باشد.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی دفاعی؛ محور مقاومت، غرب آسیا؛ بازدارندگی؛ قدرت ملی

چارچوب مفهومی آینده‌پژوهی صدور فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام

امید وقوفی^۱، دکتری آینده‌پژوهی و عضو مرکز آینده‌پژوهی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

جهان آینده، در حوزه‌های گوناگون، واقعیت‌های متفاوتی را به همراه خواهد داشت و صدور فرهنگی انقلاب اسلامی ایران نیز شامل این واقعیت می‌شود. پیشران‌های محیطی از قبیل عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری، زیست‌محیطی و حقوقی و همچنین بازیگران کلیدی در دو سطح داخلی و خارجی بر آینده‌های صدور فرهنگی ما تأثیرگذارند.

صدور فرهنگی انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام با عدم قطعیت‌های کلیدی و چالش‌برانگیزی مواجهه است و این مقاله به طراحی چارچوب مفهومی آینده‌پژوهی صدور فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام پرداخته است و با این مدل کمک به انجام پژوهش‌هایی می‌کند که نظام جمهوری اسلامی ایران را در مواجهه فعال با عدم قطعیت‌ها و بازیگران کلیدی هدایت می‌نماید.

جهت‌گیری روش‌های به کار رفته در این پژوهش با تأکید بر خبرگان این حوزه آمیخته و ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی است که با استفاده از روش‌های آینده‌پژوهی مانند مرور منابع، دلفی، پانل خبرگان و بهره‌برداری از نرم افزار تلاش نموده چارچوب مفهومی آینده‌پژوهی صدور فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام را تدوین نماید.

با نظر خبرگان مشارکت‌کننده در این پژوهش «مردم‌سالاری دینی»، «استکبارستیزی»، «عدالت‌طلبی»، «استقلال‌طلبی»، «آزادی‌خواهی»، «اتحاد مسلمین»، «حمایت از مظلومان و مستضعفان»، «تکلیف‌گرایی»، «پیوستگی دین و سیاست»، «شهادت‌طلبی»، «ساده‌زیستی و نفی اشرافیت»، «حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش»، «حمایت از فلسطین و مبارزه با رژیم غاصب صهیونیستی»، «حمایت از جبهه مقاومت» به عنوان مؤلفه‌های صدور فرهنگی انقلاب اسلامی مشخص شدند. جامعه هدف صدور فرهنگی نیز شامل: «سران حکومت / نهضت‌های اسلامی»، «نخبگان»، «مردم / ملت (مهم‌ترین جامعه هدف)» در سه سطح: «راهبردی»، «عملیاتی» و «تاکتیکی» تعیین شدند و در ادامه با نظر خبرگان مدل چارچوب مفهومی

آینده‌پژوهی صدور فرهنگی انقلاب اسلامی در جهان اسلام که در آن به سیاست‌های کلی نظام و چشم‌انداز صدور (بر اساس تمدن اسلامی) پرداخته شده مشخص گردید. در پایان توصیه و راهکارهای پیشنهادی برای انجام تحقیقات تکمیلی ارائه شد.

کلیدواژه‌ها: انقلاب اسلامی، آینده‌پژوهی، بازیگران، پیشران‌ها، صدور فرهنگی

چالش‌ها و فرصت‌های هیدروپلیتیک در خاورمیانه

احمد جانسیز^۱، دانشیار علوم سیاسی دانشگاه گیلان

فاطمه سلامت^۲، کارشناس ارشد روابط بین‌الملل از دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

منطقه خاورمیانه به عنوان قلب جهان اسلام از نیمه قرن گذشته تا به امروز بحرانی‌ترین منطقه در نظام بین‌الملل شناخته می‌شود. بر بحران‌هایی از قبیل عدم مشروعیت سیاسی، توسعه‌نیافتگی، فقر اقتصادی و اختلافات قومی و مذهبی باید بحران کمبود آب را هم اضافه کرد. دسترسی به آب شرب سالم مانند سایر منابع کمیاب، محدود و توزیع آن در جهان نابرابر است. بر اساس آمارهای جهانی، سهم خاورمیانه از کل آب شیرین در دسترس حدود ۱٪ است که این مقدار بین ۵٪ جمعیت جهان تقسیم می‌شود. آب به دلیل سیال بودن و فرارفتن از مرزهای جغرافیایی کشورهای مستقل، نقش مهمی در ژئوپلیتیک و روابط بین کشورها دارد. اگر در یک جمله هیدروپلیتیک را مطالعه وجوه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی آب تعریف کنیم، آب و مسائل مرتبط با آن قابلیت ایجاد تنش، اختلاف و درگیری را به همراه دارند. زیرا از یک طرف با کمبود این ماده حیاتی و رقابت برای دستیابی به آن مواجه هستیم و از طرف دیگر با افزایش نرخ رشد جمعیت و تشدید تغییرات اقلیمی. از سوی دیگر، موضوع آب از قابلیت ایجاد همکاری و وحدت در روابط میان کشورها برخوردار است. هدف مقاله حاضر بهره‌گیری از دو مقوله دیپلماسی آب و آب‌های مجازی در جهت کاهش روند بحران کنونی و مدیریت آن در کشورهای اسلامی به ویژه منطقه خاورمیانه می‌باشد؛ تا در نهایت ظرفیت‌سازی در جهت تبدیل بحران موجود به فرصتی در راستای افزایش همکاری‌ها، حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین کشورهای اسلامی و رسیدن به توسعه در این حوزه صورت پذیرد.

کلیدواژه‌ها: هیدروپلیتیک، بحران آب، دیپلماسی آب، آب‌های فرامرزی، کشورهای اسلامی

1 _ jansiz@guilan. ac. ir

2 _ fatemesalamat@gmail. com

چالش‌های اسناد حقوق بشری در رویارویی با آموزه‌های اسلامی؛ از استحاله و تعارض تا تعامل روشمند

حسین قاضی‌زاده^۱، کارشناسی ارشد - دانشکده حقوق دانشگاه تهران - حقوق بشر

چکیده

ابزارگرایی در مقوله حقوق بشر، یکی از ایده‌های معاصر در گفتمان حقوق بشر بوده است. با پایان جنگ جهانی دوم و رواج ادبیات سیاسی مبتنی بر آزادی‌خواهی و استقلال‌طلبی، کشورهای غربی با ترویج هنجارها و نگرش‌های خود در زمینه حقوق بشر، توانستند به هژمونی مسلط در افکار عمومی کشورهای اسلامی تبدیل شوند. با این توصیف اسناد بین‌المللی حقوق بشری در این سال‌ها به صورت هماهنگ، سعی بر آن داشته‌اند تا از یک‌سو با جهانی‌سازی دیدگاه‌های کشورهای غربی در زمینه صلح و امنیت بین‌الملل به عنوان مبانی حقوق بشر مدرن، درصدد فرمانروایی فکری بر دنیا برآیند و از سوی دیگر با تقابل و منفعت‌طلبی و فشار بر دولت‌ها یا سازمان‌های غیرهمسو با خود، راه‌گریز از این ساحت‌ها را مسدود نمایند. این مقاله می‌کوشد نخست به تبیین جایگاه حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و آموزه‌های اسلامی بپردازد و سپس نمونه‌هایی از جهانی‌سازی نظام‌مند غربی را ارائه نماید تا از خلال این نگرش، رویکرد تقابل محور این آموزه‌ها با نگرش‌های اسلامی و مشکلات فراروی کشورهای مسلمان هم مشخص گردد.

کلیدواژه‌ها: اسناد بین‌المللی، حقوق بشر، آموزه‌های اسلامی، استحاله، تعامل

چالش‌های بهره‌برداری از آب‌های رودخانه‌ای مشترک در غرب آسیا و تبیین راهکارهای حقوقی بین‌المللی

جاوید منتظران^۱، کارشناسی ارشد، پژوهشگر حقوقی سیاسی بین‌المللی

زهرا منتظران^۲، کارشناسی، دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

رودخانه‌ها به عنوان یکی از منابع اصلی تأمین آب مورد نیاز، از جمله فاکتورهای مهم در تعاملات اقتصادی سیاسی و زیست محیطی کشورها محسوب می‌شوند. در شرایط کم‌آبی، اشتراک در منابع آب رودهای فرامرزی به طور بالقوه زمینه اختلاف بین کشورها را برای بهره‌برداری از این منابع فراهم خواهد نمود. لذا فقدان یک توافق حقوقی میان کشورهای رودخانه‌ای، اصلی‌ترین مسأله‌ی این حوضه آبی مشترک می‌باشد این فقدان در ابعاد سیاسی به افزایش تنش میان کشورهای منطقه و گسترش حس بی‌اعتمادی میان این کشورها کمک می‌کند و روشن شدن جنبه‌های حقوقی این اختلافات و شفاف‌سازی در مورد حق و حقوق و اختیارات دولت‌های ساحلی می‌تواند راهگشای حل تنش باشد بر این اساس تا زمانی که جنبه‌های حقوقی و راهکارهای حقوقی بین‌المللی حل و فصل آن مشخص نشود وساز و کاری حقوقی به منظور کنترل و نظارت در رودخانه‌ها فراهم نگردد، ظرفیت تنش در این حوضه از میان نخواهد رفت، بر این اساس، این مقاله در ابتدا درصدد تبیین چالش‌های بهره‌برداری از آب‌های رودخانه‌ای مشترک در غرب آسیا و تبیین جنبه‌های حقوقی این اختلافات و شفاف‌سازی در مورد حق و حقوق و اختیارات می‌باشد و در انتها به راهکارهای حقوقی بین‌المللی اشاره نماید که ضروری است که از طرف کشورهای رودخانه‌ای اتخاذ گردد که به زعم نویسنده می‌تواند به حل و فصل اختلافات حقوقی پیرامون رودخانه‌های فرامرزی و حصول یک توافق کمک می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: رودخانه‌های مرزی، حاکمیت سرزمینی مطلق، تمامیت سرزمینی، آب‌های یک رودخانه

1 - montazeran. javid@gmail. com

2 - zmontazeran@yahoo. com

چشم‌انداز ژئوپلیتیکی فعالیت‌های ضدامنیتی داعش در جهان اسلام

دکتر احمد باقری مزینانی، عضو هیئت علمی و استادیار دانشگاه امام حسین (ع)

چکیده

نگارنده در مقاله حاضر برای ترسیم چشم‌انداز ژئوپلیتیکی فعالیت‌های ضدامنیتی داعش پس از فروپاشی ساختار و جغرافیایی سیاسی حکمرانی خلافت، در پی یافتن پاسخ مناسب به چند سؤال مطرح در مورد سرنوشت خلافت بغدادی و سرمایه‌های انسانی وابسته به آن، ژئوپلیتیک، ماهیت و پیامدهای فعالیت‌های ضدامنیتی این گروه تکفیری می‌باشد. بر این اساس نگارنده مجموعه از مفروضه‌های محتمل در مورد سرنوشت خلیفه بغدادی، وضعیت سرمایه‌های انسانی تکفیری و حوزه‌های جغرافیایی به عنوان محیط مناسب برای تداوم زیست امنیتی آنان در دوره پس از فروپاشی حکمرانی داعش در عراق و شام را مورد توجه قرار خواهد داد.

در ادامه محقق مهم‌ترین فعالیت‌های ضدامنیتی محتمل به عنوان گزینه‌های پیش‌روی برای تداوم حیات تروریستی گروه داعش در جهان اسلام را معرفی خواهد نمود و در پایان پیامدهای ضدامنیتی فعالیت‌های داعش در محیط امنیتی جمهوری اسلامی، محور مقاومت و جهان اسلام را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: جریان تکفیری، خلافت، داعش، ژئوپلیتیک، فعالیت‌های ضدامنیتی، پیامدهای امنیتی

چشم‌انداز همگرایی در جهان اسلام: ارائه مدلی نوین برای همگرایی در میان جوامع اسلامی

فرشید فرهادی^۱، دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

موضوع پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش است که چه ارتباطی میان سیستم بازدارندگی جمعی و همگرایی در میان کشورهای اسلامی وجود دارد؟ در پاسخ به این پرسش این فرضیه مطرح می‌شود که بازدارندگی جمعی دو دویی در جوامع اسلامی از طریق ایجاد ثبات استراتژیک منطقه‌ای سبب همگرایی منطقه‌ای است. اهمیت موضوع به این علت است که عدم تعادل ساختاری و بیثباتی و تعارض ناشی از آن در جهان اسلام بحران‌ها و تهدیدهای مختلفی را در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی مانند حضور قدرت مداخله‌گر، تعارضات درون منطقه‌ای، تعارضات قومی و غیره سبب شده است. بنابراین، تعادل و ثبات استراتژیک پیش شرط هرگونه ثبات و همکاری در میان جوامع اسلامی است. پژوهش حاضر رویکردی آینده‌پژوهانه دارد و برای دستیابی به هدف خود از تکنیک چشم‌اندازسازی و مدل‌سازی نظری و تحلیلی استفاده می‌کند. یافته پژوهش ترسیم مدل بازدارندگی جمعی دودویی در میان واحدهای جوامع اسلامی برای ایجاد ثبات استراتژیک و دستیابی به همگرایی است.

کلیدواژه‌ها: بازدارندگی جمعی، ثبات استراتژیک، همگرایی

چیستی تکنولوژی فقهی و جایگاه راهبردی آن در ایجاد تمدن عظیم اسلامی

مهدی محمدزاده^۱، دانشجوی دکترا، الهیات فقه و مبانی حقوق اسلامی - صهیونیسم‌پژوهی

چکیده

فقه پویا به عنوان مهم‌ترین علوم اسلامی نقش اساسی در تبیین مفهوم تکنولوژی و راهکارهای بهره‌گیری از آن و حرکت به سوی تمدن عظیم اسلامی را دارد. امروزه جوامع اسلامی با توجه به رشد سریع علم و فناوری با چالش‌های بزرگی مواجه هستند که تعیین مبنایی برای استفاده از تکنولوژی و حدود و صغور آن از این قبیل چالش‌ها است. علم فقه گسترده‌ترین کارکرد را در تمام عرصه‌های زندگی مسلمانان و به تبع آن در جامعه اسلامی دارا می‌باشد، لذا مناسب است بحث مستقل و جامعی درباره رویکرد فقه به تکنولوژی به خصوص در جهت تعریف شاخص‌های تکنولوژی فقهی (تکنولوژی بر پایه فقه) و بهره‌برداری از آنها عرضه شود. نویسنده با نگاهی فراگیر به معرفی بنیان‌های این موضوع همت گماشته و به کارگیری این شاخص‌ها را که در رشد علمی و فرهنگی ایران اسلامی برای بنای تمدن فاخر اسلامی از جایگاه شایسته‌ای برخوردار است را بررسی می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: فقه پویا، تکنولوژی، تمدن اسلامی، فقاقت، توسعه

چیستی، چرایی و چگونگی مناسبات حاکم بر آینده جهان اسلام

سیروس حاجی‌زاده^۱، دکترای تخصصی، مطالعات منطقه‌ای

چکیده

تحولات، مناسبات، رویکردها و عملکرد، به عنوان رهیافت‌های مسلط بر مطالعه آینده جهان است. در این روند، «تحولات» از منظر تاریخی و زمانی، «مناسبات» از بعد شکل‌دهی به جریان‌های هویتی - تاریخی، رویکردها از نگاه روندهای حاکم بر مقتضیات سیاسی - تاریخی و عملکرد نیز به عنوان خروجی داده‌های شکل گرفته در روند دگردیسی تغییرات پدیده‌های مرتبط با جهان اسلام تبیین می‌شود. در واقع مهم‌ترین بحث مطالعه آینده و آینده‌پژوهی در حوزه جهان اسلام، تحلیل کلان روندهای جهانی است که به طور مستقیم و غیرمستقیم بر جهان اسلام تأثیر می‌گذارند. بنابراین هدف اصلی این مقاله آن است که با واکاوی چیستی، چرایی و چگونگی روندهای آینده جهان اسلام، دریچه‌ای برای طراحی چشم‌انداز مطلوب جهان اسلام و چگونگی تحقق آن بگشاید. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا، ضمن بررسی آثار صاحب‌نظرانی که وجوهی از آینده جهان اسلام را به تصویر کشیده‌اند، چگونگی رابطه جهان اسلام و آینده مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است و همچنین تلاش شده است با روش تحلیل روند، افزون بر معرفی مهم‌ترین دستاوردهای فعالیت‌های آینده‌پژوهانه انجام شده در حوزه آینده جهان اسلام، روندهای تأثیرگذار بر آینده آن نیز به تصویر کشیده شود. برای رسیدن به این مهم لازم است با تبیین و تأکید بر ضرورت بهره‌جویی از آموزه‌های اسلامی (به عنوان ابزاری برای اسلامی‌سازی آینده‌پژوهی و خلق تمدن مبتنی بر اسلام) روندها و جهت‌گیری‌های آینده به سوی شکل دادن به نظم مطلوب جهان اسلام سوق یابند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، آینده‌پژوهی، تحلیل محتوا، افق تمدنی، آموزه‌های اسلامی

حضور داعش در افغانستان و تأثیر آن بر امنیت منطقه آسیای مرکزی و جمهوری اسلامی ایران

سید هادی زرقانی^۱، دکترای تخصصی، عضو هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه فردوسی مشهد - جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک

چکیده

ظهور داعش به عنوان یک گروه تروریستی در سوریه و تبدیل سریع آن از یک گروهک تروریستی کوچک به یک حکومت سرزمینی دارای قلمرو و قوانین مشخص، تحت عنوان «دولت اسلامی شام و عراق»؛ نشان داد که در خلق این پدیده سیاسی - فضایی مدرن، قدرت‌ها و کشورها و بازیگران متعددی در سطوح متفاوت نقش‌آفرینی کردند. شواهد حاکی از آن است که هدف اصلی پدرخوانده‌های جهانی و منطقه‌ای داعش، تبدیل این گروه به صورت یک چالش پایدار ژئوپلیتیک در منطقه و تهدید امنیت و منافع ملی کشورهایمانند ایران، سوریه، لبنان، عراق و در لایه‌های بعدی چین و روسیه می‌باشد. اگر چه بساط داعش تقریباً از عراق و سوریه جمع گردید؛ لیکن بازیگردانان این صحنه رقابت جدید، درصدد هستند تا زمینه‌های حضور و فعالیت این گروه را در افغانستان فراهم نمایند. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی درصدد است تا مهم‌ترین پیامدهای سیاسی - امنیتی حضور داعش در افغانستان را با تأکید بر امنیت کشورهای منطقه و به ویژه منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تحلیل نماید.

کلیدواژه‌ها: افغانستان، داعش، امنیت، آسیای مرکزی، جمهوری اسلامی ایران

حکمرانی و تأثیر آن بر امنیت منطقه‌ای در کشورهای حاشیه خلیج فارس

سید جواد صالحی^۱، دکترای تخصصی، استادیار گروه آموزشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز - روابط بین‌الملل

مظفر حسونند^۲، دانشجوی دکترا - گروه آموزشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

مهدی اسفندیاری^۳، کارشناسی ارشد - دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

چکیده

نوع حکمرانی، رابطه‌ای مستقیم با امنیت داخلی و منطقه‌ای دارد. در بسیاری از کشورهایی که روند گذار به مدرنیته و دولت - ملت مدرن را طی کرده بودند، توانستند در دوران پسامدرنیته، حکمرانی مدنی را با روند جهانی شدن و افزایش آگاهی طبقات متوسط به جای حکمرانی سیاسی بکشانند. حکمرانی مثبت دارای شاخص‌هایی چون تقویت جامعه مدنی در برابر جامعه سیاسی، شفاف‌سازی، اعتماد بالای اجتماعی، عدم فساد ساختاری در بدنه بوروکراسی، پاسخگویی، غیرامنیتی‌کردن موضوعات و عدم تبعیض می‌باشد و حکمرانی منفی نیز در جهت معکوس حکمرانی خوب یا مثبت قرار دارد. بسیاری از کشورهای عموماً اقتدارگرای حاشیه خلیج فارس در دهه نخست هزاره سوم در تلاش بوده‌اند تا با ایجاد اصلاحات از بالا به پایین تغییرات چشمگیری را در ساختار اجتماعی خود شکل دهند و به بسیاری از مؤلفه‌های مثبت در حکمرانی و بالا بردن توان جامعه مدنی دست یابند. در پژوهش اخیر در راستای تحلیل این سوال اصلی برآمده‌ایم که با تحلیل مشخصه‌های حکمرانی در کشورهای حاشیه خلیج فارس، به ارزیابی نظری تأثیر آن بر امنیت منطقه‌ای کشورهای حاشیه خلیج فارس پردازیم. در راستای پاسخ این فرضیه مطرح شده است که با وجود تفکیک‌ها، تمایزات و گذار در برخی از مؤلفه‌های سنتی در حکمرانی کشورهای حاشیه خلیج فارس، نوع حکمرانی در کشورهای حاشیه خلیج فارس، عمدتاً امنیت را در مفهوم سنتی و متصلب خویش قرار داده و امنیت همچنان ماهیتی اقتدارگرا دارد. روش پژوهش تطبیقی - تحلیلی و شیوه گردآوری داده‌ها نیز کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی، امنیت، محیط منطقه‌ای، کشورهای حاشیه خلیج فارس، بوروکراسی، جامعه مدنی

1 - salehi@shirazu. ac. ir

2 - mozafer. hasanvand@gmail. com

3 - mehdi. esfandyari771@gmail. com

حوضه‌های آبی مشترک: پیشران منطقه‌گرایی در آسیای جنوب غربی

حامد طالبیان^۱، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

حمید طالبیان^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران

چکیده

هدف از این پژوهش شناسایی حوضه‌های آبی مشترک به عنوان یکی از مهم‌ترین پیشران‌های همگرایی منطقه‌ای و منطقه‌گرایی در آسیای جنوب غربی است. برای رسیدن به این هدف در این مقاله پیشران‌های اصلی معرفی شده برای همگرایی منطقه‌ای را در نظریه‌های کلان و رهیافت‌های اصلی همگرایی منطقه‌ای مرور و ارائه کرده‌ایم. این نظریه‌ها اگرچه به پیشران‌های بالقوه و گاه مشترک مختلف سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی اشاره می‌کنند اما همگی در این نکته مشترکند که از توجه به مسائل زیست‌محیطی در معنای عام و از توجه به مسائل آبی در معنای خاص معمولاً غفلت کرده‌اند. ایران به لحاظ نقشه‌های هیدرولوژیک جهانی موجود در زمینه حوضه‌های آبی دقیقاً در قلب منطقه‌ای قرار دارد که بنا به تعریف مرسوم در ادبیات پژوهشی و سیاستی فارسی‌زبان آسیای جنوب غربی خوانده می‌شود. با وجود این، مرور پیشینه پژوهش‌های مرتبط با منطقه‌گرایی و همگرایی منطقه‌ای در ادبیات پژوهشی فارسی نشان می‌دهد که پژوهش‌ها تقریباً در این زمینه سکوت کرده‌اند. در ادامه این مقاله با مرور قلمروی آسیای جنوب غربی از مظر حوضه‌های آبی مشترک نشان داده شده است که در بین کشورهای حوضه‌های آبی مختلف هم کشورهای بالادست و پایین‌دست هم کشورهای با میزبان وابستگی کم و زیاد به منابع آبی مشترک وجود دارد و از این نظر ایران به دلیل وابستگی متوسط به منابع آبی مشترک در موقعیتی قرار دارد که می‌تواند به عنوان میانجی و پیشران همگرایی منطقه‌ای بر مبنای همکاری‌های آبی قرار بگیرد. بنابراین، فارغ از عینک‌های نظری مختلف، در گام نخست باید اهمیت اساسی حوضه‌های آبی مشترک به عنوان پیشران همگرایی منطقه‌ای به رسمیت شناخته شود.

کلیدواژه‌ها: همگرایی منطقه‌ای، منطقه‌سازی، هیدروپالیتیک، دیپلماسی آبی، مدیریت یکپارچه

منابع آبی

1 - htalebian@ricac. ac. ir

2 - hamid. talebian@ut. ac. ir

در صورت صلح‌پژوهی در جهان اسلام؛ نگاهی آینده‌پژوهانه

دکتر مجتبی مقصودی، رئیس هیئت مدیره انجمن علمی مطالعات صلح ایران

چکیده

مرزهای جهان اسلام هیچگاه چون امروز خونین و لبریز از خشونت، مناقشه، منازعه و تنش نبوده و چون امروز علما و اندیشمندان کشورهای اسلامی و نخبگان فکری و اجرایی اسیر فرقه‌گرایی مزمَن و دورافتادگی از مفاهیم صلح و آشتی و مصالحه نبوده‌اند و آتش‌بیاران معرکه‌ی جنگ، فقر و بی‌عدالتی و نیز کاسبان گریه و مرگ این چنین کسب و کارشان پر رونق و سکه نبوده است.

در چنین آشفته‌بازاری که از سطوح فردی تا سطوح اجتماعی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی وجوهی از پرخاشگری، خشونت، درگیری، آوارگی و بی‌سرپناهی عینی و ذهنی دیده می‌شود؛ چه باید کرد و پژوهاک صلح خواهی، پیام صلح و وحدت را در کجا باید جست‌وجو کرد؟ گویا همه‌ی نخله‌های فکری و گرایش‌های سیاسی از ناسیونالیسم، سوسیالیسم و بنیادگرایی مذهبی در جهان اسلام به بن بست رسیده‌اند، مغری را نمی‌نمایند و گریزگاهی را نشان نمی‌دهند؛ چه بسا راه‌های پیشنهادی نیز با سرمایه‌های اجتماعی برباد رفته، عملکردهای نابسامان و مرجعیت‌های مدنی و سیاسی ضعیف و متفرق گوش شنوایی ندارد. با ترسیم چنین وضعیتی این پژوهش مدعی است یکی از راه‌های گشایش همدلی و همزیستی برادرانه، بازفهمی و بازبینی پارادایم‌ها و جزم‌های فکری از دریچه صلح‌پژوهی و تولید ادبیات صلح‌خواهانه و صلح‌دوستانه با تکیه بر شناسایی متون و نصوصی است که اخوت صلح‌جویانه و مداراگونه را توصیه می‌کنند.

اگر بپذیریم صلح‌پژوهی یا Peace Research شاخه‌ای نوین در مطالعات علوم اجتماعی و انسانی است که هدف آن شناسایی و تولید و تبیین روش‌شناسی، معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، تاریخ‌شناسی، روندپژوهی، مطالعات تطبیقی و آینده‌پژوهی مطالعات و ادبیات صلح است خلاء آن به عنوان یک دیسیپلین دانشگاهی - پژوهشی در بسیاری از کشورهای اسلامی و از جمله ایران به شدت احساس می‌شود. جا دارد همچنان که جهان اسلام به لحاظ ذهنی، عینی و راهبردی به ادبیات جنگ و جهاد و دفاع مجهز می‌شود به ادبیات صلح و

مصالحه نیز مسلح و مهمتر از آن باورمند گردد.

این پژوهش به لحاظ روش‌شناسی با ابتناء بر روش کیفی، تجربه زیسته پژوهشگر و از طریق داده‌کاوی و در چارچوب مسئولیت اجتماعی، مدنی، اخلاقی، ملی، انسانی و حرفه‌ای تلاش دارد ضرورت صلح‌پژوهی در جهان اسلام را مورد طرح و بررسی قرار داده و مکانیزم‌های هنجاری و راهبردی را برشمارد.

کلیدواژه‌ها: صلح‌پژوهی، جهان اسلام، آینده‌پژوهی، جنگ

دریافت اندیشمندان و مؤسسات معاصر ایرانی از تمدن نوین اسلامی در افق آینده جهان اسلام

احسان دنیوی^۱، کارشناسی ارشد، موسسه معنا - مدرسی معارف اسلامی (گرایش تاریخ و تمدن اسلامی)

محسن دنیوی^۲، دکترای تخصصی، موسسه معنا

چکیده

این پژوهش درصدد تبیین دریافت اندیشمندان و مؤسسات معاصر ایرانی از آینده پیش‌روی جهان اسلام و مدل تمدنی مدنظر آنها می‌باشد. به نظر می‌رسد در این فضای تعدد آراء، پرداختن به این موضوع در تعیین افق آینده جهان اسلام و ترسیم صحیح آن ضروری می‌نماید. برای این مهم دیدگاه‌های اساتیدی چون مرتضی مطهری، علی شریعتی، سید حسین نصر، محمدتقی مصباح یزدی و رضا داوری اردکانی و مؤسساتی چون فرهنگستان علوم اسلامی قم و مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام بررسی شده است. بررسی‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اندیشمندان معاصر ایرانی از تمدن نوین اسلامی با عناوین احیاء تفکر اسلامی، رنسانس اسلامی، احیاء تمدن اسلامی، جامعه آرمانی اسلامی و تجدید عهد اسلامی نام برده و مؤسسات معاصر از همان نام تمدن نوین اسلامی بهره جستند که نشان از تفاوت‌های مبنایی و راهکارهای گوناگون آنها در ترسیم آینده جهان اسلام دارد.

کلیدواژه‌ها: تمدن نوین اسلامی، تمدن اسلامی، آینده جهان اسلام

1 - ehsandonyavy@gmail.com

2 - mahdiar1979@gmail.com

دشواری شهروندی در جهان اسلام: طراحی یک چارچوب مفهومی

احمد بیگلری^۱، دکترای تخصصی، علوم سیاسی از دانشگاه تهران

چکیده

از ابتدای ورود نشانه‌های معنایی گفتمان مدرن به جهان اسلام، چالش‌هایی فکری در نظام معنایی مسلمانان پدید آمده است. «شهروندی ملی‌گرایانه» و حقوق ناشی از آن یکی از این نشانه‌های بحث‌برانگیز بوده و هنوز هم به لحاظ اندیشه‌ای کاملاً در نظام معنایی مسلمانان سازوار نگردیده است. برخی از دولت‌های اسلامی به‌ویژه در کشورهایی که اقلیت‌های دینی و مذهبی بیشتری وجود دارد، در عمل تلاش‌هایی برای پاسخ به این چالش انجام داده‌اند، با این وجود، مسأله همچنان باقی است. نوشتار حاضر می‌کوشد ضمن بررسی ابعاد مفهومی و معنی‌شناختی مسأله عضویت در جامعه سیاسی مسلمانان، با مروری بر تاریخ ایده شهروندی در جهان اسلام، به تلاش‌های فکری برخی از متفکران مسلمان معاصر در راستای پاسخ‌گویی به این مسأله اشاره نماید. بدین ترتیب، این مقاله عهده‌دار طراحی یک چارچوب مفهومی در مسأله شهروندی در جهان اسلام خواهد بود. برخی از اندیشمندان نوگرای مسلمانان در تلاشند تا با عبور از بعضی دوگانه‌های مفهومی انسان‌شناسانه، راه را برای برون‌رفت از این چالش‌ها هموار سازند.

کلیدواژه‌ها: شهروندی، حقوق شهروندی، جهان اسلام، معنی‌شناسی

دیپلماسی علم و فناوری ایران در افغانستان و تاجیکستان با تأکید بر منطقه‌گرایی فرهنگی

محمدحسین نشاسته‌سازان^۱، کارشناس ارشد، دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه
محمدرضا دهشیری^۲، دانشیار، روابط بین‌الملل، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

چکیده

منطقه‌گرایی حول موضوعات و چالش‌های مشترک مفهومی است که در عصر جدید با توجه به اهمیت یافتن مناطق برجسته شده است. منطقه‌گرایی بر بسترهای مشترک اجتماعی نیز به تبع آن مورد توجه است. در این نوشتار بنا است تا به دیپلماسی علم و فناوری ایران در افغانستان و تاجیکستان بر مبنای منطقه‌گرایی فرهنگی مبتنی بر سابقه زبانی، مذهبی و تاریخی بپردازیم. سؤال اصلی نوشتار این است که ایران چگونه می‌تواند از ظرفیت‌های دیپلماسی علم و فناوری در روابط خود با دو کشور فوق‌الذکر بهره‌بردار شود؟ نوشتار در سه حالت قابل بررسی است، اول دیپلماسی علم و فناوری ایران در افغانستان، دوم در تاجیکستان و سوم دیپلماسی علم و فناوری ایران به‌عنوان پیمانکار و صاحب فناوری در همکاری‌های فناوری مبنای فناوری لازم بین افغانستان و تاجیکستان. علی‌رغم چالش‌هایی مانند ساختار بسته و بدوی دولت تاجیکستان و ناامنی، حضور طالبان، دولت وابسته و فساد در افغانستان عرصه‌هایی برای پایه‌گذاری دیپلماسی علم و فناوری وجود دارد، چهار راه‌حل پیش روی ایران است. اول تغییر سطح بازیگران از دولت و نهادهای وزارتی و دولتی به سطح جامعه مدنی، نهادهای مستقل، دانشگاهی یا خصوصی، دوم تشکیل نهادهای علمی مشترک با سرمایه‌گذاری دو طرف در حوزه‌هایی که ایران تفوق علمی دارد، سوم تبادل دانشجو و نیروی متخصص، ایران می‌تواند با قوانین کمکی، آموزش و تربیت نیروی متخصص این دو کشور را در ایران تقبل کند، چهارم مشارکت در طرح‌هایی که پشتیبان بین‌المللی دارند. در این طرح‌ها ایران باید هم دنبال روشی برای تأمین پشتیبان مالی بین‌المللی برای طرح‌های مدنظر خود باشد یا حتماً در طرح‌هایی که پشتیبان بین‌المللی دارند شرکت کنند یا درصدد ایجاد صندوق‌های مشترک تأمین مالی باشد.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی علم و فناوری، منطقه‌گرایی فرهنگی، پشتیبان مالی بین‌المللی و صندوق‌های تأمین مالی

1 - Sir.diplomacy@gmail.com

2 - Mohammadreza_Dehshiri@yahoo.com

دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی در قبال جمهوری اسلامی ایران

ابوالفضل بابایی^۱، دانشجوی دکترا، دانشگاه تهران (دانشکده حقوق و علوم سیاسی)

چکیده

از زمان پیروزی انقلاب اسلامی، رژیم صهیونیستی، ایران را یک تهدید وجودی، ماهوی و نابودگر برای خود تلقی می‌کند و همواره سعی داشته است تا از قدرتمند شدن این کشور جلوگیری کند. این رژیم در سال‌های اخیر رویه خود را از استفاده صرف از ابزارها و روش‌های سخت تغییر داده و از روش‌های نرم همچون دیپلماسی عمومی استفاده بیشتری می‌کند. در این راستا سؤال اصلی پژوهش حاضر بدین نحو مطرح می‌شود: اهداف، روش‌ها و بازیگران فعال در دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی چگونه است؟ بررسی پیشینه تحقیق نشان‌دهنده آن است که تاکنون پژوهش‌های اندکی در خصوص دیپلماسی عمومی این رژیم در قبال ایران انجام شده است که همگی با استفاده از منابع درجه چندم بوده است. این پژوهش تلاش دارد تا با استفاده از منابع درجه اول به بررسی ساختار، تاریخچه، دلایل، اهداف، روش‌ها و بازیگران فعال در دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی بپردازد. نتیجه پژوهش نشان از آن دارد غالب فعالیت‌های رژیم صهیونیستی در حوزه فعالیت‌های نرم (و حتی حوزه فعالیت‌های سخت) از طریق لابی و سازمان‌های غیردولتی خارج از این رژیم دنبال می‌شود. لذا بررسی جامع سیاست خارجی رژیم صهیونیستی مستلزم بررسی جامع فعالیت‌های نهادهای غیردولتی فعال در دیپلماسی عمومی اسرائیل می‌باشد. از سوی دیگر رژیم صهیونیستی سال‌هاست که به خاطر فعالیت‌ها و اقدامات غیر انسانی‌اش در موضع پاسخگویی به افکار عمومی جهانی است، لذا این رژیم با در پیش گرفتن دیپلماسی عمومی تلاش می‌کند تا به جای اینکه خود در موضع پاسخگویی باشد، طرف مقابل، به ویژه ایران را در موضع پاسخگویی قرار دهد. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و تکنیک اسنادی به انجام رسیده است.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی عمومی، قدرت نرم، رژیم صهیونیستی، جمهوری اسلامی ایران، هاسبارا

دیده‌بانی جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام در پرتو تحولات و چالش‌های ژئوپلیتیکی در شبکه منطقه‌ای غرب آسیا

فرشید فرهادی^۱، دانشجوی دکترا

چکیده

موضوع پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش است که در پرتو چالش‌هایی ژئوپلیتیکی در غرب آسیا مانند مسأله فلسطین، اختلافات مرزی زمینی و هوایی گسترده، گروه‌های تکفیری، جنگ‌های نیابتی در منطقه و مداخله قدرت مداخله‌گر در منطقه؛ جایگاه جمهوری اسلامی ایران در نظم نوین منطقه‌ای چگونه خواهد بود؟ در پاسخ به این پرسش این فرضیه مطرح می‌شود که با توجه به برخورداری ایران از مؤلفه‌های قدرت سخت و نرم و متعاقب آن تأثیرگذاری آن بر روند تحولات سیاسی، اجتماعی، امنیتی و ژئوپلیتیکی در منطقه غرب آسیا در ادامه این تحولات جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قدرت فائقه منطقه‌ای ظهور خواهد کرد. اهمیت موضوع بدین جهت است که با پیروزی انقلاب اسلامی یکی از اهداف محوری آن تأثیرگذاری و مشارکت فعال در تحولات و روندهای جهان اسلام بوده است. بنابراین، شناخت جایگاه جمهوری اسلامی ایران در بستر این تحولات ژئوپلیتیکی منطقه و ارائه راه‌کارها و سناریوهای مناسب برای مدیریت این تحولات در راستای نقش‌آفرینی در نظم نوین منطقه‌ای غرب آسیا در پس این بحران‌ها ضروری است. هدف اصلی پژوهش الگوسازی برای جایگاه منطقه‌ای ایران در نظم نوین منطقه‌ای غرب آسیا است. این پژوهش برای دستیابی به هدف خود و فرضیه مطرح شده از روش قیاسی و کاربست آن در الگوسازی، سناریوسازی و مدل‌سازی نظری و تحلیلی استفاده می‌کند.

کلیدواژه‌ها: دیده‌بانی، تحولات ژئوپلیتیکی، جایگاه منطقه‌ای

دین در روابط بین‌الملل: نارسایی منظر غربی، فرصت‌های منظر اسلامی

روح‌الأمین سعیدی^۱، عضو هیأت علمی گروه روابط بین‌الملل دانشگاه امام صادق (ع)

چکیده

طی دهه‌های اخیر حضور و نقش‌آفرینی نهاد دین در عرصه عمومی جوامع و به صورت کلان در گستره محیط بین‌الملل آن‌چنان آشکار شده است که بطلان تصورات پیشین در خصوص افول محتوم دین و ارتباط علی‌تجدد و دین‌جدایی را به اثبات رسانده و لذا امروز دیگر بحث بر سر این‌که آیا دین و کنشگران دینی می‌توانند در سطوح مختلف سیاسی تأثیرگذار باشند یا خیر، پایان‌یافته و غیرضروری به نظر می‌رسد. بلکه اکنون بحث‌های صاحب‌نظران بیشتر ناظر بر این پرسش است که چگونه باید به دین پرداخت و چه تلقی و تعبیری از آن داشت؟ آیا دین در روابط بین‌الملل یک موضوع بررسی و شناسایی است که می‌توان از منظر نظریات موجود روابط بین‌الملل به آن نگریست و ابعاد و جوانبش را مورد مطالعه قرار داد یا این‌که دین خود می‌تواند به‌عنوان یک فاعل شناسا عمل کند و منظر و جهان‌نگرش مستقلی را برای فهم و تفسیر جهان در اختیار ما بگذارد؟

در پاسخ به پرسش مذکور، مقاله حاضر این مدعا را مطرح می‌سازد که در برهه کنونی هر دو فرض برای دین متصور است. دین هم می‌تواند به‌عنوان متغیر مستقل یا وابسته، موضوع مطالعه نظریات گوناگون روابط بین‌الملل باشد و هم با توجه به نارسایی ماهوی این نظریات در فهم و تفسیر رفتار کنشگران دینی ناشی از اختلافات بنیادین فرانظری قادر است منظر و جهان‌نگرش مستقلی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد. فرض دوم در صورت اثبات، زمینه‌ساز شکل‌گیری نظریه دینی روابط بین‌الملل خواهد بود و می‌تواند فرصت مغتنمی را در اختیار منظر و تمدن اسلامی برای عرضه خود و ارائه دیدگاه‌های بدیع قرار دهد.

کلیدواژه‌ها: بازگشت دین، بنیادگرایی اسلامی، هویت‌بخشی، جهان‌بینی، کنشگران دینی

راهبردهای آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن در قبال ایران در دوران پساجرام

حامد مهربان اینچه‌برون^۱، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی
توفیق بساطیوند^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

در حال حاضر، برنامه هسته‌ای و نفوذ منطقه‌ای ایران به یکی از مهمترین دغدغه‌های آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن تبدیل شده است. در دوران اوباما، وی علیرغم مخالفت‌های شدید متحدان منطقه‌ای آمریکا، در قالب گروه ۱+۵ با ایران به توافق رسید و سندی بین‌المللی را به امضا رساندند. اما با روی کار آمدن ترامپ و خروج یکجانبه از برجام، علاوه بر محروم شدن ایران از مزایای برجام، روابط کشورها در منطقه نیز به ویژه میان ایران و عربستان از حالت رقابت خارج و به سمت خصومت و دشمنی‌گرایی‌دهنده است. بر این اساس، سؤال اصلی این است که آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن در دوران پساجرام، چه راهبردهایی را در قبال ایران پیگیری خواهند کرد؟ در راستای پاسخ به پرسش فوق، با بهره‌گیری از اسناد و منابع کتابخانه‌ای موجود و روش تحلیل آینده‌پژوهی لایه‌لایه‌ای علی، به راهبردهای آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن (رژیم صهیونیستی و عربستان) به صورت جداگانه می‌پردازیم. یافته‌ها و نتایج پژوهش حاکی از آن است که آمریکا تهدید و نفوذ منطقه‌ای فعلی ایران را قابل کنترل می‌داند، به همین جهت راهبرد تغییر رفتار ایران را دنبال می‌کند. در مقابل، متحدان منطقه‌ای آن، وضعیت فعلی را غیرقابل قبول می‌دانند و به دنبال تغییر رژیم در ایران هستند.

کلیدواژه‌ها: آینده‌پژوهی، راهبرد، آمریکا، ایران، پساجرام

1 - Mehrabanhamed1@gmail.com

2 - Tofigh.basativand@yahoo.com

راهبردهای پیشگیری و مقابله با شیعه‌هراسی

عباس علی‌پور^۱، عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)
علی علیزاده^۲، دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

شیعه‌هراسی واژه‌ای است که از نظر مفهومی به معنی ترس از شیعه تلقی می‌گردد، ترسی که ساختگی بوده و بخشی از بدنه اسلام را در برابر دیگر مذاهب تمدن اسلام قرار می‌دهد. دولت آمریکا برای ایجاد اختلاف بین شیعیان و مسلمانان و همچنین خطرناک جلوه دادن حکومت شیعی در ایران همواره تلاش نموده است تا از راه‌های گوناگون افکار عمومی جهان، همسایگان منطقه‌ای به ویژه کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس را از حکومت شیعی در ایران بترساند. شیعه‌هراسی پدیده‌ای است که به بلوک‌بندی‌های قوی بین اسلام اهل سنت و اسلام تشیع شده است و حتی عامل مذهب در جهان اسلام - به‌ویژه کشورهای عربی به یک عامل هویت‌بخش و قوی‌تر از ناسیونالیسم عرب تبدیل شده است.

هدف از این مقاله شناخت پدیده شیعه‌هراسی به عنوان یکی از مهم‌ترین مشکلات پیش روی جهان اسلام و شناسایی مهم‌ترین راهبردهای پیشگیری و مقابله با این پدیده است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش‌شناسی، توصیفی - تحلیلی است. ابزارهای اصلی گردآوری اطلاعات شامل فیش‌برداری و پرسشنامه است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات، کمی و کیفی است و راهبردها با استفاده از روش SWOT استخراج شده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، در مجموع برای جهان اسلام در برابر گسترش پدیده شیعه‌هراسی از نظر عوامل داخلی ۵ نقطه قوت و ۶ نقطه ضعف و از نظر عوامل خارجی در مجموع ۸ فرصت و ۹ تهدید استخراج گردید. همچنین در محیط راهبردی SWOT و متناسب با محیط‌های چهارگانه ۱۳ راهبرد به صورت اولیه در نظر گرفته شد که در نهایت بعد از وزن‌دهی، یک راهبرد جامع برای این تحقیق استخراج شد.

کلیدواژه‌ها: شیعه‌هراسی، درون‌تمدنی اسلامی، وحدت، بنیادگرایی، حقوق بشر

1 - aivan31@gmail.com

2 - a_azad46@yahoo.com

راهکارهای گسترش سطح نفوذ در لایه‌های اجتماعی و تأثیرگذار عمومی در محیط امنیتی (با مطالعه موردی سوریه)

محمد جواد رمضانی^۱، دانشجوی دکتری رشته امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی

سید حسن عقیلی، دانشجوی دکتری رشته مطالعات امنیت دانشگاه عالی دفاع ملی

کوروش بدری، دانشجوی دکتری رشته امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی

چکیده

حضور در لایه‌های اجتماعی و نفوذ در افکار عمومی در محیط امنیتی پیرامون، یکی از مهم‌ترین راهبردهای کشورها به منظور گسترش و کیفی‌سازی حضور است که جنبه‌های رسمی آن در قالب دیپلماسی عمومی و جنبه‌های غیررسمی آن در قالب تعاملات و نفوذ فرهنگی در روابط ادبیات بین‌الملل مطرح می‌گردد. مقاله حاضر به دنبال این است که ضمن طرح موضوع کیفی‌سازی سطح حضور و نفوذ در لایه‌های اجتماعی در مقابل رویکردهای سنتی مبتنی بر نفوذ امنیتی رویکردهای دیگری بیابد که موجب گسترش نفوذ و تأثیرگذاری عمومی در محیط امنیتی شود. این مسئله با رویکرد توصیفی تحلیلی و با روش بررسی اسنادی و با مطالعه موردی در قبال تحولات اخیر سوریه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نتیجه اتخاذ نگاهی نو به مسائل و مشکلات امنیتی، اقتصادی و فرهنگی منطقه به منظور گذار از حضور امنیتی نظامی به حضور و نفوذ اجتماعی بایستی در دستور کار قرار گیرد. رویکردهای نرم در تثبیت نگاه و اقدامات ایران در سوریه به منظور حفظ و تعقیب منافع امنیت ملی ضروری است و در کنار آن نگاه آینده‌پژوهانه برای ایجاد همگرایی جامعه هدف با منافع امنیت ملی ایران توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: محیط امنیتی، نفوذ، منافع امنیت ملی، دیپلماسی عمومی

رتبه‌بندی عوامل تأثیرگذار در بحران‌های ژئوپلیتیکی

منطقه غرب آسیا

محسن رستمی^۱، دکترای جغرافیای سیاسی و پژوهشگر پژوهشکده امنیت ملی

لیلا مدبر، مربی و عضو هیات علمی دانشگاه علوم انتظامی

محسن خلیلی باصری، دانشجوی دکترای امنیت داخلی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

چکیده

ریشه‌یابی بحران‌های ژئوپلیتیکی مستلزم بررسی سیر تاریخی تکوین بحران‌ها و نیز شناسایی عوامل مؤثر بر وقوع بحران‌های ژئوپلیتیکی، واکاوی نقش دولت‌ها و بازیگران سیاسی درون منطقه‌ای، شناخت نقش دولت‌ها و بازیگران مداخله‌گر فرامنطقه‌ای، شناسایی و بررسی نقش نخبگان مذهبی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و اجتماعی است. تحقیق حاضر برای تحقق هدف اصلی تحقیق که همانا رتبه‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار در بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام است از روش تحقیق کاربردی - توسعه‌ای استفاده کرده است و پس از جمع‌آوری اطلاعات با ابزارهای مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه و مطالعه اسناد نیز از روش‌های تحقیق پیمایشی و تحقیق نظری و کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده می‌شود. همچنین با کمک تکنیک‌های دلفی و طوفان فکری برای استخراج مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بهره‌گیری شده است و با استفاده از طیف لیکرتی، روش‌های وزن‌دهی و روش‌های کمی و کیفی به تجزیه و تحلیل آنها اقدام شده است. که در پایان محققین به این نتیجه مهم می‌رسند که جهان اسلام در منطقه غرب آسیا دچار بحران‌های ژئوپلیتیکی مختلفی است که از این بحران‌ها می‌توان به مواردی نظیر ظهور گروه‌های تکفیری، رقابت و کشمکش بین کشورهای هم‌جوار، رقابت‌های ایدئولوژیکی، بحران قومیت‌ها و گسست‌های فرهنگی اشاره کرد. وقوع این بحران در کوتاه‌مدت منطقه را دچار بحران جنگ، بی‌خانمانی و رشد جریان‌های تروریستی نموده است و در بلندمدت نیز پیامدهای به‌مراتب گسترده‌تری به دنبال خواهد داشت که منجر به تجزیه و متلاشی شدن کشورهای اسلامی به محدوده‌های ضعیف‌تر و کوچک‌تر و تغییرات ژئوپلیتیکی در منطقه غرب آسیا می‌شود. عامل وقوع این بحران‌ها، کنترل، مداخله و تصرف یک یا چند ارزش

نظیر مکان، فضا، موقعیت، آب، منابع، قلمرو، اقلیت قومی، بازار صادراتی، مسیر انتقال کالا، انرژی، جزیره، تنگه، خط مرز، مکان مذهبی و نظایر آن است.

کلیدواژه‌ها: مؤلفه، شاخص، بحران، بحران‌های ژئوپلیتیکی، جهان اسلام، قلمرو

رسانه‌های نوین و ارتباطات در جهان اسلام: فضای مجازی؛ فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی جهان اسلام

امیرمحمد فروغی^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران - دانشکده‌ی جغرافیا - گروه جغرافیای سیاسی
کیومرث یزدان‌پناه^۲، دکترای تخصصی، استادیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

سال‌هاست دوران استفاده از قدرت سخت و ابزارهای نظامی و زور و اجبار جای خود را به قدرت نرم و مورد پذیرش جامعه داده است. رسانه‌ها امروز اصلی‌ترین ابزار بسط و گسترش اقتدار برای کشورهای برتر جهانی هستند و نقش مهمی را در فرهنگ‌سازی، مدیریت افکار عمومی و تولید سرمایه‌ی اجتماعی ایفا می‌کنند. در این میان فضای مجازی نوین‌ترین و پر نفوذترین ابزار رسانه‌ای موجود است. فضای مجازی نه تنها یک حفره‌ی پیچیده بلکه در بسیاری از مواقع فضایی بدون حاکمیت است که دولت‌ها توان اعمال هیچگونه قدرتی در آن ندارند و از طرفی سرعت پیشرفت آنها به گونه‌ای است که چنین امکانی را عملاً از دولت‌ها سلب می‌کند. رسانه‌ها علی‌الخصوص فضای مجازی دنیایی از فرصت‌ها را به طور مساوی در اختیار کشورهای جهان قرار داده‌اند اما در مقابل بی‌نهایت تهدید در برابر ما به وجود می‌آورند که در اکثر مواقع توان شناسایی و پیش‌بینی آنها وجود ندارد. در این مقاله فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی به عنوان جدیدترین ابزار رسانه‌ای جهان مورد بررسی قرار می‌گیرد و در ادامه راه‌کارهایی مناسب جهت مقابله و مدیریت آن در جهان اسلام ارائه خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی - رسانه - جهان اسلام

1 - amirmforoughi7@gmail.com

2 - qiuo72@yahoo.com

روندهای تأثیرگذار بر آینده گفتمان تمدن نوین اسلامی

محمدرحیم عیوضی^۱، دکترای تخصصی، علوم سیاسی و انقلاب اسلامی، علوم انسانی، دانشگاه شاهد تهران -

علوم سیاسی گرایش جامعه‌شناسی

سودابه نصیرلو^۲، کارشناسی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی ره، پژوهشکده آینده‌پژوهی، پژوهشگر

اکرم مهران‌نیا^۳، دانشجوی کارشناسی ارشد، حقوق بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

چکیده

با توجه به اینکه دغدغه اصلی در نظریه گفتمان‌ها، آن است که مردم در جوامع چه درک و شناختی نسبت به خود و خویشتن دارند. ضرورت رجوع به مبانی دینی و تفسیر روابط اجتماعی و سیاسی و اقتصادی بر پایه قابلیت‌های عظیم دین اسلام، رخدادی بود که با آغاز قرن بیستم در جهان اسلام توانست همه گفتمان‌های حاکم را به مبارزه بطلبد. نهضت اسلامی در سیر تطور خود به صورت‌های مختلف و گفتمان‌های گوناگون خود را نشان داده است؛ به طوری که هر یک از این گفتمان‌ها متأثر از نظام معنایی خود، چشم‌انداز خاصی ترسیم کرده است. گفتمان تمدن‌گرایی و تمدن نوین اسلامی یک گفتمان مستقل و نوظهور در کشورهای اسلامی به ویژه در چند دهه‌ی اخیر مطرح شده است و این رویکرد تمدن‌گرا به دنبال تبیین و تأسیس الگوهای پیشرفت در چارچوب فرهنگ اسلامی و آموزه‌های حیاتی است. دین مبین اسلام طرحی مستقل جهت بهبود زندگی بشر و ساختن آینده‌ای روشن و متعالی است. تمدن‌گرایی افق آینده‌ای را ترسیم می‌کند که جامعه اسلامی در مسیر رشد و شکوفایی استعدادها برای تحقق تمدن نوین اسلامی قرار بگیرد که این مهم در سایه عواملی از جمله گفتمان تمدن نوین اسلامی می‌تواند شکل تحقق بگیرد. در این مقاله سعی خواهد شد روندهای تأثیرگذار بر آینده گفتمان تمدن نوین اسلامی شناسایی شود و پیشران‌های تأثیر گزار بر آینده گفتمان‌سازی تمدن نوین اسلامی معرفی گردد. روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه، توصیفی - تحلیلی روندها می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: تمدن نوین اسلامی، آینده، گفتمان‌سازی تمدن نوین اسلامی، پیشران‌های تمدن‌ساز

1 - ra. eivazi@yahoo. com

2 - nasirlo. ssss@gmail. com

3 - a. mehrannia50@gmail. com

روندهای فکری نیرومند در جغرافیای امنیتی ایران: بررسی موردی حرکت‌های رادیکال مذهبی

قدیر نصری^۱، دکترای تخصصی، دانشیار، دانشگاه خوارزمی

چکیده

با فرض اینکه حرکت‌های رادیکالی مانند داعش و امثال آنها بازیگرانی صرفاً اجاره‌ای نیستند و زمینه‌هایی وجود دارند که موجب نشو و نمای آنها می‌شوند، این پرسش مطرح می‌شود که اصلی‌ترین زمینه فکری برای استقبال عده‌ای (هر چند معدود) از اندیشه تأسیس دولت اسلامی به سیاق داعش چیست؟ مهیاترین مناطقی که احتمالاً میزبان گروه‌های رادیکال شبه داعش در آینده هستند کدامند؟ و این که هسته‌های نگهبان اندیشه رادیکال مذهبی چه خصایصی دارند؟ منبع اصلی این مقاله متونی اساسی هستند که دستورالعمل گروه‌های رادیکال مذهبی به شمار می‌آیند. به روایت این متون، سه نشانه (موضوعی، مکانی و زمانی) روشنگر برای پدیداری و گسترش دعوت به جهاد عبارتند از:

۱. تصدی شریعت و تصاحب امر حکومت بر سرزمین‌های اسلامی از جانب حکام مرتد، سکولار و وابسته به استعمارگران صلیبی و یهودی
۲. ادامه اشغال ارضی و نیز تحقیر مسلمانان از سوی حکام وابسته و جریان‌های وابسته
۳. ضرورت شروع جهاد گسترده و قاطع در مناطقی که دارای این چهار نشانه‌اند: ناتوانی دولت مرکزی در جلب رضایت مردم و نیز نفوذپذیری به دلیل حضور نظامی امنیتی اندک، وجود جمعیتی مهیای بسیج که بنا به دلایلی مغضوب حکومت مرکزی و گفتمان مسلط بوده‌اند، بهره‌گیری از مهارت‌های فنی و رزمی نیروهای ضد حکومت و عدم حساسیت نسبت به تقید دینی مجاهدین، مناطق مساعد برای استتار و فرار از حیث توپوگرافیک و عمق استراتژیک که شروع و تداوم جهاد را میسر نماید.

کلیدواژه‌ها: نکایه، مدیریت توحش، جهاد، محارب، کافر حربی، عهد، خلافت اسلامی، حکمرانی زمانپریش

رویکردی بر بررسی سیال فضا - زمان در قرآن و روایات اسلامی

شاهرخ شمس، دانشیار گروه هوافضا، دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران

چکیده

در آیات ۴۰ سوره یس و ۳۳ سوره انبیا اشاره شده به اینکه ماه و خورشید در مدار خود شناورند. عبارت به کار رفته "كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ" و کلمه «يَسْبَحُونَ» از ماده «سباح» و از ریشه سح است که طبق نقل «راغب» در «مفردات» به معنای حرکت «سریع» در آب و هوا است. همچنین در خطبه ۲۱۱ نهج البلاغه، امام علی علیه السلام بیان میدارد "وَأَرْضَى أَرْضًا يَحْمِلُهَا الْأَخْضَرُ الْمُتَعَنِّجُ وَالْقَمَقَامُ الْمَسْحَرُ" (و زمین را آفرید در حالی که سیال عمیق بیکرانه‌ای سبز رنگ و دریایی تسخیر شده آن را حمل می‌کند). این سیال در قدیم به نام اِتر و در تحقیقات جدید به نام سیال فضا - زمان شناخته می‌شود. براساس تحقیقات جدید بر روی ماهواره پراب بی (Prob B)، ناسا در سال ۲۰۰۴ ماهواره‌ی پراب بی خود را تا ارتفاع ۶۴۲ کیلومتری از سطح زمین پرتاب کرد. ژيروسکوپ‌های قرارداده شده درون ماهواره در راستای ستاره‌ی اچ آر ۸۷۰۳ تنظیم شدند سپس مقدار انحراف ژيروسکوپ‌ها توسط چرخش زمین اندازه‌گیری شد که بعد از اثبات ماهیت سیال بودن فضا - زمان، علت و سبب نتایج حاصله از ماهواره گرانش‌سنج پراب بی ناسا، به کشیده و درهم پیچیده شدن سیال فضا - زمان (اثر قدیم) توسط حرکت زمین اشاره دارد که این نتیجه‌ی مهم می‌تواند بیانگر لزج بودن سیال فضا - زمان باشد. در افق پیش روی جهان اسلام، براساس آیات و روایات بیان شده، جا دارد مراکز علمی فضایی جهان اسلام برای شناسایی محیط فضا، تحقیقات جامعی در جهت ارسال ماهواره‌ها به فضا انجام دهند. با توجه به این مطلب، تحقیقاتی در زمینه مدلسازی سیالاتی سیال فضا - زمان با همکاری دانشگاه تهران و دانشگاه صنعتی شریف در قالب پایان‌نامه‌های دانشجویی در حال انجام است. همچنین بررسی پدیده‌های نجومی در این محیط فضایی مانند بررسی انحراف نور نیز در دانشگاه تهران در حال انجام است. براساس آیه ۸ سوره نحل، با اشاره به اسب و استر و الاغ برای سواری، بیان می‌دارد چیزهایی را برای سواری و جابجایی می‌آفریند که نمی‌دانید و در خصوص جابجایی اشیاء و علم حرکت با توجه به آیه ۴۰ سوره نمل، فردی (به نام آصف بن برخیا) که به بخشی از کتاب (الهی) آگاهی داشت (به سلیمان) گفت: من آن (تخت) را قبل از

آن که پلک چشمت بهم بخورد نزد تو می‌آورم. (سلیمان پذیرفت و او تخت را آورد). همین که (سلیمان) آن (تخت) را نزد خود مستقر دید، (به جای غرور و تکبر) گفت: این (توانایی وزیر من که مقداری از علم کتاب و اسم اعظم را می‌داند) از لطف پروردگار من است، تا مرا (با این نعمت‌ها) بیازماید که آیا شکرگزارم یا کفران می‌کنم؟ (تفسیر نور - محسن قرائتی). این قابلیت بر اساس فاصله ۲۰۰۰ کیلومتری بین سبا یعنی کشور بلقیس (یمن کنونی) و فلسطین (کشور حضرت سلیمان) و فرض زمان پلک زدن یعنی کسری از ثانیه (فرضا ۰.۱ ثانیه)، سرعت جابجایی حدود ۲۰ میلیون متر بر ثانیه را محاسبه می‌شود که سرعت بسیار بالایی است. لذا از در کنار هم قرار دادن دو آیه اخیر در می‌یابیم که یکی از مسیرهای پیش رو در تحقیقات مراکز علمی جهان اسلام توسعه وسایل حمل و نقل در جهت دستیابی به زمان‌های کوتاهتر برای جابجایی است. با توجه به اینکه سرعت برابر تغییر مکان در واحد زمان است، لذا برای کم کردن زمان جابجایی، یا باید سرعت را بالابرد (لزوم اختراع وسایل سریعتر) یا باید فاصله مکانی دو نقطه کمتر شود (دیدگاه انحنای فضا). در جمع‌بندی موضوع می‌توان به سفرهای فضایی و سرعت‌های بالای مورد نیاز در این سفرها اشاره کرد و نقشه راهی با همکاری مراکز فضایی جهان اسلام برای دستیابی به این موضوع تهیه کرد.

کلیدواژه‌ها: شناوری، سیال فضا - زمان، ماهواره پراب بی، آیات قرآن در باب حرکت، فضا و آینده جهان اسلام.

رهیافت اعتدالی - انفکاک‌ی «قلمرو دین»، تمدن نوین اسلامی و آینده جهان اسلام

علی آقاجانی، استادیار

چکیده

مقوله قلمرو دین از موضوعات پرچالش در ترسیم آینده جهان اسلام به ویژه در شکل‌دهی به ابعاد تمدن نوین اسلامی با توجه به جغرافیای انسانی جهان اسلام است. از نظر معرفتی رهیافت‌های متعددی به قلمرو دین قابل احصاء است. بر این اساس دغدغه بنیادین مقاله طرح رهیافتی است که در نسبت با شرایط ذهنی و مختصات عینی معطوف به جهان اسلام و تمدن نوین اسلامی از قوت بیشتری برخوردار باشد. بدین ترتیب پرسش اصلی، مختصات رهیافت مطلوب به قلمرو دین و چگونگی تحلیل ادعاها و نقاط ضعف رهیافت‌های موجود است. بر این پایه است که مقاله آن رهیافت‌ها را نابسند دانسته و با نقدشان به طرح رهیافت قلمرو اعتدالی و انفکاک‌ی دین بر اساس روش اجتهاد کلامی می‌پردازد. رهیافت حداکثری مطلق، رهیافت حداقلی، رهیافت اکتفا به ارزش‌های اخلاقی و بیان کلیات، رهیافت دین متضمن یکی از احکام پنجگانه (واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح) و رهیافت تشکیل دین از عقل و نقل اهم این رهیافت‌هاست که مقاله با نقدشان به طرح رهیافت قلمرو اعتدالی و انفکاک‌ی دین می‌پردازد. ویژگی‌های این الگو عبارت است از عدم مقبولیت رهیافت‌های حداکثری و حداقلی مطلق، سلسله مراتب و انفکاک قلمرو دین در عرصه‌های مختلف زیستی، سلسله مراتب و انفکاک قلمرو دین در ساحت‌های مدیریتی، تفکیک دین و شریعت، تکالیف شرعی دایره مدار هدایت و اجتهاد مستمر که می‌تواند رویکردی جامع به مقوله تمدن نوین اسلامی و ساخت کلامی آن در جهت ترسیم آینده جهان اسلام داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: قلمرو دین، قلمرو اعتدالی انفکاک‌ی، رهیافت حداکثری مطلق، رهیافت حداقلی

سناریوهای آینده‌ی جایگاه یمن در منطقه‌ی غرب آسیا

محمد جواد فتحی^۱، دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش آینده‌پژوهی مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی، دانشگاه شاهد

چکیده

تجسم آینده‌های بدیل جایگاه یمن در معادلات منطقه‌ی غرب آسیا با هدف عدم غافل‌گیری و جلوگیری از خدشه به منافع ملی کنشگران ذی نفع در این کشور، مسئله‌ای مهم و راهبردی است. کشور یمن اکنون در وضعیت بحرانی قرار دارد و ائتلاف عربی و غربی بحران فرسایشی را در این کشور شروع کرده‌اند. پژوهش پیش رو در صدد پاسخگویی به این سؤال است که سناریوهای آینده جایگاه یمن در معادلات منطقه‌ی غرب آسیا کدامند؟ بواسطه اینکه آینده جایگاه یمن به صورت مستقیم تحت تأثیر بحران اخیرالوقوع قرار دارد، لذا در وهله اول آینده‌پژوهی این بحران اهمیت زیادی دارد، از همین رو این سؤال فرعی نیز مطرح می‌شود که سناریوهای آینده بحران یمن کدامند؟ به طور کلی می‌توان هفت سناریوی بحران ادواری (وضعیتی بین آتش‌بس و جنگ)، خاتمه بحران و تشکیل حکومت مرکزی قدرتمند (بهترین حالت ممکن)، ادامه جنگ و تجزیه یمن (بدترین حالت ممکن)، فدرالیسم و تقسیم یمن به نظام اقلیم‌ها، تفوق انصارالله، تشکیل حکومت و ناکامی ائتلاف عبری - عربی - غربی، تفوق جبهه عبری - عربی - غربی و شکست انصارالله و لبنانیزه شدن یمن را بر شمرد. حادث شدن هر کدام از این وضعیت‌ها تأثیر بالفعلی بر آینده جایگاه یمن در معادلات منطقه‌ای غرب آسیا بر جای خواهد گذارد. در خصوص سناریوهای آینده جایگاه یمن در معادلات منطقه‌ای نیز باید بیان داشت که چهار سناریوی انزوای یمن در معادلات منطقه‌ای، اتحاد با جبهه شرقی - اسلامی (ارتقای جایگاه یمن در معادلات منطقه‌ای)، اتحاد با جبهه سلفی - غربی (یمن ضعیف شده و تحت قیمومیت) و یمن قدرتمند و مستقل از مداخله کنشگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای قابل ذکر است. این پژوهش به روش تحلیلی - تبیینی انجام شده و شیوه گردآوری داده‌ها نیز اسنادی - کتابخانه‌ای بوده و به علاوه از آرای خبرگان نیز بهره برده شده است.

کلیدواژه‌ها: یمن، سناریو نویسی، ژئوپلیتیک انتقادی، ایران، آمریکا، عربستان

سناریوهای آینده روابط ایران و ترکیه

سید مهدی نبوی^۱، دانشجوی دکترا - گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

چکیده

داشتن روابط مطلوب در عرصه روابط بین‌الملل، نیازمند دستیابی به شناخت کافی از محیط مناسبات و عوامل مؤثر در روابط دو کشور در حال و آینده و نیز داشتن آمادگی و استراتژی برای احتمالات مختلف در روابط آینده است. در خصوص روابط میان ایران و ترکیه، نوسان روابط میان دو کشور باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران نتواند آن چنان که باید و شاید از ظرفیت‌های این همسایگی راهبردی استفاده کند. از آن جا که تعاملات مؤثر با همسایگان و دستیابی به موقعیت برتر در سیاست خارجی در منطقه به ویژه نسبت به بازیگران همپراز، نیازمند مطالعه عوامل مؤثر در روابط میان آنها و داشتن تصویری آینده‌های محتمل در روابط و تدوین راهکار مناسب برای دستیابی به آینده مطلوب از میان آینده‌های محتمل است و نظر به اهمیت راهبردی روابط ایران و ترکیه برای کشورمان، این سؤال اساسی مطرح می‌شود که سناریوهای محتمل آینده روابط ایران و ترکیه در افق ۱۴۰۸ شمسی کدام‌اند؟ در واقع هدف اصلی این پژوهش تبیین سناریوهای روابط ایران و ترکیه در افق ۱۴۰۸ شمسی است. اهداف فرعی این پژوهش عبارتند از شناسایی پیشران‌ها و عوامل کلیدی مؤثر در روابط دو کشور، شناسایی سناریوی مطلوب از بین سناریوهای محتمل و نیز راهکار رسیدن به سناریو مطلوب جمهوری اسلامی ایران است.

کلیدواژه‌ها: ایران، ترکیه، سناریو

سناریوهای پیش روی نظام علم و فناوری فروپاشی علمی یا پیشران علمی جهان اسلام!

امیرعلی سیف‌الدین، هیئت علمی گروه انرژی‌های نو و محیط زیست، دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران

چکیده

نظام علم و فناوری، شبکه‌ای از سازمان‌ها و نهادهای موجود در بخش‌های عمومی و خصوصی تشکیل شده است که حاصل فعالیت‌ها و تعامل‌های آنها شروع، انتقال، اصلاح و انتشار دانش و فناوری است. طی ۳۰ سال گذشته، نظام علم و فناوری کشور فراز و فرودهایی را طی کرده و تغییرات قابل توجهی هم در نوع و تعداد سازمان‌های درگیر در توسعه و به کارگیری علم و فناوری و هم در قوانین و آیین‌نامه‌های مربوطه ایجاد شده است. در کنار این تغییرات درونی نظام علم فناوری، تغییرات محیطی قابل توجهی نیز هم در عرصه ملی و هم در عرصه بین‌المللی رخ داده است، به نحوی که در مقالات متعدد علمی و پژوهشی و همچنین گزارش‌های سازمان‌هایی نظیر سازمان همکاری‌های کشورهای توسعه یافته، سناریوهای مختلفی برای آینده دانشگاه‌ها و مدارس ترسیم شده است. سردرگمی نظام علم و فناوری در توسعه و تعطیل رشته‌های مختلف و همچنین تعیین اولویت‌های کلان پژوهشی کشور از جمله حکمرانی و فناوری‌های نرم مربوطه، جزو نگرانی‌هایی است که ممکن است در آینده کشور اثرات منفی و حتی غیر قابل جبرانی ایجاد نماید. در این سخنرانی، اهمیت موضوع آسیب‌شناسی نظام علم و فناوری و سناریوهای پیش روی آن بیان شده و نمونه‌هایی از آسیب‌ها و نقاط قوت نظام علمی و فناوری موجود جمهوری اسلامی ایران و تحولات صورت گرفته در حوزه سیاست‌گذاری، پژوهش و توسعه نیروی انسانی در سطح جهانی عرضه می‌گردد. در بخش دیگر و با تمرکز بیشتر بر روی تغییرات صورت گرفته در در سی سال اخیر در نظام آموزشی و پژوهشی کشور سناریوهای محتمل آینده بررسی و تشریح می‌شود. در پایان، پیشنهادها جهت تعمیم و گسترش نقاط قوت به جهان اسلام و اثرگذاری بیشتر و مؤثرتر در نظام علم و فناوری جهان اسلام به بحث گذاشته می‌شود.

کلید واژگان: نظام علم و فناوری، آینده نظام علم و فناوری، آسیب‌شناسی نظام آموزشی،

دانشگاه‌های آینده

سنخ‌بندی چرایی فروپاشی تمدن‌های بشری از دیدگاه اسلام

طاها عشایری^۱، دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران

محمدجوآهری^۲، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

چکیده

تمدن چکیده معرفت، دانش و اخلاق بشری و بیانگر هویت، اخلاق، مدنیت و توسعه جامعه است که در فرآیند تاریخی خود را نمایان می‌سازد. تمامی کوشش‌ها و تفکر انسان‌ها در امر تمدن تحقق و شکوفا می‌شود. تمدن‌ها سه مرحله زایش، بلوغ و فروپاشی را طی نموده و در این مسیر از تحولات فرهنگی، سیاسی، دینی، اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی تأثیر می‌پذیرند. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش، چرایی فروپاشی تمدن‌های بشری از نگاه اسلام است که با متکی بر روش نظری یعنی مطالعات کتابخانه‌ای، رویدادهای تاریخی مستند و منابع علمی است.

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که پایه و اساس ماندگاری یک تمدن متکی بر اخلاق، فرهنگ و دانش غنی، تمدن تعامل‌گرا، نشاط اجتماعی و شفافیت، پاسخگویی و اتکا بر قوانین اجتماعی و احترام به هنجارها و آداب دینی بوده است. تمدن‌ها همیشه زنده و پویا نمی‌مانند و سرانجام، مسیر انحطاط را در پیش می‌گیرند که حوادث تلخ و فراز و نشیب آنها در آیات الهی، نهج‌البلاغه، مطالعات و اسناد اسلامی مشهود است. در این میان، عمده‌ترین علل فروپاشی تمدن‌ها عبارت‌اند از: خودباختگی معنوی، رواج بی‌عدالتی، افزایش فاصله اجتماعی، زوال اعتماد سیاسی، بی‌اعتمادی به مدیریت حاکمان، تفرقه و نزاع قومی، تضاد عقیدتی و فرهنگی، فساد اجتماعی، نپیوتیسم، تبعیض و توزیع نابرابر منابع کمیاب، عدم شفافیت اقتصادی سیاسی، عدم پاسخگویی و فقدان حق اظهارنظر، رواج فقر و فحشا، زوال اخلاق مدنی، دین‌گریزی، مصرف‌گرایی و از بین رفتن طبقه متوسط فعال (بی‌طبقگی جامعه) و احساس ناامنی هستند.

کلیدواژه‌ها: تمدن، فروپاشی، الگوی اسلامی، اخلاق، دین، سقوط

1 _ t. ashayeri@gmail.com

2 _ Yang.man80@gmail.com

سنگال: اقتصاد نوظهور غرب افریقا (امیدها و چالش‌ها)

میترا راه نجات^۱، استادیار دانشگاه علامه طباطبایی

از جمله کشورهای مسلمان غرب افریقا، سنگال است که پس از استقلال از فرانسه در سال ۱۹۶۰، تاکنون سه دوره گذار سیاسی مهم را پشت سر گذاشته است و امروز یکی از باثبات ترین کشورهای آفریقایی محسوب می‌شود. سنگال که از سال ۲۰۱۲ مسیر تبدیل شدن به اقتصاد نوظهور را طی می‌کند، در سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۴ رشد ۳۰ درصدی، در سال ۲۰۱۵ رشد ۶ درصدی، در سال ۲۰۱۶ رشد ۶/۲ درصد و در سال ۲۰۱۷ رشد ۷/۲ درصد را تجربه کرده است. طی کردن این مسیر توسعه با تکیه بر چهار مزیت نسبی مهم سنگال تحقق یافته است: ثبات سیاسی برای سرمایه‌گذاران، تعداد قابل توجه مهندسیین آموزش دیده، زیر ساخت‌های خوب، ارتباطات و هزینه تولید پایین.

در حالی سنگال گام‌های بلند به سوی توسعه بر می‌دارد که با چالش‌های مهمی همچون: فقر و بی‌سوادی بیش از نیمی از جمعیت کشور، فقدان ذخایر مهم انرژی، فقدان دسترسی به آب آشامیدنی مناسب، نرخ بیکاری بالا، وجود بیماری‌های تیفوس و مالاریا مواجه است. این مسأله زمینه‌ای شد تا مقاله حاضر درصدد یافتن پاسخ برای این سوال برآید که کدام استراتژی اقتصادی به سنگال کمک خواهد کرد تا با فائق آمدن بر چالش‌های اقتصادی خود بتواند به توسعه پایدار دست یابد؟ فرضیه اصلی مقاله حاضر آن است که اقتصاد دیجیتال بهترین استراتژی اقتصادی برای تداوم توسعه اقتصادی سنگال خواهد بود. این مقاله با تمرکز بر داده‌های اقتصادی سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ به روش توصیفی - تحلیلی فرضیه خود را مورد آزمون قرار خواهد داد.

شناسه راهبردی مدارس ابتدایی نخبه‌پرور و نخبه‌گرا در راستای افق ۱۴۱۴ با تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

حسین یزدی^۱، کارشناسی، دانشگاه امام صادق علیه السلام دانشکده مدیریت

چکیده

امر تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش به مثابه یک امر مهم در ساختار هر کشوری مورد نظر قرار می‌گیرد. در این راستا بر آن شدیم تا در راستای تحقق چشم‌اندازهای کلان در افق ۱۴۱۴ به بررسی شاخص‌های یک نظام آموزشی در این راستا حرکت کنیم. روش تحقیق ما روش تحقیق کتابخانه‌ای بوده است و جهت‌گیری ما تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در راستای نخبه‌پروری می‌باشد. به همین منظور از راهبردهای استراتژیک نیز برای حل بهتر این مسأله و حرکت به سمت افق‌های کلان ۱۴۱۴ بهره جستیم و شاخصه‌های یک مدرسه ابتدایی نخبه‌پرور را مورد بررسی و دقیق‌سازی قرار دادیم. در این راستا استفاده از راهبردهای مدیریتی در راستای ساخت شناسه راهبردی مدارس نخبه‌پرور را آماده ساختیم. نکته دیگر تأکید بر مدارس نخبه‌پرور با تأکید بر مباحث عادلانه بودن این مدارس در نظام کلان آموزشی می‌باشد. این مورد را در مقالات بعدی باید مورد بررسی و دقیق‌سازی قرار داد. نتیجه این مباحث نیز راهبردی در حوزه کهاد آموزش و پرورش و سیاست‌گذاری مدارس نخبه‌پرور می‌باشد. که در قدم‌های بعدی در راستای خط‌مشی‌گذاری و راهبردهای مؤثر مورد استفاده قرار بگیرد.

کلیدواژه‌ها: نخبه‌پروری، مدرسه ابتدایی، افق ۱۴۱۴، راهبردهای

شیوخ خلیج فارس؛ میزبان بیداری چهارم عربی در خاورمیانه در حال گذار؟

سید محمد هوشی سادات^۱، استادیار گروه مطالعات منطقه‌ای دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

جهان عرب هم‌زمان با افول و فروپاشی امپراتوری عثمانی، سه موج بیداری را تاکنون پشت سر گذارده است که بیداری نخست عربی که مقدمات آن از نیمه قرن نوزدهم فراهم شده بود، متعاقب جنگ جهانی اول و با هدف کسب استقلال کشورهای عربی از امپراتوری ترکان به اوج رسید. در موج دوم که پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفت، کشورهای عرب منطقه خاورمیانه با رویکرد پان‌عربیسم و وحدت عربی به دنبال رهایی از سلطه استعمار بودند. دو موج مذکور فرهنگ نخبه‌گرایانه سیاسی را بر جهان عرب حاکم ساخت که به ویژه با حمایت‌های خارجی به اقتدارگرایی انجامید. موج سوم بیداری اعراب که از اواخر سال ۲۰۱۰ ایجاد شد، نوعی تلاش بیشتر به منظور احیای ارزش‌های اسلامی، کرامت انسانی و هویتی در ابعاد گوناگون مبتنی بر ارزش‌ها و هنجارهای شکل گرفته به شمار می‌رفت. در حالی که امواج اول و دوم بیداری عرب بر محور قومیت‌گرایی و ملی‌گرایی رادیکال عربی استوار بودند، موج سوم با هدایت جوانان و با ماهیت داخلی، دوران جلوه فرهنگ سیاسی مشارکتی، کسب آزادی‌های سیاسی و اجتماعی به همراه احقاق حقوق اقتصادی و مدنی، همچنین احیای هویت مذهبی محسوب می‌شد. اگرچه پادشاهان محافظه‌کار عرب منطقه، به‌ویژه شیوخ خلیج فارس، به دنبال تسری موج سوم به این منطقه از خود مقاومت نشان داده‌اند، به نظر نمی‌رسد در چشم‌انداز آتی علی‌رغم شرایط متفاوت اقتصادی این شیخ‌نشین‌ها در مقایسه با جمهوری‌های چپ‌گرای عربی، قادر باشند با موج چهارم بیداری عربی مقابله کنند که البته با سه موج پیشین بیداری نیز تفاوت‌هایی در عرصه‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: بیداری اول عربی، بیداری دوم عربی، بیداری سوم عربی، بیداری چهارم عربی،

خاورمیانه، خلیج فارس

ضرورت پیوند میان مدرنیته و هویت اسلامی و رابطه آن با صلح در جهان اسلام

دکتر رامتین رضایی، دکترای روابط بین الملل از دانشگاه خوارزمی و عضو کمیته روابط بین الملل انجمن علمی مطالعات صلح ایران

چکیده

مسئله صلح در جهان اسلام از این حیث حائز اهمیت است که همواره جنگ و خشونت در کشورهای اسلامی و میان کشورهای اسلامی بیش از سایر جنبه‌ها مورد توجه قرار گرفته است. مفروض اساسی این نوشتار بر این باور است که اصولاً مسئله خشونت و تعارض به شکل امروزین آن در سرزمین‌های اسلامی پدیده‌ایست که با ظهور مدرنیته و ورود آن به جهان اسلام خصوصاً از قرن نوزدهم به بعد آغاز گردیده است. به عبارت بهتر و به باور این نوشتار، جنگ‌ها و منازعات خونین حال حاضر در جهان اسلام بیش از هر عامل دیگری نتیجه تعارض میان مدرنیته و هویت اسلامی است. بنابراین برای دستیابی به صلح در جهان اسلام باید ضمن پذیرش مقتضیات جهان مدرن به عنوان یک ضرورت، هویت اسلامی را نیز در تناسب با آن اما با تأکید بر حفظ و صیانت از این هویت تعریف نمود.

این نوشتار در پی پاسخ به این سوال است که: هویت اسلامی چگونه می‌تواند به صلح در جهان اسلام منتهی گردد؟ در پاسخ این فرضیه طرح می‌شود که: هویت اسلامی از طریق پذیرش مقتضیات مدرنیته به عنوان یک ضرورت اما با تأکید بر صیانت از این هویت، می‌تواند در جهان اسلام صلح برقرار سازد.

کلیدواژه‌ها: مدرنیته، هویت اسلامی، صلح

طیف‌بندی الگوهای برتر جنگ احتمالی آینده

فتح‌الله. کلانتری، دکترای علوم دفاعی راهبردی و پژوهشگر جنگ آینده

چکیده

جنگ آینده یک نوع پارادایم (مدل) و جنگ محسوب نمی‌شود بلکه باید آن را یک رویکرد یا نگاه متفاوت به تعاریف جنگی تلقی کرد. الگوهای جنگ آینده دارای یک وجه مشترک هستند و آن این که تغییر شکل جنگ را طی یک فرایند تکوینی و براساس نقاط عطف مهم مورد بررسی قرار می‌دهند. اما هر یک از این الگوها دارای مبنای خاصی برای مرحله بندی سیر تکامل جنگ هستند که همین امر توصیف آنها را تا حدی از یکدیگر متمایز می‌سازد. هدف اصلی این تحقیق، تبیین رویکردهای و الگوهای حاکم بر جنگ احتمالی آینده و طیف‌بندی توان طرفین درگیر است که به صورت تمام‌شمار و از طریق مصاحبه عمیق با خبرگان و صاحب‌نظران که ۳۰ نفر هستند انجام شده است، این پژوهش به روش زمینه‌ای موردی انجام گردیده و از نوع توسعه‌ای - کاربردی می‌باشد، روش جمع‌آوری اطلاعات میدانی و کتابخانه‌ای بوده و با استفاده از روش‌های تحلیل خبرگی، تحلیل شده است.

نتایج حاصله حکایت از آن دارد که در جنگ آینده هم‌مطرازی و ناهم‌مطرازی جنگ ارتباط معناداری با میزان بازدارندگی و شدت درگیری دارد. تعداد ۱۴ الگو یا پارادایم جنگی در آینده وجود دارد که متاثر از ۹ روند و ۸ پیشران می‌باشد. با توجه به رویکردهای موجود، الگوهای نوظهور جنگ آینده عبارتند از: جنگ سایبری، الگوی برتر رویکرد شناخت‌محوری است، جنگ نامتعارف، الگوی برتر رویکرد آرمان‌طلبانه است، جنگ مقاومت، الگوی برتر رویکرد ایده‌محوری است.

کلیدواژه‌ها: جنگ آینده، روندها، پیشران‌ها، تأثیرمحور، ایده‌محور، پارادایم

ظرفیت گردشگری مذهبی در تقریب بین مذاهب

علی‌اکبر کهندانی^۱، کارشناسی ارشد، کارشناس جنوب شرق آسیا - علوم سیاسی - روابط بین‌الملل

چکیده

گردش در ادبیات اسلامی با عنوان سیر بیان شده است و هدف از آن در دو قالب معنوی (عبرت و پندآموزی)، مادی (تجارت)، سیاسی و... قابل بررسی می‌باشد. گردشگری مذهبی با نگاه حداکثری می‌تواند راهی در جهت تقریب بین مذاهب باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ایران علاوه بر اینکه در جذب گردشگر شیعه با توجه به وجود بارگاه ملکوتی و منور ثامن الحجج (ع) و حضرت معصومه (س) از ظرفیت خوبی برخوردار است در جذب گردشگر از سایر مکاتب و مذاهب اسلامی همچون شیعیان زیدی و اهل تصوف به جهت وجود اماکن مقدس اینان می‌تواند موفق باشد. این پژوهش درصدد است تا با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه‌های صورت گرفته با پیروان سایر مکاتب، ضمن بیان نقش و جایگاه صنعت توریسم در رشد اقتصادی ضمن بررسی ظرفیت‌های موجود در گردشگری مذهبی در ایران با رویکرد تقریبی به ارائه راهکار بپردازد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، تقریب، تصوف، زیدیه، مذهبی

ظرفیت نظامی و دگرگونی در امنیت نظامی در خاورمیانه

دکتر عبدالرسول دیوسالار^۱، دکترای تخصصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

دکتر مشکات اسدی^۲، دکترای تخصصی، دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات تهران

مهدی پاک‌نیا

چکیده

هدف این مقاله بررسی عامل ظرفیت نظامی بر تحول امنیت نظامی در خاورمیانه است. به این منظور چهار مولفهٔ سنجش ظرفیت نظامی شامل دکترین و استراتژی، قدرت تولید و تکثیر تسلیحات، استعداد نیروها و سازماندهی و دسترسی به فناوری نظامی پیشرفته را بر روی مهم‌ترین بازیگران منطقه‌ای (عربستان، ترکیه و رژیم صهیونیستی) و جهانی (روسیه و آمریکا) به صورت مجزا مورد مطالعه قرار گرفته شده است. تحلیل روندها و الگوی تحول ظرفیت نظامی براساس مؤلفه‌های فوق نشان می‌دهد که امنیت نظامی در خاورمیانه تحت تأثیر شش نیروی کلیدی شکل‌گیری انباشت توان نظامی در قدرت‌های منطقه‌ای، اتخاذ دکترین دفاع پیش‌دستانه توسط قدرت‌های منطقه‌ای، اشاعهٔ کنترل‌نشدهٔ فناوری‌های نظامی میان قدرت‌های منطقه‌ای، استراتژی بازدارندگی منطقه‌ای آمریکا، بازیابی توان رزمی روسیه در اجرای عملیات‌های محدود و نیمه محدود مدرن و کاهش مزیت رقابتی ایران در به کارگیری نامتقارن شبه نظامیان غیردولتی و جنگ‌های هیبریدی قرار گرفته و این تحول در ظرفیت نظامی بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شکنندگی امنیت نظامی و آستانه‌ای کردن موازنهٔ نظامی در خاورمیانه را در پی داشته است.

کلیدواژه‌ها: امنیت نظامی، خاورمیانه، ظرفیت نظامی

1 - masadi1362@yahoo. com

2 - adivsallar@gmail. com

ظرفیت‌های راهبردی جهان اسلام در هندسه جهانی قدرت

جواد معدنی^۱، کارشناسی ارشد علوم سیاسی

چکیده

فضای چندگفتمانی و چندپارگی، ورود قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی به بازی ائتلاف قدرت یا ائتلاف گفتمانی و تلاش آنها برای بازسازی و برسازی خود به منظور کسب سهم بیشتر در نظام آتی بین‌الملل، حکایت از آن دارد که جهان در این پیچ تاریخی، آباستن شکل‌گیری نظامی سیال و شاهد تغییراتی در دوران گذار از نظام بین‌الملل وستفالیایی به عصر پسوستفالی است. با افول قدرت‌های جهانی و هژمونی غرب و به ویژه ایالات متحده آمریکا در سال‌های اخیر از یک طرف و رشد قدرت‌های منطقه‌ای از طرف دیگر، تحول و تغییر در مناسبات قدرت در سطح بین‌الملل مشهود و ظهور یافته است و چندجانبه‌گرایی در حال شکل‌گیری است و نشانه‌های بروز نظام نوین چندوجهی در مقابل نظام یک‌جانبه‌گرایی سلطه، اکنون برجسته شده است. جهان اسلام که نقطه مرکزی آن در منطقه جنوب غرب آسیا واقع شده است از جمله تمدنی است که از ظرفیت‌های ژئواستراتژیک، ژئوکالچر، ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده که می‌تواند آن را در معادلات و مناسبات بین‌المللی در جایگاه شایسته‌ای قرار دهد و وضعیت آن را ارتقاء دهد.

بنابراین تلاش شده ظرفیت‌های متعدد جهان اسلام مورد بررسی قرار گیرد و تحقیق انجام شده در پی پاسخ به این موضوع است که جهان اسلام دارای چه منابعی از قدرت است که می‌تواند بر ارتقاء و تکوین قدرت آن تأثیر گذاشته و سبب نقش پررنگ جهان اسلام در معادلات جهانی گردد. شایان ذکر است که گردآوری داده‌ها نیز عمدتاً از طریق کتابخانه‌ای و بانک اطلاعاتی صورت گرفته و از روش توصیفی تحلیلی استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، ژئواستراتژیک، ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک، ژئوکالچر، قدرت جهانی

عضویت فلسطین در دیوان کیفری بین‌المللی؛ بیم‌ها و امیدها

ابوالفتح خالقی^۱، دکترای تخصصی، استادیار، دانشیار گروه حقوق جزا دانشگاه قم

احسان سلیمی^۲، دانشجوی دکترا، مربی، دانشگاه قم

چکیده

تلاش جامعه جهانی برای عضویت فلسطین در دیوان کیفری بین‌المللی سرانجام به ثمر نشست و فلسطین از تاریخ اول آپریل ۲۰۱۵ به عنوان یکی از اعضای دیوان کیفری بین‌المللی شناخته شد. این عضویت از یک سو موجب نگرانی تعقیب دولت فلسطین تحت تأثیر پروپاگاندای رسانه‌ای، اثرگذاری سوء شورای امنیت بر جریان عدالت و تضعیف رویکرد دفاعی فلسطین می‌شود و از سوی دیگر از این جهت که امکان تعقیب رژیم صهیونیستی را فراهم آورده و موجب دستیابی به صلح حداقلی می‌شود امید بخش است. این پژوهش متکفل سنجش چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از عضویت فلسطین در دیوان بین‌المللی است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نگرانی از عضویت فلسطین در دیوان بین‌المللی چندان موجه نیست و این اقدام به مثابه نخستین موضع فعال برای استمداد و دادخواهی از گذر سازوکارهای حقوق بین‌الملل در مقابل موضع انفعالی گذشته قابل دفاع است.

کلیدواژه‌ها: دیوان کیفری بین‌المللی، صلح، عدالت، فلسطین، جهان اسلام

1- a.xaleghi@yahoo.com

2- ehsansalimi1367@yahoo.com

عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت با ارائه الگویی منطقه‌ای محور موازی امنیت

روح‌الله پورطالب^۱، دانشجوی دکترا، دانشگاه تهران مرکز - جغرافیای سیاسی

چکیده

ویژگی راهبردی منطقه غرب آسیا موجب گردیده است که دولت‌های این منطقه برای کسب قدرت تلاش فراوانی داشته باشند. افزایش قدرت این کشورها برای آنها اقتدار، گسترش حوزه نفوذ، منافع و تأثیرگذاری را در موارد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ابعاد منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی به همراه خواهد داشت. در همین راستا که ایران نیز یک قدرت منطقه‌ای در غرب آسیا می‌باشد، بی‌شک عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی از حول محور همسویی با مستکبرین از جمله آمریکا و اسرائیل در قبل از انقلاب به همراهی با مستضعفین در حوزه کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و حول گفتمانی با عنوان مقاومت تغییر موضع داده است. با این اوصاف سال‌هاست که منطقه غرب آسیا درگیر دغدغه‌های امنیتی به لحاظ بافت جغرافیایی و کشورداری است، از این بین کشورهای ایران، عراق، سوریه و لبنان به دلیل اینکه در یک خط موازی محور مقاومت قرار دارند به خوبی توانسته‌اند رویکرد مناسبی در حفظ امنیت کشورهای خود حفظ کنند و با به وجود آمدن گروه‌های تروریستی در سوریه و عراق، ایران به طور جدی توانست با حضور مستشاران خود در این مناطق امنیت خود را حفظ و برای برقراری امنیت در کشورهای سوریه و عراق تلاش کند. سوالی که در این پژوهش به دنبال پاسخ دادن به آن هستیم چنین مطرح می‌شود که برای مقابله با توسعه‌طلبی‌های رژیم صهیونیستی در منطقه غرب آسیا چه الگوی امنیتی می‌توان در این زمینه ارائه داد؟

کلیدواژه‌ها: عمق راهبردی، ایران، استراتژی، امنیت، محور مقاومت

عنوان: آینده‌پژوهی جبهه فرهنگی مقاومت اسلامی در غرب آسیا

سیدعبدالرسول علم‌الهدی^۱، استادیار گروه اندیشه و مطالعات فرهنگی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

چکیده

شکل‌گیری ایده مقاومت اسلامی بعد از آغاز نهضت انقلاب اسلامی ایران در ملت‌های مسلمان غرب آسیا در برابر نظام سلطه و صهیونیسم، سبب تغییرات فرهنگی در جوامع اسلامی شده است. هدف این مقاله، دستیابی به گفتمان آینده جبهه فرهنگی جهان اسلام با توجه به تغییرات فرهنگی متأثر از انقلاب اسلامی ایران در جوامع غرب آسیاست. برای این کار، با روش تحلیلی - توصیفی ضمن بررسی اسناد، اخبار و تحلیل‌های مرتبط با کشورهای عراق، سوریه، لبنان و یمن که ظهور گفتمان مقاومت اسلامی در آنها رخ داده در مصاحبه با ۶ نفر از نخبگان فرهنگی جهان اسلام با روش سناریونویسی به ترسیم آینده‌های محتمل برای جبهه فرهنگی جهان اسلام پرداخته شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دو مؤلفه پیروزی‌های سیاسی جبهه مقاومت اسلامی و ظهور اختلافات فرهنگی داخلی در این کشورها به عنوان عدم قطعیت در آینده فرهنگی است که وضعیت‌هایی را در ابعاد دیپلماسی فرهنگی، سیاست‌های ارتباطات میان فرهنگی، دینداری و هویت انقلابی به وجود می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: غرب آسیا، جبهه فرهنگی، مقاومت اسلامی، انقلاب اسلامی

عوامل عمده و کلیدی وقوع انقلاب و کودتا در خاورمیانه عربی با روش دلفی فازی

علی بغیری^۱، عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)

هادی تاجیک، عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

از دیدگاه برخی از صاحب‌نظران بسیاری از تحولات واقع شده در دهه اول و دوم قرن بیست و یک خاورمیانه انقلاب است. با این حال، اگر انقلاب را در معنای دقیق و سنتی آن تعریف نمائیم و میان انواع مختلف بی‌ثباتی تمییز قائل شویم، نمی‌توان نام انقلاب را جز بر تعداد معدودی از تحولات و آن هم با اما و اگر عنوان نمود. از طرف دیگر، همواره ریسک وقوع انقلاب در این منطقه زیاد بوده است و همین موضوع می‌تواند ضرورت توجه و بررسی دائم این تحول را خاطر نشان سازد. کودتا نیز تحول دیگری است که البته، برخلاف انقلاب، بارها به وقوع پیوسته است. نکته آن است که برخی از کودتاهای این منطقه بعد از مدتی ویژگی‌های انقلاب را به خود گرفته‌اند و از این رو با مشارکت توده همراه گشته‌اند. لذا، در بسیاری از مواقع خطوط تمییز میان کودتا و انقلاب کمرنگ می‌شوند. این مسئله ضرورت بررسی کودتا را نیز دوچندان ساخته است. از میان سؤالات مختلف، چرایی وقوع این تحولات همواره یکی از سؤالات مهم بوده است. این اثر با مطالعه خاورمیانه عربی در بازه زمانی ۲۰۱۵ - ۱۹۹۲ و با بهره بردن از کارشناسان ایرانی در تکنیک دلفی فازی، به ترتیب ۶ و ۴ عامل را به عنوان عوامل عمده و کلیدی وقوع انقلاب و کودتا شناسایی نمود. عوامل کلیدی تنها ۲۰ درصد از کلیه عوامل هستند که بر وقوع تحولات مذکور تأثیرگذاری ۸۰ درصدی دارند.

کلیدواژه‌ها: انقلاب، کودتا، خاورمیانه عربی، دلفی فازی، عوامل کلیدی.

قدرت‌های منطقه‌ای و آینده جهان اسلام

زهرا خلیلی^۱، کارشناسی ارشد

علیرضا رجب^۲، دانشجوی کارشناسی، علوم سیاسی پیام نور غرب

چکیده

خاورمیانه از دیرباز محل کشمکش قدرت‌های بزرگ با سیاست تنش‌زایی بوده زیرا تأمین منافع با عدم ثبات حاصل می‌شد. حوادث نظام بین‌الملل و تغییرات حاصله همچون انقلاب ۵۷، چرخش بزرگی در بازیگران به وجود آورد. با خروج قدرت‌های بزرگ کشورهای مستعد ایران، عربستان و ترکیه فرصت تبدیل به قدرت‌های منطقه‌ای پیدا کرده و به تدریج قدرتمند شده و اثرگذار بر جریان‌ات منطقه شدند. بازی قدرت‌های منطقه که مواضع متضاد داشته و در صحنه بین‌المللی یارگیری‌های متعارضی داشتند آینده جهان اسلام را در ابهام قرار داده‌اند. رقابت ایران با مبانی مهدویت و عربستان با مبانی سلفی، آینده جهان اسلام را در دو مسیر کاملاً متفاوت قرار داده که با موفقیت هر کدام، این چشم‌انداز تغییرات محسوسی خواهد کرد. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به دنبال پاسخ این سؤال است که در صورت برتری یکی از دو کشور ایران و عربستان آینده جهان اسلام چه خواهد بود؟ فرضیه این است که اگر جمهوری اسلامی ایران بر منطقه چیره شود، با تقویت محور مقاومت و تمرکز بر بازپس‌گیری فلسطین، جهان اسلام قدرتمندتر شده و وزنه‌ای سنگین در معادلات جهانی خواهد بود و در صورت تسلط عربستان، با واگذاری فلسطین و تکیه بر قدرت‌های بین‌المللی، جهان اسلام از رکن قدرت خواهد افتاد و توان تأثیرگذاری خود را از دست داده و مضمحل خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: ایران، عربستان، آینده اسلام، بازی قدرت‌های منطقه‌ای

1 - zahra. rajab. 313@gmail. com

2 - alireza. khalili. 313@gmail. com

قدرت‌های منطقه‌ای و آینده جهان اسلام

مائده ارکان^۱، پژوهشگر ارشد مسائل بین‌الملل

چکیده

کشورهای مهم جهان اسلام - ایران، ترکیه و عربستان سعودی - با سه گفتمان شیعی، اخوانی و وهابی هر یک در صدد تأثیرگذاری بر مسلمانان و کسب رهبری جهان اسلام هستند. سه کشوری که با سیاست‌های خود تلاش می‌کنند با ایجاد نظم نوین منطقه‌ای، هژمون مسلط بر جهان اسلام شوند. ایران با داشتن ذخایر عظیم انرژی، موقعیت مهم ژئوپولتیکی و استراتژیکی، تأکید بر دین و انقلاب اسلامی، عربستان سعودی با منابع بزرگ نفتی، حرمین شریفین و زادگاه اسلام و ترکیه به دلیل اهمیت استراتژیکی و گفتمان نوعثمانی‌گرایی هر یک سیاست‌های خاص خود را در منطقه اعمال می‌کنند. این سه رقیب تلاش می‌کنند وزن‌شان را در معادلات منطقه و جهان از طریق افزایش قدرت اقتصادی، قدرت سیاسی و فرهنگی افزایش دهند تا بر تصمیمات جهان اسلام تأثیرگذار باشند. در این مقاله به دنبال پاسخ به این پرسش هستیم که آینده جهان اسلام چگونه توسط قدرت‌های منطقه‌ای که با یکدیگر سازگاری ایدئولوژیک ندارند، رقم خواهد خورد. از دیدگاه آینده‌پژوهی، شناخت و معرفت از روندهای مستمر در منطقه جهان اسلام باعث تأثیرگذاری بر این جهان خواهد بود. در واقع آینده جهان اسلام وابسته به این است که قدرت‌های اسلامی و امت مسلمان در چارچوب اندیشه‌ها و خواست‌های خود چه تصمیمات می‌گیرند و چه اقداماتی را در این راستا انجام خواهند داد.

کلیدواژه‌ها: قدرت‌های منطقه‌ای، ایران، ترکیه، عربستان سعودی، آینده جهان اسلام

کنش‌های سازمان یافته مجازی و مدیریت افکار عمومی در جهان اسلام

سعید سالاری^۱، دانشجوی دکترا، تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشکده الاهیات، دانشگاه تهران - مربی

چکیده

معرفی: کنش‌های سازمان یافته مجازی آن دسته از تحرکاتی هستند که به صورت نظام‌یافته و با هدفی مشخص به جهت‌دهی افکار عمومی در موضوعی خاص مبادرت می‌کنند. این دسته از اقدامات ذیل مقوله پروپاگاندا قرار می‌گیرند. در زمان حاضر و با سیطره بی‌مانند فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بر اطلاع‌رسانی و تزریق اطلاعات به طبقات مختلف جامعه، پیاده‌سازی و اجرای کنش سازمان‌یافته مجازی سرعت، سهولت و قدرت دو چندان یافته است. هدف: این پژوهش قصد آن دارد تا به معرفی و رفتارشناسی برخی کنش‌های سازمان یافته مجازی در گستره جهان اسلام و تأثیر و نتیجه عمل آنها بر افکار عمومی بپردازد.

روش: شیوه این پژوهش مبتنی بر تحلیل گزارش‌های منتشره و همچنین داده‌کاوی مستقیم مجازی است.

یافته: تحلیل و بررسی گزارش‌های منتشره در کنار داده‌های پیمایشی مجازی نشان می‌دهد که این مسأله یعنی کنش سازمان یافته تکنیکی مؤثر در دست کشورها و گروه‌های مختلف سیاسی و مذهبی در جهان اسلام است که بدان وسیله بسیاری اهداف خود را در حوزه همراه‌سازی مردم سرزمین خود یا سرزمین هدف به کار می‌بندند. نمونه‌هایی مؤثر در این حوزه فعالیتی را می‌توان در جریان جداسازی جزایر تیران و صنایع از مصر، مقابله با جریان صحرای غربی، حراست از وجه محمد بن سلمان و... مشاهده کرد.

کلیدواژه‌ها: کنش سازمان یافته، ارتش مجازی، افکار عمومی، جهان اسلام مجازی

مبانی اسلامی و ناکارآمدسازی نفوذ در فرآیند پیدایش امت واحده

محمدباقر عباسی^۱، کارشناسی ارشد، پژوهشگر، دانشگاه امام حسین (علیه السلام). - علوم سیاسی

محمد معماریافتخاری^۲، دانشجوی دکترا، مربی

چکیده

تکوین امت واحده اسلامی، مقدمهٔ ایجاد تمدن بالندهٔ اسلامی است. ایجاد امت واحده نیز برای خود ملزوماتی دارد؛ مجموعه‌ای از بایسته‌ها و نبایسته‌ها، شایسته‌ها و نشایسته‌ها. بررسی همهٔ این عوامل نیازمند یک تحقیق جامع است. یکی از نبایسته‌ها در تکوین امت واحده اسلامی، مسئله نفوذ است که برای دشمن حکم بایسته را در برابر تمدن بالندهٔ اسلامی دارد. در صورتی که مبانی اسلامی به دقت در مقام نظر بررسی و در مقام عمل، اجرایی گردد، عملیات نفوذ دشمن با شکست مواجه خواهد شد. حاصل این شکست نیز نیل به آماج تمدنی است. ضعف مبانی، سبب پیدایش جریان‌های تکفیری و رواج آنان در بین عوام است. از این رو؛ یکی از غایت‌های نفوذ در برابر پیدایش امت واحده، ترویج جریان تکفیر است. پژوهش حاضر تلاشی است در بررسی نقش مبانی اسلامی برای ناکارآمدسازی فرآیند نفوذ دشمن. لذا ضرورت دارد که به بررسی مبانی اسلامی به‌مثابه یک حقیقت فراراهبردی و تمدنی، پرداخته شود. این نوشتار تلاش دارد تا با جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و بررسی آنان به صورت توصیفی - تحلیلی، نقش مبانی اسلامی را در برابر نفوذ بیان نماید. این پژوهش و پژوهش‌های مشابه، هم در مراکز علمی و هم در مراکز راهبردی، کاربرد فراوان دارند.

کلیدواژه‌ها: مبانی، فرآیند، امت واحده، اسلام، نفوذ

1 - oruj313@gmail.com

2 - m. memar80@gmail.com

مبانی نظری نقش ایران اسلامی و جهان اسلام در آینده هندسه قدرت جهانی

محمدجواد پیرمرادی^۱، دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

چکیده

انقلاب اسلامی به تعبیر فوکو انقلابی به نام خدا و متفاوت با انقلاب‌های دیگر دنیا بود و از اول هدفش تحول در ساختار قدرت جهانی بوده است. به طوری که در گام نخست ابرقدرت شرقی را به لحاظ نظری شکست داد و در عمل از نقشه جهان محو کرد و با اخراج آمریکا از ایران هیمنه ابرقدرتی‌اش را در سطح جهان و منطقه به چالش کشید. البته ماهیت انقلاب اسلامی همین است: چون از جنس انقلاب انبیاء است. فلسفه بعثت انبیاء مبارزه با طواغیت زمانه برای برداشتن موانع عبودیت خدا و ایجاد حیات طیبه است. این یعنی تحول در ساختار قدرت در کل جهان. امام انقلاب اسلامی بر اساس همین منطق اندیشه صدور انقلاب و وحدت مسلمین را مطرح و حق و توی ابرقدرت‌ها، قانونی کردن ستمگری مثل اشغال فلسطین را به چالش کشید، دفاع از مظلوم را از اصول قانون اساسی قرار داد چون هدفش بزرگ‌تر از اسقاط دست نشانده آمریکا در ایران بود. نبرد آینده که به تعبیر هانتینگتون تمدنی فرهنگی است بین تمدن اسلامی به رهبری ایران اسلامی با تمدن غرب به رهبری آمریکاست. رهبری آینده جهان متعلق به فرهنگی است که آسیب‌های فرهنگ و تمدن غرب را نداشته باشد.

مهم‌ترین پرسشی که این مقاله با روش تحلیل عقلانی پاسخ داده، این است که انقلاب اسلامی برای رسیدن به هدف کلان بعثت و تحول در ساختار نظام جهانی موجود و حذف فرهنگ طواغیت از چه الزامات و امکانات نظری و عملی برخوردار است و راهبردها و تاکتیک‌های عملیاتی و میدانی و برنامه‌های آینده انقلاب بر چه پایه‌های نظری استوار است.

کلیدواژه‌ها: ایران، جهان اسلام، هندسه قدرت

مبانی، اهداف و الزامات (راهکارهای) احیاء و مرجعیت حقوق بشر اسلامی مبتنی بر رهنمودهای مقام معظم رهبری

اکبر طلابکی، دکترای تخصصی، استادیار، مرکز مطالعات عالی انقلاب اسلامی دانشگاه تهران

چکیده

مقام معظم رهبری طی سالیان اخیر بر مسأله لزوم احیاء حقوق بشر اسلامی به ویژه در دیدار با مسئولان قوه قضائیه تأکید نموده‌اند. این مقاله درصدد است مبانی، اهداف و الزامات این راهبرد رهبر انقلاب اسلامی را با استفاده از فقه، قانون اساسی، بیانات و برخی راهکارهای ارائه شده از سوی ایشان، به منظور ارائه به نخبگان و نیز دستگاه‌های متولی امر تبیین نماید. از نظر این مقاله، اولاً؛ هدف نهایی رهبر انقلاب اسلامی مرجعیت حقوق بشر اسلامی به نحوی است که معیار رعایت و نقض حقوق انسان‌ها و داوری عملکرد دولت‌ها در سطح بین‌المللی قرار گیرد، ثانیاً؛ حرکت در این مسیر امری ضروری برای نظام اسلامی است چراکه در غیر این صورت مرجعیت حقوق بشر غربی و مقهور شدن کامل کشورهای اسلامی را در دهه آینده شاهد خواهیم بود، این هدف ریشه در مبانی شرعی دارد که در قانون اساسی نیز به صراحت انعکاس یافته است و تحقق آن، نیازمند تهیه نقشه راه و راهبرد مناسب، هم‌افزایی و تقسیم کار برای دستگاه‌های متولی امر در داخل به منظور زمینه‌سازی‌های نظری و اقدامات عملی در عرصه‌های بین‌المللی است.

کلیدواژه‌ها: حقوق بشر اسلامی، مقام معظم رهبری، احیاء و مرجعیت، مبانی شرعی، قانون

اساسی

مخاطرات محیطی و دیپلماسی شهری با تأکید بر گرد و غبار جنوب غرب آسیا

جواد کاویانی‌راد^۱، کارشناسی ارشد، انجمن ژئوپلیتیک ایران

چکیده

در سال‌های اخیر تغییر اقلیم و تغییر الگوی بارش در کلیت خود به کاهش بارش و افزایش گرما منجر شده است. سیاست‌های آبی کشورهای بالادست در شکل کاهش ارسال آب به کشورهای فرو دست معیشت و امنیت آنها را به مخاطره افکنده است. جنوب غرب آسیا در این مدت درگیر کاهش بارش و افزایش تنش کشورهای منطقه بر سر آب بوده است. در این میان، کشور عراق که بخش عمده امنیت آبی آن وابسته به کشورهای پیرامونی و به ویژه کشور ترکیه است. از اوایل دهه هشتاد خورشیدی تا به امروز درگیر بحران آب و خشکیدن تالاب‌های جنوب کشور بوده است. تالاب‌های که امروز به صورت کانون تولید «گرد و غبار» ظاهر شده‌اند. بازتاب‌های این گرد و غبار امنیت زیست محیطی غرب کشور به ویژه استان خوزستان را به شدت متأثر کرده و هزینه‌های مالی و بهداشتی کلانی بر استان و کشور تحمیل می‌کند. با ادامه بحران‌های زیست محیطی، شهروندان کشورهای منطقه به ویژه ایران و عراق این پدیده در امان نیستند. با توجه به این که بیشتر ساکنان این مناطق در شهرها زندگی می‌کنند، مدیران و مسئولین استان خوزستان به مرکزیت اهواز و شهر بصره در جنوب عراق می‌توانند برای فراهم‌سازی امنیت زیست محیطی شهروندان و کاهش اثرات پدیده گرد و غبار از تجربیات شهری یکدیگر در قالب «دیپلماسی شهری» استفاده کنند. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق به شیوه کتابخانه‌ای (کتب، اسناد، نشریات و اینترنت) گردآوری شده و روش‌شناسی حاکم بر متن ماهیتی توصیفی - تحلیلی دارد.

کلیدواژه‌ها: مخاطرات محیطی، دیپلماسی شهری، گرد و غبار، جنوب غرب آسیا، ایران و خوزستان

مدلول‌های فرهنگی، تمدنی آموزه مهدویت در تحقق تمدن نوین اسلامی

دکتر محمدرضا برزویی^۱، استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام

چکیده

آموزه مهدویت بخش مهمی از اندیشه‌ی اسلامی است که می‌تواند از طریق ترسیم یک آینده دست‌یافتنی در شکل دادن به جوهره و روح حاکم بر تمدن نوین اسلامی، نقش آفرین باشد و به مثابه یک «ستاره راهنما»، راهنمای جوامع اسلامی به سوی جامعه کمال یافته و برخوردار از تمدن آرمانی باشد. آموزه مهدویت از عناصر کلیدی در عرصه فکری و فرهنگی انقلاب اسلامی بوده است که افزون بر نقش مهم آن در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی، در استمرار و بقا انقلاب اسلامی نیز نقش مؤثری داشته است. این تمدن جدید اگر الگویی مشخص پیش روی داشته باشد می‌تواند با معیار قرار دادن آن، مسیر و گامهای خود را به سوی آن جهت دهد و همواره موقعیت خود را با آن بسنجد. آموزه‌های مهدویت به دلیل در بر داشتن مدلولهای تمدنی، از این قابلیت و ظرفیت برخوردار است که به مثابه چشم‌اندازی برای تمدن نوین اسلامی مورد توجه قرار گیرد، یعنی می‌تواند پاسخگوی این پرسش باشد که آینده این تمدن چگونه باید باشد. مقاله حاضر با روش «توصیفی - تحلیلی» به دنبال پاسخ به این سؤال خواهد بود که نقش و نسبت آموزه مهدویت در بستر شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی چگونه قابل ترسیم است و مدلولهای فرهنگی، تمدنی آن بر اساس روایات اسلامی چگونه قابل احصاء می‌باشد؟

کلیدواژه‌ها: مهدویت، تمدن اسلامی، تمدن نوین اسلامی، مدلول‌های تمدنی، روایات اسلامی.

مردم‌سالاری دینی راهکار حقوقی جهان اسلام برای گذر از جریان‌های سکولار و بنیادگرایی سلفی

ابراهیم موسی‌زاده، دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

یکی از مهمترین چالش‌های جهان اسلام، رویش و رشد جریان‌های سیاسی عاریتی، غیراصیل و معارض با اصول دینی و فرهنگ اجتماعی - سیاسی مسلمانان بوده است و جهان اسلام از این لحاظ جریان‌های متعدد خرد و کلانی را پشت سر گذاشته است. عصر حاضر جهان اسلام را می‌توان عصر تقابل و معارضه دو جریان عمده «سکولاریسم» و «بنیادگرایی سلفی» نامید که با توجه به اقتضات اسلام و جامعه مسلمانان، هیچ یک از این دو جریان، جریان کامل و مناسبی برای کشورهای اسلامی نمی‌باشند. در مقابل دو جریان مذکور، الگوی «مردم‌سالاری دینی» مطرح می‌شود که احیای جهان اسلام و تأمین خواسته‌ها و نیازهای امت اسلامی و شهروندان کشورهای اسلامی را از طریق اصلاحات مبتنی بر پایه‌های ذاتی اسلامی در کنار پذیرش حاکمیت مردمی، امکان‌پذیر می‌سازد. موضوع اصلی این مقاله، تبیین مردم‌سالاری دینی؛ به عنوان راهکار حقوقی بنیادین برای تأمین مقاصد و اهداف دینی و دنیوی کشورهای اسلامی است که این نوشتار با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی درصدد پاسخ به این سؤال می‌باشد که الگوی «مردم‌سالاری دینی» از چه ظرفیت‌هایی برخوردار بوده و چگونه به ایفای رسالت خود می‌پردازد؟ که اجمال یافته‌های تحقیق این است که مردم‌سالاری دینی مبتنی بر حاکمیت الهی و حاکمیت مردمی بوده و با پذیرش کرامت انسانی، آزادی، مساوات، حق تعیین سرنوشت و سازکارهای مردم نهاد مانند قانون اساسی، انتخابات، شورا، مشورت و اکثریت به ایفای رسالت خویش می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، امت اسلامی، سلفی‌گری، سکولاریسم، مردم‌سالاری دینی.

مصنوعات زیستی، نسل سوم فناوری‌های دگرگون‌ساز و اقتدارآفرین در بیوتکنولوژی و ضرورت‌های پیشرفت در ایران و کشورهای اسلامی

محمد میر دریکوند، استادیار گروه مهندسی علوم زیستی، دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران

چکیده

از سال‌های آغازین قرن ۲۱، نسل جدیدی از فناوری‌های مرزشکن و دگرگون‌ساز در زیست فناوری و مهندسی زیستی پدیدار شده است که این موج سوم تکامل به نام زیست فناوری / زیست‌شناسی مصنوعی معرفی شده است. این حوزه نوپدید مرزشکن و میان رشته‌ای با تلفیق و به کارگیری تخصص‌های مختلف از مهندسی، علوم پایه و بیولوژی به معنای واقعی، توانمندی‌های فناورانه نوپدید و شگفت‌انگیزی در ایجاد نسل جدیدی از موجودات و محصولات با کاربرد در اکثر صنایع از جمله پزشکی، شیمی سبز، پتروشیمی، پلیمر و پلاستیک، کشاورزی، انرژی و محیط زیست، چرم و نساجی و تجهیزات دقیق به وجود آورده است. با توجه به اهمیت و چشم‌انداز این فناوری‌های نسل جدید، برنامه‌ریزی جامع و سرمایه‌گذاری‌های چندین میلیارد دلاری برای پرورش و تأمین متخصصین، راه‌اندازی مراکز علمی اختصاصی با امکانات ویژه و شرکت‌های تحقیق و توسعه صنعتی در تعدادی از کشورهای پیشرفته و در حال توسعه (از جمله هندوستان) طی دهه اخیر انجام شده است. همچنین موفقیت‌های گوناگونی در اثبات ظرفیت‌های فناورانه و تولید محصولات انحصاری نوین با ارزش افزوده بالا بدست آمده است. تولید زیستی نسل جدید محصولات شیمیایی و پتروشیمیایی از جمله لاستیک، پلاستیک و رنگ‌های زیستی دارای ویژگی‌های نوپدید و دوستدار محیط زیست و تخریب پذیر، انرژی‌های زیستی از جمله سوخت‌ها و برق زیستی، درمان‌های نوین، تجهیزات و کیت‌های دقیق و راحت تشخیصی از جمله مواردی است که در کشورهای پیشرفته به ویژه ایالات متحده آمریکا و برخی کشورهای اروپایی در حال تحقیق و توسعه هستند. ماهیت فوق پیشرفته فناوری و انحصارطلبی ذاتی کشورهای پیشرفته و نظام سلطه جهانی در مقابل کشورهای اسلامی و سیاست‌های تحریمی می‌طلبد که جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای اسلامی با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری لازم و همگرا نسبت به توسعه این فناوری‌های نوپدید و

دگرگون‌ساز اقدام نمایند و فرصت را بیش از این از دست ندهند. بنابراین در این گفتگو به بحث پیرامون معرفی توانمندی‌های انحصاری زیست فناوری مصنوعی و چشم‌انداز آینده آن و همچنین ضرورت‌ها و راهکارهای توسعه این حوزه مرزשکن و سرنوشت‌ساز برای همکاری ایران و سایر کشورهای اسلامی پرداخته می‌شود. در ضمن پیشنهاد می‌شود که در فرصت مناسب یک پنل تخصصی با موضوع "تحلیل افق‌های نوین ضروری و اولویت دار مهندسی زیستی و زیست فناوری مصنوعی برای همکاری کشورهای اسلامی" برگزار شود.

کلیدواژه‌ها: مصنوعات زیستی، فناوری، بیوتکنولوژی، کشورهای اسلامی

نسبت جهان اسلام با اقتصاد دیجیتال در افق ۱۴۰۴

میترا راه نجات^۱، استادیار دانشگاه علامه طباطبایی

در جهانی که بیت‌ها جای اتم‌ها را گرفته‌اند فضایی نو برای کسب و کارها شکل گرفته است که نه تنها به رشد بلکه به پیوند سریع‌تر آنها کمک می‌کند. این تعامل اینترنتی که اقتصاد دیجیتالی خوانده می‌شود، بخش عمده تجارت الکترونیکی را به خود تخصیص داده است. اقتصاد دیجیتال که چهارمین موج بزرگ صنعتی شدن جهان قلمداد می‌شود و در بستر انقلاب دیجیتال شکل گرفته است، بر سه پایه ارزان و فراگیر شدن تکنولوژی، کمک به سیستم‌های قدیمی، خلق سیستم جدید توسط تکنولوژی قرار دارد. پلتفرم‌های جدید مانند آمازون و علی بابا، موتورهای جست‌وجو مانند گوگل و یاهو، پول‌های دیجیتالی مانند بیت کوین، شبکه‌های اجتماعی همچون فیس بوک و اینستاگرام همگی از مصداق‌های اقتصاد دیجیتال محسوب می‌شوند.

کشورهای جهان اسلام که همگی از جمله کشورهای جنوب محسوب می‌شوند، همواره دغدغه همگام شدن با اقتصاد جهانی و کسب بیشترین بهره را از فضای اقتصاد جهانی با خود به همراه دارند. وجود پتانسیل‌هایی همچون وجود جمعیت قابل توجه جوان، تعداد بالای بیکاران تحصیل کرده، علاقه به استفاده از تکنولوژی جدید، افزایش نرخ رشد بهره‌وری و رشد اقتصادی و... زمینه‌های اصلی برای تمایل دولت‌ها در کشورهای جهان اسلام جهت اصلاح فرایندهای را فراهم آورده است. حال این سوال مطرح می‌شود که آیا در این تغییر فرایندها کشورهای اسلامی سهمی در اقتصاد دیجیتال جهانی یافته‌اند؟ این مقاله بر این فرض استوار است که کشورهای اسلامی با استفاده از ابزارهای دیجیتالی در همان فرایندهای قدیمی و برای کارهای قدیمی در مرحله انقلاب دیجیتالی باقی مانده‌اند و از آنجا که نتوانسته‌اند ساختارهای دیجیتالی را جایگزین ساختارهای قدیمی کنند از اقتصاد دیجیتال فاصله دارند لذا در اقتصاد دیجیتال جهانی سهمی شایان توجه به دست نیآورده‌اند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، اقتصاد دیجیتال، تعامل اینترنتی

نظریه مثلث امنیتی دنیای اسلام و تأثیر آن در استقرار نظم اسلامی

الله‌کرم مشتاقی^۱، دانشجوی دکترا، کارشناس وزارت امور خارجه و دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

پس از پایان جنگ سرد و اجرای استراتژی نظم نوین جهانی از سوی ایالات متحده و قرار گرفتن دنیای اسلام به عنوان یکی از محورهای این استراتژی، بدون در نظر گرفتن ملاحظات فرهنگی و تمدنی آنها، دنیای اسلام با بحران‌های متعددی روبه‌رو گردید که مهم‌ترین آن بحران امنیت و به دنبال آن جنگ‌های منطقه‌ای، گسترش گروه‌های تکفیری - تروریستی، ناامنی و اشغالگری بوده است. پژوهش حاضر دنیای اسلام را در مثلثی که ضلع غربی آن در غرب آفریقا، ضلع شرقی آن در اندونزی و ضلع شمالی آن در قزاقستان قرار دارد ترسیم نموده است و فرضیه خود را بر این اساس قرار داده که امنیت کشورهای داخل این سه ضلعی به مثلث کوچک‌تری که بین بیت‌المقدس، صنعا و کابل قرار دارد وابسته است. به عبارتی ناامنی در هر ضلع مثلث کوچک (کابل، بیت‌المقدس و صنعا) موجب عدم توازن میان کشورهای حاضر در این مثلث (افغانستان، پاکستان، هفت کشور حوزه خلیج فارس، یمن، سوریه، لبنان، فلسطین، رژیم صهیونیستی و مصر) می‌گردد و عدم توازن در مثلث کوچک موجب ناامنی و تسری آن به کشورهای مستقر در مثلث بزرگ‌تر می‌شود. پژوهش پیش‌رو با رویکرد تاریخی - تحلیلی با تقسیم تاریخ سیاسی دنیای اسلام از فروپاشی عثمانی تا پایان جنگ سرد (تنش در ضلع بیت‌المقدس)، از پایان جنگ سرد تا حمله آمریکا به افغانستان (تنش در ضلع کابل)، حمله به افغانستان تا بیداری اسلامی (تنش در همه ضلع‌های مثلث کوچک)، بیداری اسلامی تا تهاجم عربستان به یمن (تنش در ضلع صنعا) به دنبال پاسخ به این سؤال است که چه عواملی موجب اختلال در مثلث کوچک و تسری به مثلث بزرگ‌تر (دنیای اسلام) می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، نظام امنیتی، جنگ سرد، بیداری اسلامی

نفوذ نرم و تعیین عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا، با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

احمد طهری، کارشناس ارشد دانشگاه فرماندهی و ستاد جمعی معاونت و تربیت اجا

عنایت‌الله مومنی، کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی تهران معاونت تربیت و آموزش اجا

چکیده

هر کشور، به گسترش حوزه نفوذ، تعیین عمق راهبردی و افزایش نقش در مناطق پیرامون خود علاقه دارد. امروزه قدرت نرم در محیط بین‌المللی دارای اهمیت و اولویت خاصی است، همه کشورها درصدد استفاده از عناصر و ابزارهای قدرت نرم برای تأمین منافع ملی خود هستند ایران با نفوذ نرم و صدور انقلاب خود می‌تواند ضمن ایجاد هم‌گرایی و وحدت، یک هژمونی^۱ قدرت منطقه‌ای تشکیل دهد. هدف این تحقیق شناسایی قدرت نفوذ نرم و تعیین عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا با الگوگیری از منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) می‌باشد در این مقاله به این سؤالات پاسخ داده شده که، جمهوری اسلامی ایران چگونه می‌تواند با استفاده از قدرت نرم خود در بین کشورهای منطقه غرب آسیا نقش‌آفرینی نموده و عمق راهبردی خود را با توجه به منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چگونه تعریف می‌نماید؟ روش تحقیق توصیفی تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و پرسشنامه و نتایج مبین آنست ایران با بهره‌مندی از توانمندی‌های مهم ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، ژئواکونومیکی و ماهیت انقلاب اسلامی می‌تواند به یک قدرت در عرصه نظام ژئوپلیتیک منطقه‌ای تبدیل شود؛ و با استفاده از موقعیت کانونی در محدوده ژئوپلیتیکی خود نقش مؤثر در تحولات منطقه و با حمایت همه‌جانبه مردم و نفوذ قدرت نرم جمهوری اسلامی در جغرافیای جهان اسلام سبب شده تا عمق راهبردی خود را فراتر از منطقه غرب آسیا تا امریکای لاتین ببیند.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، عمق راهبردی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، نفوذ، هژمونی

نقد و بررسی برنامه راهبردی آموزش و پرورش و ارائه دو رویکرد سیستمی و پست مدرن جهت تدوین برنامه راهبردی ۱۴۱۴

فرهاد نورائی^۱، دکترای تخصصی، استادیار، گروه مدیریت

زینب‌السادات حسینی^۲، دکترای تخصصی، دانشیار، دانشگاه مازندران

چکیده

از آنجایی که آموزش و پرورش فعالیتی پیچیده و زمان بر است لزوم بازنگری در برنامه بلندمدت راهبردی آن احساس می‌شود تا موجب حفظ انسجام و هماهنگی در بین عناصر تشکیل دهنده نظام آموزشی به عنوان یک زیرسیستم از کل نظام برنامه‌ریزی کشور فراهم آید. ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی، الهام‌بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی زمانی محقق می‌شود که تحلیل محیطی به درستی انجام شده باشد و شرایط و لوازم عصر خود را به درستی بشناسد. این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی به نقد و بررسی برنامه راهبردی آموزش و پرورش پرداخته است و بنا دارد با نقد و بررسی برنامه راهبردی آموزش و پرورش با دو رویکرد سیستمی و پست مدرن، لزوم تدوین مناسب برنامه راهبردی آموزش و پرورش در افق ۱۴۱۴ مبتنی بر ارزش‌های اسلامی را بیان دارد و مطمئن سازد تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مبتنی بر نظام برنامه راهبردی آموزش و پرورش چون احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان در گرو آنالیز درست محیطی با رویکرد سیستمی و درک شرایط زندگی در عصر پست مدرن است.

کلیدواژه‌ها: برنامه راهبردی، آموزش و پرورش، رویکرد سیستمی، پست مدرن

1 - nooraiefarhad@yahoo. com

2 - z. hosseini@umz. ac. ir

نقش اُمت واحد در تأمین امنیت جهان اسلام (مطالعه موردی بسترهای مانع بر ایجاد آن در بحران عراق)

محمدباقر عباسی^۱، کارشناسی ارشد، پژوهشگر، دانشگاه امام حسین (علیه السلام)، علوم سیاسی
سیدامیر سخاوتیان^۲، دکترای تخصصی، استاد، سطوح عالی حوزه علمیه، قم

چکیده

جهان اسلام با ایجاد امت واحد می‌تواند به‌سوی نقش تمدن‌ساز خود و سعادت بشر حرکت نماید. چنانچه این سعادت در لایه‌های مختلف، سبب ایجاد امنیت شده است. در بارزترین حالت خود امنیت سرزمین و در عمیق‌ترین لایه خود شامل امنیت معنوی و تعالی انسانی است. اما این امنیت در جهان اسلام، توسط اختلافات قومی - قبیله‌ای مورد تهدید واقع گشته است که عراق، کانون این نوع از بحران‌ها می‌باشد. از آنجایی که برای نیل به امنیت حقیقی در بستر تمدن اسلامی، ضرورت دارد که تهدیدهای وارد بر آن شناسایی گردد، شناخت بسترهای مانع بر ایجاد امت واحد در بحران عراق در اولویت قرار می‌گیرد. از آنجایی که شناخت و بررسی همه آن بسترها نیازمند فرصت بیشتر است، در این تحقیق به مهم‌ترین آنها از جمله قدرت و استیلاي نفت، اختلافات قومی و قبیله‌ای و نیز واگرایی‌ها و همگرایی‌ها در این سرزمین پرداخته می‌شود. تحقیق حاضر، اطلاعات را به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری و به روش توصیفی - تحلیلی آنها را بررسی می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: امت واحد، جهان اسلام، امنیت، بحران، عراق

1 - oruj313@gmail.com

2 - sekhavatian@yahoo.com

نقش پروتکل‌های ارتباطی در امنیت سایبری جهان اسلام

هیربد قضایی^۱، کارشناسی ارشد، دانشجو / دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

سعید قاضی‌مغربی^۲، دکترای تخصصی، رئیس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)

چکیده

پروتکل توافقی بر چگونگی تبادل اطلاعات در شبکه‌های گسترده است. تمام ارتباطاتی که بر بستر شبکه‌های کامپیوتری یا مخابراتی صورت می‌گیرد بر پایه پروتکل‌های ارتباطی بنا شده‌اند. طراحی پروتکل‌های امروزی با استفاده از سنجه‌های غربی صورت گرفته و همین امر باعث شده که نه تنها خروجی حاصل از آنها با بسیاری از معیارهای اسلامی در تناقض بوده بلکه به دلیل سیطره دشمن بر آنها امنیت فضای سایبر جهان اسلام را نیز دچار مخاطرات بسیاری کرده است چرا که برای ایجاد ارتباط میان سخت‌افزار و نرم‌افزارها در مقیاس جهانی نیاز به داشتن یک استاندارد و پروتکل ارتباطی جهانی است و این پروتکل جهانی به‌دست دشمنان جهان اسلام طراحی شده و مدیریت می‌شوند. پروتکل‌ها نقش مرزهای سایبری را ایفا می‌کنند و امروزه به دلیل نبود یک پروتکل بومی در واقع مرزبندی مشخصی برای جهان اسلام از حیث سایبری وجود ندارد. در این مقاله تلاش شده است تا ابتدا به بررسی پروتکل‌های ارتباطی کنونی از حیث ساختار طراحی و نقاط ضعف امنیتی که در ساختار آنها وجود دارد پرداخته شود و سپس سنجه‌های مورد نیاز برای طراحی یک پروتکل ارتباطی بومی در سطح جهان اسلام ارائه داده شود تا با طراحی یک پروتکل بومی بتوان امنیت سایبری جهان اسلام را تا حد زیادی بهبود بخشید.

کلیدواژه‌ها: پروتکل، امنیت سایبر، مرزبندی سایبری

1 - o. dezhragbi@chmail. ir

2 - s_ghazi2002@yahoo. com

نقش جغرافیای فرهنگی سرزمین‌های ظهور در راهبردهای کلان تمدن‌سازی اسلامی

محمدهادی همایون، دانشیار دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق علیه السلام
علی احمدی، عضو گروه فرهنگ و تمدن دانشگاه امام صادق علیه السلام

چکیده

سرزمین‌ها و مناطق جغرافیایی درگیر در واقعه ظهور حضرت مهدی (عج) یکی از موضوعات مورد توجه و مورد اشاره در روایات و احادیث معتبر اهل سنت و شیعه به‌شمار می‌آید. زمینه‌سازی برای ایجاد تمدن عظیم و ملک مهدوی از زمان هبوط حضرت آدم تا آخرالزمان و ظهور حضرت قائم (عج) همواره جزء لاینفک راهبردهای کلان پیامبران و ائمه اطهار علیهم‌السلام در این سرزمین‌ها بوده است. نشانه‌های ظهور در این سرزمین‌ها در سه قالب اهل (مردم)، مکان‌ها، رویدادها و حوادث بیان شده که از آنها به مثابه حجت و علائم قطعی یاد می‌شود.

در این مقاله با استفاده از منابع کتابخانه‌ای ضمن توجه به سرزمین‌های آخرالزمان به نشانه‌های ظهور آنها در قالب امکان، رخدادها و رویدادها و اهل یا مردم ساکن در آنها پرداخته می‌شود؛ به صورتی که سلسله مراتب زمانی و مکانی ظهور با رویکرد جغرافیای فرهنگی مورد توجه قرار گیرد. در جغرافیای فرهنگی نشانه‌ها به مثابه ردیابی فرهنگی و تمدنی و میراث شیعه در زمان ظهور پی‌جویی می‌شود. بنابراین شناخت و آگاهی از نشانه‌هایی که در حال حاضر در گستره وسیعی از بلاد اسلامی درگیر ظهور وجود دارند، دارای اهمیت می‌باشند. چون این نشانه‌ها و علائم در یک ساختار و نظام تمدنی معنادار هستند و لازم است ارتباط آنها با یکدیگر مورد مطالعه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: تمدن‌سازی، جغرافیای فرهنگی، سرزمین‌های ظهور، آخرالزمان

نقش دیپلماسی مرزی در همگرایی کشورهای جهان اسلام

زکیه نادری چنار^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد

محسن جان‌پرور^۲، دکترای تخصصی، گروه جغرافیا - دانشکده ادبیات و علوم انسانی - دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

دولت‌ها برای تداوم حیات سیاسی خود، به ابزارهای قدرت متوسل می‌شوند و تلاش می‌کنند تا با افزایش قدرت ملی، امنیت و منافع ملی خود را تضمین کنند. یکی از راه‌های کسب قدرت و افزایش آن، همگرایی است. همگرایی ملل مسلمان و دولت‌های آن از دیرباز در میان نخبگان کشورهای اسلامی مطرح و به اشکال گوناگون پی‌گیری شده است. در جهان امروز باتوجه به اهمیت بالایی که مرزها دارند و مسائل و مشکلات مختلف و متعددی نظیر توسعه‌نیافتگی، تبدیل مناطق مرزی به بن‌بست‌های ارتباطی، مسائل و مشکلات امنیتی، وجود تنش و چالش با فراسوی مرزها جهت کنترل مرزها و... که زمینه بروز عوامل واگرا را بین کشورها به خصوص کشورهای جهان اسلام ایجاد کرده، می‌تواند به سادگی ضرورت ورود به بحث دیپلماسی مرزی را نمایان کند دیپلماسی مرزی بی‌شک درکنار دیگر اشکال دیپلماسی حائز اهمیت است و می‌تواند در همگرایی کشورهای اسلامی نقش اثر گذاری ایفا کند، پژوهش حاضر بر آن است تا با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، نقش دیپلماسی مرزی در همگرایی کشورهای جهان اسلام را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده و نشان دهد که توجه به دیپلماسی مرزی می‌تواند گام موفقیت‌آمیزی در این راستا باشد و موجب آشکار شدن دلایل همگرایی کشورهای اسلامی و از میان برداشته شدن عوامل واگرایی این کشورها باشد.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی مرزی؛ همگرایی؛ جهان اسلام

1 - zakiyenaderi73@gmail.com

2 - janparvar@um.ac.ir

نقش زنان در آینده علم و فناوری جهان اسلام

با تأکید بر کشورهای غرب آسیا

لیلا فلاحتی^۱، استادیار، گروه مطالعات زنان، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

چکیده

حضور زنان در آموزش عالی به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه محسوب می‌شود. در سه دهه اخیر در بسیاری از کشورها سهم زنان دانشجو بیش از مردان بوده و این روند منجر به تحولات زیادی در تحقق عدالت آموزشی و کاهش شکاف جنسیتی در عرصه آموزش شده است. از سوی دیگر بررسی مشارکت زنان در سطوح مختلف آموزش عالی بیانگر این است که سهم کمی در تولید علم و پژوهش دارند. بر اساس آخرین گزارش یونسکو میانگین جهانی سهم زنان در عرصه تحقیق و پژوهش نزدیک به ۲۹ درصد بوده و در مناطق مختلف جغرافیایی نابرابری جنسیتی در مشارکت زنان در عرصه تولید علم و فناوری وجود دارد. هدف این مطالعه بررسی سهم زنان در تولید علم و فناوری در کشورهای غرب آسیا و چشم‌انداز آن در دهه آینده است. روش این مطالعه بررسی اسنادی و کشورهای مورد مطالعه شامل ۱۲ کشور در غرب آسیا بوده است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد در مجموع کشورهای مورد بررسی آذربایجان با سهم ۵۷٪، ارمنستان و گرجستان با سهم ۵۲٪ و کویت با سهم ۵۱٪ در گروه با بالاترین سهم زنان در بخش تحقیق و توسعه قرار دارند. در گروه دوم عراق ۴۰٪، بحرین ۳۹٪، ترکیه ۳۷٪ و قطر ۳۱٪ قرار دارند. در گروه سوم ایران و عمان ۲۸٪، عربستان سعودی ۲۳٪ و اردن ۲۱٪ با سهم پایین در مشارکت علم و فناوری قرار دارند. بررسی روند دانش‌آموختگی زنان در مقطع دکترا که فرصت را برای مشارکت زنان در این عرصه افزایش می‌دهد، نشان می‌دهد کشور قطر با ۷۵٪ و بحرین با ۶۵٪ در بالاترین رتبه قرار دارند و پیش‌بینی می‌شود در دهه آتی جایگاه نخست را در گروه کشورهای غرب آسیا کسب کنند. ارائه فرصت‌های بیشتر به زنان برای حضور در عرصه پژوهش و توسعه و اتخاذ سیاست‌های تشویقی از جمله اعتبارات پژوهشی، تسهیل ارتقاء زنان به مراتب بالاتر علمی، تخصیص سهمیه‌های ویژه در مطالعات ملی و حضور در کنسرسیوم‌های پژوهشی از جمله پیشنهادات این مطالعه بوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: زنان، آموزش عالی، توسعه، علم و فناوری، تحقیق و توسعه

نقش زنان در روند توسعه کشورهای اسلامی

مهرشاد شهابی^۱، دکترای تخصصی، استادیار، حقوق، دانشگاه امام صادق، تهران

چکیده

زنان در کلیه کشورهای جهان زنان با تهدیدات زیادی در ارتباط با زندگی، بهداشت و سلامت خود مواجه هستند در حالی که مشکلات مربوط به کار و کمبود قدرت و نفوذ آنها نیز بر مشکلات آنها افزوده است، یعنی در شرایطی که آنها با مشکلات فوق مواجه می‌شوند، قدرت تصمیم‌گیری کافی نیز در جامعه ندارند. آموزش زنان نیز به عنوان نقطه عطفی در جریان توسعه مطرح است، یعنی از طریق توسعه آموزش و پرورش در سطوح مختلف و در اختیار گذاردن امکانات کافی از توانایی‌های زنان می‌توان بیشترین بهره‌برداری را در جریان توسعه اقتصادی - اجتماعی به عمل آورد. از این رو، این شاخص در اولویت بالایی قرار گرفته است. آموزش یکی از مهم‌ترین ابزارهای است که موقعیت زنان را ارتقاء داده و به آنان به صورت مستقیم و غیرمستقیم قدرت بیشتری در جامعه اعطاء می‌نماید. پرداختن به موضوع توسعه در کشورهای اسلامی از این جهت حائز اهمیت است که از یک سو این کشورها با یک و نیم میلیارد جمعیت، بیش از ۲۰ درصد جمعیت جهان را به خود اختصاص داده‌اند و از سویی دیگر توزیع جغرافیایی و مهم‌تر از آن موقعیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی آنها دارای اهمیت است. روش تحقیق این پژوهش اسنادی بوده و در آن از آمارهای بانک جهانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را کشورهای اسلامی تشکیل می‌دهند و نمونه آماری کشورهای منتخب اسلامی می‌باشند در این تحقیق از نظریه ساختاربنندی گیدنز در چارچوب نظری استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: زنان، توسعه، توانمندسازی، شکاف جنسیتی، ارزش‌های دینی، کشورهای اسلامی

نقش سازمان آیسسکو در همگرایی فرهنگی جهان اسلام

دکتر غلامرضا کریمی^۱، دانشیار دانشگاه خوارزمی - قائم مقام وزیر در امور بین‌الملل و دبیرکل کمیسیون ملی

آیسسکو در جمهوری اسلامی ایران

چکیده

سازمان کنفرانس اسلامی در طول بیش از سه دهه حیات خود نشان داده است که اختلاف‌های سیاسی و عقیدتی بین اعضا، آن قدر شدید است که در عرصه‌های سیاسی نمی‌توان چشم‌انداز روشنی را ترسیم کرد. در نتیجه تلاش نمود تا با تأسیس سازمان‌هایی در زمینه‌های اقتصادی، تجارت و حمل و نقل و... حرکت در مسیر نزدیک ساختن ملل مسلمان را هموار سازد. تشکیل سازمان آیسسکو در همین راستا صورت گرفت.

سازمان علمی، فرهنگی و آموزشی اسلامی (آیسسکو) که زیرمجموعه‌ی سازمان کنفرانس اسلامی می‌باشد، در ژانویه سال ۱۹۸۲ تشکیل گردید و زمینه‌ای شد تا کشورهای اسلامی با همکاری در زمینه‌های فرهنگ، علوم و آموزش در جهت نزدیک‌سازی ملل مسلمان به یکدیگر تلاش نمایند.

تنوع فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف و همزیستی آنها در جهان اسلام، علیرغم زبان‌ها، فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف بهترین گواه تاریخی برای فرهنگ گفتگو و سعه صدر است که اسلام همواره در برهه‌ها و اعصار مختلف خواستار آن بوده است.

نقش سازمان آیسسکو که مهمترین سازمان فرهنگی در جهان اسلام می‌باشد، می‌تواند در ارزیابی عملکرد گذشته و ترسیم چشم‌انداز آینده امت اسلامی تعیین کننده باشد. این سازمان در طول ۲۵ سال فعالیت خود، اقدامات قابل توجهی را در زمینه‌های فرهنگ، آموزش و علوم نه تنها در سطح کشورهای اسلامی بلکه برای کلیه اقلیت‌های مسلمان در کشورهای مختلف انجام داده است که در همگرایی فرهنگی جهان اسلام مؤثر بوده است.

کلیدواژه‌ها: سازمان آیسسکو، جهان اسلام، همگرایی، فرهنگ و تمدن اسلامی

نقش قدرت‌های فرامنطقه‌ای در بحران‌های ژئوپلیتیکی

جهان اسلام

سید عباس احمدی^۱، استادیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

کمال رنجبری، دانشجوی دکتری گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

عبدالله شریفی، دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

جهان اسلام یکی از مناطق حساس و استراتژیک در نظام ژئوپلیتیک در سطح کروی است. ذخایر عظیم انرژی، دریاها و راه‌های ارتباطی و همچنین وسعت گسترده و جمعیت زیاد آن، این منطقه را به منطقه‌ای کانونی در معادلات سیاسی و ژئوپلیتیکی تبدیل کرده است. در جهان اسلام فرصت‌های گوناگونی وجود دارد به طوری که همگرایی در جهان اسلام این پتانسیل را دارد که ساختار قدرت جهانی را با تغییرات بنیادی مواجه کند. علی‌رغم وجود ظرفیت‌های گسترده انسانی و طبیعی بحران‌های ژئوپلیتیکی در منطقه جهان اسلام تأثیرات مخربی بر توسعه پایدار و امنیت پایدار در این منطقه داشته است به طوری که بحران‌های ژئوپلیتیکی مانع اصلی همگرایی در بین کشورها در جهان اسلام بوده‌اند. این بحران‌ها باعث شده‌اند که ظرفیت‌های اقتصادی کشورهای جهان اسلام شکوفا نشوند و همچنین کشورها مشغول مسائل امنیتی و حاشیه‌ای و کشمکش‌های سیاسی باشند. با توجه به اهمیت ژئوپلیتیکی این منطقه لذا نقش قدرت‌های جهانی در بحران‌های ژئوپلیتیکی این منطقه مشهود است. این پژوهش با ماهیت توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای به نقش قدرت‌های جهانی در بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام پرداخته است. نتایج پژوهش نشانگر آن است که قدرت‌های فرامنطقه‌ای بر اساس اهداف، استراتژی‌ها و منافع خود در ابعاد ژئواکونومیک، ژئوکالچر و هیدروپلیتیکی جهان اسلام باعث تشدید بحران‌های ژئوپلیتیکی شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: بحران ژئوپلیتیکی، جهان اسلام، قدرت‌های فرامنطقه‌ای

نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی جهان اسلام

حامد رحمانی^۱، کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی

چکیده

قدرت‌های منطقه‌ای همواره موتور محرکه منطقه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، امنیتی و فرهنگی محسوب می‌شوند به طوری که سیاست‌های کلان منطقه خود را در ابعاد مختلف با سیاست‌ها و خط‌مشی‌های قدرت‌های منطقه‌ای سازگار و همسان می‌کند. قدرت‌های منطقه‌ای با توجه به ظرفیت‌های فرهنگی، اقتصادی، جغرافیایی و نظامی خود می‌توانند منطقه را به سمت رقابت و تنش ببرند یا با استفاده از دیپلماسی فعال و درک پتانسیل‌های موجود، منطقه را به سمت همگرایی برده و همسو با آن توسعه پایدار و امنیت پایدار را در منطقه به ارمغان بیاورند. نمونه درک صحیح از منطقه و نقش سازنده قدرت‌های منطقه‌ای در همگرایی در اتحادیه اروپا کاملاً مشهود است و نمونه نقش مخرب قدرت‌های منطقه‌ای در همگرایی در جهان اسلام برجسته است. در جهان اسلام قدرت‌های منطقه‌ای از جمله ایران، ترکیه، مصر، پاکستان و... وجود دارند. این پژوهش از روش توصیفی تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی درصدد تبیین نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی در جهان اسلام است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در جهان اسلام به دلیل اختلافات قومی - مذهبی، تضادهای ایدئولوژیکی، رقابت بر سر رهبری جهان اسلام و... قدرت‌های منطقه‌ای نقش مخربی در همگرایی در جهان اسلام داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، واگرایی، قدرت‌های منطقه‌ای

نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی جهان اسلام با محوریت ایران و عربستان

حامد رحمانی^۱، کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

قدرت‌های منطقه‌ای همواره موتور محرکه توسعه و امنیت منطقه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی محسوب می‌شوند به طوری که سیاست‌های کلان منطقه در ابعاد مختلف با سیاست‌ها و خط‌مشی‌های قدرت‌های منطقه‌ای خود را سازگار و همسان می‌کند و این وضعیت طیفی از فرصت تا تهدید را به منطقه جهان اسلام تحمیل کرده است. قدرت‌های منطقه‌ای با توجه به ظرفیت‌های فرهنگی، اقتصادی، جغرافیایی و نظامی خود می‌توانند منطقه را به سمت رقابت و تنش ببرند و یا با استفاده از دیپلماسی فعال و درک پتانسیل‌های موجود، منطقه را به سمت همگرایی برده و همسو با آن توسعه پایدار و امنیت پایدار را در منطقه به ارمغان بیاورند. نمونه درک صحیح از منطقه و نقش سازنده قدرت‌های منطقه‌ای در همگرایی در اتحادیه اروپا کاملاً مشهود است و نمونه نقش مخرب قدرت‌های منطقه‌ای در همگرایی در جهان اسلام برجسته است. در جهان اسلام قدرت‌های منطقه‌ای از جمله ایران و عربستان وجود دارند. این پژوهش از روش توصیفی تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی درصدد تبیین نقش قدرت‌های منطقه‌ای در واگرایی در جهان اسلام است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در جهان اسلام با محوریت دو قدرت منطقه‌ای ایران و عربستان به دلیل اختلافات بر سر حوزه نفوذ، تضادهای ایدئولوژیک، اختلاف ساختار سیاسی قدرت‌ها و اختلافات ژئواکونومی. قدرت‌های منطقه‌ای ایران و عربستان نقش مخربی در همگرایی در جهان اسلام داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، واگرایی، قدرت‌های منطقه‌ای، ژئوپولیتیک، ژئواکونومی

نقش گفتگوهای فرهنگی در توسعه پایدار منطقه‌ای : مطالعه موردی خاور میانه

علی سعادت آذر

دیپلماسی فرهنگی یکی از مهمترین ابزارهای کار آمد برای توسعه پایدار منطقه‌ای و بین‌المللی است استفاده از ابزارهای نرم فرهنگی برای گفتمان‌سازی و جریان‌سازی راه میانه‌ای است که ضمن پرهیز از حمایت‌ها مخاطب خود را ملت‌ها قرار می‌دهد. راهی مستقیم برای بیان ایده‌ها، طرح‌ها و نفوذ در بدنه اجتماعی.

مقاله حاضر با هدف تبیین نقش گفتگوهای فرهنگی در ثبات و تبع آن توسعه پایدار منطقه نگاشته شده است. مطالعه موردی این مقاله منطقه خاور میانه است که عواملی چون فقر، فقدان آموزشی افراط‌گرایی، بحران هویت تقابل جریان‌های دینی و... را بی‌ثبات کرده است. روش پژوهش در این مقاله به صورت کیفی از نوع تحلیلی و توصیفی است و اطلاعات موجود از شواهد و اسناد و گزارش‌های مختلف تهیه شده است. هدف پاسخگویی به این سوال اصلی و اساسی است که گفتگوهای فرهنگی چه نقشی در ثبات و توسعه پایدار منطقه‌ای خواهد داشت. نتایج حاکی از آن است که گفتگوهای فرهنگی به جای تحمیل عقاید، غیر سیاسی کردن فرهنگ پرهیز از حساسیت‌های فرهنگی، احترام متقابل، افزایش حس پذیرش دیگری و عواملی از این است. بهترین رویکرد برای ثبات در منطقه خاور میانه است.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی فرهنگی، توسعه پایدار، خاور میانه

نقش و جایگاه گروه‌های کردی در بحران سوریه و راهبرد آنها جهت رسیدن به منافع خود (مطالعه موردی YPG)

تاج‌الدین صالحیان^۱، دانشجوی دکترا - روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان

مهدی پادروند^۲، کارشناسی ارشد - مربی

سجاد قیطاسی^۳، کارشناسی ارشد - فارغ‌التحصیل ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان - مربی

چکیده

با شکل‌گیری بحران در سوریه، در شرایطی که درگیری و ناامنی بخش‌های وسیعی از این کشور را فراگرفت، مناطق کردنشین در شمال سوریه، جزو معدود مناطقی بودند که در آرامش و امنیت قرار داشتند. سال ۲۰۱۲ کردها در نتیجه توافق عدم مداخله با دولت و خروج نیروهای ارتش از این بخش‌ها، عملاً کنترل این مناطق را در دست گرفتند. این مقاله با هدف بررسی نقش و جایگاه گروه‌های کردی در سوریه در زمان بحران و راهبرد آنها برای رسیدن به منافع خود به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و اطلاعات لازم از مقالات و منابع اینترنتی جمع‌آوری شده است. بنابراین سوال اصلی این پژوهش بدین‌گونه مطرح می‌شود که، در زمان بحران سوریه و گسترش و توسعه فعالیت گروه‌های تروریستی در این کشور مهم‌ترین نقش و راهبرد نیروهای کردی در این کشور جهت مبارزه با معارضین و رسیدن به منافع خود چه بود؟ یافته‌های پژوهش بیان می‌دارد که، کردهای سوریه زمان بحران با توجه به حمایت‌های تسلیحاتی آمریکا از آنان در ژانویه سال ۲۰۱۴ توانستند در سه کانتون جزیره، کوبانی و عفرین که جدای از یکدیگر بودند، اعلام خودمختاری کرده و در هر یک، از طریق یک شورای محلی، اداره امور خود را به‌دست بگیرند. و لذا با توجه به گسترش و توقویت بنیه اقتصادی و نظامی خود به نظر می‌رسد درصدد توسعه همکاری و فعالیت خود با سایر احزاب کردی به خصوص پ.ک.ک جهت رسیدن به اهداف خود باشد.

کلیدواژه‌ها: کردهای سوریه، پ.ک.ک، گروه‌های معارض سوریه، خودمختاری کردهای سوریه، آمریکا، بحران سوریه

1 - t. salehiyan@gmail. com

2 - padervand. mahdi@gmail. com

3 - sajadgheytyasi6713@yahoo. com

نقش وقف و نیکوکاری در آینده علم و فناوری در جهان اسلام

محسن طاهری دمنه^۱، دکترای تخصصی، استادیار، مدیرگروه آینده‌پژوهی دانشگاه اصفهان - آینده‌پژوهی

زهرا حیدری دارانی^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد آینده‌پژوهی دانشگاه اصفهان

چکیده

وقف و نیکوکاری از گذشته جریانی خودجوش و مردمی و هموارکننده دشواری‌های کوچک و بزرگ جوامع بوده است. وقف در جوامع مختلف بسیار با اهمیت است و مشکلات زیادی از جمله مسائل علمی با کمک این بخش برطرف می‌شوند. به همین ترتیب با ارج نهادن ویژه اسلام به وقف، وقف به مفهوم اسلامی آن، در میان مسلمانان با موضوعات و نیت‌های مختلف انجام می‌شده است. وقف با نیت علمی در گذشته بسیار رایج بوده و نقش بزرگی در ایجاد تمدن بزرگ اسلامی آن زمان داشته است. وقف مال با نیت آبادانی مدارس علمیه و تأمین مالی طلبه‌ها و استادان، وقف مال برای خرید کتاب و وقف کتابخانه‌های بزرگ، نمونه‌هایی از وقف علمی است. اما این مفهوم با گذر زمان به ساخت فیزیکی مدارس و خوابگاه و... محدود شده است. وقف علمی ظرفیت بزرگی برای رشد علمی و اقتصادی کشور است که باید در قالب «وقف علم و فناوری»، به‌روز شود. «وقف علم و فناوری» حلقه گم‌شده میان نظام علم و فناوری کشور و واقفان است که می‌تواند شامل زمینه‌های مختلف باشد؛ از پشتیبانی معنوی و مالی از شکل‌گیری یک ایده علمی تا اجرایی شدن آن، راه‌اندازی شرکت‌های نوپا و دانش‌بنیان و تجاری‌سازی یک محصول دانش‌بنیان. در این مقاله به چیستی وقف علم و فناوری و ضرورت پرداخت نظام‌مند به آن می‌پردازیم و نقش آن را در آینده علم و فناوری در جهان اسلام بررسی خواهیم کرد.

کلیدواژه‌ها: امر خیر، وقف، آینده‌پژوهی، علم و فناوری، جهان اسلام

1 - m. taheri@ast. ui. ac. ir

2 - z. heidari@ast. ui. ac. ir

نگاهی به کارکرد ایکیومنی‌های جهان اسلام

مصطفی مظاهری^۱، دانشجوی دکتری دانشگاه تهران

چکیده

بررسی منطقه‌های جغرافیایی و ژئوپولیتیک از جهات گوناگون حائز اهمیت است. هیچ منطقه و کشوری در هر گوشه‌ای از جهان، فارغ از تحولات و پیامدهای مختلف حوزه پیرامونی خود نیست لذا نحوه تعامل با بیرون از مزرها و شناخت تحولات مربوطه، برای دستیابی به منافع ملی برای هر کشوری مهم است. یکی از کانون‌های پراهمیت و تأثیرگذار در تحولات جهان، حوزه ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک جهان اسلام است که در ادوار گوناگون تاریخ، شاهد حضور و دخالت قدرت‌های فرامنطقه‌ای و جهانی بوده است. وجود منابع سرشار فسیلی از قبیل نفت، گاز و نیز تنگه‌های راهبردی و جزایر استراتژیک و... بر جایگاه رفیع آن افزوده است، بنابراین مطالعه و بررسی تحولات این حوزه و نقشی که جهان اسلام در سیاست‌های جهانی ایفاء می‌کند از جنبه‌های خاص شایان توجه است. خصوصاً جایگاه اقتصادی فراوانی که کشورهای اسلامی بر معادلات منطقه و جهان دارند انکارناپذیر است. مناطق صنعتی تجاری، ابرشهرهای جهان اسلام و همچنین ایکیومنی‌های آن، چه در گذشته و هم در مقطع کنونی و همچنین در آینده، از مراکز مهم در تعیین استراتژی‌هایی جهانی خواهند بود. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد اکثر ایکیومنی‌های جهان اسلام در بعد فراملی کارکرد اقتصادی دارند و ایکیومنی‌هایی که عملکرد سیاسی، مذهبی و... دارند، عمدتاً در بعد ناحیه‌ای و کشوری، فعال هستند.

کلیدواژه‌ها: جهان اسلام، ایکیومنی، ابر شهرها، کارکرد اقتصادی

واکوی پیامدهای منطقه‌ای بحران یمن و تأثیر آن بر رقابت‌های منطقه‌ای

روح‌الله نجابت^۱، دانشجوی دکترا، دانشگاه تهران

رضا نجابت^۲، کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران

چکیده

بحران یمن از یک سو به واسطه جایگاه این کشور در معادلات ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک غرب آسیا و از سوی دیگر به دلیل نقش آفرینی جنبش انصارالله به عنوان بازوی محور مقاومت در شبه‌جزیره عربستان، در برابر سعودی و هم‌پیمانانش، دارای ابعاد منحصر به فرد منطقه‌ای و حتی فرامنطقه‌ای است. بر این اساس در مقاله حاضر پس از بررسی پیشینه بحران در این کشور و تبیین جایگاه راهبردی یمن در منطقه، پیامدهای منطقه‌ای بحران در این کشور را مورد کنکاش قرار داده و به دنبال پاسخ به این پرسش بر خواهیم آمد که بحران جاری در این کشور چه تأثیراتی در ورای مرزها و در سطح منطقه بر رقابت میان دولت‌ها و ائتلاف‌های غرب آسیا از خود به جای خواهد گذاشت؟ در این راستا مقاله حاضر با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از روش جمع‌آوری کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از منابع اینترنتی درصدد پاسخ به این پرسش است. بررسی ابعاد پیدا و پنهان بحران یمن و تبعاتش بر منطقه گویای آن است که این بحران با تأثیرگذاری بر مناسبات، معادلات و تعاملات غرب آسیا، موجب تشدید رقابت‌ها میان دولت‌ها و ائتلاف‌های منطقه‌ای شده است.

کلیدواژه‌ها: یمن، غرب آسیا، ائتلاف‌های منطقه‌ای، رقابت‌های منطقه‌ای، محور مقاومت، انصارالله، عربستان

1 - r. nejabat@ut. ac. ir

2 - nejabatreza@ut. ac. ir

واکاوی نقش ایدئولوژی در روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان در دهه گذشته (۲۰۱۰-۲۰۱۷)

حسن کبیری^۱، دانشجوی دکتری دانشگاه علامه طباطبایی

میترا راه‌نجات^۲، دکتری تخصصی، استادیار دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

با بررسی‌های موضوعی بر رفتار سیاست خارجی عربستان در یک دهه گذشته در می‌یابیم که نقش ایدئولوژی و رهبری در جهان اسلام یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست خارجی عربستان بوده است. از سوی دیگر این روابط را در رفتار خود با جمهوری اسلامی ایران در سال‌های گذشته در سطح منطقه و فرامنطقه نشان داده است. بهره‌گیری ابزاری از دین و نژاد در تحکیم جایگاه منطقه‌ای عربستان در سال‌های اخیر رو به ازدیاد بوده است. ائتلاف‌سازی در قالب شورای همکاری خلیج فارس در راستای حفظ و ارتقای جایگاه منطقه‌ای عربستان در برابر ایران صورت گرفته است. سعودی‌ها در حال حاضر جمهوری اسلامی ایران را به عنوان اصلی‌ترین تهدید برای امنیت ملی خود محسوب می‌کنند و بر این اساس، می‌توان گفت مقابله با ایران به اصل نظام بخش سیاست منطقه‌ای عربستان تبدیل شده است. لذا مسئله اصلی پیش روی نظام سعودی در شرایط کنونی، مقابله با ایران و موازنه‌سازی در برابر تهدیدات آن است که ابعاد مختلفی یافته است و مهم‌ترین آن، تلاش برای ایجاد ائتلاف سنی - عربی در برابر ایران است. سؤال؛ ایدئولوژی چه نقشی در روابط میان جمهوری اسلامی ایران و عربستان در سال‌های گذشته ایفا کرده است؟ فرضیه؛ حضور عربستان و ایران در منطقه غرب آسیا و همسایگی آنها با کشورهای اسلامی نشان از رقابت بر رهبری جهان اسلام دارد و آنچه مشهود است رقابت‌های گسترده میان این دو کشور بر اساس رویکردی ایدئولوژی‌محور می‌باشد. روش پژوهش؛ توصیفی - تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات نیز عمدتاً از روش کتابخانه‌ای و مطالعه سایت‌ها استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: ایران، عربستان، ایدئولوژی، جهان اسلام

1 - hassan_kabiri97@atu. ac. ir

2 - rahnejat@atu. ac. ir

وضعیت شاخص ردپای اکولوژیک در کشورهای اسلامی

لیلا زمانی، رییس گروه توسعه پایدار، سازمان حفاظت محیط زیست

موج فزاینده رشد جمعیت به همراه مصرف رو به رشد، موجب شده تا مطالبات انسان‌ها بیش از ظرفیت زیستی کره زمین باشد. صنعتی شدن جوامع و افزایش مهاجرت به شهرها نیز باعث افزایش روند تصرف منابع طبیعی زمین و استفاده روزافزون از آنها شده است.

به منظور ارزیابی میزان مصرف انسان و اثر این مصرف بر روی محیط زیست شاخص رد پای اکولوژیک محاسبه می‌شود. این شاخص نشانگر مقدار مصرف و معادل آن مقدار زمین یا آبی است که نیازهای مصرفی جامعه را تأمین کرده یا آنکه پسماندهای تولیدی آنها را جذب می‌کند. این مقیاس، این امکان را به وجود می‌آورد که اکوسیستم‌هایی با حاصلخیزی زیستی متفاوت و نواحی متفاوت دنیا در یک واحد یکسان با یکدیگر مقایسه شوند. اگر میانگین مصرف هر فرد از منابع را در تعداد افراد جامعه ضرب کنیم، عدد حاصل بیانگر مساحت مورد نیاز برای تأمین کل نیازهای جامعه خواهد بود که به آن ردپای اکولوژیک آن جامعه گفته می‌شود. ردپای اکولوژیکی این مسئله را متذکر می‌شود که افراد چقدر باید مصرف خود را کاهش دهند، تکنولوژی شان را بهبود بخشند و یا رفتار خود را در جهت دستیابی به پایداری تغییر دهند.

از دهه ۱۹۷۰ ردپای اکولوژیکی انسان بر روی زمین، از ظرفیت کره زمین بیشتر شده است و سال به سال نیز این ردپا بیشتر می‌شود. جهان دارای ۱۲ میلیارد هکتار بهره‌ور، ظرفیت زیستی است که برای ۷ میلیارد جمعیت کره زمین تقریباً ۱.۶۸ هکتار به ازای هر فرد ظرفیت زیستی وجود دارد در حالیکه رد پای اکولوژیک جهان به اندازه ۲۰ میلیارد هکتار است یعنی متوسط ردپای هر فرد ۲.۸۴ هکتار بهره‌ور است، این تفاوت نشان دهنده کسری اکولوژیک کره زمین است. در حال حاضر با شرایط موجود برای زندگی پایدار بر روی کره زمین انسان‌ها به ۱.۷ سیاره نیاز دارند.

وضعیت برای ایران از متوسط جهان هم وخیم‌تر است، با توجه به آمارهای موجود سرانه رد پای اکولوژیک ایران ۳/۴ در سال ۲۰۱۵ و سرانه ظرفیت زیستی آن ۰/۸ هکتار است یعنی ۶.۲ - کسری اکولوژیک دارد. این شاخص در کشورهای اسلامی متفاوت است ولی تقریباً در تمام کشورهای منطقه MENA رد پای اکولوژیک از ظرفیت زیستی عبور کرده است و این کشورها

دچار کسری اکولوژیک هستند و برای تأمین نیازهای خود وابسته به واردات هستند که این روند با افزایش جمعیت تشدید خواهد شد. کشورها از طریق سیاست‌گذاری‌های مناسب از جمله مدیریت سکونت‌گاه‌های شهری، استفاده از تکنولوژی‌های کارآمدتر و تراکم غیر متمرکز می‌توانند ردپای اکولوژیک خود را کاهش دهند .

کلیدواژه‌ها: اکولوژیک، کشورهای اسلامی، محیط زیست

همگرایی اقتصادی در جهان اسلام

محمود واثق^۱، دکترای تخصصی، دانشیار، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

حامد اینانلو^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران

چکیده

در عصر کنونی همکاری جهان اسلام، از ضرورت‌های توسعه و اقتدار کشورهای اسلامی در نظر گرفته می‌شود. در این راستا، همکاری و ارتباطات اقتصادی کشورهای اسلامی نیز از مباحثی است که برای تحقق آن، کوشش‌های فراوانی انجام می‌شود. به ویژه آنکه همکاری کشورهای اسلامی در عرصه مسائل اقتصادی، می‌تواند زمینه اتحاد و انسجام آنان را در زمینه‌های مذهبی و سیاسی نیز فراهم کند. امروزه اقتصاد فراتر از معیشت و داد و ستد به شمار می‌رود. نقش آن در اقتدارآفرینی برای اقوام و ملت‌ها، مبرهن است. اقتصاد جهانی، به دنبال تسهیل مبادلات بین‌المللی برای همه کشورها نیست، بلکه هدف آن ایجاد محدودیت و بهره‌کشی از ملت‌های ضعیف‌تر است. در این میان، هدف از تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی، برای کشورهای سلطه‌گر در راستای سلطه و برای سایر کشورها، دفاع از حقوق و منافع تجارت، تولید و سرمایه ملی است. جهان اسلام با داشتن منابع طبیعی، نیروی متخصص، بازار کار و امکانات بالقوه نتوانسته است از نظر اقتصادی نقش قابل توجهی در اقتصاد جهانی داشته باشد. در میان کشورهای اسلامی، کشورهای مختلف با زمینه‌ها و استعدادهای متفاوت اقتصادی وجود دارند که هرکدام دارای پتانسیل‌های مهم اقتصادی در دنیا محسوب می‌شوند و گسترش مبادلات و معاملات اقتصادی میان این کشورها می‌تواند منجر به توسعه کشورهای اسلامی شود. در این پژوهش با روش کتابخانه‌ای و رویکرد تحلیلی حاصل آمده است که ضرورت تشکیل اتحادیه اقتصادی جهان اسلام با توجه به نیازهای جامعه، غیرقابل انکار است.

کلیدواژه‌ها: همگرایی، اقتصادی، جهان اسلام، توسعه، کشورهای اسلامی

1 - mahmoodvasegh@ut.ac.ir

2 - hamed.inanlu@ut.ac.ir

همگرایی شیعیان با علویان بالکان، فرصت‌ها، ظرفیت‌ها، راهبردها

محمد قربانپور دلاور^۱، دانشجوی دکترا، معاون پژوهشی موسسه زبان و فرهنگ‌شناسی جامعه المصطفی، استاد گروه شیعه‌شناسی جامعه المصطفی - شیعه‌شناسی، مطالعات منطقه‌ای (اروپا و بالکان) - مربی

چکیده

جامعه علویان از گروه‌های مذهبی تأثیرگذار در منطقه بالکان می‌باشند که به دلیل پیوند اعتقادی و فرهنگی با شیعه و محبت قلبی آنان با ائمه طاهرین علیهم‌السلام و همچنین قرار گرفتنشان در داخل جغرافیای شیعه - به رغم تفاوت‌ها - از جایگاه و اهمیت به‌سزایی برخوردارند. با بررسی پیشینه، تاریخ و باورها و آیین‌های علویان، می‌توان به عناصر مشترک، مشابهت‌ها و تأثیرات اعتقادی آنان از آموزه‌های شیعه پی برد. اعتقاد به دوازده امام، به عنوان مشخصه بارز، اصلی‌ترین رکن اعتقادی «علویان» محسوب می‌شود. لذا بررسی دقیق وضعیت علویان بالکان و شناخت ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌ها و تهدیدهای آنان در جنبه‌های اعتقادی، فرهنگی، اجتماعی و...، گامی مهم در راستای درک موقعیت این جمعیت و در نهایت، ایجاد تعامل و ارتباط سازنده با آنان محسوب می‌گردد. این مقاله درصدد تبیین اصول کلی و ظرفیت‌های هم‌گرایی و تعاملی علویان بالکان با جامعه شیعی و نیز بیان فرصت‌ها و تهدیدهای پیرامونی و ارائه راهبردها متناسب با موضوع، با بهره‌گیری از مطالعات میدانی، مشاهدات عینی و تحقیقات کتابخانه‌ای و روش تحلیلی - توصیفی می‌باشد. به یقین شناخت جریان‌ها و ظرفیت‌های گوناگون جامعه علویان بالکان و همچنین ایجاد تعامل مفید و سازنده با آنان، هم از حیث اعتقادی و کلامی و همچنین جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، آثار ارزشمند و دستاوردهای بسیاری را برای کیان تشیع و جهان اسلام به همراه خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: بالکان، علویان، ظرفیت‌ها، فرصت‌ها، ظرفیت‌ها، راهبردها

هندسه فضایی الگوی کارآمد اقتدار و امنیت دوساحتی فراآینده منطقه‌ای

علیرضا صدرا^۱، دکترا، دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

مسئله: انقلاب اسلامی، دیانت، ایمان و معنویت را وارد هندسه، گفتمان و الگوی سیاست، قدرت و امنیت کرد. دیانت و ایمان، روح شعائر شعورخیز شورانگیز و حکمت‌آمیز حرکت‌آفرین؛ استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی گردید. ساحت معنویت، محوریت عزیمت و شعائر، شالوده‌ها و شاخصه‌های کارآمدی؛ بهره‌وری و اثربخشی و اقتدار سیاسی و امنیتی ملی و فراملی نظام جمهوری اسلامی ایران شدند. پیشفرض: انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران، ایران را از ژاندارمی منطقه و حفاظت سلطه و منافع بیگانه و هندسه تک‌ساحتی، گفتمان مادی (ابزاری) و الگوی سیطره (هژمونی) سیاست، قدرت و امنیت استکباری؛ وابسته، استبدادی و سلطنتی مطلقه باز داشت و به مرکزیت الهام‌بخش منطقه‌ای و اثر بخش فرامنطقه‌ای جبهه مقاومت و جریان فراگستر فزاینده بیداری و خیزش انقلاب اسلامی فراگیر تبدیل ساخت. فرایندی که تمدن‌سازی نوین اسلامی را در چشم‌انداز فراز آینده خود داشته و با گذار از گام اول مقدماتی زمینه‌سازی، راهبرد فرابردی گام دوم جهاد اکبر خویش را فرارو دارد. روند سیاسی و امنیتی (از جمله دفاعی) معنوی دینی؛ مستقل، آزاد و مردمی که جریان اوضاع منطقه همواره به نفع آن بوده است. پیش‌بینی می‌شود آینده سیاسی و امنیتی منطقه را نیز رقم خواهد زد. بر این اساس و در این راستا؛

پرسش اصلی: «هندسه، گفتمان و الگوی آینده (نظام سیاسی، قدرت و اقتدار و امنیت منطقه‌ای

(آسیای جنوب غربی و جهان اسلام) چه می‌باشد؟

پرسش‌های فرعی: چرا؟ چیست؟ چگونه؟

فرضیه: «هندسه و نظام امنیتی آینده منطقه‌ای؛ هندسه فضایی، گفتمان انقلابی اسلامی و الگوی دوساحتی معنوی و مادی (ابزاری) فراآینده؛ شبکه (ائتلاف تا اتحاد) مستقل (درون‌زادی)، آزاد و مردمی (مردم‌مداری و مردم‌داری) انقلابی اسلامی می‌باشد».

توضیح فرضیه: نگاه، نظریه و نظام امنیتی انقلابی ثبات‌بخش مقاومت اسلامی امروزه تا آینده نه چندان دور در مقابله متقابل با هرم شوم سیاسی و امنیتی استکباری - امریکایی سلطه‌گری، صهیونیستی - اسرائیلی اشغالگری و ارتجاعی - سعودی سلفی وهابی آشوبگری گذشته‌گرا که موجب و موجد یا عین بی‌ثباتی بوده، قرار دارد.

روش پژوهش و گزارش موضوع و مقاله: تحلیل محتوایی پدیده انقلاب، جمهوری اسلامی ایران و قدرت و اقتدار و امنیت ملی داخلی و خارجی و فراملی منطقه‌ای امتی تا بین‌المللی و جهانی از موضوعات، مراجع و منابع مربوطه است.

کلیدواژه‌ها: الگو، هندسه، فضایی، کارامدی، امنیت، آینده، منطقه

مستقبل الحضارة، الثقافة والقيم في العالم الإسلامي المحور المناقفة مع الغرب ومقومات الثقافة الإسلامية

دكتور سهام علي طالب^١

الملخص

تمحورت الدراسة حول ما يتخبط به العالم الإسلامي بين مستهلك للثقافة الغربية وبين حيادي متستر بالمثاقفة، ومصير الثقافة القيمية وستقبلها في عالمنا الإسلامي في أفق العام ٢٠٣٥، في ظل القيم العلمانية الرئيسة الحاكمة، وكان تسليط الضوء على المشكلات التي يعاني منها المسلمون انطلاقاً من المنظور الغربي العلماني للثقافة، ومن المنظور الإسلامي، الذي يشكل النص القرآني المرجعية الأساسية لمعتقداته وسلوكياته. إضافة إلى الاثر البالغ للاستشراق القديم والمعاصر على الشريحة الاجتماعية النخبوية التي تلهث وراء الغرب بكل قنواته. إلى جانب الآثار المتروكة في العادات والتقاليد الاجتماعية التي دخلت بعناوين مختلفة ومنها: حرية المرأة، التنمية المستدامة، الحريات تحت عناوين الديمقراطية والتعبير عن حق الرأي والمساواة خلافاً لما هو موجود في الشريعة الإسلامية...

وتبيان لآراء بعض الكتاب الغربيين حول الغرب السياسي بعد الهيمنة الاحادية من قبل الولايات المتحدة الاميركية، مبينين أن المستقبل رهين الانحدار الفكري، ويقولون بموت الغرب العلماني جرّاء انحداره نحو المادية لبعده عن الانسانية، فيما ذهب بعضهم إلى اعتبار البديل في العالم هو الدين الإسلامي كقراءة احتمالية لما يتضمّن من قيم تحاكي البعد القيمي الإنساني.

فضلاً عما يكتنزه الدين الإسلامي من مقومات تنهض بالانسانية لمعالجة كل المشاكل المجتمعية بكل أبعادها، المتماهية مع التشريعات الإلهية التي تستقى مصادرها من القرآن والسنة النبوية الشريفة وأحاديث الأئمة الأطهار^(ع).

ملخص المداخلة العلمية في مؤتمر مستقبل العالم الإسلامي بإيران

يومي ٢٨ و ٢٩ أبريل ٢٠١٩

للأستاذ الدكتور فتحي القاسمي، أستاذ الحضارة بالجامعة التونسية

يعتبر الإسلام الدين الثاني الأكثر انتشاراً في العالم بعد المسيحية وسيبلغ عدد المسلمين قريباً ملياراً نسمةً ولكن هذا الزخم الديمغرافي لا يقابله ثقل سياسي أو ديني أو فكري يطرح بدائل رغم توفر عوامل التمييز والإضافة والطرافة، فيؤثر التوتر والصراع والأزمات كلها في الفضاء الإسلامي عموماً والعربي خصوصاً وتراثنا الإسلامي خصب لكننا لا نحتكم إلى الفرادة فيه ومنها نظرية الجدل (Polémique) التي حدد معالمها علماء الإسلام من أهل الجدل و المناظرة والسجال وصاغوا رؤيةً نظريةً وعمليةً متماسكةً لكنها ظلت مؤوودةً وحبسيةً الرفوف وتامر عليها أرباب السياسة معترضين بالمؤلفة قلوبهم من العلماء وأعداء الحقيقة خوفاً وطمعاً، وفي الغرب تبلورت نظرية الحجج (Argumentation) في ظل فتوحات علمية منقطعة النظر وتطور مشهود في الفكر والسياسة والاقتصاد والمجتمع، وأضحت علماً توسع نطاقه ليطال مختلف قطاعات المجتمع، إلا أن حكام المسلمين في العصر الحديث تأسوا بأسلافهم لم يتعاملوا مع الظاهرة الحجاجية تعاملًا جدياً أو خالصاً من شوائب التوظيف والاحتواء والترمييق (Bricolage) ونعتقد أن المراهنة في استشراف مستقبل العالم الإسلامي في علاقته بالآخر، على نظرية الجدل الإسلامية ومنظومة الحجج الحديثة فيما أطلقنا عليه تسمية: الحجاجلة (Argumentation) قد تكون كفيلاً بمد جسور تواصل ناجع وثاقف خلاق بين مرجعيتين تشتركان في تكريس قيم إنسانية وبدائل حضارية مشتركة تتحدى العولمة الجشعة ونظرية القطبية الواحدة والإقصاء الممنهج للقيم الإسلامية التي محورها الإنسان. عندئذ يمكن الحديث عن عالم يسوده الوثام والسلام والانسجام.

التحديات المستقبلية التي تواجه العالم الاسلامي أمنيا وسياسيا

دكتور واثق الهاشمي، رئيس المجموعة العراقية للدراسات الاستراتيجية

في تسعينيات القرن العشرين حدثت عدة تطورات في عدد من البلدان أدت إلى حصول تغييرات إقليمية ودولية أثرت بشكل واضح وكبير على وجه النظام العالمي وعلى التحالفات القائمة داخله، كان من أبرز وأهم هذه المتغيرات هو انهيار الاتحاد السوفيتي وانفراط عقد دول المنطومة الاشتراكية، وصعود الولايات المتحدة الأمريكية كقوة وحيدة لتحكم العالم وتؤسس النظام الدولي الجديد، ومن أهم هذه المتغيرات أيضاً سقوط النظام الإقليمي العربي، وظهور الاستراتيجية الغربية الإسرائيلية بديلاً عنه، فبرزت مفاهيم الشرق الأوسط الجديد، والشراكة الأوروبية المتوسطية، وتم عقد جملة من التحالفات الأمنية بين عدد من الدول محلياً وإقليمياً ودولياً، وتجلت الشراكة الأمريكية الإسرائيلية في أقوى مراحلها، وكذلك ظهر تحالف إسرائيل القوى مع كل من إثيوبيا وجنوب السودان، وفي بداية القرن الواحد والعشرين شهدت المنطقة العربية أحداثاً مهمة مثل الغزو الأمريكي للعراق في العام ۲۰۰۳ مروراً بالعدوان الإسرائيلي المتكرر على غزة ولبنان وصولاً الى الثورات العربية في بداية العام ۲۰۱۱، وصعود روسيا والصين والاتحاد الأوربي وعودة مبدأ توازن القوى في العالم ، وكذلك استمرار تداعيات الأزمة السورية واليمينية، ونمو التنظيمات الارهابية في العالم فضلا عن صعود اليمين الديني المتطرف في اوروبا. من أبرز ملامح المرحلة الماضية هو غياب استراتيجية أمنية إسلامية وواضحة ومحددة رغم الدعوات التي أقرتها أجمعاعات المؤتمر الاسلامي ، والأخطر كان نزوع كل دولة إسلامية وحدها لصياغة مفهوم وعمق استراتيجي لأمنها، وبروز القطرية والحلقية أكثر فأكثر في العديد من الدول الاسلامية نتيجة عدم قدرتها على مواكبة التطورات والمتغيرات الدولية وشعورها بالتهديد ، كل هذا وفر المناخ المناسب للعديد من القوى الدولية والإقليمية في التدخل لإيجاد عمق استراتيجي لها، بما في ذلك إسرائيل التي تعتمد سياسة خلط الأوراق وتعقيد خريطة الصراع في المنطقة بما يحقق لها مكاسب سيوستراتيجية، من خلال تعميق الصراعات في المنطقة العربية حتى تظل هذه الدول منسغلة بخلافاتها مما يعيق مشروعها التنموي ويضعف من قدراتها الدفاعية، ويستنفذ قوتها العسكرية المتنامية، فضلا عن تنامي الصراع الإيراني الخليجي وظهور ما يسمى الهلال السني والشيوعي ، والتي استغلته قوى دولية وأقليمية لتفتيت الدول الاسلامية

وأضعافها وغياب مايجمعها.

هناك تساؤلات مهمة تستحق أن تكون هناك أجابات واضحة عنها فضلاً أنها توضح صورة الدول الإسلامية وحالة التراجع التي وصلتها

١- لماذا يعيش العالم الإسلامي أوضاعاً غير مستقرة ؟

٢- لماذا يمثل أكثر من ٧٠٪ من المهاجرين في العالم من المسلمين ؟

٣- لماذا تنخفض مستويات التنمية في الدول الإسلامية بشكل ملفت للنظر؟

٤- لماذا شابت العلاقات الإسلامية مع دول الغرب التوترات والتقاطعات ؟

أهم التحديات التي تواجه العالم الإسلامي :

١- أولاً- وجود إسرائيل: لاشك إن أبرز تحدى يشكل خطراً على الأمة الإسلامية هو إسرائيل، هذه الدولة التي تم زرعها في قلب العالم العربي بهدف تمزيق أوصاله والسيطرة على بقعة جغرافية مهمة جداً وذات دور سيو استراتيجي لخدمة مصالح الغرب، والولايات المتحدة الأمريكية بوجه خاص، ومن أجل ذلك خاضت إسرائيل حروب ومواجهات متعددة مع العرب، ومنذ إنشائها تبنت إسرائيل في تعاملها مع جيرانها العرب سياسة المحاصرة والتطويق ثم الاحتلال فضلاً عن تهديداتها للدول الإسلامية ومنها إيران ومحاولة اشعال الصراعات بين الدول الإسلامية. وربما سيكون سيناريو صفقة القرن هو السيناريو الاخطر في المرحلة المقبلة. وكان قرار الرئيس الامريكى دونالد ترامب بنقل السفارة الامريكية الى القدس رغم الاعتراضات الدولية والاعتراف بسيادة الكيان الصهيونى على الجولان هو جزء من هذا المخطط التفتيتى.

ثانياً- الإنقسامات العربية والإسلامية : وهى قضية قديمة حديثة، أى أنها مسألة مزمنة لا يبدو أن لها مقاربة علاجية فى المستقبل القريب، ونحن هنا لانتحدث عن اختلاف المصالح وتباين المواقف بين الدول، فهذه الأخيرة حالة تعبر عن أعراض التشارك والتكامل والتعدد والتنوع، وهى فى هذا السياق أعراض صحية لابد منها للتعافى والنمو، نحن نتحدث عن تحول التباين فى الآراء من الحالة الصحية إلى الحالة المرضية وصولاً الى حالة القطيعة ، حين تنتقل من وضع الحوار وصولاً الى الحلول بل وصل الامر أحيانا الى المواجهة الميدانية العنيفة، مع ملاحظة أن المؤتمرات الإسلامية فى السابق كانت تصل الى نتائج إيجابية للتوافق وحل النزاعات ، وصل الامر الان الى غياب لهذا الدور وتنامي الخلافات والانقسام بشكل ملفت للنظر.

ثالثاً- التطرف و الإرهاب: تعاني معظم الدول الإسلامية من اضطرابات سياسية وفكرية واجتماعية ودينية تسبب التطرف والعنف الأمر الذي أدخل الكثير من الأنظمة الإسلامية في حالة من الفوضى والحروب والصراعات الأهلية، وقد أدت حالة الانسداد الفكري إلى انقسام الدول والمجتمعات الإسلامية إلى عدة كيانات طائفية ومذهبية وعرقية ومناطقية، بحيث وصل الأمر بما يهدد بتفكك وتشرذم المنطقة إلى دويلات وكانتونات، والتطرف الذي يواجهه الدول الإسلامية ليس فقط تطرفاً دينياً وإن كان هو الأبرز، لكن هناك التطرف السياسي والثقافي والاجتماعي والتطرف القومي، هذه الأشكال من التطرف تطفو فترة ثم تخفت ليظهر أحدها ويتراجع الآخر، وغالباً ما يكون ذلك بسبب رد فعل على تطرف آخر، أو يكون شكلاً من أشكال الاحتجاج على الاعتدال، لذلك نجد أن التطرف والتشدد ينتشران في مجتمعات تكثر فيها مظاهر التخلف والجهل والأزمات حيث تختلط العصبية بالقبليّة بالخرافة والأحكام القطعية النهائية مع الروح العدائية، وهو مناخ توفره المجتمعات الإسلامية، ولاننسى الاجندة الدولية التي انشأت التنظيمات الارهابية بواجهات إسلامية كالقاعدة وداعش والنصرة وتنظيمات أخرى وربما التمهيد لتنظيمات جديدة تكفيرية أكثر تطرفاً وعنفاً لتنفيذ أجنداث لتشويه صورة الإسلام، ولكن الأمر ربما لم يحسب بشكل صحيح لان هذه الاجندة انقلبت على صانعيتها فكانت تفجيرات بروكسل وباريس ولندن ودول اخرى واثبت خطأ نظرية (عش الدبابير أو مصيدة الجنّة) بتسهيل ارسال المتطرفين من دولهم الى العراق وسوريا للتخلص منهم، حيث عاد هؤلاء المتطرفين الى دولهم بعد انتهاء مهماتهم في العراق وسورية وقاموا بتفجيرات في دول اوروبية عديدة فضلا عن صعود التطرف بشكل ملفت لاطراف مسيحية ويهودية كما حدث في الاعتداء على المساجد في نيوزلندا وبريطانيا وكندا وفرنسا.

رابعا: الصراع الشيعي السني

ربما هذا العامل من العوامل المهمة الذي ساهم في أضعاف المنظمة الإسلامية وتوحيدها، حيث تصاعد هذا الصراع بشكل خطير وأحدث انقساماً كبيراً استفاد منه أعداء الإسلام ووظف هذا الصراع بشكل خطير في أذكاء الفتنة وغياب المواقف الموحدة وظهر تيارات متطرفة فضلا عن طرح دول إسلامية نفسها لقيادة العالم الإسلامي بعيداً عن التنسيق والتعاون وغياب لغة الحوار مع ضعف المنظمات الإسلامية التي أصبحت ادوات طيعة بيد هذه الدول.

خامسا: الصراع السياسي وتكامل التكتلات

فی العالم الجديد تلجا الدول الى أقامة تحالفات وتكتلات لضمان التكامل الامنى والاقتصادى والسياسى كما هو حال الاتحاد الاوروبى ، وكان بإمكان الدول الاسلامیة تحقيقى هذا التكامل سياسيا وأقتصاديا وأمنيا لتشكيل قوة عالمیة لا يستهان بها من حيث عدد الدول واتخاذ مواقف موحدة اتجاه التهديدات ، ولكن الملاحظ ان الصراعات السياسیة فى الدول الاسلامیة زادت من خالة الانقسام والصراع وغياب الرؤیة الموحدة وسط تنامى الخلافات والتقاطعات.

الحلول:

- ١- تفعيل عمل المنظمات الاسلامیة كالمؤتمر الاسلامى أو انشاء منظمات جديدة تأخذ على عاتقها إزالة الخلافات ووتفعيل موضوعه تقارب المذاهب وحوار الحضارات.
- وتكون هذه المؤتمرات سنویة وبمحاضر متفقهة علیها وتفعيل نظام التصويت بما يشكل حالة الزام للقرارات الصادره
- ٢- وضع الیات جادة لمواجهة التمدد الصهيونى فى المنطقه والوقوف بوجه مايسمى بصفقه القرن
- ٣- التاكيد على قضیة فلسطين كقضیة جامعته للعرب والمسلمين كحق مشروع للشعب الفلسطينى
- ٤- ایجاد تنسيق أمنى مشترك لمواجهة التهديدات للافكار والتنظيمات الارهابیة وضبط الحدود وتفعيل العمل الاستخباراتى المشترك
- ٥- التصدى للمنبر الدينى المتطرف بجميع اشكاله المذهبیة فضلا عن المنابر الدينیة الاخرى المتطرفه غير الاسلامیة
- ٦- ایجاد تعاون وتكامل اقتصادى بين الدول الاسلامیة بما يعزز من قوتها وتفعيل لأرادتها.
- ٧- تحقيق مبدأ الامن الغذائى بين الدول الاسلامیة
- ٨- أن قضیة المياہ تشكل تهديدا حقيقيا للدول فى العالم ومنها الدول الاسلامیة ، من هذا المنطلق يجب ایجاد استراتيجیة اسلامیة للامن المائى فى هذا الدول.
- ٩- أيقاف هجرة المسلمين الى الدول الغربیة عن طريق ایجاد بیئه أمنه وحياة اقتصادیة وتحقیق مبدأ الحريات لشعوب الدول الاسلامیة.

The Effective Economic Factors on Development of Islamic Banking in European Countries

Roxana Niknami¹, Assistant Professor, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran

Abstract

Today, about 54 million Muslims live throughout Europe, However, the lack of conformity of Western banking laws with the principles of the Shari'a of Islam has created a form of financial exclusion for them. Europe needs the micro and macro capital of the Muslim community. Accordingly, in the last three decades, we have witnessed the expansion of the Islamic banking industry in Europe's financial markets. The first European effort in this area was the establishment of an "Islamic Finance House" in Luxembourg and later "Islamic Bank International of Denmark" in 1983. In this regard, some banks have provided services based on Islamic law. It should be noted that the factors affecting the emergence of Islamic banking in Europe are very different from the emergence of this industry in Islamic countries and it is quite economical. The key question is which economic factors have contributed to the expansion of this market and how far this market has growth potential in Europe. The hypothesis of this study is that, given the limited vulnerability of Islamic banks to the European financial crisis and the increase in the Muslim population, which has led to the arrival of capital to the continent of Europe, a new market has emerged for the Islamic banking industry. This market is based on two elements of Islamic interest free banking and risk management. This banking system is different from the conventional banking system. Accordingly, European countries can increase investment opportunities in their homeland based on Muslim capital. The tools used to develop the methodology include the legal doctrinal analysis and axiology .

KeyWords: Islamic Banking, Conventional Banking, Interest Free Banking, Risk Management, Europe, Shari`a

Islamic cultural diplomacy: A civilization cycle from the past to present to the future

Maria (Mary) Papageorgiou¹, Political science and International Relations, University of Minho, Portugal

Abstract

The emerging multipolar international system holds new challenges for all the states across the globe. Power politics, economy, climate change constitute the agenda of states in their diplomatic endeavors with fellow allies or through multilateral co operation. Middle East is a region with rich and turbulent history and the Islamic world needs to adjust in the new realities but also to show elements of goodwill. West is experiencing fear for Islam and disapproval. However there is a lot of misconceptions about Islam and the Islamic world in the west but also a lack of cooperation among Muslim countries .

As part of the international community a new challenge is to bring West closer to the East but also East closer to the East. A mean to achieve that for that is through soft power Joseph S. Nye has made the renowned distinction between the two, describing 'soft power' as: "The ability to persuade through culture, values and ideas, as opposed to 'hard power', which conquers or coerces through military might". And the tool for such development is through cultural diplomacy. Islamic countries are way back in tourism preference, cultural exchange even food tasting .

Cultural Diplomacy either formally or informally was practiced for centuries. Explorers, traders and artists acted as cultural promoters over the centuries facilitating a form of cultural exchange in fields such as art, sports, literature, music, science, trade, technology and beyond. There should be initiatives to develop innovative and creative approaches for the enhancement of dialogue .

Keywords: Culture, cultural diplomacy, co operation, Orientalism, diplomacy

SHAMADIYAH RITUAL AND THE RESURRECTION OF ISLAMIC ESCHATOLOGY IN ACEH

M. Hasbi Amiruddin¹, Professor at State Islamic University of Ar-Raniry, Banda Aceh, Indonesia./ director of Persian Study Center

Syamsul Bahri², Lecturer at Sekolah Tinggi Ilmu Syariah (STIS) Nahdlatul Ulama Aceh/ staff Persian Study Center

Abstract :

This research focused on the study of Majelis Ta'lim Sirul Muhtadin and its influence on the socio-cultural and religiosity of the people of Pidie Jaya, Aceh Province, Indonesia. The data collection technique was done through participant observation, interview, and documentation study. The data obtained were qualitatively analyzed while the presentation was done informally (narratively)

The results showed that the people of Pidie Jaya district were interested in joining the Majelis because they believe that when they died, the entire member (jamaah) of Majelis Ta'lim Sirul Muhtadin Aceh will pray for them (shamadiyah). The shamadiyah ritual has played an important role as an Islamic movement conducted by the chairman of Sirul Muhtadin. These include the latest Islamic movement in the Islamic cultural tradition of Aswaja version. Therefore, the number of jamaah of Sirul Muhtadin always increase .

Majelis Ta'lim Sirul Muhtadin has influenced the rise of the Muslim group whose life is more ukhrawi, which the researcher call it as the Islamic Eschatology Movement. Islamic Eschatology Movement is a movement of Muslims to find the metaphysical image (post-death) in a profane world conducted by the board of Majelis Ta'lim Sirul Muhtadin by inviting people to be the permanent jamaah through the practice of shamadiyah ritual (salvation) as an intermediary medium. The results of this study also rejected the view that Indonesian Muslims are entering the phase of Islamic Populism .

Keywords: shamadiyah, Majelis Ta'lim Sirul Muhtadin, islamic eschatology

1-. email hasbi_amiruddin@yahoo. com

2- syamsulbahri167@ymail. com

Cooperation and Nurturing Innovation in Science and Technology: Case study on sustainable Technology - New cold mix asphalt for use in road flexible pavement for heavy and lightweight traffics

Hassan Al Nageim¹, Professor of Structural Engineering, Dept. of Civil Engineering, Liverpool John Moores University[LJMU], UK

Aaraf Al- Khuzai, Professor of Structural Engineering, Dept. of Civil Engineering, Liverpool John Moores University[LJMU], UK

Linda Seton, School of Pharmacy and Bimolecular Science, LJMU, UK,
Corresponding author

Nicola Dempeste , School of Pharmacy and Bimolecular Science, LJMU, UK,
Corresponding author

Abstract

The paper covers in part one an introduction on nurturing innovation in sciences, technology, higher educations, industry and societies. Whereas part two reports on a laboratory experimental test results of a research aiming at developing a new cold bituminous emulsion mixtures (CBEM's) containing United Utilities fly and bottom ashes namely UFA, and UBA produced from incinerated domestic and industrial by-products waste water sludge from around the North West of Liverpool, UK. The results are compared with those results of the same testing programme executed on traditional control cold mix asphalt containing; i) Limestone filler [L. F]. Road engineers currently restrict the use of cold mix asphalt containing conventional L. F for use in walkways and light trafficked roads and ii) Ordinary Portland Cement OPC used in European countries such as Germany and France as a replacement of the conventional Limestone filler in cold mix asphalt. This mix can be both used in light and heavy trafficked loads in the said countries and, in addition, the results are compared with those results of the same testing programme executed on conventional hot mix asphalt [HMA] accepted by road engineers for use in road and highways pavement construction in the UK and EU countries. The main objectives of the experimental works were to investigate the improvement in mechanical, durability properties of the CBEM's containing United Utilities Fly and Bottom ashes [named in this research project as CMA-UU] as full replacement of L. F in cold mix asphalt [CMA-L. F]. The mixtures properties reported in this paper are; indirect tensile stiffness modulus, ITSM, Creep stiffness and Wheel Track Test. The results have shown comparative

1- professoralnageim@gmail.com

mechanical properties of CMA-UU to HMA, mixtures already approved by road engineers for use in roads and highways constructions. Furthermore, the new CMA-UU developed from United Utility ashes and used as a replacement of limestone filler in traditional CMA, achieved outstanding results compared with traditional CMA containing Lime stone filler. Therefore, this report introduces new four CMA-UU having outstanding properties/ characteristics in addition to the followings; highly cost effective compared with the use of HMA, , More environmental friendly as detailed in the main body of the report and Has extremely less CO₂ emission in its manufacturing and laying process, has no health and safety issues due to no fumes and high heat at both manufacturing and application process.

Keywords: sand cement mortar, compressive strength, XRD analysis, secondary cementitious materials, fast curing cold mix asphalt.

The Power of Narratives in Conflict and Peace: The Case of Contemporary Iraq

Moritz Ehrmann, Crisis Management Initiative

Gearoid Millar, University of Aberdeen

Introduction

The recent history of Iraq has been difficult. Since the regime of Saddam Hussein in particular, deep divisions in Iraqi society have been aggravated, culminating in the effective partition of the country into three separate and mutually hostile entities a decade after Hussein was ousted, in 2014.¹ These three entities include areas controlled by the Iraqi government, territories controlled by the so-called Islamic State (IS), and the region controlled by the government of the Kurdistan Autonomous Region. Like in many conflicts around the world, in the Iraqi case the development of antagonistic narratives between in- and out-groups was crucial to fuelling and igniting the violence. As will be described, over a relatively short period historical events gave rise to three different kinds of narratives which defined the relationships between these groups; victimhood narratives, divisive narratives, and violent narratives. Together these narratives legitimated and promoted the violent conflict that would ensue. With a focus, therefore, on the population of Sunni confession, the first part of this paper will focus on how such narratives were expressed amongst ordinary Iraqi citizens during the period leading up to and during the culmination of violence in 2014.

However, the paper will then also explore how these narratives among the Sunni confession evolved from inflammatory expressions and justifications of violence (and even terrorism), towards increasing self-reflection and expressions of reconciliation. Over time, and in response to the violence which occurred between the in- and out-groups, different forms of narrative emerged, first more nuanced narratives, then the first hints of reconciliatory narratives, and finally, unifying narratives. These alternative and pro-peace forms of narrative opened the door for attempts at conflict transformation from within and supported efforts by international actors to engage with and facilitate such attempts to deconstruct the in-group/out-group dichotomy. The paper, therefore,

1- While Iraq doesn't represent an ethnic and religious mosaic as complicated as Lebanon or Syria, the country is divided into two major parts ethnically and religiously. The Shia majority forms about 65% of the population against 32% Sunnis. Kurds who are mostly Sunni form about 20% of the population in 2019 while the rest are Arabs.

explores the complex interweaving of historical events and vocalized narratives in the construction of conflicting promoting in-group vs. out-group dynamics, as well as the central role narratives play both in breaking down such dynamics and as an indicator of when international intervenors can have the most positive impact on conflict transformation. Excerpts of interviews taken over the course of one year, and mostly in Baghdad city and province, are used throughout the paper to illustrate these trends.

**Social Developments in the Islamic World - Urbanism
and development: Use of Resources and social-cultural
implications of the use of resources in Kerman, South-
Eastern Iran”**

Dr. Wulf Frauen

Abstract

The overall topic of the presentation is socio-cultural dynamics in the use of resources in accordance with the understanding of resources of the SFB 1070, for which a social-anthropological field study is currently carried out in the Kerman Province of Iran. Resources are defined as tangible or intangible media used by protagonists to create, sustain or vary social relations, units and identities. This definition abolishes the separation between natural and cultural resources. In this understanding, also resources that are taken from nature are affected and defined by cultural activity. In principle it is assumed that resources do not appear isolated, but instead as part of what we call resource complexes - a combination of objects, individuals, knowledge and practices. Thus, the resource use includes the exploitation and production, as well as preparation, refining, distribution and use of socially relevant resources and resource complexes. It triggers specific dynamics, multidimensional processes of change, which affect certain parts of a society or society as a whole.

The presentation will give an overview over the socio-anthropological project, which is currently carried out in Kerman Province in cooperation with the Iranian Culture Heritage, Handicraft and Tourism Organization (ICHHTO) and the Archaeological Survey Project in Hormuzgan. The basic research question is which Resource Complexes and networks are used today to promote and advance inner-regional and interregional trade. Namely, it is today's use and trade of stones in the region that is at the centre of the investigation, and how this affects and shapes the social and economic life of the region. The presentation will show the results of the first year of the study and thereby present the drastic changes which the rural districts in the mountains of the Kerman Province go through.

The presentation will also show in which way globalisation affects seemingly isolated places in Iran and beyond in the Islamic World. It will thereby demonstrate that urbanisation is a multidimensional process that can be reversed, if specific circumstances are given.

The generational paradigm as a key to Saudi transition power structure

Fatiha Dazi-Héni : Irsem

sciences Po Lille

Abstract

Since King Salman came to power as the legitimate successor to his half-brother, late King Abdullah, who died on January 22 2015, we are witnessing an unprecedented political transition of the Saudi monarchy power structure. The Saudi Kingdom used to be a resilient dynastical monarchy since his founder, King Abdul Aziz Bin Abdurrahman Al Saud, known as Ibn Saud, aimed to create it as the third Al Saud State.

Our approach assumes at first that King Salman and his favourite son, crown prince Mohammad Bin Salman (MBS), share the same analysis of an ossified political structure that needs to convert into a vertical decision-making process focused on the prince himself rather than within the royal family as the legitimate system. It indicates also the firm belief of both leaders that the ancient system was unable to enhance any new dynamic for the country.

This communication aims thus first to stress how both main central figures of the Al Saud monarchy rebuilt a renewed legitimacy in order to consolidate the new vertical framework of the monarchy that used to be dynastic and horizontal. Second, I shall discuss how the generational dimension is a key factor to urge for a new political economy. Third I'll discuss how much the new vertical and personal approach of the Saudi monarchy influences its regional policy orientations..

The future of the relationship between Europe and the Middle East

Agnès Levallois, SciencesPo and Research Fellow, Foundation for Strategic Research (FRS)

Abstract

The relationship between Europe and the countries of the Middle East has changed considerably since the independence of the countries and the decades of the Cold War and the United States became the most influential world power. There is a kind of irony of history because Europe which played a main role in creating the modern Middle East has a lot of difficulties to have a policy in the face of the new regional geopolitics.

In the last few years, Europe had to face internal and external crises. Internally because of the Brexit and externally, it has failed to adopt a comprehensive dealing with the post-Arab uprisings regional turmoil including migratory flows, terrorist threats and civil wars from Syria to Yemen.

The European Union aims to have a foreign policy in the region but it's difficult because of different position from all member states. It is particularly the case on the Israeli-Palestinian conflict after the will of some European member states to follow the American position on Jerusalem.

There is another challenge for the EU which is the situation in Syria. All member states agree on emergency responses, but the question is how to connect humanitarian support with long term political goals. How can EU help Syrian people without helping Assad's regime?

The situation is different vis a vis the Arabian Peninsula: the European Union focuses on economic and security fields and the EU has initiated, for example, two regional forums: the EU-GCC dialogue on economic diversification and the EU-GCC Clean Energy Technology Network.

But the EU faces a challenge which is to pursue balanced engagement in the Arab Peninsula countries and Iran. After the US withdrawal from the 2015 nuclear deal with Iran the EU made its best to preserve the agreement because it considers that is important for the collective security.

The EU does support the Joint Comprehensive Plan of Action of 2015, because it constitutes a diplomatic framework that includes multiple provisions to closely monitor Iran's compliance and because it is ultimately beneficial for regional stability. The deal is also important to prevent a

competition in the region and to prevent a major security crisis in the Middle East.

European states continue to struggle with the balancing act of working together to augment and reinforce their geopolitical strength while maintaining their own national and regional interests; it's clearly the case after the decision of countries like Germany, Finland, Norway and Spain to block arms sales to Saudi Arabia because of the war in Yemen but France and Great Britain have no intention to take similar measures.

European Parliament election in May will probably change the face of Europe and by the way the future of the relationship with the Middle East.

The Future of Science in the Islamic World in the Horizon of 2035

Ahmad Farouk ¹

Abstract

Muslim intellectuals have been asking this question since the middle of the 19th Century on why the Islamic science and philosophy that once had enlightened Europe could have declined. Some argued that this was mainly due to the incursions of the Mongol on Muslim lands but some pointed to a more recent phenomenon as colonization to be the main culprit. But there have been arguments that this decline and technological backwardness was due to the failure of Muslims to embrace the rationalist thinking of Ibn Rushd but instead succumbed to the mystical way of life and doctrine of pre-destination and fatalism of al-Ghazali. And if we intend to anticipate a bright future of science and technology in the Islamic World, then we must first address this issue of stagnation of Muslim civilization especially in the realms of science and technology. This paper will look at the empirical evidence to evaluate the decline in the scientific output and suggest a plausible solution to end this stagnation. Could rejuvenation of “Islamic rationalism” in the same sense and principles of the Mu’tazilite thinking that postulates the harmonious relationship between reason and revelation which is guaranteed by the allegorical interpretation of the Qur’an become the antidote for this intellectual sclerosis and propel the philosophy and advancement of Islamic science and technology in the new horizon? This is perhaps, the most crucial issue that needs to be resolved especially among the Muslims in the Sunni world before we could advance in the future.

1 - Dato’ Dr Ahmad Farouk Musa is a Founder and Director at the Islamic Renaissance Front (IRF), Kuala Lumpur, a think-tank advocating reform and renewal and the empowerment of the intellect. This paper is to be presented at the International Conference on The Future of the Islamic World in the Horizon of 2035 at the University of Tehran, Tehran, Iran on the 28-29 April, 2019

The Future of the Turkish Iranian Relations: Economic Integration for Regional Order

Hakki Uygur

Turkey and Iran as the main and major powers in the region have long history of relations. During the last hundred years challenges and threats of the both countries have been almost identical. Post imperial and non-Arab Muslim countries with multi ethnic groups, under the Soviet threat during the cold war are facing the same challenges recently too. While some third sides emphasizing the differences and disputed facts such as sectarian disagreements or regional competition between the two, regional developments show that while Tehran and Ankara share common position, it is very difficult to impose any kind of policy from outside, as Qatari blockade and Iraqi Kurdistan referendum indicated very clearly.

Having said that, realistically, the structure of the countries and international political system make hard to establish a strategic partnership between the two in political and security levels. However, in economic area since Turkey needs large energy resources to consume inside the country and can offer Iran large economic and trade partnership which have lots of benefits for both sides. Free trade agreement, for example, could lead to establish a new regional order in middle term, considering Turkey and Iran frequently are being compared with Germany and France in European Union. This kind of collaboration could pave way to larger regional free trade area soon. Without no doubt such kind of cooperation would ease tensions in the region and help to solve the problems much easier than by political or military tools.

After its current setback, any role for Political Islam in charting the future of the Arab World?

Mohammad Affan

Research Fellow at Al Sharq Forum

Shortly after the military coup in Egypt in 2013 and resignation of the Ennahda's troika government in 2014, many scholars hastily started to talk about the end of Political Islam phenomenon. Suffering from bloody crackdowns and witch-hunting campaigns in many Arab countries, significant erosion in its popular support, and organizational fragmentations and divisions, Political Islam in the Arab World seems to enter into a phase of decay.

On the contrary, other scholars still believe in the "Islamist phoenix" that can always rise up again. They based their argument on some historical precedents, as well as a few indicators driven from recent polls results.

My contribution will be an attempt to evaluate the possibility and the nature of the future role of Political Islam based on a middle ground between the two opposing views. Definitely, Political Islam in the Arab World is passing by a very critical situation and is facing life-threatening challenges. However, it still retains some of its potentials that may enable it to become a major regional socio-political actor again. These potentials, though, will not be transformed into political gains spontaneously. Many organizational and contextual prerequisites need to be fulfilled first; otherwise, the Political Islam wilderness period can last indefinitely.

Risk Assessment of Geo – Hazards and Post – Earthquake Fire in Tehran

Mehdi Zare, Professor of Engineering Seismology, International Institute of Earthquake

Engineering and Seismology (IIEES), Tehran, Iran. mzare@iiees.ac.ir

Abstract

Tehran is one of the most hazardous metropolises of the world in terms of the risk of different natural disasters (e.g. earthquake, flood, subsidence, drought, landslide, fire following earthquake, etc.). On the other hand, Tehran has over 8,700,000 populations with a mixture of old non – resistant structures as well as modern high – rise buildings which affect the vulnerability of this city. Risk of natural hazards is usually defined as below:

$$\text{Risk} = \text{Hazard} * \text{Vulnerability} * \text{Exposure}$$

in which Hazard represents the probabilities and intensities of a disaster. Vulnerability can be considered in terms of technical, physical, organizational, psycho – social or economic vulnerabilities and the Exposure is the number or the amount of a target which is considered as elements at risk such as the population of a city.

In this study, for the city of Tehran, the hazard assessment of earthquake, flood, landslide and subsidence are performed to derive an overall multi – hazard map. Then, by combining the overall multi – hazard map with the distribution of non – resistant structures as the vulnerability factor and the population density as the exposure term, a risk map of the multi – hazards is prepared. The risk map of the multi – hazards in Tehran indicates that the central and southern regions of the city are located at a higher risk zone than other regions, so that the central and southern regions need a closer attention in disaster risk reduction plans.

In addition, during the recent years, several researchers have attempted to model and assess the post – earthquake fire in urban areas (e.g. the studies by Cousins et al. 2002; Scawthorn 2012 and Li et al. 2014). The recent serious fire incidents in single tall buildings in 2017 such as the fire in the Plasco Building in Tehran and the Grenfell Tower in London , draws our attention to the fact that how resilient will urban areas be in case of an extensive post –

earthquake conflagration? Therefore, modeling of the risk of earthquakes and their subsequent fires should be regarded as an important issue in disaster risk reduction strategies in urban areas, especially in the metropolises and large developing cities like Tehran.

In this paper, we have attempted to model the risk of probable post - earthquake fire in Tehran. At first, the earthquake hazard map was prepared by preparation and combination of two maps: a PGA map with 475 years return period for surface deposits using the probabilistic seismic hazard analysis and fault rupture hazard map. Then, a human exposure map was provided in terms of population density according to the latest census of Iran (Statistical Center of Iran, 2017). In the next step, the raster maps of several vulnerability factors were depicted with the pixel sizes of 50*50 meter in the ArcGIS software, and by aggregating these maps, an overall vulnerability map was prepared. Finally, by multiplying the hazard map with the vulnerability and the exposure maps, the risk map of the post - earthquake fire was prepared for Tehran which indicates that the central and southern regions of this city are located at a higher risk zone.